

سیاسه تی ئه مریکا له کوردستان له روانگهی پسیورانی روژئاوایی

ئاماده کردنی:

وریا دهجمانی

مکتبە ئاقرا ئه‌ثقافتی

www.igra.ahlamontada.com

هه‌ولێر - ٢٠١١

سیاسەتی ئەمریکا لە کوردستان
لە روانگەی پسیپۆرانی رۆژئاوایی

ئامادەکردنی
وریا رحمانی

ناوی کتیب: سیاسه تی نه مریکا له کوردستان له روانگه ی پسیپورانی رۆژناوایی

نووسینی: وریا رهحمانی

نه خشه سازی: محمد فیصل زهنگه نه

چاپ: چاپخانه ی رۆشنبیری - ههولێر / ۲۰۱۱

له بهر پێوه به رایه تی گشتی کتیبخانه گشتیه کان ژماره ی سپاردنی (۵۰۶) سالی (۲۰۱۱) ی پێدراوه

* مافی چاپکردنی پارێزراوه بۆ وهزاره تی رۆشنبیری و لاوان و خاوه نی کتیبه که

* نه م کتیبه و کتیبه کانی وهزاره تی رۆشنبیری و لاوان له سه ر نه م ساپته بخوینه وه

www.kurdchap.com

دېمانە لەگەل:

پروفیسۆر مايكىل گەنتەر
دۆكتور سىن كان
دۆكتور واين وايت
پروفیسۆر رابىرت ئۆلسۆن
دۆكتور دانىيل سىرقيز
دۆكتور ئۇفرا بىنگىو
پروفیسۆر ليام ناندىرسۆن
پروفیسۆر توماس نابرىسيۆ
دۆكتور ئاللىند مىزىل
پروفیسۆر ھاكان ئوزنوغلۇ
دۆكتور گونەش تەزجور
دۆكتور دەيفىد رۇمانو
دۆكتور نىسماعىل بىشكىچى
جانائاتان رەندىل
دۆكتور وىليام بىل
پروفیسۆر مايكىل نوھانلقون
دۆكتور كرىستىنا كۆيگىن
دۆكتور كارۇل پرونھوبىز
پروفیسۆر ژوردى تىژەل
دۆكتور ماريانا شرونتاکی
پروفیسۆر لوقمان محۇ
پروفیسۆر مايكىل نەھمە

پیرست:

پیشهکی- دۆکتۆر محمود عوسمان
پیشهکی- پروفیسور مایکیل گمنتر
پیشهکی- نواخ چامسکی
میژوو و میراتی پشتیوانی نهمریکا له کورد

۱- بارودۆخی کورد له روانگهی پسیپۆرانی رۆژناوایی:
- بارودۆخی کورد له ئێران، تورکیه، سوریه و ههریمی کوردستانی
عێراق
- پینگهی کێشهی کورد له نێو هاوکیشهکانی رۆژههلاتی ناوهراست و
جیهاندا
- کارنامهی حکومهتی ههریمی کوردستان و داهاووی ههریمی
کوردستانی عێراق

۲- سیاسهتی نهمریکا بهنێسهت کوردستان له روانگهی
پسیپۆرانی رۆژناوایی

- پینگهی کێشهی کورد له سیاسهتی دهرهوه و ناسایشتی نهمهوهیی
نهمریکا
- سیاسهت یا ئیستراتژی نهمریکا بۆ کورد وهک نهمهوهیهک
- سیاسهتی نهمریکا بهنێسهت سهر بهخوویی کوردستان
- سیاسهتی نهمریکا بهنێسهت کێشهی کهرکووک و ناوچه
جێناکوکهکان
- کاریگهری کێشانهوهی هێزهکانی نهمریکا له عێراق له سهر
ههریمی کوردستان و پهیوهندیهکانی نهمریکا و کوردستان
- پێشنیار بۆ حکومهتی ههریمی کوردستان
- سهرچاوهکان

به‌شدار بووانی نهم کتیبه:

پروفیسور مایکیل گهنتر

ماموستای زانسته سیاسیه‌کانه له زانکۆی تنیسی له ویلیه ته یه‌کگرتووهرانی ئهمریکا و سکرتری ریکخراوی EUTCC له بروکسل. مایکیل گهنتر تا ئیستا ۷ کتیبی دهربارهی کیشهی کورد نووسیوه و ۷۲ وتاری دهربارهی بارودوخی کورد له رۆژنامه به‌ناوبانگه‌کانی جیهاندا بلو کردووهرتهوه .

دوکتور سین کان

له به‌نامه‌دارپێزهرانی به‌شی عێراقی ئینیسیتیتۆی ئاشتی ویلیه‌ته یه‌کگرتووهرانی ئهمریکایه (USIP) و وهک پسپۆری کاروباری سیاسی له لیژنه‌ی یارمه‌تیده‌ری نه‌ته‌وه یه‌کگرتوه‌کان له عێراق (UNAMI) له ۲۰۰۶ تا ۲۰۰۹ له ههولێر ، به‌غداد ، موسل و که‌رکووک کاری کردوه . سین کان له کۆمه‌لیک به‌نامه‌ی ناوخوای عێراقدا به‌شداری کردوه وهک : راویژدان به پارلمانی عێراق ، شیکردنه‌وه‌ی یاسای نه‌وت و دابه‌شکردنی داهاات ، چاودێریکردن به سهر هه‌لبژاردنی پارێزگا‌کانی عێراق و ئاماده‌کردنی راپۆرته‌کانی (UNAMI) دهرباره‌ی که‌رکووک و ناوچه جیناکۆکه‌کانی دیکه بو ده‌وله‌تی عێراق و حکومه‌تی ههریمی کوردستان .

سین کان سالی ۲۰۰۹-۲۰۱۰ به‌رپرسی به‌شی رۆژه‌لاتی ناوه‌راستی ئیداره‌ی کاروباری دهره‌وه‌ی نه‌ته‌وه یه‌کگرتوه‌کان بوه ، سالی ۲۰۰۵-۲۰۰۶ به‌رپرسی "دامه‌زراوه‌ی کیشه‌کانی هه‌زاره (MCC)ی ولاته یه‌کگرتوه‌کانی ئهمریکا" بوه و سالی

۲۰۰۴ ئەندامى نوپنەرايەتى بالاي ئەمىرىكا بوە لە بوسنى
هرزگوين .

دۆکتۆر واين وايت

سەرۆكى بەشى عىراقى دىپارتمانى زانىارى و شىکردنەوہى
كاروبارى رۆژھەلاتى نزيك و باشوورى ئاسىاي وەزارەتى
دەرەوہى ئەمىرىكا (INR/NESA) بوە لە سالى ۲۰۰۳ تا ۲۰۰۵
و جيگري سەرۆكى (INR/NESA) بوە لە سالى ۲۰۰۲ تا
۲۰۰۵. سالى ۱۹۹۰ تا ۲۰۰۲ نوپنەرى تايبەتى وەزارەتى
دەرەوہى ئەمىرىكا بوە لە ريڭخراوى ناتۆ بو گروپى كارى
رۆژھەلاتى ناوہراست و سەرۆكى بەشى ولاى مەغرب،
نيمچەدورگەى عەرەب و ئيران و عىراق بوە لە (INR/NESA).
سالى ۱۹۸۱-۱۹۸۶ ئەندامى كاراي بەشى زانىارى وەزارەتى
دەرەوہى ئەمىرىكا بوە بو كاروبارى ئيران و عىراق لە
ئەنجومەنى هاوكارى دەولەتانى عەرەبى كەنداو (GCC) و
سالى ۱۹۸۷ تا ۱۹۹۰ ئەندامى گروپى بەرگرى و سەربازى
ئيسرائيل بوە بو كاروبارى ئيران، عىراق و سورىيە. سالى
۱۹۸۳ بەرپرسي بەشى سياسى دەفتەرى پاراستنى
بەرژەوہەندىەكانى ئەمىرىكا بوە لە عىراق و سالى ۱۹۷۴ تا
۱۹۷۶ بەرپرسي بەشى سياسى بالويژخانەى ئەمىرىكا بوە لە
ولاتى نيچر. واين وايت ئىستا پسيوپر و ئەندامى كاراي
ئەنجومەنى سياسەتى رۆژھەلاتى ناوہراستە لە واشنتون.

پروفیسور رابیرت نولسون

ماموستای زانسته سیاسیه کان و سیاسه تی رۆژه لاتی ناوه راسته له زانکۆی کینتاکی ویلیه ته یه کگرتووه کانی ئەمریکا. رابیرت نولسون زیاتر له ۱۰ کتییی دربارهی کیشهی کورد (به تایبەت کورده کانی تورکیا) نووسیوه و زیاتر له ۸۰ وتاری له رۆژنامه نیونه ته وهییه به ناوبانگه کاندای دربارهی بزووتنه وهی نه ته وهی کورد بلاو کردو ته وه.

دوکتور دانییل سیرفیر

به پڕیوه بهری ئینیسیتوتی ئاشتی ویلیه ته یه کگرتووه کانی ئەمریکایه (USIP). رابیرتکاری وهزیری دهره وهی ئەمریکا بووه و له سالی ۱۹۹۰ تا ۱۹۹۳ ریکخه ری کاروباری بالوێزخانه ی ویلیه ته یه کگرتووه کان بووه له ئیتالیا. له سالی ۱۹۹۴ تا ۱۹۹۶ نوینه ری تایبته تی ده ولته تی ویلیه ته یه کگرتووه کانی ئەمریکا بووه له فدراسیونی بۆسنا و وهک ناوبژیوان له نیوان کرواته کان، موسلمانه کان، ئالبانیایی و سیربه کان و ریکخه ری "وتووێژه کانی ئاشتی دایتۆن" دا کاری کردووه. دانییل سیرفیر ئەم دوا یانه به پڕیوه بهری کارگیڕی "کومیسونی به یکیڕ-هامیلتۆن" بووه له عێراق و به رده وام سهردانی عێراق، هه ری می کوردستان و ناوچه جیناکۆکه کانی کردووه.

دۆكتۇر ئۇفرا بىنگىو

مامۇستاي بەشى مىژۋىيە لە زانكۆى تىلابىيى ئىسرائىل و ئەندامى كاراي ناۋەندى موشىدايانە بۇ توۋىژىنەۋە دەربارەى رۇژھەلاتى ناۋەراست و ئەفرىقىا. ئۇفرا بىنگىو پىسپۇرى پەيۋەندىيە نىۋەتەۋەيىيەكانە و تا ئىستا چەند كىتب و كۆمەللىك وتارى دەربارەى ناكۆكىيە ئەتنىكى و نەتەۋەيىيەكان، بەتايىبەت لە عىراق بىلاۋ كىردەۋەتەۋە .

پروفىسۇر لىام ناندېرسۇن

مامۇستاي زانستە سىياسىيەكانە لە زانكۆى "رايت" لە ۋىلايەتە يەكگىرتەۋەكانى ئەمىرىكا. ئاندېرسۇن تا ئىستا ۋ كىتبى دەربارەى سىياسەتى رۇژھەلاتى ناۋەراست، قەفقازىيا و عىراق نوۋسىيە(لەۋانە كىتبى "داھاتۋى عىراق: دىكتاتورى، دىموكراسى يا دابەشېۋون؟") و كۆمەللىك كۆرۈكۈۋەۋەۋە لە سەر كىشەى كورد ، كەركۈۋە و ناكۆكىيەكانى نىۋان حكومەتى ھەرىمى كوردستان و حكومەتى عىراق بەرپۈۋە بىردۈۋە .

پروفىسۇر توماس نابرىسىۋ

مامۇستاي زانستە سىياسىيەكانە لە زانكۆى داکۇتاي باكوور لە ۋىلايەتە يەكگىرتەۋەكانى ئەمىرىكا و بەرپۈۋەبەرى ناۋدى توۋىژىنە نىۋەتەۋەيىيەكانە. توماس نابرىسىۋ پىسپۇرى پەيۋەندىيە نىۋەتەۋەيىيەكان و ناكۆكىيە ئەتنىكىيەكانە و تا ئىستا كۆمەللىك وتار و ۋ كىتبى دەربارەى كىشەى نەتەۋەكان، دىموكراسى و ياسا نىۋەتەۋەيىيەكان بىلاۋ كىردەۋەتەۋە .

دۆكتۇر ئالئىند مىزىل

سەرۆكى ئىنىستىتۇتى پاراستنى كەمىنەكانە (MCI) لە واشىنتۇن و كۆمەلىك وتارى دەربارەى كىشە و لۇبى كورد لە ئەمىرىكا بلأو كردوۋتەوۋە .

پروڧىسۇر ھاكان ئوزئوغلۇو

مامۇستاي بەشى مىژوۋى زانكۆى ناوۋەندى فلورىدا و بەشى زمان و شارستانىيەتى رۇژھەلاتى نىك لە زانكۆى شىكاگوۋى ئەمىرىكايە . ھاكان ئوزئوغلۇو كىتەپك و نىكەى ۲۰ وتارى دەربارەى كىشەى كورد و دەۋرى ناسىئونالىزمى كورد لە ھاۋكىشە نىۋەتەۋەيىيەكاندا بلأو كردوۋتەوۋە .

دۆكتۇر گۈنەش تەزجور

مامۇستاي بەشى زانستە سىياسىيەكانە لە زانكۆى لويولا لە شىكاگوۋە وىلايە تە يەكگرتوۋەكانى ئەمىرىكا . گۈنەش تەزجور تا ئىستا كىتەپك و زىاتر لە ۲۰ وتارى دەربارەى كىشەى كورد لە گۇڧارە نىۋەتەۋەيىيەكاندا بلأو كردوۋتەوۋە .

دۆكتۇر دەيڧىد رۇمانۇ

مامۇستاي پەيۋەندىيە نىۋەتەۋەيىيەكانە لە كۆلىزى رۇدزى كەنەدا و تا ئىستا چەند وتارى دەربارەى بزووتنەۋەى كورد لە رۇژنامە نىۋەتەۋەيىيەكاندا بلأو كردوۋتەوۋە . دەيڧىد رۇمانۇ نووسەرى كىتەپى "بزووتنەۋەى نەتەۋەيى كورد" - كە سالى ۲۰۰۶ لە لايەن زانكۆى كەمىرىجەۋە چاپ و بلأو بوۋتەوۋە .

دۆکتۆر ئىسماعىل بېشكچى

كۆمەلناسى تورك، ئىسماعىل بېشكچى به ھۆى داکۆكى بهردهوام له مافى گەلى كورد له توركيا له سەراسەرى جيهاندا ۋەك كەسايەتییەكى مرۆقدۆست و ئاشتىخواز ناوبانگى دەرکردو و چەند خەلاتى ئیۆنەتەوھى به دەست ھىناو. دۆکتۆر بېشكچى به ھۆى نووسىنى كۆمەلىك كىتب دەربارەى كىشەى كورد له توركيا تا ئىستا چەند جار لەگەل گرتن و زىندان رووبەرۆو بوو تەو و سالەھای سال له زىنداندا بوو. يەكئى له كىتبەكانى دۆکتۆر بېشكچى به ناوى "كوردستان: كۆلۆنى (مۆستەعمەرەى) ھاوبەشى چەند دەولەت" ۋەرگىردا ۋەتەو سەرگەلئى له زمانە زىندووكانى جيهان و دەورى گرنگى له ناساندنى كىشەى كورد له توركيا به جيهانى دەرەو بىنيو.

جاناتان رەندىل

جاناتان رەندىل، رۆژنامەنووسى ئەمريكايى به ماوھى ۳۰ سال له رۆژنامەى "واشنتۆن پوست" دا كارى كردوو و به تايبەت به ھۆى راپۆتەكانى دەربارەى كىشەكانى جيهانى سىيەم و بزووتنەو نەتەوھىيەكان ناوبانگى جيهانى ھەيە. جاناتان رەندىل كۆمەلىك كىتبى دەربارەى كىشە سىاسىيە ئیۆنەتەوھىيەكان نووسىو، بەردەوام سەردانى كوردستانى كردوو و له نزيكەو لەگەل بزووتنەوھى كورد و رىبەرانى كورددا ژياو. كىتبەكەى جاناتان رەندىل دەربارەى رووداۋەكانى كوردستان به ناوى "بەم رسوايىە كام لىيوردن"

تا ئىستا چەند جار لە چاپ دراو و وەرگێردراو و تەسەر
زۆربەى زمانەکانى زیندووى جیهان .

دۆکتۆر ویلیام بیل

مامۆستای بەشى زانستە بەرگرییەکانى جەنگە لە کۆلیژی
شاھانەى زانکۆى بەریتانیا و تا ئىستا چەند کتیب (لەوانە
مێژوى ناتۆ) و کۆمەڵى وتارى دەربارەى پەيوەندییەکانى
کوردستانى عێراق و تورکیا، ئاسایشى جیهانى و سیاسەتى
نیۆنەتەوہیى بلۆ کردوووەتەوہ .

پروفیسۆر لوتمان محو

مامۆستای زانکۆى ئەیالەتى نیویۆرک بوو و ئىستا
مامۆستای بەشى زانستە سیاسییەکانە لە زانکۆى ئیندیانا لە
ویلايە تە یە کگرتووہەکانى ئەمریکا . لوتمانى محو کوردی
لوبنانە و تا ئىستا کۆمەڵى کتیبى بە نرخى بە چاپ
گەیاندووہ کە ھەندیکیان بریتین لە:

۱- کولتوور و کۆمەڵگای کورد (۲۰۰۱)

۲- کورد و کوردستان (۱۹۹۷)

۳- زانیارییەکان و کتییخانەکان لە جیهانى عەرەبدا (۱۹۹۹)

۴- سانسۆر لە جیهانى عەرەب (۲۰۰۶)

پروفیسور مایکئل نہہمہ

ماموستای کولیرژی زانستہ سیاسییہکان و دیپلوماسییہ لہ زانکوی ئەمریکایی-لوبنانی نۆترەدام و تا ئیستا کۆمەڵیک کتیب و وتاری لہ سەر کیشە کورد و رۆژھەلاتی ناوہراست لہ گوڤار و رۆژنامە نیونەتەوہییہکاندا بلأو کردووەتەوہ .

پروفیسور مایکئل ئوہانلۆن

ماموستای زانکوی پرینسیتۆن و زانکوی جان ھاپکینزە و ئەندامی ئینیسستیتۆی نیونەتەوہیی تـوـوـیزـیـنـەوـہ ئیستراتژیکەکان و ئەنجوومەنی پەیوەندیەکانی دەرەوہی ئەمریکایە و سالی ۲۰۰۹ راویژکاری کۆمیتە ی ئاسایشی نیونەتەوہیی وەزارەتی دەرەوہی ئامریکا بوہ . ئوہانلۆن ئەندامی کارای بەشی سیاسەتی دەرەوہی ئینیسستیتۆی بروکینزە و پسپۆری ستراتیژی ئاسایش و بەرگری نەتەوہیی ویلایەتە یەگرتووہکانی ئەمریکایە . مایکئل ئوہانلۆن تا ئیستا ۱۱ کتیبی دەربارە ی ئاسایشی نەتەوہیی و سیاسەتی دەرەوہی ئامریکا بەتایبەت لہ عێراق و ئەفغانستان بلأو کردووەتەوہ .

دوکتۆر کریستینا کوینگین

کۆمەڵناس و لیکۆلەری فینلانیدیە و تیزی دوکتراکە ی دەربارە ی ژینۆسایدی کورد لہ باکووری کوردستان نووسیوہ . دوکتۆر کریستینا کوینگین بە ھۆی داکوکی لہ مافی گەلی کورد لہ تورکیا لہ گەل لیپرسینەوہ و دەرکردن رووبەروو بووہتەوہ و بە ھۆی ئەو مەسەلە یە پەیوەندیەکانی نیوان

دەولەتى فىنلاندى و توركىيا بۆ ماوەيەك گىرژ بوو . د .
كرىستىنا تا ئىستا ۳ كىتەبى دەربارەى كىشەى كورد (۲ كىتەب
بە زمانى فىنلاندى و ۱ كىتەب بە زمانى ئىنگىلىزى) نووسىو و
ئىستاش سەرقالى نووسىنى كىتەبكە دەربارەى "كورد و
ژىنۇسايد".

دۆكتور كارول پرونھۆبىر

نووسەر و تويزەرىكى ونزوئىلايى - ئەمىركايە كە نزيكەى
۳۰ سالە دەربارەى كىشەى كورد لىكۆلىنەو دەكات و تا
ئىستا كۆمەلىك وتارى دەربارەى بارودۇخى كورد لە رۆژنامە
نېونەتەوئەيەكاندا بلاو كىردوئەتەو . كارول پرونھۆبىر سالى
۲۰۰۹ كىتەبى "خۇليا و مەرگى عەبدورەحمانى قاسملوو" بە
زمانى ئىنگىلىزى و ئىسپانىيى بلاو كىردوئەتەو .

پروفىسور ژوردى تىژەل

مامۇستاي بەشى مىژوويە لە زانكۆكانى سوئىسرا و
مامۇستاي ئىنىستىتۇتى تويزىنەو نېونەتەوئەيەكانى
"ژنوئىف"ى سوئىسرايە . ژوردى تىژەل كۆمەلىك كىتەبى
دەربارەى كورد، بەتايبەت كوردەكانى سوريە بلاو كىردوئەتەو .

دۆكتور ماريانا شرونىتاكى

تويزەر و پسپورى پەيوەندى نېونەتەوئەيەكانە لە زانكۆ
ئىكستىرى برىتانىا . ماريانا شرونىتاكى نووسەرى كىتەبى
"كوردەكان و سىياسەتى دەرەوئەى وىلايەتە يەكگرتوئەكانى

ئامريکا: پەيوەندىيە ئىۋىنەتەۋەيەكان لە رۆژھەلاتى
ناوھەراست" - ە كە سالى ۲۰۱۰ چاپ و بلاو بوەتەۋە.

نوام چامسكى

پروفيسور ئاورام نوام چامسكى سالى ۱۹۲۸ى زايىنى لە
شارى فيلادلفيا كە ناوھەندى ئەيالەتى پىنسىلفانيايە، چاوى
بە دونيا ھەلئىناوھ. چامسكى ھەر لە سەردەمى زانكووھ
دەستدەكات بە ليكوئىنەۋە سەبارەت بە زمانناسى و يەكەمىن
كتىبى خوى لە ژىر ناوى "پىكھاتەى مەنتقى بىرۆكەى
زمانناسى" دەنووسى. چامسكى بەمە راناوھستى و لە سالى
۱۹۵۹ى زايىنى لە ئىستىتوتى ماساچوست چالاكىيە
ئاكادىمىكەكانى دەستپىدەكات و دوو سال دواتر لە تەمەنى
۳۳ سالىدا ھەر لە ئىستىتوتىيە دەبىتە مامۇستاي زمانە
بيانىەكان و كتىبە بە ناوبانگەكەى بەناوى "زمانناسى
دكارتى" چاپ و بلاو دەكاتەۋە. چامسكى شارەزايەكى زورى
لەسەر زۆربەى زمانە زىندوۋەكانى جىھان ھەيە و بەردەوام
بەپەرۆش بووھ بۆ نەفەوتانى زمانى گەلانى بى دەسەلات و
بى دەولەت لە جىھاندا.

چامسكى لە سالەكانى ۱۹۶۰دا دەستدەكات بە رەخنەگرتن
لە ھەندى لە سىياسەتەكانى دەولەتى ئەمريكا و كۆمەلئىك
وتار و بابەت لە ژىر ناوى "بەرپرسىارىتى روناكبىران
"دەنووسى كە دەنگدانەۋەى زورى دەبىت. ئەم كۆمەلە وتارە
لەگەل كتىبىكى دىكە سالى ۱۹۶۹ لە ژىر ناوى "ھىزى
ئەمريكا و دەسەلاتدارانى نوئ" چاپ و بلاو دەبىتەۋە كە لە

ئەنجامىدا چامسكى ۋەك كەسايەتچىيەكى ئازادىخۋاز و
مروڧدۆست ناوبانگ دەردەكات.

چامسكى ئىستا لەرىزى فەيلەسوفانى ھەرگەورەى
جىھاندایە و بەتايبەت لە بواری زمانناسىيەو ەزىمەتچىيە
زۆرى بە كۆمەلگای ئاكادىمىك كردووە و بەرھەمەكانى لە
رىزى پربايەختىرىن و پېروشتىرىن بەرھەمە زانستىيەكانى
جىھاندان .

چامسكى ۋەك خۆى دەلىت لایەنگرى ھىچ دەولەت، رىكخراو
حىزب و تاقمىك نەبوو ە ھەمىشەش ۋەك كەسايەتچىيەكى
ئازادىخۋاز، روناكبىرىكى سىياسى و رخنەگرىكى دەروەست
داكۆكى لە مافى گەلانى چەوساوە و بىندەست (بە تايبەت
گەلى كورد) كردووە و بەردەوام رەخنەى لە سىياسەتى ئەمرىكا
بەنىسبەت پىشتىوانىكردن لە دەولەتە سەركووتكەرەكان، بە
تايبەت دەولەتى توركىيا گرتووە و بو خۆيشى چەندجار
سەردانى كوردستانى توركىيائى كردووە.

پیشەکی

کیشه‌ی کورد چی پیگه‌یه‌کی له هاوکیشه ناوچه‌یی و جیهانیه‌کان و سیاسه‌تی دهره‌وه‌ی ده‌وله‌تی ئەمریکا‌دا هه‌یه؟ ئایا ئەمریکا هه‌یچ سیاسه‌ت یا ئیستراتژی‌یه‌کی بۆ کورد وه‌ک نه‌ته‌وه‌یه‌ک هه‌یه؟ ئەمریکا چۆن دهره‌وانیته ئازموونی هه‌ریمی کوردستان؟ ئایا ئەمریکا وه‌ک هاوپه‌یمان سه‌یری حکومه‌تی هه‌ریمی کوردستان ده‌کات و چه‌نده پشتیوانی له حکومه‌تی هه‌ریمی کوردستان ده‌کات؟ هه‌لوێستی ئەمریکا به‌ نیه‌یه‌ت مه‌سه‌له‌ی که‌رکووک و ناوچه جیناکۆکه‌کان چیه؟ ئیمه‌ی کورد چی پێویسته‌ی کمان به‌ ئەمریکا وه‌ک زله‌یژی جیهان هه‌یه و بۆ په‌ره‌پێدانی په‌یوه‌ندیه‌کانمان له‌گه‌ڵ ئەمریکا ده‌بی چی بکه‌ین و چۆن ده‌توانین که‌لک له‌ ئەمریکا و رۆژئاوا وه‌ریگرین بۆ ئەوه‌ی دۆزی خۆمان پێش بخه‌ین؟ وه‌لامی ئەو پرسیارانه و کۆمه‌لیک پرسیارای دیکه له‌میژه سه‌رقالی کردووم و به‌تاییه‌ت پاش بلاوکردنه‌وی کتییی "کورد و کوردستان له‌ به‌لگه‌نامه نه‌ینییه‌کانی ئەمریکا‌دا" * و ئەو پیشوازیه‌ باشه که له‌و کتیبه‌ کرا، هاندرام زیاتر به‌ شوین مه‌سه‌له‌که‌دا بچم و تا ئەو شوینه که پێمده‌کری به‌ وه‌لامی ئەو پرسیارانه بگه‌م، هه‌ربۆیه په‌یوه‌ندیم له‌گه‌ڵ ئەو پسپۆره زیاتر ئەمریکایانه گرت که شاره‌زای ئەو بابته‌ بوون.

* کورد و کوردستان له‌ به‌لگه‌نامه نه‌ینییه‌کانی ئەمریکا‌دا، به‌رگی یه‌که‌م: کوردستانی عێراق (٨٥٠ لاپه‌ره)، به‌رگی دووهم: کوردستانی ئێران و تورکیه (٧٥٠ لاپه‌ره)، وه‌رگێران له‌ ئینگلیزیه‌وه: وریا ره‌حمانی، ده‌زگای چاپ و بلاوکردنه‌وی رۆژه‌لات، هه‌ولێر، ٢٠٠٩

هه‌ندیکیان هه‌ر له سه‌ره‌تاوه ددیانگوت به هۆی ئه‌وه‌ی بۆ
 وه‌زاره‌تی ده‌ره‌وه‌ی ئه‌مریکا یا نه‌ته‌وه یه‌گرتووه‌کان کار
 ده‌که‌ن ناتوانن به شیوه‌ی فه‌رمی له‌و دیمانه‌یه‌دا به‌شداری
 بکه‌ن به‌لام ئاماده‌ن به شیوه‌ی نافه‌رمی وه‌لامی پرسیاره‌کانم
 بده‌نه‌وه. به‌ر هه‌رحال توانیم زۆربه‌ی ئه‌و که‌سانه رازی بکه‌م
 و هه‌ندیکیانم له‌ نزیکه‌وه بینی و راسته‌وخۆ قسم له‌گه‌ڵ
 کردن و وه‌لامی هه‌ندیکی دیکه‌شیانم له‌ ریگای ئیمه‌یله‌وه
 وه‌رگرت. سه‌ره‌نجام ئه‌نجامی ئه‌و دیمانه و گه‌فتوگۆیانهم کرد
 به‌ کوردی و به‌و ئه‌نجامه‌ گه‌یشتم که‌ باشتر وایه‌ بیکه‌م به
 کتیبیک بۆ ئه‌وه‌ی ببی به‌ سه‌ره‌تایه‌ک بۆ هاندانی لیکۆلینه‌وه
 و به‌دواداچوونی زیاتری ئه‌و مه‌سه‌له‌یه .

هیچ گومان له‌وه‌دا نیه‌ که‌ ئه‌مریکا تیوه‌گلاوه‌ته‌ نیو
 کیشه‌ی کورد به‌ گشتی و کوردستانی باشوور به‌ تایبه‌تی و تا
 ئاستیک پێویستی به‌ هاوکاری کورد هه‌یه‌ و مه‌سه‌له‌ی کوردی
 عێراق جیگای خۆی له‌ نیو سیاسه‌تی ده‌ره‌وه و ته‌نانه‌ت
 ئاسایشی نه‌ته‌وه‌یی ئه‌مریکا‌دا کردوه‌ته‌وه، که‌وابوو
 ده‌رفه‌تیکه‌ گه‌وره‌ بۆ کورد ره‌خساوه‌ خۆی زیاتر له‌ ئه‌مریکا
 نزیک بکاته‌وه و له‌و په‌یوه‌ندیه‌ بۆ گه‌یشتن به‌ ئامانجی
 نه‌ته‌وه‌یی خۆی که‌لک وه‌ربگریت. ئیمه‌ی کوردیش به‌ هۆی
 ئه‌وه‌ی ده‌وله‌تی خۆمان نه‌بووه و به‌ شیوه‌ی فه‌رمی له‌گه‌ڵ
 رۆژئاوا په‌یوه‌ندیان نه‌بووه ، خاوه‌ن ئه‌زموونیکی ئه‌وتۆ نین
 ، که‌وابوو ده‌بی له‌م په‌یوه‌ندیه‌دا چی بکه‌ین و چۆن له‌گه‌ڵ
 رۆژئاوا، به‌ تایبه‌ت ئه‌مریکا هه‌لسوکه‌وت بکه‌ین. هیوادارم

ئەم كەتئەبە بئەوانئى وەلامى سەرەتائى هەندئى لەو پەرسىيارە
گەنگانە بەداتەوہ .

هەر وەها كە ئامازەى پەكرا نەتەوہى كورد خاوەن
ئەزموونەكى ئەوتوئى لۆبەكردن نەبە لام هەر وەها كە دنىائى
دەر وە دەلەت و لەم كەتئەبەشدا پەسپۆرانى بىلەنەنى
رۆژئاوائى ئامازەيان پەكردوہ، ئازموونى حكومەتى هەرئەمى
كوردستان سەلماندوويەتى كە نەتەوہى كورد و دەولەتى
كوردى توانائى ئەوہى هەيە واقەبەنانە و سەر كەوتووانە
لە گەل دنىائى دەر وە هەلسوكەوت بەكات و بە خوشىەوہ
حكومەتى هەرئەمى كوردستان هەنگاوى زۆر ئەرئەنى
هەلگەرتووە و كۆمەلەك ئەنجام و دەستكەوتى باشى لە ئاستى
سىاسەتى دەر وە بە دەست هەناوہ . بە هەواى ئەوہى ئەو
رەوتە رۆژ بە رۆژ زىاتەر بچەتە پەش و سەرەپاى هەموو
كەموكورتەكان دەولەتى كوردى زىاتەر خوئى بە كۆمەلگەى
جەهانى بەسەلمەنەت و زىاتەر دۆزى كورد بەرەوپەش بەت .

ورىا رەحمانى

پارىس

ARBABA380@GMAIL.COM

پېښه‌کې - دۆکتور مه‌حمود عوسمان

کېښه‌ی کورد وه‌ک کېښه‌ی نه‌ته‌وه‌یه‌ک هېچ کات له
ئهجیندای ئه‌مریکا‌دا نه‌بووه (ئېستاش نییه)، ئه‌مریکا زوړتر
له‌گه‌ل حکومته‌کان بووه، جار ناجار رېځخراوه مروقدوست و
خه‌یریه‌کان یارمه‌تی مروقیان داوه به‌کورد، به‌لام وه‌ک
سیاسه‌ت، حکومته‌تی ئه‌مریکا قه‌د وه‌کو نه‌ته‌وه‌یه‌ک حیسابی
بۆ کورد نه‌کردووه، به‌تایه‌ت به‌رده‌وام دژایه‌تی کورده‌کانی
تورکیای کردووه و قه‌د گرنگی به‌کورده‌کانی ئیران و سوریا
نه‌داوه.

یه‌که‌م جار که‌ په‌یوه‌ندی ره‌سمی له‌ نیوان ئه‌مریکا و کوردی
عیراق دروست بوو، سالی ۱۹۷۲ بوو، ئه‌ویش له‌ سهر پېداگری
مه‌لا مسته‌فا بارزانی له‌ سهر شا و پېداگری (شا)ش له‌ سهر
ئه‌مریکا . وه‌ختی خوی که‌ هاوپه‌یمانی سوځیه‌ت و عیراق کرا
شا ترسا و ویستی ئه‌مریکاش له‌م لاوه‌ ته‌ییدی کورد بکات ،
په‌یوه‌ندییه‌کیان دروست کرد له‌گه‌ل شوړشی کورد، به‌لام
نه‌ینی له‌ سه‌دا سه‌د یه‌عنی هېچ که‌س نابئ به‌م په‌یوه‌ندیه
بیزانیایا واتا په‌یوه‌ندییه‌کی له‌رزوک بوو. ته‌بعن هه‌موو
شتیک به‌ هوئ ئیرانه‌وه‌ بوو یه‌عنی کللی په‌یوه‌ندییه‌که‌ شا
بوو، ههر بویه سالی ۱۹۷۵ که‌ په‌یمانی جه‌زایر مؤر کرا، شا
وتی ته‌واو ، په‌یوه‌ندییه‌که‌ ته‌واو بوو و پاش ئه‌وه‌ که‌ شوړشی
ئهلول تیکچوو په‌یوه‌ندییه‌که‌ش هېچ نه‌ما . هه‌ندی که‌س
ئهم سیاسه‌ته‌ی ئه‌مریکا به‌ خیانه‌ت ده‌زانن، به‌لام وه‌ختی
خوی ئه‌مریکا هېچ ئیلتیزامیکي به‌رامبه‌ر به‌ ئیمه‌ نه‌بووه تا
بلین خیانه‌تی له‌ ئیمه‌ کردووه، هېچ به‌لینیکیان به‌ ئیمه‌

نەدابوو، يەكەم وەفد كە چوو ئەمەریكا، من و رەحمەتی
ئیدریس بارزانی بووین، ئەمەیان بە روونی پیمان وت، لییان
نەشاردینەو. بەهەر حال بەرژەوێندیان لەو هەدا بوو کردیان و
لایان برد، دەتوانین بلێین فیلیان لە کورد کرد.

پاش ئەو لە کاتی شەری ئێران و عێراق، ئەمەریكا بە
تەواوی دۆستی سەدام بوو. ئێمە ئەنفال کرەین، ئێمە
کیمیاییمان لێدرا، هەموو وڵاتەکانمان وێران کرا، ئەمەریكا
لەگەڵ سەدام بوو، تەنانت چەکی کیمیاییشی دابووێه یانی
دژی ئێمە بوو.

بارودۆخەكە وا بوو هەتا ساڵی ۱۹۹۱ كە عێراق كویتی گرت،
پاشان عێراق بوو بە مەسەلە یەکی گەنگ بە نەسبەت
ئەمەریكا و حیسابی بوو كوردیش كرد وەكوو فاكۆتۆریك لە ناو
عێراقدا. ئێتر پەيوەندی پەیدا بوو، لە پێشا پەيوەندییەكە
مروۆفی بوو، بەلام ورده ورده تاییبەتمەندی سیاسیشی بە خووه
گرت تا ئەوێ كە ساڵی ۲۰۰۳ بڕیاریان دا سەدام بڕووخیین،
پاشان پەيوەندی كوردی عێراق و ئەمەریكا پێنایە قوناخیکی
گەنگ، پەيوەندییەكە زیاتر بوو و ئیستاش بەردەوامە .
ئیستاش ئەمەریكا دیسان پەيوەندی لەگەڵ كورد نییە وەك
نەتەوێهەك بە جیا، وەك هاوپییمان نا بەلكوو وەك دۆستێك
هەلسوكەوت لەگەڵ كوردستانی عێراق دەكات چوونكە كورد
بەشیکی گەنگە لە عێراق، هەریمی هەیه و حكومەتی هەیه،
لە بەر ئەو پەيوەندیان لەگەڵی هەیه وەك هەریمیکی
فیدرال لە ناو عێراقدا.

پەيوەندى لەگەل ئەمريکا بۆ ئىمە گرنگە، زۆر ھەوليشمان داوھ و دەبى ھەوليشى بۆ بدەين بۆ ئەوھى پەيوەندىمان لە گەلئان ھەبى و ھاوکارىمان بکەن يانى حىسابى بۆ کورد بکەن، کورد نەتەوھىيەکە نزىکەى ۵۰ مليۆنە، ئەم نەتەوھىيە ھەر ھەمووى دەيەويٹ دۆستايەتى لەگەل ئەمريکا بکات، بە کورتى کرد ھەميشە ويستويەتى پەيوەندى لەگەل ئەمريکا ھەبىت و ھاوکارى بکات بەلام ئەمريکا قەد نەيوستووھ تىکەلاوى کيشەى کورد بىت و ھەميشە بە کيشەيەکی ناوخويى زانيوھ ، ئىستاش ھەر بە کيشەيەکی ناوخويى دەزانىت.

بۆ پەرەپيدانى پەيوەندييەکانى کورد لە گەل ئەمريکا بە بۆچوونى مە دەبى چەند شت بکرىت : يەکەم ئىمە يەک بين لە نيو خۆماندا، دووھم بە وردى بکۆلینەوھ لە سياسەتى پەيوەندى ئەمريکا بۆ ئەوھى تىبگەين ئەم سياسەتە چۆنە، ئەوھشمان لە بىر نەچىت ھەموو شتى بە پىي بەرژەوھندييە، ئەوان بەرژەوھندى خۆيان و ئىمەش بەرژەوھندى خۆمان. حىسابى ئانکارا و بەغداديش ھەيە لە کيشەکەدا، مەسەلەى کورد تا رادەيەکی زۆر راي تورکياى تىدايە يانى فاکتۆرى تورک شتىكى سەرەکىيە لە سياسەتى ئەمريکا بەرامبەر بە کورد، ئەمەش فاکتۆرىكى نەرينييە بۆ ئىمە چونکە تورکيا ھەميشە سياسەتى باش نەبووھ بە رامبەر بە کورد. سىيەم ئىمە دەبى لۆبى خۆمان بەردەوام بکەين و بەھيژترى بکەين لىرە و لە ئەمريکا و لە ھەموو شوينىک بۆ ئەوھى زياتر کيشەى خۆمانيان بۆ روون بکەينەوھ ، بۆ ئەوھى ئەمريکا لىي

تېڭات. چوارەم جارجارىش ئىمە دەبىي بلىين نا، ئەوۋە نىيە
 ئەمريكا ھەر وەختى ھەرشىتىكى وت بلىين باشە، جارجارىش
 دەبىي راى خۇمان دەرېبىرىن. پىنچەم دەبىي پەيوەندىشمان
 لەگەل كۆمەلگاي ئەمريكا زياد بکەين، تەنھا ھەر ئىدارەش
 نىيە، تەنھا ھەر ئەوۋە نىيە تو بچى لەوئى ھكوومەت بىينى،
 كۆنگرىس گىرنگە، رۆژنامەنووس گىرنگە، كۆمەلگا گىرنگە،
 رىكخراوۋەكان گىرنگە، ھەر يەككى چىسابى تاييەتى خۇى
 ھەيە، دەبىي لە ھەموو ئاستىكىدا لۇبى بکەين. ئەمە
 پىرۇسەيەكى دىرېژە، دەبىي ھەوللى بۇ بدەين بە پىيى توانا،
 دەبىي ئەم رەوتە بەردەوام بىي، بمانەوئى و نەمانەوئى وايە
 چونكە بە بەراورد لەگەل كىشەي توركييا يا عىراق يا ئىران
 كىشەكەي ئىمە بچووكترە ، وەك نەتەوۋەش چىسابمان بۇ
 نەكراوۋە، لە بەر ئەوۋە دەبىي ھەول بدەين و لەم پەيوەندىيەدا
 بەردەوام بىين لە ھەول و تەقەلاكانمان.
 سوپاس بۇ وريا رەحمانى كە ھەستاوۋە بە ئامادەكردنى ئەم
 كىتپە ، ھىوای سەركەوتنى بۇ دەخوام.

پنشهکی- پروفیسور مایکئل گەنتەر

تیۆه گلانی ئەمریکا لە کوردستان دەگەرێتەووە بۆ جەنگی جیهانی یەکەم و راگەیانندنە بەناوبانگەکی وودرۆ ویلسۆنی سەرۆک کۆماری ئەمریکا کە خاڵی ۱۲یەمی پەیوەندی بە بەلجیکی خودمۆختاری بۆ نەتەوەکانی دیکە ئیمپراتۆری عوسمانیەووە هەبوو کە کەوتبوونە ژێر دەسەلاتی تورکیا. بەلام خەباتی سەرکەوتووی کەمالیستەکانی تورکیا بۆ راگرتنی یەکیارچەیی خاکەکیان و بپیری بریتانیا بۆ راگرتنی کۆنترۆلی خۆی بەسەر ناوچەی دەولەمەند بەنەوتی کوردەکان کە پاشان بوو بە باکووری عێراق، هیوای نیوچەلی کوردەکانی بۆ گەیشتن بە سەربەخۆیی یان تەنانەت جوړیک خودمۆختاری لەناو برد. کەوابوو یەکەم قۆناخی کورتی سیاسەتی دەرەوێ ئەمریکا بەنیسبەت کوردەکان کۆتایی پێهات.

زیاتر لە نیو سەدە دواتر ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا دیسان کەوتەووە ناو کیشەی کوردەکان، بەلام بەهۆی هاوپەیمانی ناتۆ، ئەمریکا پشتیوانی لە هەلۆیستی دەولەتی تورکیا بەنیسبەت کیشەی کورد کرد و اتا ئەو کە کوردەکان لە مافی کەمینەکانی دیکە بێبەش بکری بۆ ئەوێ داوای مافی زیاتر نەکەن کە ببێتە هەپەشە بۆ یەکیارچەیی خاکی تورکیا.

بەهەر حال ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا لەسەر بنەمای کۆمەڵیک ھۆکار شۆرشەکی مەلا مستەفا بارزانی لەسەرەتای

دەيەى ١٩٧٠ لە عىراق ھاندا و ئەم قۇناخى دووھى پەيوەندىھەکانى ئامرىکا و کوردەکان بە نسکۆى شۆرشى ئەيلوول لە ١٩٧٥ کۆتايى پيھات .

قۇناخى سيھەمى پەيوەندى ئەمريکا و کوردەکان لە دەيەى ١٩٩٠ بە شەرى ئەمريکا لە ھەنداي فارس دژى سەدام ھوسەين دەستى پيکرد . ئەمريکا زۆرتر چاوى برييوە کوردەکان چونکە کوردەکان دژى دژمنى ئامريکا واتا دەولەتى عىراق بوون . ئەو کاتە ئامريکا تەنھەت کوردەکانى عىراقى تەشويق کرد ھکوومەتى ھەريمى کوردستان دابمەزىين . ئەمە ھەم ھەم بوو بە قۇناخى چوارەم و قۇناخى ئيستاي پەيوەندىھەکانى ئامريکا و کوردەکان .

کاتيک ھە ويلايەتە يەگرتووەکانى ئەمريکا بو لەسەردەسەلات لابرەدى سەدام ھوسەين لەسالى ٢٠٠٣ شەرى کرد ، بەھۆى ئەھوى تورکيە لەم ھەولەى ئامريکادا بەشداری نەکرد ، کوردەکانى عىراق بوون بەھاوپەيمانى سەرھەكى ئامريکا لە بەرھەى باکوورى ولات و بەسەرکەوتنى ئامريکا ، کوردەکانى عىراق قازانجى زۆريان دەسکەوت و ئيستا لە سەرکەوتووترين قۇناخى ميژوى ھاوچەرخى خويان چيژ وەرەگرن .

ئاستاش ويلايەتە يەگرتووەکانى ئەمريکا لە راستييدا ھيچ ستراتيژيھەكى تۆکمەى بو کورد و ھەکو نەتەوھەيک نيبە چونکە ئەو ولاتانە ھە کورد تنياندا دەرژى (تورکيا ، عىراق ، ئيران و سوريا) بو سياسەتى دەرھەوى ولاتە يەگرتووەکان گرنگترن . کوردەکان گيروگرفت بو ولاتە يەگرتووەکان دروست

دهكهن له كاتى مامه له كردنى ولاته يه كگرتوووه كان له گهل
 ئهم دهوله ته گرنگتـــــــرانه دا. له گهل ئهمه شـــــــدا ولاته
 يه كگرتوووه كان به له بهر چا و گرتنى بهر ژه وه ندىه كانى خوئى له
 په يوه ندى له گهل سه قامگيرى روژلاتى ناوه راست و ههروه ها
 مافى مروث، ئه وهى قبول كردوو كه بهر پرسياره له بهرام بهر
 ئه وهى كورده كان تا راده يه ك بپاريزيئت. ئهم مه سه له يه به
 تاييه ت له عيراق وه راست ده گه ريت چونكه بينيمان چوون
 كورده كانى عيراق پشتيوانيان له ولاته يه كگرتوووه كان كرد له
 كاتى شهر دژى سه دام حوسه ين له ٢٠٠٣ له كاتى كدا كه
 هيژه كانى ديكه وهك توركييا پشتيوانيان ليئه كرد.

ولاته يه كگرتوووه كان دژى سه ربه خوئى كورده كانى عيراقه
 چونكه ههست دهكات ده بيته هوئى پارچه پارچه بوون و
 له ناوچونى عيراق و كه وابوو ده بيته هوئى ناسه قامگير بوونى
 روژه لاتى ناوه راست. هه لوئستى ولاته يه كگرتوووه كان له
 بهرام بهر سه ربه خوئى كورد له ئيستادا توند وتولتره، چونكه
 توركييا و دهوله ته جورا و جوره عه ره به كان هه مويان دژى
 سه ربه خوئى كوردن، چونكه وهك هه ره شه يهك له سه ر
 يه ك پارچه يى خاكى خوئيان سه يرى دهكهن.

ولاته يه كگرتوووه كان وهكو تاقىكارى پشتيوانى له حكومه تى
 هه ريئى كوردستان دهكات وهك ريگايهك بو راگرتنى
 يه كگرتووئى سياسى عيراق و رازى كردنى كورده كان. گه لئى له
 چاوديران پيداگرى له سه ر ئه وه دهكهن كه كورده كانى عيراق
 ئه مريكا يه كانيان زور خوئى ده ويئت. به هه رحال نابيئت له م
 مه سه له يه دا زياده روئى بكرئت چونكه كورده كان له بيريان

دیت پیشتر ۲ جار له سالی ۱۹۷۵ و دیسان له ۱۹۹۱ ولاته
یه کگرتوووه کان خیانه تی پیکردن و له وانه شه دیسان
خیانه تیان پیبکاته وه.

له راستیدا ترسی هه ندی له کورده کان له دووپاتبوونه وهی
ئهم مه سه له یه کاتی دهستی پیکرد که راپورتی گروپی
توئیزینه وهی عیراق (به یکی هاملتۆن) له دسامبری ۲۰۰۶ دا
پیشنیاری ئه وهی کرد که حکومه تی فیدرالی کوردستان که
کورد به وه هه موو زه حه ته یه به دهستی هیناوه ببیت به
قوربانی دامه زرانندی حکومه تیکی ناوه ندیی سه ره له نوێ
دروستکراو. خو شه ختانه (بو کورده کان) موچیارییه کانی ئهم
راپورته له لایه ن ده ولته تی ولاته یه کگرتوووه کانه وه قبول نه کرا
به لام ئهم راپورته خو ی له خویدا نیشان ده دات که پشتیوانی
ولاته یه کگرتوووه کان له کورده کان له دا هاتودا چه نده
ده توانیت له رزوک بیت. له لایه کی دیکه وه وه زیری ده ره وهی
ولاته یه کگرتوووه کان، رو بیتر گه ییتس ئه وهی پشتراست
کر دوه ته وه که هاوکاریی کورد زور زور پیویسته بو
جیبه جیکردنی سه ره که وتوانه ی ئاسایش و ریکه وتن نامه
ئیستراتژیکه کانی نیوان عیراق و ولاته یه کگرتوووه کان و
هو کاری بنه په ته یه بو پیکه اتنی عیراقیکی یه کگرتوو و
ناشتیخواز. له وه ش گرنگتر ئیداره ی ئوباما چه ند روژ پاش
ئه وه به ئاشکرا خو ی به به رپر سیار زانی له به رام به ر
چاره سه ره کردنی نا کوکییه کانی نیوان حکومه تی هه ری می
کوردستان و حکومه تی به غداد و ههروه ها یارمه تیدان به
چاره سه ره بوونی کیشه ی که رکوک.

ولاته یه کگرتوو هکان وه کو دوست و هاوپه یمان سهیری
حکومه تی ههریمی کوردستان دهکات به لام ئەم هاوپه یمانی
و دوستیه ئەوهنده ی تورکیا بو ئەمریکا گرنگ نییه، که وابوو
په یامه که روونه واتا حکومه تی ههریمی کوردستان ناتوانیت
حیساب له سه ر پشتیوانی ئەمریکا بکات. خوشبه ختانه
سیاسه تی ده ره وه ی نو یی تورکیا به نیسبه ت دراوسیگانی
نیشان ده دات که تورکیا دهستی کردوو به وه که حکومه تی
ههریمی کوردستان له روی سیاسیه وه وه ک دوستیک قبول
بکات نه ئەوه که وه ک ههره شهیه کی ئەمنی سهیری بکات
(که پیشتر وا سهیری ده کرد).

به هه رحال روونه که کیشهی کورد پیگه یه کی ئەوتوی له
ئاسایشی نه ته وه یی ویلایه ته یه کگرتوو هکانی ئەمریکا و
ره وتی به دیموکراسی کردنی روزه لاتی ناوه راستدا نیه که
ولاته یه کگرتوو هکان به دوا یایه .

به هیوای سه رکه وتنی وریا رهحمانی له کار و
لیکۆلینه وه کانیدا .

پیشہ کی - نوام چامسکی

ویلاہیہ تہ یہ کگرتووہ کانی ئەمریکا وەك بەہیژترین دەولەت لە جیہاندا، دەوری ھەییە لە ھەموو کاروباری جیہاندا و بیگومان دەستی ھەبۆوہ و دەستیشی ھەییە لە کاروباری کوردەکاندا. بۆ نمونە ولاتە یە کگرتووہ کان تا ئاستیک پشتیوانی لە راپەرینی کوردەکان لە عێراق لە سەرەتای دەییە ۱۹۷۰ کرد بەلام دوابەدوای مامەلە ی ئێران و عێراق، بزووئەوہ ی کوردی فروشت و لە ئاکامدا کوردەکان بوون بە قوربانی و کاتی کہ کۆنگرێس رەخنە ی لە "ھینری کیسینجیر"ی وەزیری دەرەوہ گرت کہ بۆ سەرەتا پشتیوانی لە خەباتی کوردەکان کردوہ و پاشان (کاتیک کہ سوودیان بۆ ئەمریکا نەما) پشتی لیکردن، کیسینجیر قسەییەکی بەناوبانگی کرد کہ واتاکە ی ئەوہییە کہ "کاری سیاسەتی دەرەوہ نابێت لەگەڵ کاروباری ئایینی تیکەل بکریٹ."

ئەمرۆش ئەم مەسەلەییە بەنیسبەت دەوری ولاتە یە کگرتووہ کان لە کاروباری کوردەکان وەرەست دەگەرێت، بەتایبەت لەپەییوہندی لەگەڵ کوردەکانی تورکیا، چونکہ دەولەتی ولاتە یە کگرتووہ کان لەم دوو دەییە رابردووہدا بەردەوام پشتیوانی لە سەرکووتی کوردەکان بەدەستی دەولەتی تورکیا کردوہ کہ لە روانگە ی منەوہ ھیچی لە (کۆمەڵکۆژییەکی) کۆزۆقۆ کہمتر نییە. ئەمریکا بەردەوام رایگەیانووہ لە خەبات دژی تروریزم، دۆست و ھاوپیەمانیکی بەتواناتر و باشتەر لە تورکیای نییە، چونکہ سوپای تورکیا

توانایی خوی له ههلمهتی دژهتیرور له ناوچهی کوردنشینی
باشوری روژههلات سهلماندوه .

مهسهلهی کوردهکانی تورکیا روونتترین نموونهی پشتیوانی
یهکلاییکه رهوهی ولاته یهکگرتووهکان له دهولهتییه. ولاته
یهکگرتووهکان زوورتترین چهکوچولی سهربازی داوه به تورکیا
(لهپال دهولهتی ئیسراییل و میسردا) وقهت سهرنجی به
راپورتی ریکخراوه نیونهتهوهیهکانی مافی مروّف دهربارهی
سهرکووت و تیروری بهردهوامی کوردهکان به دهستی دهولهتی
تورکیا نهداوه که له ئههجامیدا ملیونهها کورد له زیدی
خویان ئاواره بوونه، چهند ههزار گوند کاول کراون، دهیان
ههزار کورد کوژراون و ههموو جوړه کردهوهیهکی هوقانه دژبه
کوردهکان بهرپوهچووه که ههندیکیان لهپیزی خراپترین
تاوانهکان دژ به مروّفایهتیدان.

ئهم کردهوانهی تورکیا(که به پشتیوانی ولاته یهکگرتووهکان
ئههجام دهدریّت) دهکهوئته ناو پوّلینی نیونهتهوهیی-
دهولهتی. پاكانهی تورکیا بو ئهم کردهوه دلّرهقانه ئهوهیه که
ولاتهکهی لهگهّل مهترسی گریلا کورده تروریستهکان
روبهروویه. بهلام کئ تروریسته و کئ دژه تروره. به دریژایی
میژوو، سهرکووت بووته هوی بهرخودانی و زوّر بهی جارانیش
ئهم بهرخودانییه توندوتیژانه بووه و پاشان سهرکووتکه رهکان
ناویان ناوه خهبات دژی تروریزم و بهو لایهنه که
چهوساندوویانهتهوه وتوویانه تروریست. ئهم مهسهلهیه
تهنانهت بو مروّفکوژترین رژیمهکانیش وهراست دهگهپریت، بو
نموونه دهولهتی ئالمانیای نازی دهیگوت ئهوه که ئهوان

دەیکەن بۆ پاراستنی خەلکە لەبەرانبەر تروریزمی پارتیزانەکان و دەیانگوت دەولەتی ره‌وای فه‌رانسا له‌ به‌رامبەر پارتیزانە تروریسته‌کان (که له‌ دهره‌وه‌ رینوینی ده‌کرین و یارمه‌تی ده‌درین) ده‌پاریزن. ده‌ولەتی ژاپونیش له‌ هه‌ریمی داکیرکراوی "مه‌نچووری" چین ده‌یگوت خەلک له‌ به‌رامبەر تروریزمی جه‌رده‌ چینییه‌کان ده‌پاریزیت.

تایبه‌تمه‌ندییه‌کی گ‌رنگی دیکه‌ی چه‌مکی تروریزم ئه‌وه‌یه که ئه‌و شته که به‌ دژه‌ تروریزم ده‌ناسریت له‌ لایه‌ن ده‌ولەته‌کانه‌وه‌ به‌رپه‌وه‌ ده‌چیت، ده‌ولەته‌کان ده‌یکه‌ن، واته‌ا تروریزمی ده‌ولەتییه‌ و ده‌ولەته‌کانیش کۆمه‌ڵێک سه‌رچاوه‌یان له‌ ده‌ستدایه که وایان لێده‌کات له‌ هه‌یزه‌ ناده‌ولەتییه‌ تروریسته‌کان توندوتیژتر و کاولکارتر بن. به‌رده‌وام ده‌گوتریت تروریزم چه‌کی لایه‌نه‌ لاوازه‌کانه‌، به‌لام به‌ته‌واوی به‌په‌چه‌وانه‌یه‌، تروریزم هه‌ر وه‌ک هه‌موو ئامرازه‌کانی دیکه به‌ کاریگه‌رت‌رین شیوه‌ له‌لایه‌ن لایه‌نه‌ به‌هه‌یزه‌کان، به‌تایبه‌ت به‌هه‌یز‌ترین ده‌ولەته‌کانه‌وه‌ به‌رپه‌وه‌ ده‌چیت .

خه‌باتی گه‌لی کورد و ئامانجه‌کانیان له‌ تورکیا بۆ ئازادی و مافی مرو‌ف، بۆ خه‌لکی دیکه‌ی جیهان ئیله‌هامبه‌خشه‌، چونکه‌ خه‌باتیکی سروشتی و راسته‌قینه‌یه‌ و به‌ هه‌ستکردن به‌ به‌رپرسیاریتییه‌وه‌ به‌رپه‌وه‌ ده‌چیت و نموونه‌یه‌کی روونه که نیشان ده‌دات مرو‌ف ده‌توانیت له‌ بارودۆخیکی یه‌کجار دژوار و ناله‌باردا به‌سه‌ر سه‌رکوت و توندوتیژی ده‌ولەتدا زāl بێت. له‌ تورکیا کورده‌کان بویرانه‌ به‌رخودانی ده‌که‌ن و کار ده‌که‌ن بۆ ئالوگۆڕ و پیکهاتنی کۆمه‌لگایه‌کی کراوه‌تر، ئازادتر،

لیبرالتر و دادپهروهه رانه تر. کورده کان له لایه ن گه لی له
 خه لکی ئازا و به شه ره فی تورکیا وه پشتیوانیان لی ده کریت .
 کورده کان ته نها ئه وه یان له ئیمه ده ویت که پشتیوانی له
 ئامانجه ره وا و به هه قه کانیان بکه یین. واتای ئهم پشتیوانیه
 ئه وه یه که ئیمه کو تایی بینین به یارمه تییه
 یه کلایکه ره وه که مان به سه رکووت و توندوتیژی ده ولله تی
 تورکیا دژ به کورده کان. له م چوارچی وه یه دا هیوادارم
 کوردستان یکی خودموختار دابمه زری ت که هه موو کورده کانی
 ناوچه که ده یان ملیو ن که س ده بن، تییدا بگه ن به مافی
 خو به پړی وه بردن و سه ربه خو یی کولتووری خو یان به ده ست
 به یین و بن به به شیک له فدراسیونی کی به رفراوانتر که له
 گروپه ئه تنیکی، نه ته وه یی و کولتوورییه کانی دیکه پیک بیت.
 مه سه له ی کورد به گشتی و کورده کانی تورکیا به تاییه تی
 یه کی له وه مه سه لانه یه که جیگای له دلمدایه، هه ر ئهم
 هاوسوژییه له گه ل بارودوخی تراژیدی کی کورده کانی تورکیایه
 که هانی دام سه ره پای سه رقایییه کی یه کجار زور وه لامی
 ئه ری نی به داواکارییه که ی وریا ره حمانی بده مه وه و ئهم
 چه ند خاله له گه ل ئیوه به ییمه به رباس .

مێژوو و میراتی پشێوانی ویلایه ته یه کگرتوو هکانی نه مریکا له کورد* لوقمان محو - مایکێل نه همه

یه کگرتوو یی کورد هه می شه وهک هه پره شه یهک بو
به رژه وه ندییه کانی روژئاوا له روژه لاتى ناوه راست سهیر
کراوه. له گه رما و گه رمی ئه و پشێوانیه که ئه مریکا پاش
شه ری ١٩٩١ ی که ندا و له کورده کانی ده کرد، و لات ه
یه کگرتوو هکانی ئه مریکا ته نها له رووی مرو ف د و س تییه وه
سه رنجی به کورده کان دها و به رژه وه ندی به بارمه ته گیراوی
کورده کانی به شیوازیکی راسته قینه به فه رمی نه ده ناسی.
وه زاره تی ده ره وه ی ئه مریکا کورده کانی عیراقی به "کورده
باشه کان" ناوزه ده کرد و به ئه نه قه ست و به ئاگادارییه وه
کورده کانی ئییران و سوریا و یه کێتی سو فیه تی پێشووی
پشێگوێ ده خست، سه ره رای ئه وه ش به رچه سپی تروریستی
دابوو له کورده کانی تورکیا.

* نه م پێشه کیه له کتییى
The Kurdish Question in U.S. Foreign Policy: A
Published by Greenwood ،Sourcebook By Lokman I. Meho ،Documentary
USA, 2004، Publishing Group وه رگیراوه و سالی ٢٠٠٢ و اتا پێش له ره وتی
نازاد کردنی عیراق نوسراوه .(وه رگیر)

مه‌به‌ست له پاراستنی هه‌وایی باکووری عێراق له لایه‌ن
ولاتانی رۆژئاوا لاوزکردن و که‌مکردنه‌وه‌ی ده‌سه‌لاتی سه‌دام
بوو نه‌ پاراستنی کورده‌کان، تورکیاش هه‌ر کاتی بیویستبایا
شالاییکی به‌رفراوانی ده‌ره‌وه‌ی سنوری بۆ ره‌دوونانی کورده
راپه‌ریوه‌کان نه‌نجام ده‌دا. رۆژئاوا (له‌ سه‌رویه‌یه‌وه‌ ولاته
یه‌که‌گرتوه‌کانی ئه‌مریکا) ده‌وریکی گرنگی له‌ کاروباری
باکووری عێراق دا به‌ تورکیا بۆ ئه‌وه‌ی جیگای ده‌سه‌لاتی
عێراق بگه‌یته‌وه‌ که‌ پیش له‌ ئاداری ۱۹۹۱ زۆر بیویست بوو
به‌لام پاش ئه‌وه‌ شه‌رمه‌زار کرا.

ده‌ستیوه‌ردانی تورکیا له‌ کاروباری کورده‌کانی عێراق که
ره‌زامه‌ندی ته‌واوی رۆژئاوای له‌گه‌ڵ بوو، جیاوازییه‌کی
ئه‌وتۆی له‌گه‌ڵ کاریگه‌ری پیشوو و به‌رده‌وامی سیاسه‌ته‌کانی
سه‌دام له‌ نیو گروپ و هاوپه‌یمانییه‌ جۆراوجۆره‌کانی کورده‌دا
نه‌بوو. سیاسه‌تی تورکیا به‌ نیه‌یه‌ت کورده‌کانی عێراق (که‌
له‌ ژیره‌وه‌ له‌گه‌ڵ سیاسه‌ته‌کانی رژیمی سه‌دام هاونا‌هه‌نگ
کرا‌بوو) یه‌کێ له‌ هۆکاره‌ سه‌ره‌کییه‌کانی شه‌ر و نا‌کوکی ناوخۆ
بوو که‌ بۆ یه‌که‌م جار له‌ نیسانی ۱۹۹۴ سه‌ری هه‌ل‌دا.

رۆژئاوا به‌ ئاشکرا ئه‌م خاله‌ پشتگوێ ده‌خات که‌ بارودۆخی
ناوخۆی کوردستان لیکچوونی زۆری هه‌یه‌ له‌گه‌ڵ بارودۆخی
زۆربه‌ی کۆمه‌لگا‌کانی جیهانی سییه‌م که‌ ئیستا خاوه‌ن
ئۆتونۆمین و فاکتۆرگه‌لی ناته‌با له‌ نیوانیاندا به‌دی ده‌کریت و
دامه‌زراوه‌گه‌لی شیاویان نییه‌، به‌لام رۆژئاوا له‌م نیوه‌دا
به‌رده‌وام ته‌نها کورده‌کان به‌ شیاوی ئۆتونۆمی نازانی‌ت.

له رووی سیاسیییه وه دو حیزبی سهرهکی له کوردستانی عێراقدان: پارتی دیموکراتی کوردستان (KDP) و یهکییتی نیشتمانی کوردستان (PUK)، ههروهها کۆمهلیک حیزبی ناسیونالیستی بآلی راست و حیزبی ئیسلامی و گروپی بچووکی گوندیی دیکهش هه. خه لکی کورد رۆژ به رۆژ له رووی سیاسیییه وه ژیرانه تر بیر له دهسته واژه گه لیک وهک ئاشتی، دادپهروهری، خۆشبرئوی ئابووری و ئازادی دهکهنه وه و ئیادی متمانه یان به دهوله ته سهرهکییه ناوچهیی و نیونه ته وه ییه کان نییه. ئهم خه لکه میژوویهکی دوورودریژیان له کویره وهری و چه ره سه ری بینیه. ئهم ئه زمونانه نیشان ده دات که بهرکه نار له تاقمچیتی سیاسی و په خشوبلا بوونی کورده کان له رووی جوگرافیا ییه وه، ده کریت سیستمیکی تاراده یهک هاوئا هه نگ بو کورده کان دروست بکریت، هه رچه ند که کورده کان میژوویهکی دوورودریژی ناکوکی ناوخویی خویناویان تیپه ر کردوه .

سهره پای نه بوونی داها تی راسته قینه یا پشتیوانی ده ره کی و سهره پای سه پاندنی دوو گه مارو به سه ر کوردستاندا، خه لکی کوردی عێراق توانیویهانه زیندوو بمینن و ته نانه ت له م دوا ییانه ش توانیویهانه خویان به هیژ بکه ن .

 * مه به سته گه ماروی نه ته وه یه کگرتوه کان له سه ر عێراق به گشته و گه ماروی رژیمی عێراق له سه ر کوردستان پیش له هیرشی ئه مریکا بو عێراق له سالێ ٢٠٠٣ یه .
 (وه رگنیر)

به هه‌رحال ده‌بئ به وردی سه‌رنج به شیوازی پشتیوانی
رۆژئاوا له کورده‌کان بده‌ین، چونکه رۆژئاوا هه‌میشه کاتیکی
پشتیوانی له کورده‌کان ده‌کات که بیه‌وێت کورده‌کان ئاماده
بکات تا بکه‌ونه نیو پیکدادانیکی خویناوی له‌گه‌ڵ یه‌کێ له
هێزه ناوچه‌یه‌یه‌کان که سه‌ره‌نجام ئاکام و لی‌که‌وته‌ی
تراژدیکی بو کورده‌کان به دواوه ده‌بی‌ت .

میژووی کۆن و نوێ به‌جاران سه‌لماندوویه‌تی که کورده‌کان
وه‌ک یه‌کێ له ئه‌که‌تیره سه‌ره‌کییه‌کانی سیاسه‌تی رۆژه‌لاتی
ناوه‌راست له ری‌گای دژواری خۆیان بۆ گه‌یشتن به ئۆتۆنۆمی،
به‌هۆی ناکۆکی له نیوان خۆیاندا و ده‌ستی‌وه‌ردانی هێزه
ناوچه‌یی و نیونه‌ته‌وه‌یه‌یه‌کان ئاکام و ئه‌نجامی دلته‌زینیان
ده‌ستکه‌وتوو. ئه‌م ده‌ستی‌وه‌ردانه بووه به ريسا و ری‌وشوینیکی
بۆ راگرتنی هاوسه‌نگی هێزه جو‌راوجۆره‌کان له رۆژه‌لاتی
ناوه‌راست . هاوپه‌یمانیی نیونه‌ته‌وه‌یی ۱۹۹۱ که له لایه‌ن
وی‌لایه‌ ته‌یه‌گ‌گرتوو‌ه‌کانی ئە‌مریکا بۆ تیکشکاندن هێزی
سه‌ربازی رووله زیاده‌وونی عێراق له ناوچه هاونا‌ه‌نگ کرا،
به ئاشکرا کورده‌کانی ته‌شویق کرد له شه‌ر دژی سه‌دام
به‌شداری بکه‌ن. پاش تیکشکانی نیوه‌ی سوپای عێراق و
چه‌سپانه‌وه‌ی سیستمی پاشایه‌تی له کویت، سه‌رۆک بوش
بریاریدا له کاروباری ناوخۆی عێراقدا ده‌ستی‌وه‌ردان نه‌کات.
ئهم هه‌ل‌ئۆی‌سته‌ی ئە‌مریکا سه‌دامی هاندا به هۆی
پشتیوانیکردن له ئە‌مریکا له شه‌ری که‌نداوی ۱۹۹۱ تۆله له
کورده‌کان بسینی‌ته‌وه و تیکیان بشکینی‌ت.

سیاسەتی دەرەوہی ئەمریکا دہبارہی ئۆتۆنۆمی گەلان لەنیو
 رژیە سەرکووتکەرەکان بە "ناژینی نویی جیہانی" * ئالوگۆری
 بە سەردانەہات. وادیارہ ئیدارہی ئەمریکا ھیشتا باوہری بە
 سیستمیکی نیونہتەوہیی ھەیہ کہ بە تەواوی لە سەر بنەمای
 یەکپارچەیی دەولەت-نەتەوہکان دامەزراوہ و رەخنەگرتنی
 زارەکی تەنھا ھاویریکە(ناویژە) بو کونترۆلکردنی ئەو
 دەولەتانہ کہ بەشیوہیەکی درەندانہ لەگەڵ خەلکی ولاتی
 خۆیان رەفتار دہکەن تەنانەت ئەگەر ئەم خەلکە خۆیان لە
 گەل بارودۆخی ھەنووکە بە نامۆ بزەن.

کاتییک کہ جەیمز بەیکیر، وەزیری دەرەوہی ئەمریکا
 بارودۆخی یەک میلیون کوردی ئاوارہی لە ناوچە تاوتوی
 دہکرد، وتی:

"ئەمرۆ ئیمە ئیش و ئازار و کویرەوہری خەلکی عێراق
 بەچاو دہبینین". خۆبواردنی "بەیکیر" لە بەکارھێنانی وشە
 "کورد" نمونەییەکی روونی ھەلۆیستی ئەمریکایە بە نەسبەت
 کوردەکان.

* ناژینی نویی جیہانی (New World Order) ئەو سیستمە سیاسییە جیہانییە کہ
 جۆرج بوشی باوک، سەرۆک کۆماری ئەمریکا پاش شەری کەنداو رایگەیاندا. ھەندئ لە
 پەرنسیپەکانی ئەم سیستمە بریتین لە سەرۆہری یاسا، دەست نەبردن بۆ توندوتیژی،
 چارەسەرکردنی ئاشتییخوازانە ناکۆکییەکان و ریزگرتن لە مافی مرۆف بە
 سەرۆکایەتی ئەمریکا و لە سەر بنەمای نۆرم و شۆفەئ ئەمریکا. (وەرگێڕ)

له راستیدا ئەمە شتێکی نوێ نییه له په‌یوه‌ندییه‌کانی ئەمریکا و کورده‌کانی عێراقدا به‌تایبته‌ ئه‌گهر خولی یه‌که‌می ئەم په‌یوه‌ندییه‌ له ١٩٧٢-١٩٧٥ وه‌بیر به‌ئینه‌وه‌. هینری کیسینجیر*، وه‌زیری ده‌ره‌وه‌ی ئەمریکا پاشان له‌ کتێبه‌که‌یدا به‌ناوی "ساله‌کانی کۆشکی سپی له‌م په‌یوه‌ندییه‌دا نووسی:

"نیکسون (سه‌رۆک کۆماری ئەمریکا) به‌وه‌ رازی بوو شا ته‌شویق بکات پشتیوانی له‌ ئۆتۆنۆمی کورده‌کانی عێراق بکات. ئەلبه‌ته‌ کاروباری کورد و ئاکامه‌ تراژدیکه‌که‌ی له‌ خولی ١٩٧٢-١٩٧٥ له‌ چوارچۆیه‌ی ئەم کتێبه‌دا ناگونجیت. من له‌ به‌رگی دووه‌می ئەم کتێبه‌دا ئەم مه‌سه‌له‌یه‌ شی ده‌که‌مه‌وه‌". (به‌لام کیسینجیر له‌ به‌رگی دووه‌می کتێبه‌که‌یدا ئەم مه‌سه‌له‌یه‌ی به‌ ته‌واوی پشتگوێ خست).

کیسینجیر له‌ په‌راویزی ئەم نووسراوانه‌دا ئه‌وه‌ی زیاد کرد: "ب‌پیری شا له‌ سالی ١٩٧٥ بو‌ چاره‌سه‌رکردنی کیشه‌که‌ی له‌گه‌ڵ عێراق له‌ سه‌ر بنه‌مای ئه‌وه‌ه‌ڵینجاندنه‌ بوو (که‌ به‌د‌ل‌ن‌یا‌ی‌یه‌وه‌ راستیش بوو) که‌ کورده‌کان له‌سه‌ربه‌ندی بنکه‌وت‌ن‌دان. شا نه‌یده‌ویست ه‌یزه‌ سه‌ربازییه‌کانی خۆی بخاته‌ ناو ئەم کیشه‌یه‌.... ته‌نانه‌ت ئه‌گهر ئی‌مه‌ش ئوپه‌راسیونه‌ نه‌ئینییه‌که‌مان خیرات‌ر کرد‌ب‌ای‌ا، له‌وانه‌یه‌ کورده‌کان ئی‌مه‌یان له‌ به‌رامبه‌ر چاره‌نووسی تراژدیک‌ی خۆیان به‌ به‌رپرسیار زانی‌ب‌ای‌ا".

* Henry A. Kissinger, *White House Years* (Boston: Little Brown and Company, 1979), pp. 1265-66.

20 سال دواتر کیسینجیر به شیکی تیروته سهلی ۲۱ لاپه رهیی
 دهرباره ی کورده کان نووسی* که تییدا رهفتاری ویلایه ته
 یه کگرتووه کانی ئەمریکا و ئامرازه نیونه ته وه ییه که ی (CIA)
 له گهل کورده کان که به ئاگاداری و رهزامه ندی خوئی ئەنجام
 درابوو، دووپات کرده وه. کیسینجیر ئامارزه به وه دهکات که:
 "تراژیدیای کورد زۆرتتر میژوو و جوگرافیا دروستی کردوو
 به لام به هوئی جیاوازییه نه ته وه ییه کانی ئیمه ئەم تراژیدییه
 زۆرتتر بوو. ویلایه ته یه کگرتووه کانی ئەمریکا سه ره پای
 گرنگیدان به ئۆتۆنومی گهلان، هیچ په روشییه کی بو ئۆتۆنومی
 کورده کان نه بوو."

ئامانجی یه که می ئەمریکا له مانگه کانی کۆتایی شه ری
 ۱۹۷۲-۱۹۷۵ ی کورده کان و عیراق و پاش ئەوه به هیژترکردنی
 ده سه لات ی حکوومه تی ناوه ندی ئیران و پيشگرتن له
 ده سترۆیشتووی سۆقیه ت بوو. کورده کان هه ولیاندا پشتیوانی
 هیژه کانی رۆژئاوا به ده ست به یین، به لام سه رکه وتوو نه بوون.
 به هه رحال ده بی پشتراست بکریته وه که کورده کان به هوئی
 هه لبژاردنی پشتیوانی ویلایه ته یه کگرتووه کانی ئەمریکا (که
 هیچ به رژه وه ندییه کی ئەوتۆی له ئامانجی کورده کاندان نه بوو)
 ته نها که وتنه ناو گه مه ی زله یزیک و هه له یه کی میژوو بیان
 کرد.

* Henry A. Kissinger, "Tragedy of the Kurds," in *Years of Renewal*
 (New York: Simon and Schuster)

کیسینجیر ھەروەھا دەلیت:

"ئىستا پاش تىپەر بوونی دوو دەیه، من باوەرم بە کۆمەلیک ئالترناتیف ھەیه کە ئەو کاتە ئیمە نەمانگرتە بەر" و پاشان دان بەوەدا دەنیّت کە:

"ئەلبەتە بۆ خەلکی کورد کە قوربانی ھەمیشەیی میژوون، ئەم قسەییە من دەردیکیان لێ دەوا ناکات."

کیسینجیر ناراستەوخۆ ئەوە دەلیت کە:

"بەھای رزگارکردنی کوردەکان زۆر گران بوو، چونکە پێویستی بە کردنەوێ بەرەییەکی نوێ لە ناوچەییەکی شاخاوی ناگونجاو لە نزیکی سنووری سۆقیەت دەکرد. کەوابوو مەسەلە لایەنگری و پشتیوانی لە شەڕیکی وەھا (کە لە رووی لوجستیکییەو زۆر دژوار بوو و زۆر دوور دەست بوو و بۆ ھاوولاتیانی ئەمریکا دەرکێکراو نەبوو) لە ئارادا نەبوو. زی دەباری ئەمە شا بریاری خۆی دا بوو و ئیمە ھەڵینجان دنیکی گونجاومان نەبوو و هیچ ستراتیژیەکی شیمان نەبوو بۆ ئەوەی شا لە بریارەکی پەشیمان بکەینەو."

لە درێژەدا کیسینجیر کە ئیستا لە سەر دەسەلات نییە و ھەست بە ئازادی دەکات، دەلیت:

"تراژیدیای کورد وەک بابەتی تاوتویکردن، کۆمەلیک فاکتۆرمان دەخاتە بەر دەست تا بگەینە کۆمەلیک ئەنجامی جۆراوجۆر، لەوانە پێویستبوونی روونکردنەوێ ئامانجەکان ھەر لە سەرەتاوە، گرنگبوونی ھاوئاھەنگکردنی ئامانجەکان لەگەڵ ئیمکانەکانی بەردەست، پێویستی بپیداچوونە ماوە

به ماوه له ئوپه راسیونه کان و پێویستی بوونی په یوه ندی له نیو هاوپه یمانه کان ."

به کورتی کورده کانی عیراق دهوری مۆره ی پله دوویان بو سیاسه تی دهره وه ی ویلایه ته یه کگرتووه کانی ئەمریکا گیرا. ئەمریکا پاش ئەوه ی دوو جار کورده کانی دژی رژیمی عیراق هاندا، نهیتوانی له مالفویرانبوون بیانپاریزیت. ههر دوو جاره که که ئەمریکا دهستیوه ردانی له کی شه که کرد (دهستیوه ردانی نهینی له شه ری ۱۹۶۱-۱۹۷۵ و دهستیوه ردانی ئاشکرا له شه ری ۱۹۹۱) ئامانجی ته نها پاراستنی سه قامگیری نیونه ته وه یی و راگرتنی هاوسه نگی هیژ له ناوچه بوو. ئەم ئامانجه ی ئەمریکا چاره نووسی ۳۰ ملیۆن کوردی رهش کردووه که ۷۵ ساله بو دامه زرانندی دهوله تی سه ربه خۆی خۆی خه بات ده کات.

میژوی کورد به کورتی

کورده کان خه باتیکی میژویی دوورودریژ و نه پساوه یان کردووه بو ئەوه ی نه هیلن شووناسه که یان بفه وتیت. کورده کان خاوه ن یه کێ له کۆنترین کۆمه لگا کانی رۆژه لاتی ناوه پراستن که هیشتا دهوله تی خۆیان نییه. به هۆی ئاماده بوونی به رده وام بو راپه رپین دژی سه رکووتی حکومه ته کان، کورده کان به رده وام له لایه ن هیژه ناوچه یی و نیونه ته وه ییه کانه وه که لکیان لیوه رگیراوه بو ئەوه ی دهوری سه ربازی له ناسه قامگیرکردنی رژیمه ناوچه ییه کان بگێرن.

میژووی کورد دهگه پیتته وه بۆ سهرده می "گووتیه کان" ی که ونا ر له نزیکه ی چوار هزار سال له مه و بهر و وهک خه لکیک که ره گوریشیه ی "ناری" یان هه یه زمانه که یان سه ر به گرووی ئیرانی زمانه کان هیند و ئه وروپاییه و زۆربه یان موسلمانن. هه ر له کۆنه وه کورده کان له ناو سیگۆشه یه کی میژووی و ستراتیگ به پیوه ری ۴۰۰ هزار کیلومه تری چوارگۆشه دا ژیاون .

له سالی ۱۵۱۶ ناوچه کوردنشینه کان له نیوان ئیمپراتۆری سووننه ی عوسمانی و ئیمپراتۆری شیعه ی سه فه ویدا دابه ش بوو. کورده کان بوون به پارێزه رانی سنووره کانئهم دوو ئیمپراتۆریه رکابه ره و توانیان ئۆتۆنۆمیه کی ریزه یی به ده سته یینن. پلانی سایکس- پیکۆ* له سالی ۱۹۱۶ و جیه جیکرانی پاش جهنگی یه که می جیهانی، کورده کان په خشوبلاو کرد. هه لسه نگاندنی ژماره ی دانیشتوو ه کان کوردستان له ده یه ی ۱۹۹۰ نیشان ده دات که ۳۰ میلیون کورد له نیوان تورکیا (۵۱%)، ئیران (۲۴%)، عیراق (۱۶%)، سوریا (۵%)، ئه وروپا (۳%) و یه کیتی سۆفیه تی پیشوودا (۱%) دابه ش بوونه.

* په یماننامه ی سایکس - پیکۆ ئه و په یماننامه نه یینییه بوو که به ریتانیا و فه رانسا سالی ۱۹۱۶ دابه دوای وتووێژه کانئ "سیر مارک سایکس" و "فرانسوا ژرژ پیکۆ" بۆ دابه شکردنی ئیمپراتۆری عوسمانی پاش شه ری یه که می جیهانی دایانرشت. (وه رگێڕ)

پیشتر زۆربهی کوردهکان سەر به کۆمه‌لگا عه‌شیره‌تبییه‌کان بوون و له‌ریگای کشتوکاڵ ده‌ژیان و زۆرتر گوێرایه‌لی ئهو ئهماره‌ته‌ بچووکانه‌ بوون که له‌ لایه‌ن ئاگاكان و (یا) ریبهره ئایینییه‌كانه‌وه به‌پێوه ده‌چوو.

له‌ گۆتایی سه‌ده‌ی ۱۹ ناسیونالیزمی کورد می‌شکی بژارده کورده‌کانی به‌ خۆوه‌ سه‌رقاڵ کرد و پاشان بوو به‌ هه‌ولێکی رومانتيك له‌ نیو ژماره‌یه‌ك له‌ روشنبیره‌ شارنشینه‌کاندا. ناسیونالیزمی کورد وه‌ك ره‌وتی‌کی سیاسی نوێ، بوو به‌ هیزیکێ ته‌یارکه‌ری زیاده‌ بۆ هه‌تا هه‌تاییکردنی ده‌سه‌لاتی بژارده‌ جێکه‌وتوووه‌کان و یارمه‌تیدانیان بۆ ئه‌وه‌ی له‌ به‌رامبه‌ر هه‌ولێ ده‌وله‌تی تورکیا، ئێران و عێراق بۆ تواندنه‌وه‌ی کورده‌کان رابوه‌ستن.

کورده‌کان وه‌ك کۆمه‌لگایه‌کی ئه‌تنیکی لانی که‌م به‌ هۆی دوو تاییه‌تمه‌ندییه‌وه له‌گه‌ڵ هه‌لاواردن رووبه‌پوو بوونه‌ته‌وه: کورده‌کان له‌ روانگه‌ی ئێرانییه‌ شیعیه‌كانه‌وه، سوونه‌ن، له‌ روانگه‌ی عه‌ره‌به‌كانه‌وه، غه‌یره‌ عه‌ره‌بن و له‌ روانگه‌ی تورکه‌كانه‌وه سەر به‌ شارستانییه‌کی ئه‌تنیکی و ره‌گه‌زی جیاوازن. کورده‌کان هه‌ست ده‌که‌ن له‌گه‌ڵ کۆمه‌لگاکانی ده‌وروبه‌ری خۆیان جیاواز و نامۆن. ئهم نامۆبوونه‌ هیزیکێ پێبه‌خشیون تا له‌ به‌رامبه‌ر توانه‌وه‌دا رابوه‌ستن. کورده‌کان به‌ هۆی له‌یه‌کجیا بوونی ناوچه‌کانیان و په‌راویزکه‌وتوویی له‌ سیستمی نیونه‌ته‌وه‌یی، به‌ ئاسانی به‌تاییه‌ت له‌ لایه‌ن هیزه‌ سه‌ره‌کییه‌كانه‌وه به‌ کاره‌ینراون.

خەباتى بەردەوامى كورد بۆ ھەندى شىۋازى ئۆتۈنۈمى
ئەنجامى سىرۇشتىي پېشكەوتنى ژيانەۋەى كۆلتوورىيە لە
كەشۋەھەۋايەكى ناتەبادا. ھەۋلى كوردەكان بۆ بەدەستەيئانى
ئۆتۈنۈمى بوو بە ئامرازىك بۆ ھەموو ئەو ھىزانەى كە
بەرژەوندىيان لە ناۋچەدا ھەبوو تا كەلكيان لىۋەربگرن و
پىلانيان بۆ دابرىژن، ھەر بۆيە كوردەكان زۆرىەى جاران ۋەك
داردەستى ئەكتەرانى سىياسى رۆژھەلاتى ناۋەراست ناۋزەد
دەكرىن. لە دەيەى ۱۹۲۰ برىتانىا كوردەكانى فرىودا تا دژى
توركيا راپەرىن بكەن بۆ ئەۋەى ھاۋسەنگى نىۋان توركيا و
عىراق رابگىردرىت. ھەروەھا ئەمريكى كۆمەلى بەلئىنى
خەۋشدارى دا بە كوردەكان تا دژى عىراق رابۋەستىن بۆ ئەو
ئامانجە كە ھاۋپەيمانەكەيان واتا شا لە سەروبەندى
كىشەكانى ئىران و عىراق لە دەيەى ۱۹۷۰ بەھىزبىت.
ھاۋكات ئىران، عىراق و سۈرىا لە دژمنايەتتە
سىياسىيەكانىندا لە كوردەكان ۋەك ئامرازىك كەلكيان
ۋەرگرتۈۋە لە پىناۋ بەرژەۋەندى خۋياندا. بەھەرھال لە
ھەموو نمۈنەكاندا كوردەكان لە بەرامبەر چارەپەشى خۋيان
بە تەنبا ھىلراۋنەتەۋە و لەگەل تۆلەى خۋىناۋى ھكۈومەتە
مەلىيەكان روۋبەروو بوۋنەتەۋە.

كوردەكان لە عێراقدا

كێشەى كوردەكانى عێراق دەگەرێتەووە بۆ كاتى دامەزرانى حكومەتى عێراق لە دەیهى ١٩٢٠. حكومەتى عێراق لە لایەن بریتانیایە پلانى بـوـدارپێژرا كە لە سـى پارێزگا (ویلایەت) پێكدههات كە هەركامیان كۆمەڵى گروپی ئەتنيكى و تاقيى جياوازی لەخۆدەگرت: ویلايهتى به‌غداد له ناوه‌پاست كە زۆرتەر لە عەرەبە سوننەكان پێكدههات، ویلايهتى مووسڵ له باكوور كە كوردەكان بە سەرىدا زال بوون (و ویلايهتى بەسره له باشوور-وهرگير). لكاندنێ ناوچهى كوردنشین له باكوور به عێراقه‌وه كە پر بوو له سەرچاوهى سرووشتى، دوو ئامانجى بنه‌رەتى بریتانیای دەپێكا: یه‌كەم ئەوه كە بەم شیوهیه عێراق لە سەر پێى خۆى راده‌وه‌ستا و دووهم ئەوه كە خەلكى كوردی له یه‌ك جیا ده‌ك‌رده‌وه ، كه‌وابوو ئیمكانى ئەوهى كه‌م ده‌ك‌رده‌وه كە ده‌وله‌تى نه‌ته‌وه‌یى كورد له داهاتوودا دروست بێت. ئەم شیوازی ده‌وله‌تـدارژتنه كە لە زۆربهى ولاته تازه سەربه‌خۆبووه‌كاندا وه‌پاست ده‌گه‌را، هه‌چ حیسابێكى بۆ مافی كه‌مینه‌كان له داهاتوودا نه‌ده‌ك‌رد و ئەوهى پشتگۆی ده‌خست كە ئەم سیاسه‌ته كێشه‌كێشى ناوخۆیى لێده‌كه‌وێته‌وه. كوردەكان دژی ئەم سیاسه‌ته راپه‌رینیان كرد و داواى ئۆتۆنۆمیان كرد به‌لام به شیوازیكى درندانە لە لایەن بریتانیایە سەرکووت کران.

هه‌له‌وه‌شاندنه‌وهى سیستى پاشایه‌تى له لایەن ژنەراڵ عەبدولکەریم قاسم له ١٤ تەموزى ١٩٥٨ بوو به‌ خالى وه‌رچه‌رخان له چاره‌نووسى كوردەكانى عێراق و بووه‌ هوى

به هیزبوونی بزووتنه وهی ناسیونالسیتی کورد که زۆرتەر له شه‌ری کورد و حکوومه‌تی عێراق له ۱۹۶۱-۱۹۷۵ و هه‌روه‌ها ۱۹۹۱ ره‌نگی دایه‌وه که ویلایه ته یه‌کگرتووه‌کانی ئەمریکا ده‌ستی له هه‌ر دوویاندا هه‌بوو. ئەمریکا دوو ئامانجی سه‌ره‌کی له ده‌ستپوه‌ردانی راسته‌وخۆ له‌م دوو شه‌ره‌دا هه‌بوو: یه‌که‌م ده‌یویست هاوسه‌نگی هیز له ناوچه رابگریت و دووهم یارمه‌تی بدات به دۆسته‌کانی واتا شا له شه‌ری یه‌که‌مدا (۱۹۶۱-۱۹۷۵) و تورکیا و عه‌ره‌بستانی سه‌عوودی له شه‌ری دووهمدا (۱۹۹۱). هه‌ردوو جاره‌که ئەمریکا په‌یوه‌ندی له‌گه‌ڵ رێبه‌رانی کورد دروست کرد (په‌یوه‌ندی نه‌ینی له خولی ۱۹۷۲-۱۹۷۵ و په‌یوه‌ندی ئاشکرا له خولی ۱۹۹۱) و به‌لێنی پشتیوانی سه‌ربازی دا به کورده‌کان و داواکاری ئۆتۆنۆمی ئه‌وانی هان دا. ئه‌م به‌لێنانه‌ی ئەمریکا، وه‌ی کورده‌کانی به‌رز کرده‌وه بۆ ئه‌وه‌ی به توندی شه‌ر بکه‌ن و له ئاکامدا ده‌یان هه‌زار که‌سیان لیکوژرا و بریندار بوو و گونده‌کانیان کاول بوو. ئەمریکا هه‌ر دوو جاره‌که کاتی که‌لکی له کورده دارده‌سته‌کان وه‌رگرت که ده‌وله‌تی عێراق له رووی سه‌ربازیه‌وه شیلگیر بوو کورده‌کان تیک بشکێنیت. ئه‌و په‌رسیاره بێ وه‌لامانه‌ی که له‌م په‌یوه‌ندییه‌دا له ئارادان بریتین له:

نه‌ینی په‌یوه‌ندییه‌کانی ئەمریکا و کورد چی بوو؟ ئایا ئەمریکا هه‌ر دوو جاره‌که گه‌یشته ئامانجه‌کانی خۆی؟ کورده‌کانی عێراق چۆن خزمه‌تیان به به‌رژه‌وه‌ندییه سیاسیه‌کانی ویلایه ته یه‌کگرتووه‌کانی ئەمریکا کرد؟ ئایا

ئەمەریکا ھەر لە سەرەتاوە ئاگاداری ئەوە بوو کە ئامانجە درێژخایەنەکانی لەگەڵ ئامانجەکانی کوردەکان یەکنەگەڕێتەوە؟ بۆ کوردەکان لە ١٩٧٥ و ١٩٩١ بە تەنیا ھێلرانیوە و ھەرەسیانیھێنا. تەنھا کاتی ک دەتوانین وەلامی ئەم پرسیارانە بدەینەوە کە چوارچێوەی سیاسەتی دەروەی ئەمەریکا، ئامانجەکانی، فورمولەکەی، ئامرازەکانی و شێوازی جێبەجێکردنەکەی تۆتووی بکەین:

سیاسەتی دەرەوہی ئەمریکا و بزووئەوہ ئۆتۆنۆمیخوازەکان

سیاسەتی دەرەوہی ئەمریکا لە پەییوەندی لەگەڵ ئۆتۆنۆمی لە جیھانی سییەم و لەوہ زیاتر لە پەییوەندی لەگەڵ سەربەخۆخوازەکان چەند لایەنئیکی ھەیە. ئەم لایەنانە لە ھەر دوو بواری سیاسی و ئاکادمیکدا ھەتا رادەییەکی زۆر وەرپاست دەگەرێت. ھانس مورگینسۆ، ھینری کیسینجیر و رئالیستەکان جەخت لە سەر ئەوہ دەکەنەوہ کە روانگە زالەکانی ئەمریکا بەنیسبەت سیاسەتەکانی جیھانی سییەم، زۆر بە قازانجی جیھانی سییەم نەبووہوہ و زۆربەیی جاران لەگەڵ دژایەتیکردنی بەرچاوی ئامانجی بزوووتنەوہ ئازادیخوازە نەتەوہییەکان بەرەوروو بووہتەوہ.

* رٲاليزم ٲهو رٲيازه فٲكرٲهٲه كه ٲهٲهونديٲهكانٲى تاك و كٲمه لٲگا بهو شٲوازه كه له راستٲدا همٲه شوٲه دهكات نه بهو شٲوازه كه دهٲى هه بٲٲ. له فهلسفهٲى سٲاسٲدا رٲالٲستهكان (به ٲٲچه وانهٲى موٲالٲستهكان) ٲهٲهونديٲه نٲونه ته وهٲهٲهكان به گوٲٲرهٲى بهرزه وهندى نه ته وهٲهٲى و دهسه لات داده مه زرٲٲن و له سه ر ٲه و باوه رهن كه رهفتارى سٲاسٲى ده بٲٲ به گوٲٲرهٲى ناسٲٲى واقع بٲناهٲى بارود ٲٲخى ناو ٲٲى و نٲونه ته وهٲهٲى بٲٲ. (وه ر ٲٲٲ)

سیاسەتی ئاشکرای ویلایە تە یە کگرتووەکانی ئەمریکا
 ھەمیشە ئەو بوو کە ئۆتۆنۆمی مافی گەلانی بێدەستی
 جیھانە بەلام بەھەر حال روون نییە ئەم مافە چ کەسانیک
 دەگریتەو. ئەم سیاسەتە قەد لە خزمەت ئامانجی بزووتنەو
 رزگار یخووازەکاندا نەبوو، بەلکوو لە خزمەت بەرزەو ەندییە
 یەکلایکەرەو نەتەو ییەکانی ئەمریکا دا بوو. ناکۆکی نیوان
 ویلایەتە یە کگرتووەکانی ئەمریکا و یەکییتی سۆقیەت لە کاتی
 شەری سارد*، ئەمریکای ناچار کرد سیاسەتێکی نەینی بە
 نەسبەت ھەموو بزووتنەو نەتەو ییەکانی جیھانی سییەم و
 بە تاییەت بە نەسبەت پشٹیوانیکردن لە ئۆتۆنۆمی کوردەکانی
 عێراق بگریتە بەر. بەھەر حال پاش لە یە کەھەلۆە شانەو ی
 یەکییتی سۆقیەت، ویلایەتە یە کگرتووەکانی ئەمریکا دەستی
 کرد بە گرتنە بەری سیاسەتێکی ئاشکرا بە نەسبەت ئەم
 بزووتنەوانە، بو نموونە بزووتنەو ی کوردەکانی عێراق لە
 سالی ۱۹۹۱.

 * شەری سارد ئەو مەملانێ و دۆژمنایەتیە سیاسی، ئابووری، سەربازی و
 ئیدوئۆلۆژیکە بوو کە لە نیوان بلۆکی رۆژھەلات (بە سەرکردایەتی سۆقیەت) و بلۆکی
 رۆژئاوا (بە سەرکردایەتی ئەمریکا) لە ئارادابوو بێ ئەو ی دەست بێن بۆ شەری
 راستەقینە (شەری گەرم). شەری سارد پاش شەری دوو دەمی جیھانی دەستی پیکرد و
 پاش لیدوانە کە ی کارتیر، سەرۆک کۆماری ئەمریکا لە سالی ۱۹۷۸ (و بە باو شەری
 ھەندئ کەس لە سەر دتای دەییە ۱۹۹۰ بە لەیە ک ھەلۆە شانەو ی سۆقیەت) کۆتایی
 پێتات. (و درگێر)

"ئارنۆلد ولفېرز" جەخت لە سەر ئەو دەکاتەوێه که ویلایە
تە یەگەرتووێهکانی ئەمریکا کۆمەڵی پره‌نسیپی ناروونی لە
سیاسەتی دەورووی خوییدا هەیه. ئەم ناروونیە لەگەڵ
کەرەستە زۆرە بەردەستەکانی ئەمریکا تیکەڵ بوو و ریگای
پیداوێه بەنێسبەت ئامانجە نەتەوێهییەکان توندبێ و
بەئاسانی خۆی لەگەڵ هەلومەرجەکاندا بگونجێنێت.
رئالیستەکان دەڵێن سیاسەتی دەرەووی زله‌یزەکان تەنها لە
ریگای تواناییان بۆ گەیشتن بە بەرژەوێندی ئاسایشی
نەتەوێهی مەزەندە دەکریت که هەندیکیان بریتین لە
پاراستن و پشتیوانیکردن لە دۆستان و هاوێهیمانان، راگرتنی
هاوسەنگی دەسەلات لە نیوان دژبەرە جیاچیاکان و پاراستنی
هاوولاتیان لە دەرەووی ولات. لە لایەکی دیـکـەوێه
مۆرالیستەکان* رەخنە لە رئالیستەکان دەگرن که لە کاتی
تاوتویکردنی ئەم مەسەلەیه که بپیارە سیاسیه‌کان چۆن و بۆ
دەربکرین، لە پله‌ی دووێه‌دا گرنگی بە ریسای ئەخلاقییه‌کان
دەدەن.

* مۆرالیستەکان (ئەخلاقی‌خاوەکان) ئەو کەسانەن که پەیره‌وی لەو بۆچوونە
دەکەن که دەبێ ئەخلاق و رێشووینە ئەخلاقییه‌کان بە سەر هەموو
پره‌نسیپه‌کانی تاک و کۆمەڵگادا زāl بێت. لە ئەدەبیاتی سیاسیشدا بەو رێبازە
فیکریه‌ دەگوتریت که دەلێت نابێت بایه‌خه ئەخلاقیه‌کان بکریت بە قوربانی
بەرژەوێندی سیاسی. (وهرگێڕ)

ههروههها به بۆچوونی مۆرالیستهکان دهستهواژهی "به‌رژه‌وه‌ندی ئاسایشی نه‌ته‌وه‌یی" خۆی له خۆیدا نیشانه‌ی مامه‌له‌یه‌کی خۆخ‌وازانه و بـی پرهنسیپانه‌یه له په‌یوه‌ندییه‌کانی ده‌ره‌وه‌دا و نیشاندهری په‌یوه‌ندی هه‌موو نه‌ته‌وه‌یه‌که له‌گه‌ڵ به‌رژه‌وه‌ندییه‌ ژنۆپل—ۆتیکی و ئابوورییه‌کانی، بی له‌به‌رچا‌و‌گرتنی ئه‌خلاق، ماف یان ژیا‌نی نه‌ته‌وه‌کانی دیکه. مۆرالیسته‌کان ره‌خنه له سیاسه‌تی ده‌ره‌وی ئه‌مریکا ده‌گرن که به‌به‌های پـی‌ش‌یل‌کردنی پرهنسیپه‌کان به‌دوای به‌رژه‌وه‌ندییه‌کانی خۆیدا ده‌چیت و جه‌خت له سه‌ر ئه‌وه ده‌که‌نه‌وه که ئه‌م سیاسه‌ته بو‌وه‌ته هۆی ئه‌وه‌ی که ویلایه ته یه‌که‌گرت‌وو‌ه‌کانی ئه‌مریکا ره‌فتاریکی سیاسی نا‌ئه‌خلاق‌ی هه‌بی .

"مورگینسو" خۆبه‌رژه‌وه‌ندی وه‌ک ئامانجی کۆتایی هه‌موو نه‌ته‌وه‌کان نا‌وزه‌د ده‌کات و زیندوو‌مانه‌وه به به‌رزترین پرهنسیپی ئه‌خلاق‌ی هه‌ر نه‌ته‌وه‌یه‌ک داده‌نی‌ت و جه‌خت له سه‌ر ئه‌وه ده‌کاته‌وه که ده‌وله‌ت مافی ئه‌وه‌ی نییه به‌رژه‌وه‌ندی نه‌ته‌وه‌یی خۆی بۆ هه‌ندی پرهنسیپی ئه‌خلاق‌ی تایبته بخاته نا‌ومه‌ترسییه‌وه و ده‌لیت به‌هه‌رحال به‌رژه‌وه‌ندی نه‌ته‌وه‌یی به سه‌ر ئه‌خلاق‌دا زاله. که‌وابوو ئه‌و راستیه که هه‌موو ده‌وله‌ته‌کان هه‌مان ئامانجگه‌لی سیاسی له سیاسه‌تی ده‌ره‌وی خۆیاندا په‌یره‌و ده‌که‌ن نیشان ده‌دات که ویستی به‌رژه‌وه‌ندیخوازی له رووی ئه‌تنیکییه‌وه پاسا‌وه‌ه‌لگه‌ره و دا‌وا‌کردنی ئایدیاله‌کان ته‌نها خۆله‌نا‌وبردنی لێ‌ده‌که‌وێته‌وه . کیشه‌که ئه‌وه‌یه که ئامانجگه‌لیکی وه‌ها

بەدىنايەت مەگەر بە بەھاي قوربانىيىۋونى بەرزەۋەندى
نەتەۋەكانى دىكە و ھەروەھا كە "ھۆلىستى" * ئامازەي
پىدەكات دەۋلەتەكان بىئ لەبەرچاۋگرتنى ھۆكارى وىژدان،
پرسىتىژ و بەرزەۋەندى نەتەۋەكانى دىكە، زۆربەي جاران
پەيوەندىيەكانى خۇيان لەگەل يەكدى لە سەر بنەماي رىساۋ
رئوشوئىنە قىۋولكراۋە ھاۋبەشەكانى كايە دادەمەزىنن.

بە سەرھەلدانى "ئارزىنى نوئى جىھانى"، گەلى گروپى
ئەتنىكى و ابىريان دەكردەۋە كە وىلايە تە يەكگرتوۋەكانى
ئەمريكا لەۋانەيە رەۋتىكى نوئ لە سىياسەتى دەرەۋەدا
بگىرىتەبەر، بەلام بەھەرھال سىياسەتى دەرەۋەي ئەمريكا
بەگشتى ھەر ۋەك رابردوۋ دەمارگىز، پراگماتىك و ھەندى
جار بىيەزەيىانەيە و ئامازەي پىرزەرق و بەرقى ئەمريكا بە
پىرەنسىپەكان بە دوور لە راستىيە كە ھەندى لەم پىرەنسىپانە
برىتىن لە دىموكراسى و ئازادى بۆ ھەموۋو خەلك، نەمانى
برىتىنى و ھەژارى و دۆستايەتى لەگەل ھەموۋ نەتەۋەكان.

*Holsti

له سه ره تاي دهيهي ۱۹۶۰ او ناوه پاستي دهيهي ۱۹۷۰ سياسي ته داراني نه مريکا رووبه پرووي کيشه يه کي جيدي بوونه وه و کومه ليک کيشه کيش له نيوان سه روک کومار و کونگرېس له سه دهوري هر کام له مانه له دارشتني سياسي ته دهروه هاته ناراه و سه روک کومار که وته بن کونترولي وه زارته تي دهروه، نه جوومه ني ئاسايشي نه ته وه يي (NSC) و ئازانسي هه والگري ناوه ندي (CIA). چاو ديوان هم کيشه کيشه وهک ئاکامي ناکو کي له ميژينه ي نيوان سيستمي سياسي ديموکرات و سيستمي ئاسايشي له خوبايي نه ته وه يي ناوزه دهکن .

هم مه سه له يه لانېکه م هه تا ناوه پاستي دهيهي ۱۹۷۰ وه راست دهگه را وانا تا نه و کاته که کونگرېس که نديوکوسپي له سه هه ندي له ده سه لاته کاني سه روک کومار دروست کرد. شهري قبييه تنام، مه سه له ي واتيرگه يت* و چالا کي نه يني ناياسايي نه مريکا له جيهاني سبيهم کونگرېسي هاندا تا کومه ليک سنور بؤ ئازادي کاري سه روک کومار دابنييت .

واتيرگه يت نهو ريسواييه سياسييه بو که له گورده پاني سياسي نه مريکا هاته ناراه پاش نه وه که کومه ليک ئامرازي گونيگرته شراوه له ناوه ندي حيزبي ديموکراتي نه مريکا (بيناي واتيرگه يت) له کاتي هه نه ته ي هه ئيزار نه کاني سه روک کوماري نه مريکا له سالي ۱۹۷۲ دانرا بؤ نه ودي ريچاردي نيکسون ديسان ببيته وه به سه روک کوماري نه مريکا . پاش ئاشکرايووني هم ئوپه راسيونه چه ند که سنيک له هاوپنکاني نيکسون خرانه به نديخانه و خودي "نيکسون" يش ناچار بو له سالي ۱۹۷۴ ده ست له کار بکشيته وه .(وه رگيز)

ئەم رەوتە كە كۆنگرېس گىرتىيە بەر، بۇ پېشگرتىن لەم رووداوانە زۆر پېويست بوو: يەكەم رووبەرووبونەو لەگەل قىيەتنامىكى دىكە لە رېگاي مشتومرى ئاشكرا لە سەر ئاسايشى نەتەوھىيى لە باتى ئەوھى كە تەنھا گرووپى بچووكى دەوروبەرييەكانى سەرۆك كۆمار بېريارى لەسەر بىدەن. دووھم تاوتويكردنى ئەو دەسەلاتە يەكجار زۆرە كە لە سەررويدا جەنابى سەرۆك كۆمار راوہستاوہ كە ھەول دەدات بە ھەموو فرتوفيللىك دەسترويشتوويى كۆنگرېس و دادگاكان كەم بكاتەوہ و كارى خۇى بەرەوپېش ببات. سەرۆك كۆمارەكان خۇيان لە سەرروى ياسا دەزانى (بە تاييەت لە كاروبارى پەيوەندىدار بە سياسەتەكانى ئاستى سەرەوہ لە سياسەتى دەرەوہ) و بۇ فريودانى كۆنگرېس و بىروراي گشتى راستىيەكانان چەواشە دەكرد.

ھەندئ لە ناوچەكانى جىھانى سىيەم ناچار كران دەورى داردەست لە ناكۆكى نيوان رۆژھەلات و رۆژئاوا بگيرن. "مايك باوكير" دەلئيت پەيوەندىيەكانى زلھيزەكان لە كۆتايى شەرى دووھمى جىھانى بەرەو ئەملا، سى قۇناخى تىپەر كردووە: قۇناخى يەكەم ساللەكانى نيوان ۱۹۴۵ و ۱۹۶۲-ھ كە تىيدا كيشمەكيشى نيوان زلھيزەكان توندتر بوو و تەنانەت ئيمكانى پيكدادانى راستەوخۆ لە نيوان دوو زلھيزەكە لە ئارادا بوو. قۇناخى دووھم ساللەكانى نيوان ۱۹۶۲-۱۹۸۹ بوو كە تىيدا پيکەوہريانى رکا بەرەنە ھاتە ئاراوہ و ئاستى پيكدادانى راستەوخۆ لە نيوان دوو زلھيزەكە كەم بووہوہ.

ئەم قۇناخە لە كۆبەر كۆي چەك و تەقەمەنى و ئەو شەرانەدا
رەنگى دايەووە كە دەولەتەكان بە نوینەرایەتى لە لایەن
زلهیزەكانەووە دەیان كرد.

قۇناخى سىيەم سالىەكانى پاش ۱۹۸۹يە كە قۇناخى پيىكەووە
ژيان لە سەر بنەماي هاوكارييه كە تىيدا سياسەتى ولاته
يەكگرتووگان بە نيسبەت ئۆتۆنۆمى گەلان هەروەك رابردوو
ناروونە. لەم قۇناخەدا كەشوو هەوا بو دەستپوێردان لە
كاروبارى ناوخۆي ولاتان (مادام كە لەپيناو بەرزەوهنديه
يەكلايىكەرەووەكانى ئەمريكادا بىت) زۆر لەبارە.

دهستپوهردانی ولاته يه گړتووه کان له کاروباری جیهانی سټیم "شرویدیر" دهستپوهردان وهک "که لکوه رگرتنی بهمه بهست و حیسابو کړاو له ئامرازگه لی سیاسی، ئابووری و سهربازی له لایهن ولاتی که وه به ئامانجی کاریگه ریدانان له سهر سیاسه تی ناوځویی یا دهره کی ولاتی کی دیکه "پیناسه دهکات. دهستپوهردان دوو شیوازی هه یه: نهینی و ئاشکرا. به هو ی ئه وه ی که دهستپوهردانی ویلایه ته یه گړتووه کانی ئه مریکا له شه ری ساله کانی ۱۹۶۱-۱۹۷۵ ی نیوان کورده کان و حکومته تی عیراق به شیوازی نهینی و نیمچه سهربازی بوو، سهره تا ده بی باسی تاییه تمه ندیه کانی دهستپوهردانی نهینی بکه یں. CIA دهستپوهردانی نهینی وه ها پیناسه دهکات:

"چالاکیه کی تاییه ت که له دهره وه ی ولات و بو پشتیوانی له سیاسه تی دهره وه ی ئه مریکا په یړه و ده کړیت و له جیبه جیکردنیدا دهوری ئه مریکا نه شاراو هیه و نه به ئاشکرا پشتر است ده کړیته وه".

له مه سه له یه کلاییکه ره وه و زور گرنه کاند ا که په یوه ندی به ئاسایشی نه ته وه یی ولاته وه هه یه، CIA راسته وخو له ریگای ئه نجوومه نی ئاسایشی نه ته وه ییه وه راپورت ده دات به سه روک کو مار. یاسای ئاسایشی نه ته وه یی سالی ۱۹۴۷، پینچ ئه رکی سه ره کی خستو وه ته ئه ستوی CIA که بریتین له:

یه که م ئاگادار کړدنه وه ی ئه نجومه نی ئاسایشی نه ته وه یی له باره ی چالاکیه کانی په یوه ندیدار به ئاسایشی نه ته وه یی. دوو هم خستنه پرووی موچیاریه کانی ئه نجومه نی ئاسایشی نه ته وه یی بو هاوئاهه نگکردنی ئه م چالاکیانه. سییه م

ھاوئاهەنگی و ھەلسەنگاندن و بلالو کردنەوہی زانیارییەکان
 لە ناو حکومەت. چوارەم خزمەتکردن بە دەزگاگان کە
 ئەنجومەنی ئاسایشی نەتەوہییی باشتەر دەزانیت لە ھەمان
 ناوەنددا ئەنجام بدريت و پینجەم ئەنجامدانی کاروبار و
 ئەرکەکانی پەيوەندیدار بە ھەوالگری کە لەوانەییە کاریگەری
 لە سەر ئاسایشی نەتەوہییی ھەبیت و ئەنجومەنی ئاسایشی
 نەتەوہییی لەوانەییە جارجار بپاریان بۆ دەربکات.
 چوار ئەرکی یەکەم تەنھا ناوەرۆکی ھەوالگرییان ھەییە،
 بەلام ئەرکی پینجەم لەوانەییە لە ئوپەرەسیونی نھینی و
 دوور دەستدا کەلکی لێوەر بگيردریت. "دۆکتیرینی ترومەن* کە
 بە ئامانجی رێگرتن لە مەترسی کۆمۆنیزم لە ناوچە زۆر
 گرنگ و یەکلاییکەرەو ھەکان بۆ ئەمریکا (واتا یونان و تورکیا و
 ولاتە تازە پیکھاتوو و تازە سەر ھەلداو ھەکان لە رۆژ ھەلاتی
 ناوەرەست) دا پێژرا، گرنگی ئەم پینج ئەرکە ی زیاتر کرد.
 بەلام ئەم ئەرکانە چۆن جیبەجی دەکړین ؟

 * ترومەن، سەرۆک کۆماری ئەمریکا لە لیدوانیک لە کۆنگرێسدا لە سالی ۱۹۴۷
 خوازیاری ئەو ھوو کە یارمەتی بەو ولاتانە بدرئ کە لەگەڵ مەترسی
 کۆمۆنیزم بەرەوپروون (بەتایبەت تورکیا و یونان). ئەو سیاسەتە کە بۆ
 پیشگرتن لە کۆمۆنیزم لە لایەن ترومەن و سەرۆک کۆمارەکانی دواتری
 ئەمریکاو ھەریاھە بەر، بە دۆکتورینی ترومەن ناسراو ھ (وەرگیر)

"جانسون" دەلیت جگە لە ئامرازە کۆنەشۆپەکانی حکومەتەکان، ئەم پیشگرتنە لە ریڭای ئوپەرەسیونی نەینی CIA ش بەرپۆوە دەچیت کە بو خۆی چەند جوړە: پرۆپاگەندای سیاسی، پرۆپاگەندای ئابووری و کاروباری نیمچە سەربازی. ئوپەرەسیونی نیمچە سەربازی نەینی زۆربەى جاران پیویستی بە شەپگەلی شاراو و درێژخایەن هەیه. لەم شەپانەدا دابینکردنی چەک و تەقەمەنى و هەروەها دابینکردنی یارمەتی پیویست بو راپەرپۆوەکان لە ئەستۆی ویلایەتە یەگەرتوووەکانی ئەمریکایە. لەم ئوپەرەسیونەدا راپەرپۆوەکان وەک نوینەری ئەمریکا کار دەکەن و بەم شیوەیە ئەمریکا لە دەستپۆوەردانی راستەوخۆ کە پیویستی بە بەهایەکی گرانتر هەیه، دووری دەکات. ئەم مەسەلەیه بو خۆی تا ئاستیک جیاوازی و کیشمەکیشی نیوان کۆنگریس و ئیدارەى سەرۆک کۆمار لە سەرۆبەندى ئوپەرەسیونی نەینی روون دەکاتەو. ئەم کیشمەکیشە لە گەل دوو هەلینجاندن رووبەرۆو دەبیتهو: یەكەم هاوڕابوون لەگەل ئوپەرەسیونی نەینی و دووهم دژایەتیکردنی ئوپەرەسیونی نەینی. لایەنگرانی ئوپەرەسیونی نەینی ئەم پاساوانە دەهیننەو:

- ۱- یەکییتی سۆقیەت بە تووندی پشتیوانی لە ئوپەرەسیونی نەینی KGB (دەزگای هەوالگری و سیخۆری سۆقیەت) دەکات
- ۲- ویلایەتە یەگەرتوووەکانی ئەمریکا لە ئەستۆیەتی پشتیوانی لە هاوپیەیمانان و دۆستەکانی بکات و ئەم ئەرکە پیویستی بە ئوپەرەسیونی نەینی بو رزگارکردنی دۆستان لە کیشە ناوچەیی و نیۆنەتەوہیەکان دەکات.

٣ - لهه ئوپه راسیونانه دا خیرایی و نهینپاریزی، شتیکی یه کلا ییه که ره وهیه بو سه ره که وتن له هه لومه رجه هه ستیاره کاند، که وابوو CIA ده بی پیش له هه مووو شتیکی ریگه پیدراو بیته که ئهه مه سه له یه له خه لک بشاریته وه .

٤ - ئوپه راسیونی نهینی باشتترین ئامرازیکه که له دهستی حکومه تدایه بو پاراستنی ئاسایشی نه ته وه یی . ئهه ئوپه راسیونه کاتی کاریگهر ده بیته که مۆرکی "زانپاری پۆلینه ندیکراو" (واتا نهینی) لیدریت .

شهری ١٩٦١-١٩٧٥ ی کورده گان و حکومه تی عیراق

پاش کودیتای عه بدولکه ریم قاسم له ٤ای ته موزی ١٩٥٨ ریه ری ناسراوی بزوتنه وهی نه ته وه یی کورد، مه لا مسته فا بارزانی ریگهی پیدرا پاش ١٣ سال دووره ولاتی له یه کیتی سو فیته بگه ریته وه بو عیراق . مه لا مسته فا له به رامبه ردا دوژمنه گانی قاسم پشتیوانی له ناوبراو کرد، له به رامبه ردا قاسم به لینی ئوتونومییه کی ریژه یی له چوارچیوهی عیراقی دا به کورد . قاسم به لینه که ی به جی نه گه یاند و هی دی هی دی له گه ل راپه رپینی توندوتولی کورد رووبه پروو بو وه وه . له سه روبه ندی ئهه راپه رپینه به رده وامه دا که له ١٩٦١ دهستی پیکرد، بارزانی کو مه لی ک وتوو یژی بگه ره وه رده ی له گه ل ده سه لاتداره یه که له دوا ی یه که گانی عیراق ئه نجام دا و رایگه یاند کو تایی به راپه رپینه که دینیست ئه گه ر ئوتونومییه کی ریژه یی بدریت به کورد .

یه کهم ریکه وتنی بارزانی له گه ل سه روک وه زیرانی عیراق، عه بدولر حمان به زاز له ١٩٦٥ بوو . به زاز رایگه یاند

حکومەت دەیهوئیت سیستمیکی ناوەندی یاسایی دابنیت و یەکیارچەیی عێراق بپاریزیت. بەهەر حال شۆرشی کورد هەتا ناوەراستی ١٩٦٦ بەردەوام بوو. لەم قۆناخەدا سوپای عێراق لە هەولەکەکانی بۆ تێکشکاندن کوردە شۆرشگێڕەکان هەرهەسی هێنا. ئەم سەرئەڵەوتنە پرسباری زۆری هێنایە ئاراوە دەربارەی ئەوێ کە ئایا مەعقوله سەرچاوەی دارایی ولات بۆ شەری بێ کۆتایی لەگەڵ کوردەکان بە فەرپۆ بدریت. هەربۆیە بەزاز بەرنامەیهکی ئاشتەوایی^٤ اخالی پێشنیار کرد کە داواکاریەکانی بارزانی لەپەییوەندی لەگەڵ ئۆتۆنۆمی ریزەیی بۆ کورد، وەدی دەهێنا. بەلام بزارده سەربازییەکانی ناو دەولەتی عێراق تۆمەتی خیانت بە یاسای بنەرەتیان خستە پال بەزاز و سەرەنجام دەولەتی بەزاز کتوپر پاش ریککەوتن لەگەڵ کوردەکان رووخا و شۆرشی کورد پاش بە دەسلالت گەیشتنەوێ بەعس لە ١٩٦٨ بەردەوام بوو.

حیزبی بەعس لە بنەمادا لە بەرامبەر پاراستنی یەکیارچەیی عێراق دەروەس بوو، بەلام بەهەر حال چوونکە تازه گەرابوو سەر دەسلالت، بەر لە هەموو شتی ک ئامانجی ئەو بوو دەسلالتی خوێ پتەو بکات، هەربۆیە بریاریدا پەییوەندییەکانی لەگەڵ کوردەکان باشتر بکات و ریککەوتننامەیهکی دوو لایەنە لە ئاداری ١٩٧٠ لەگەڵ کوردەکان واژۆ کرد کە لەم خالانە پیکهاتبوو:

1- قبولکردنی زمانی کوردی وەک زمانی فەرمی لەو ناوچانە کە زۆریە دانیشتووێکانی کوردن. زمانی کوردی و

عەرەبى پىڭكەۋە لە ھەموو قوتابخانەكاندا وانەيان
پىدەگوتىتەۋە

2- بەشدارىكىردنى كوردەكان لە دەۋلەت، لەوانە دانانى
كوردەكان لە پۈستە گرنگەكانى ولات

3 - پەرەپىدانى پەرورەدە و كولتورى كوردى

4- پىۋىستە ئەو كاربەدەستە (غەيرە كوردانە) كە لە ناۋچە
كوردنشېنەكاندا كار دەكەن زمانى كوردى بزانن

5- دامەزراندنى رىكخراۋى خويندكاران، جوانان، ژنان و
مامۇستايانى قوتابخانەكان

6 - گەشەپىدانى ئابوورى ناۋچە كوردنشېنەكان

7- گەرەنەۋەى كوردەكان بۆ گوندەكانيان يان قەرەبوۋە
كردنەۋەيان

8 -چاكسازى لە زەۋىيەكاندا

9- چاكسازى لە ياساى بنەرەتى بە شىۋەيەك كە بلىت
خەلكى عىراق لە دوو نەتەۋەى كورد و عەرەب پىكھاتوۋە

10- تەسلىمكردنى دەزگاكانى رادىئو و چەكى قورس بە
حكومەت

11- دانانى كوردىك ۋەك جىگرى سەرۆك كۆمار

12 -چاكسازى لە ياساى دابەشكردنى ئىدارى بە گوڭرەى ئەم
راگەياندىنامەيە

13- پىكھاتنى دامەزراۋەگەلى ئۆتۆنۆمى لە ناۋچە
كوردنشېنەكان

ئەم رىككەۋتتىنامەيە بەلئىنى بە بارزانى دەدا كە ئەو
ناۋچانەى كە زۆربەى دانىشتوۋەكانى كوردن لە ماۋەى ۴

سال له کاتئ وارژوکرانی ئەم ریککه وتننامهیه بیهن به خاودن ئوتونومی. بارزانی بهم ریکچارهیه رازی بوو، هەرچهند که دهیزانی ئەم ریککه وتننامهیه به تهواوی جیبهجئ ناکریت. هیزهکانی بارزانی پاش ۹ سال شهري بیوچان ماندوو ببوون و کهوتبوونه ژیر کاریگهري ئەو پروپاگه‌ندایه که حکوومهت ده‌بارهی ئەم ریککه وتننامهیه ده‌یکرد و به هۆیه‌وه ستایشی خوی ده‌کرد.

پاش مردنی جه‌مال عه‌بدولناسر له ۱۹۷۰ و پاشه‌کشی بریتانیا له که‌نداوی فارس له ۱۹۷۱، ئیران به توندی ده‌یویست ئەو بۆشاییه‌ی ده‌سه‌لات پر بکاته‌وه که به هۆی پاشه‌کشی بریتانیا له ناوچه دروست ببوو. ئامانجی یه‌که‌می ئیران لاوازکردنی عێراق بوو له رووی ئابووری و سه‌ربازییه‌وه. ئیرانییه‌کان هه‌ولیاندا کورده‌کان هان بدهن تا ئەو پوانانه رەت بکه‌نه‌وه که عێراق پێیدا‌بوون و به‌رده‌وام بۆ به‌دهست هینانی پوانی زۆرتر درێژه به شه‌ر بدهن. هاوکات حیزبی به‌عس له عێراق هه‌ولئ ده‌دا پاش مه‌رگی ناسر ببئ به پێشه‌وا‌ی جیهانی عه‌ره‌ب و پێش له بالاده‌ستی ئیران له "که‌نداوی عه‌ره‌بی" بگرێت.

سالی ۱۹۷۲ رژیمی عێراق بۆ گه‌یشتن به ئامانجه زیاده‌خوازه‌کانی په‌یماننامه‌ی دۆستی و هاوکاری له‌گه‌ڵ یه‌کیته‌ی سو‌قیه‌ت وارژو کرد، له به‌رامبه‌ردا سو‌قیه‌ت بریکی به‌رچاو چه‌کی پێشکه‌وتووی دا به عێراق. زیاده‌بوونی ده‌ست‌پوێشتوویی سو‌قیه‌ت له عێراق و زیاده‌بوونی خه‌رجه سه‌ربازییه‌کانی عێراق، ئیران و ئیسراییل و ویلایه‌ ته

یەكگرتووەكانى ئەمريكاي نىگەرەن كۆرد. ئىران بە مەبەستى تەشويقكردنى كۆردەكان بە بەرخۆدانى زياتر لە بەرامبەر عىراق، پەيوەندىيەكانى خۆى لەگەل كۆردەكان پەرەپیدا. بارزانى كە لە كرپنى چەكى پيشكەوتوو لە سۆقيەت لە لايەن عىراقەو دەترسا و نىگەرەنى خيانەتى ئىران لە داهااتوودا بوو، داواى گارانتي نۆنەتەوہيى كۆرد بۆ ئەوہى لە داهااتوودا بە تەنيا نەمىنيۆتەوہ و نەبيۆتە قوربانى تۆلەسەندنەوہى عىراق.

كاتى كە نىكسۆن و كىسسىنجىر لە رىگاي گەپانەوہ لە كۆنفرانسىك لەگەل برژنىف (سەرۆك كۆمارى سۆقيەت) لە مۆسكۆ لە ۳۰ مایسى ۱۹۷۲ سەردانى تارانين كۆرد، شا باسى بارودۆخى كۆردەكانى بۆ كۆردن و پىيانى وت كۆردەكان متمانەيەكى يەكجار زۆريان بە ئەمريكا ھەيە و دەيانەويۆت ئەمريكا چەكيان بداتى. نىكسۆن ئەم داواكارىيەى قبوول كۆرد و وتى ئىمە ھەموو كارىك بۆ دۆست و ھاوپەيمانە وەفادارەكانى خۆمان دەكەين.

ويلايە تە يەكگرتووەكانى ئەمريكا كە رىچارد نىكسۆن سەرۆكايەتى دەكۆرد و خولى سەرۆك كۆمارىيەكەى بە خولى زىرپىن ناوژەد كراوہ، لەگەل ھىنرى كىسسىنجىرى وەزىرى دەرەوہ (وہك راويژكارى ئەنجوومەنى ئاسايشى نەتەوہيى) دامودەزگاي يارمەتى نەينى ئەمريكايان بە شەرى كۆردەكان وەگەر خست و بارزانى يان لە نيازپاكى خويان دلىا كۆردەوہ. ئەم شايەتىنامەيە بۆلينيەندى كرا (واتا مۆرى نەينى ليدرا) و

نیکسۆن له شوینی کارهکهی خۆی بردیه دهروهه چونکه هیچ
 متمانهیهکی به بوروکراسی وهزارهتی دهروهه نهبوو .
 مامهلهی ئەمریکا له گهڵ کوردهکان له راستیدا پشتگۆی
 خستنی ئەو شهرت و مهرجانه بوو که نیکسۆن و کیسینجیر
 تۆزی پیش لهوه له موسکۆ وازۆیان کردبوو. کیسینجیر چهند
 رۆژ پیش لهوه نه کونفرانسیکی چاپه مه نیدا له موسکۆ
 وتبووی:

" ویلایه ته یه کگرتوو هکانی ئەمریکا و یه کیتی سوڤیه ت به
 ته وای هاوړان له سهر پیویستی که مکردنه وهی ئالۆزییه کان
 له رۆژه لاتسی ناوه راستدا و ئاماده ن ههرچی پیویسته
 بیکه ن بۆ ئەوهی لهم په یوه ن دییه دا بگه ن به ریگاچاره یه ک.
 ریگاچاره یه کی وه ها ده توانی ت یارمه تی بدات به
 که مبوونه وهی کی به رکیتی چه ک له ناوچه . من له لایه ن ویلایه
 ته یه کگرتوو هکانی ئەمریکا وه ده توانم بلیم که هه ول ده ده ی ن
 ئەم شه رتومه رجان به گویره ی مه به سته کانی جی به جی
 بکه ی ن ."

له راستیدا به قبولکردنی مامهلهی ئێران و کوردهکان،
 نیه تی ئەمریکا بۆ جی به جی کردنی ئەو شه رتومه رجان به ته نها
 یه ک رۆژی خایاند. دیار بوو نیکسۆن و کیسینجیر به م
 هوکارانه ی خواره وه نه یان ده توانی ئەم مامهله یه پشتگۆی
 بخه ن:

۱- نیکسۆن و کیسینجیر به هـوـی خۆمـا لـیـوونـی
 (به نه ته وه یی کردنی) کومپانیای نه وتی عیراق زۆر شله ژاو بوون .

۲- نیکسۆن و کیسینجیر به هۆی دهستدریژییهکانی عێراق له کهنداوی فارس وهک گوناھباریک سهیری عێراقیان دهکرد که به نوینه رایهتی سوقیهت ئهم دهستدریژیانه ئهجام دهدات.

۳- کیشمه کیشیکی ناوخرۆیی له عێراق دهیتوانی بواری چهقهکردنی دۆستان و هاوپهیمانی ئهمریکا بههیزتر بکات بۆ نموونه دهوری ئێران وهک پۆلیسی کهنداوی فارس و بهرپهرچدانهوهی بانگهشهکانی عێراق له لایهن کویتهوه دهربارهی خاکی ئهم ولاته و بههیزتر بوونی ئیسراییل له هاوسهنگییه سهربازییه ئیستراتژیکهکهی لهگهڵ جیهانی عهرهب.

۴- ئهم مامهلهیه بهریان به چهپهکانی له نیو ههندی له گروپه کوردهکان لهناو دهبرد.

یارمهتییه مادی و سهربازییهکانی ئهمریکا به کوردهکان له ئابی ۱۹۷۲ دهستی پیکرد. CIA بوو به بهرپرسیاری بهرپوهبردنی ئهم ئوپهراسیونه، وهزارهتی دهرهوه هیچ دهستیکی تیدا نهبوو. سهرکردایهتی کورد لهم راستیه بئ خهبر بوو و وایدهزانی مامهله کردن لهگهڵ سهروک کۆماری ئهمریکا یانی مامهله کردن لهگهڵ ههموو ویلایه ته یهکگرتوووهکانی ئهمریکا. بارزانی له ماوهیهکی کورتدا ۱۰۰ ههزار پيشمه‌رگه‌ی درێ هیزه‌کانی عێراق وهگه‌ر خست. له ماوه‌ی سێ ساڵ پاش ئه‌وه CIA ملیۆن دۆلاری بۆ کورده‌کان خه‌رج کرد که زۆر که‌متر بوو له‌و ب‌هره‌ پاره‌یه‌ که بۆ سه‌رکه‌وتنی کورده‌کان له‌م به‌ربه‌ره‌کانییه‌دا پ‌یویست بوو (۳۰۰ ملیۆن دۆلار به‌ وته‌ی کیسینجیر). شا‌ه‌ه‌ولیدا خۆی ئهم که‌موکورییه‌ قه‌ره‌بوو بکاته‌وه .

یارمه‌تی ئامریکا کهم کهم بوو به شتیکی سه‌مبولیک. سهرکردایه‌تی کورد که له شه‌پکی گه‌وره‌دا گیرى کردبوو، بو ئه‌وه‌ی ته‌ماح بخاته به‌ر ئه‌مریکا و قه‌ناعه‌تی پی به‌ئینیت زیاتر یارمه‌تیان بدات، چه‌ند جار رایگه‌یاند:

"جگه له ئه‌مریکا، باوه‌ری به هیچ زله‌یزکی دیکه نییه و ئاماده‌یه کوردستان بی به ئه‌یاله‌تی په‌نجاویه‌که‌می ئه‌مریکا و سه‌رچاوه‌ی نه‌وتی کوردستان بکه‌ویته ده‌ستی ئه‌مریکا و ئه‌گه‌ر کوردستان (که له رووی سه‌رچاوه‌ی نه‌وته‌وه ده‌وله‌مه‌نده) سه‌ربه‌خویی به‌ده‌ست به‌ئینیت، ئه‌مریکا ده‌توانیت وه‌ک دۆستیک له ریک‌خراوی OPEK (ولاتانی نی‌رده‌ری نه‌وت بو ده‌ره‌وه) پشتی پی به‌ستیت".

کورده‌کان متمانه‌ی ته‌واویان به به‌لینه‌کانی ئه‌مریکا هه‌بوو و دل‌نیا‌بوون که نه ئه‌مریکا و نه شا ئه‌م به‌لینه‌ پێشیل ناکه‌ن، به‌لام پاشان بۆیان ده‌رکه‌وت که نه شا و نه سه‌رۆک کۆمار و نه وه‌زیری ده‌ره‌وه‌ی ئه‌مریکا نایانه‌ویت کورده‌کان سه‌ر بکه‌ون. ئه‌مانه‌ ته‌نها ده‌یانه‌ویست کورده‌کان له به‌رامبه‌ر سوپای عێراقدا رابوه‌ستن و درێژه به شه‌ر بدن و وزه و سه‌رچاوه‌کانی ولاتی عێراق به‌ فیرو‌ بدن. راپۆرتیکی CIA له ۲۲ ئاداری ۱۹۷۴ وه‌ها باسی سیاسه‌تی ده‌ره‌وه‌ی ئێران و ویلایه ته‌یه‌گرتووه‌کانی ئه‌مریکا به‌ نېسه‌ت ئه‌م ره‌وته ده‌کات:

"ئیمه ئه‌وه ده‌زانین که ئێران رازی نییه به دامه‌زرانی حکومه‌تیکی کوردی که خاوه‌ن ئۆتۆنۆمیه‌کی پێناسه‌کراو بیت. ئێران هه‌روه‌ک خۆمان قازانجی له‌وه‌دایه که بارودۆخه‌که وه‌ک خۆی بمینیته‌وه و عێراق له ئه‌نجامی پێداگری کورده‌کان له سه‌ر نیمچه ئۆتۆنۆمیه‌ک به ته‌واوی

لاواز بیټ. نه ئیمه و نه ئیران نامانه ویټ مهسه له که به شیوه یهک له شیوه کان چاره سهر بیټ. ئهم سیاسه ته ههروه ها که لهم راپورته دا ئماژهی پیکراوه به لایه نی به رامبه ری ئیمه (کورده کان) که داوامان لیده کردن دریژه به شهر بدن، رانه گه یه ندرابوو. ئهم رهفتاره ته نانه ت له چوارچیوه ی ئوپه راسیونی نهینیشدا کاریکی باش نه بوو". ته نانه ت "راپورتي پایک" (که له لایه ن گرووپی توژیینه وه ی کونگریسه وه ئاماده کرابوو) لایه نگری لهم هه لسه نگاندنه ده کرد، لانیکه م تا ئهو شوینه ی که په یوه ندی به سیاسه تی ئهمریکا و ئیران و اتا سهر نه که وتنی کورده کانه وه هه بوو لایه نگری لهم هه لسه نگاندنه ده کرد. له گه رماوگه رمی شهر ی تشرینی یه که می ۱۹۷۳ی نیوان ئیسراییل و عه ره به کان، عیراق یهک فهوج سهر بازی بو به شداریکردن لهم شهره دا ره وانه کرد.

کورده کان له سهر داوا ی ئیسراییل ده یانویست کۆمه لیک هیرشی بهرچاو بکه نه سهر هیزه کانی عیراق، به لام کیسینجیر که په ی به وه بردبوو ئه گه ر کورده کان لهم هیرشه دا سهر بکه ون.

ئەمريکا تووشى زيان دەيىت ، لە ۱۶ى تشرىنى يەكەم
 فەرمانى بە CIA دا ئەم پەيامە بنىرئىت بۆ كوردەكان:
 "ئىمە نيازى ئىوہ بۆ ئەنجامدانى ھىرشى سەربازى كە
 ئيسرايىل پيشنيارى پيكردوون، بە شتىكى باش نازانىن".
 كوردەكانىش كە متمانەى تەواويان بە ئەمريكا ھەبوو، ئەم
 مۆچيارىيەى (كىسینجىر)يان بە قازانجى بى ئەم لاوای
 خۇيان لىكدایەوہ و قبولیان کرد. بەلام ئەوہ سەلمىندرا كە
 متمانەى كوردەكان بە سیاسەتى دەرەوہى ئەمريکا
 مەترسیدارە. CIA لە تەواوى ئەم ماوہیەدا كۆمەلێك راستى
 لە بەر دەستدا بوو دەربارەى ئەوہى كە ھەر كاتێك شا لە
 سەر ناكۆكییەكە سنووریەكەى لەگەڵ عێراق رێك بكەوئىت ،
 بى گومان دەست لە كوردەكان ھەلدەگرئىت.
 شا لە سەروپەندى ناكۆكییەكەى لەگەڵ عێراق نە وەك
 كۆمەلێك مرووف، بەلكو وەك ئامرازێك سەیری كوردەكانى
 دەکرد. CIA ش ھەمان خویندەنەوہى لە كوردەكان ھەبوو و
 وەك ئامرازێك بۆ لاوازکردنى پيگەى عێراق لە زیادەخوایىيە
 ناوچەییەكانیدا سەیری كوردەكانى دەکرد.
 عێراق كە بە ھۆى شەرى كوردەكان لە توانا كەوتبوو و لەوہ
 دەترسا شەپكە دريژ بئتەوہ، پيشنيارى ئيرانى بۆ وتووئىر لە
 سەر بەخشىنى كۆمەلێك پوانى سەرزەمىنى لە سنوورى
 ئيران و عێراق قبول كرد لە بەرامبەر ئەوہدا كە ئيران
 پشتیوانى لە كوردەكان رابوہستئىنئىت. رێكەوتننامەكە لە ۱۶ى
 ئادارى ۱۹۷۵ لە ميانەى كۆنفرانسى OPEK لە ئەلجەزیرە
 مۆركرا و دەستبەجئ پاش ئەوہ ئيران سنوورەكانى خۆى لە

سەر کوردهکانی عێراق داخست و چه‌ند رۆژ پاش ئه‌وه سوپای عێراق ده‌ستی به‌ هێرشێکی به‌ر فراوان و توند کرد. کورده‌کان که له‌ لایه‌ن شا و ئه‌مریکاه به‌ ته‌نیا هیل‌رابوونه‌وه، نه‌یانده‌توانی له‌ به‌رامبهر دی‌وه‌زمه‌ی کۆشتوکۆشتاری عێراق رابوه‌ستن و هێزی سه‌ربازیان به‌ ماوه‌ی چه‌ند ساڵ تێکشکا. له‌ سه‌روبه‌ندی هیرشه‌کانی عێراقدا، کورده‌ ئاواره‌بووه‌کان به‌ بێهێواویه‌وه کۆمه‌لێک په‌یامیان نارد بۆ CIA ده‌رباره‌ی ئه‌وه‌ی که:

"خه‌لکه‌که‌مان و هێزه‌کانمان شله‌ژاون و تۆقیون. چاره‌نووسی خه‌لکه‌که‌مان له‌ مه‌ترسییه‌کی بێ وێنه‌دایه، له‌گه‌ڵ له‌ناوچونی ته‌واو به‌ره‌و‌روین، هه‌یج پاساوێک بۆ ئه‌م رووداوه‌ له‌ ئارادا نییه. ئێمه‌ ده‌ست به‌ داوینی ئیوه و ده‌وله‌تی ویلایه ته‌یه‌گرتووه‌کانی ئه‌مریکا ده‌بین وه‌ها که به‌لێنتان پێدا‌بووین، ده‌ستیوه‌دان بکه‌ن."

له‌ په‌یامێکی دیکه‌ی کورده‌کاندا بۆ کیسینجیر هاتوه‌:

"جه‌نابی (کیسینجیر) ئێمه‌ که‌ هه‌میشه‌ له‌ کێشه‌کێش و ناکوکییه‌کاندا، له‌وانه‌ ناکوکی ئێران و عێراق باوه‌رمان به‌ رێگاچاره‌ی ناشتیخوازانه‌ بووه، خۆش‌حالین که ئێستا ئه‌م دوو وڵاته‌ گه‌یشتوونه‌ته‌ کۆمه‌لێک رێکه‌وتن ... به‌لام به‌هه‌رحال خوین له‌ دلمان ده‌تکێت که یه‌کێ له‌ ئاکامه‌ کتوپره‌کانی ئه‌م رێکه‌وتنه، له‌ناوچوونی خه‌لکی بێپاراستنی ئێمه‌یه. هه‌موو که‌سێک بێ ده‌نگه‌. جه‌نابی (کیسینجیر) ئێمه‌ وا هه‌ست ده‌که‌ین ئه‌رکی ویلایه ته‌یه‌گرتووه‌کانی ئه‌مریکایه‌ که

تیوه‌گلانی نهمریکا له شمیری ۱۹۹۱ ی کهنداو

میژوو لیوانلیوه له رووداوگه‌لی سه‌یروسه‌مه‌ره که هه‌ندیکیان تراژدیک و هه‌ندیکیان خیانه‌تبارن. ده‌ستبه‌جی دوابه‌دوای ئوپه‌راسیونی سه‌ربازی له شوباتی ۱۹۹۱ و هه‌ره‌سه‌پینانی هیزه‌کانی عیراق، سه‌رۆک کۆماری ئه‌مریکا له بانگه‌وازیکدا داوای له خه‌لکی عیراق کرد راپه‌رن و رژیمی سه‌دام حوسه‌ین ب‌رووخینن. ئه‌م به‌یاننامه‌یه، ویلایه‌ ته‌ یه‌گرتوو‌ه‌کانی ئه‌مریکای خسته‌ ناو بارودۆخیکی دژواری سیاسی و ئاسایشی ناوچه‌یی و نیونه‌ته‌وه‌یی که شوکیکی رتۆپلۆتیکی لیکه‌وته‌وه‌ که هیشتاش کومه‌لێک شه‌پۆلی ناسه‌قامگیری له هاوسه‌نگی هیزه‌کاندا له ناوچه‌ دروست کردوو‌ه. به‌هه‌رحال هه‌م کورده‌کان له باکوور و هه‌م شیعیه‌کان له باشوور به‌ گ‌روتن و شه‌وقه‌وه‌ وه‌لامی ئه‌م داواکاریه‌ی سه‌رۆک کوماری ئه‌مریکایان دایاوه‌. به‌لام له کاتی‌کدا که شیعیه‌کان له باشوور خویان باش نیشان نه‌دا، کورده‌کان به‌ یارمه‌تی نه‌ته‌وه‌ یه‌گرتوو‌ه‌کان و هیزه‌ هاوپه‌یمانه‌کان که بنکه‌کانیان له باشووری رۆژه‌لاتی تورکیا بوو و "ئوپه‌راسیونی چه‌کوشی هاوسه‌نگی"یان به‌پێوه‌ ده‌برد، توانیان کیانیکی ئانکلاوی* سه‌ربه‌خۆی له‌رزۆک پیک بینن.

* ئانکلاو به‌و کیانه‌ ده‌لێن که له‌لایه‌ن ده‌وله‌تانی ده‌وروپه‌ره‌وه‌ گه‌مارۆ درابن یان به‌ ته‌واوی که‌وتبێته‌ ناو خاکی ولاتیکی دیکه‌. (وه‌رگێڕ)

به‌هه‌رحال هه‌روه‌ها که بوش رایگه‌یانده، سه‌قامگیری ناوچه
 ته‌ن‌ها پاش له‌سه‌ر ده‌سه‌لاتنه‌مانی سه‌دام حوسه‌ین
 ده‌سته‌به‌ر ده‌بوو. بوش هه‌و‌لی دیپلوماتیکی زۆری دا له
 ئه‌نجوومه‌نی ئاسایشی نه‌ته‌وه یه‌گ‌گرتووه‌کان تا توانی
 ب‌پ‌یارنامه‌ی ٦٧٨ له ٢٩ی تشرینی دووه‌می ١٩٩١ په‌سه‌ند
 ب‌ک‌ریت. ماده‌ی ٢ی ئه‌م ب‌پ‌یارنامه‌یه به‌ئه‌نقه‌ست نا‌پ‌وون
 دا‌پ‌ژرابوو بۆ ئه‌وه‌ی ش‌رۆقه و کرده‌وه‌ی جۆراوجۆر هه‌لب‌گ‌ریت
 و ریگای بۆ سه‌رجه‌م ئه‌و ده‌وله‌تانه که له‌گه‌ل کویت
 هاوک‌اریان ده‌کرد خۆش کرد له هه‌موو ئامرازگه‌لی پ‌ی‌ویست بۆ
 زیندوو‌بوونه‌وه‌ی ئاشتی و ئاسایشی ناوچه که‌لک وه‌رب‌گ‌رن.
 ئاکام و ئه‌نجامه‌کانی بانگه‌وازه ناب‌ه‌جیکه‌ی بوش نه‌ته‌ن‌ها
 نه‌بووه هۆی له‌سه‌ر ده‌سه‌لاتنه‌مانی سه‌دام، به‌ل‌کوو بووه هۆی
 کرانه‌وه‌ی ئاسۆی دابه‌شبوونی کۆماری عێراق به‌سێ کیانی
 جیاواز: شیعه‌کان له باشوور، سووننه‌کان له ناوه‌راست و
 کورده‌کان له باکوور. ئه‌م ئاسۆیه هاوسه‌نگی له‌رزۆکی
 هیزه‌کانی له ناوچه له‌رزۆک‌تر کرد. به‌هه‌رحال هه‌مان
 ئازموونی کورد و حکومه‌تی عێراق له ١٩٧٢-١٩٧٥ دووپات
 بووه‌وه و کورده‌کان پاش ئه‌وه‌ی له لایه‌ن ولاته
 یه‌گ‌گرتووه‌کانه‌وه هان‌دران دژی سه‌دام راپه‌رن، به‌ته‌نیا له
 به‌رامبه‌ر ئاکام و ئه‌نجامگه‌لی خویناوی رووبه‌پ‌روو بوونه‌وه و
 ئه‌مریکا هیچ یارمه‌تییه‌کی نه‌دان. بوش که له‌م په‌یوه‌ندییه‌دا
 تۆمه‌تی که‌مه‌تر خه‌مبوونی خرابووه‌ پال به‌توور په‌یوه‌یه‌وه
 وه‌لامی دایه‌وه :

"پېموانىيە ويلايه ته يه كگرتووه كانى ئەمريكا گوناھبار بى
 له بهر ئەوهى پېشنىياري ئەوهى به خەلكى عىراق كوردبى
 حكومەتى عىراق بېروخىنن و مەبەستى ئەوه بووبى كه ولاته
 يه كگرتووه كان دېته مەيدان و پشتىوانى سەربازيان لىدەكات،
 ناشتى و راست نىيە، ئىمە قەت مەبەستىكى وامان نەبووه."
 پاشەكشەى بەرەبەرەى ئەمريكا له پشتىوانىكردن له
 ئوپوزىسيونى عىراق، يەكەم جار له لايەن (كالىن پاول) هوه
 ئاشكرا بوو واتا ئەو كاته كه ئەمريكا هوشداريدا به سەدام كه
 له پەيوەندى له گەل سەركووتى راپەرینه جوراؤجۆره كان
 تۆزى دەست بپارىزىت (واتاى ئەوه كه تۆزى پارىز بكات ئەوه
 نەبوو كه سەركووتەكه رابووستىيىت). پاشان له ۲۶ى ئادار
 روون بووهوه كه دەولەتى ويلايه ته يه كگرتووه كانى ئەمريكا
 بپارىداوه بو پشتىوانى له راپەريوان نەيه ته مەيدان.
 ئەوكاته فەرماندەى ئەمريكايى هیزه هاوپەيمانەكان، ژنەرال
 "نۆرمەن شوارزكوڤ" و هاوتا عىراقىيەكهى له سەر ئەوه
 ريككهوتبوون كه سوپاى عىراق له كوڤتەرى تۆپدار و
 ئۆتوموبىلى سەربازى بو تىكشكاندن راپەرپىن كەلك
 وەرنەگريت.

چەند رۆژ پاش ئەوه هيرشيكى بەرفراوان بو سەر كورده
 راپەريوه كان دەستى پىكرد. شارە سەرەكىيەكان كەوتەوه
 دەستى هیزه كانى دەولەت و بەهەزاران كوردى تۆقاو بەرهو
 شاخەكان هەلھاتن و بەشلەژاوبىيەوه هەولياندا خۇيان له
 كۆمەلكۆزى سەدام رزگار بكەن. تا كۆتايى مانگى نىسان پتر
 له دوو مليۆن ئاواره بەرهو سنوورەكانى ئىران و توركيە

کۆرپەویان کرد. ویلایە تە یەگگرتووەکانی ئەمریکا کە کیشەى کویتی چارەسەر کردبوو و هاوسەنگی هیژەکانی لە ناوچە زیندوو کردبوو، کیشەیهکی چەند رەهەندی دیکەى دروست کرد کە ئاکام و لیكەوتەى گەورەى بۆ ئاسایشی ناوچە بە دوواوە بوو و هیژە رکابەرەکانی ناوچەى ناچار دەکرد بەربەرەکانی لەگەڵ بکەن .

سەدام بەتواناییە خیرا و درەندەکەى بۆ کۆنترۆلکردنى عێراق و راگرتنى دەسەلاتى خوێ، جیهانى تووشى سەرسوڕمان کرد. "برینت سکۆکراقت" لەم پەيوەندییەدا وەلامى دایەو: "ئیمە قەت چاوەروانى ئەوێمان نەدەکرد هیژشیکى ئەوێندە توند بکریتە سەر کوردەکان*."

ئەم کاردانەوێ درندانەیهى سەدام، ئەنجوومەنى ئاسایشی نەتەوێ یەگگرتووەکانی ناچار کرد لە ٥ى نیسانی ١٩٩١ بریارنامەى ٦٨٨ پەسەند بکات کە تییدا سەرکووتى خەلکى سیقیلى عێراق بە تاییەت لە ناوچە کوردنشینەکان شەرمەزار کرا و ریگەدرا بەوێ هەریمیکى ئارام دروست بکریت کە ئیستا لە کوردەوێدا بوو بە کیانیکی جیاواز لە ناو عێراقدا.

*ئیدارەى ئەمریکا ئاگادارى ئاکامەکانى بە تەنیا هیژتەوێ کوردەکان بوو و پێشبینى ئەوێ کردبوو کە کوردەکان ئاوارە دەبن، هەربوێ پێداویستییهکانى ٢٠ هەزار ئاوارەى (واتا ١٠٠ قات کەمتر لە ژمارەى ئەو کەسانە کە لە راستیدا ئاوارە بوون) لە خاکی تورکیا ئامادە کردبوو.

باری یهک ملیۆن ئاواره‌ی کوردی عێراق که گه‌یشتبوونه سهر سنووری ئێران له سهر شانی ئهم ولاته بوو و ئهم ژماره‌یه زیاده‌بوو به سهر ئهو ٦٠٠ ههزار ئاواره‌یه که له ئاواره‌یه‌کانی پێشووتردا چووبوونه ئێران. تورکیاش ملیۆنێک کوردی دیکه‌ی وهک ئاواره قبوول کردبوو. تورکیا که یهکێ له به‌شداره سهره‌کییه‌کانی شه‌ری دووه‌می که‌نداو بوو و خۆی کێشه‌ی زۆری له‌گه‌ڵ کورده‌کانی خۆی هه‌بوو، له لایه‌ن رۆژئاواوه رێگه‌ی پێدرا ده‌وری یه‌کلایکه‌ره‌وه له ئیداره‌ی ناوچه‌ی ئالۆزی کورده‌کان بگێریت. تورکیا هه‌ر له سهره‌تاوه مه‌نتیقی سیاسه‌تی درێژخایه‌نی خۆی به‌نیسه‌ت چۆنیه‌تی مامه‌له‌ کردن له‌گه‌ڵ قه‌یرانی ئاواره‌کان نیشان دا و رایگه‌یاند ئاواره‌کان ده‌بێ به‌ زووترین کات خاکی تورکیا به‌ جێ بهێڵن. ئاواره‌کان ناچار بوون خاکی تورکیا به‌ جێ بهێڵن به‌لام به‌هه‌رحال گه‌رانه‌وه‌ بو‌ کیانیکی جیاوازی کورد له ئارادا نه‌بوو، به‌لکو ده‌بویا گه‌رابانه‌وه‌ بو‌ شوینیکی ئارام له ناو ولاتی یه‌کپارچه‌ی عێراقدا.

لاوازه‌بوونی زیاتری عێراق و دروستبوونی حکوومه‌تیکی سهره‌به‌خۆی کورد هاوسه‌نگی هێزه‌کانی به‌ قازانجی هاوپه‌یمانیی هه‌ستیا‌ری ئێران و سوریا تیکده‌دا. له ٧ نیسان، ئوزال سه‌روک کۆماری تورکیا وتی:

"ئێمه‌ ناچارین ئهم خه‌لکه‌ (کورده‌کان) له ناو قه‌له‌مه‌ره‌وی عێراقدا به‌هێڵینه‌وه‌ و ئاگامان لێیان بێت" (ده‌سته‌واژه‌ی قه‌له‌مه‌ره‌وی عێراق ده‌بێ سهرنجی پێدريت). جه‌یمز بیکه‌ر بوو به‌ خه‌مخۆری به‌رژه‌وه‌ندییه‌کانی تورکیا و بو‌ ئه‌وه‌ی

کوردهکان تتيگه يه نيټ ئه مريکا پشتيواني له شه ره کهيان دژي ده وله تي عيراق ناکات، له تورکيا را يگه ياند: "ويلايه ته يه کگرتووه کاني ئه مريکا نايه ويټ بکه ويټه ناو ليژگه ي گيروده بوون به شه ري ناوخوي عيراق"، مه به ستي ئه وه بوو که به هه رحال ده وله تي درنده ي سه دام حوسه ين هيشتا ده سه لاتي ياسايي عيراقه. دامه زراندي ناوه ندگه لي هه سانه وه ي نيونه ته وه يي له خاكي عيراق بي ره زامه ندي حکوومه تي عيراق، زورترين ده ستيوه ردانيک بوو که ئه مريکا ده يتواني دژي يه کپارچه يي ولاتيک بيکات که له ئاستي نيونه ته وه ييدا به فهرمي ناسرا بوو. پاساوي ريژگرتن له يه کپارچه يي عيراق ده گه پي ته وه بو ئه و پره نسيپه که هاوپه يمانان ته نها بو ئازادکردني کويټ ئه و شه ره قورسه يانه کرد.

نه‌نجام

به وتهی "گور- ئاریه" هیچ نه‌ته‌وه‌یک له سه‌ده‌ی بیسته‌م به قه‌د کورد نه‌بووه به دارده‌ستی هی‌زه ناوچه‌یی و جیهانییه‌کان. سیاسه‌تی ده‌ره‌وی ویلایه ته یه‌گگرتووه‌کانی ئه‌مریکا به‌نیسه‌ت کورده‌کانی عێراق بابه‌تیکی گرنه‌که که شروقه‌ی جیا جیا هه‌لده‌گریت. ده‌ستی‌وه‌ردانی ئه‌مریکا له کاروباری ناوخوا‌یی عێراق هه‌موو توخمه‌کانی سیاسه‌تی ماکیا‌فیلیستی* له‌خو ده‌گریت. هاندانی کورده‌کان له لایه‌ن ئه‌مریکا بو درێژه‌پێدانی شه‌ر، دوو جار هه‌موو ده‌رفه‌ته‌کانی له ناو برد بو ئه‌وه‌ی کورده‌کان له ولاتی یه‌کپارچه‌ی عێراقدا به ئاشتی بژین. ئیداره‌ی ئه‌مریکا هه‌ردوو جاره‌که (خولی ۱۹۷۲-۱۹۷۵ و خولی ۱۹۹۱) وه‌ک ئامراز سه‌یری خه‌لکی کوردی کرد، بئ له‌به‌رچا‌و‌گرتنی سه‌رجه‌م ئه‌و پره‌نسیپه مروقی و ئه‌خلاقیانه که سیاسه‌تی ده‌ره‌وی ویلایه ته یه‌گگرتووه‌کانی ئه‌مریکا له سه‌ر بنه‌مای دامه‌زرا‌بوو. له ۱۹۷۲-۱۹۷۵ دا به مه‌به‌ستی دلنیا‌بوون له‌وه‌ی که ئه‌م ئوپه‌راسیونه بئ هیچ ره‌خنه و پرۆتستۆیه‌ک سه‌رده‌که‌و‌یت، سه‌روک کۆماری ئه‌مریکا می‌کانیزمه چا‌ودێری‌کاره ئاساییه‌کانی (که بو ئوپه‌راسیونیکی هه‌والگریی وه‌ها پێویست بو) پشتگو‌ی خست. ئاستی ئه‌م ئوپه‌راسیونه له راده‌به‌ده‌ر نه‌ینی بوو. کۆنگریس، وه‌زاره‌تی ده‌ره‌وه و ته‌نانه‌ت بالۆیزی ئه‌مریکا له عێراق ئه‌وه‌یان رت ده‌کرده‌وه که ئا‌گایان له‌م پرۆژه‌یه هه‌بو‌و‌یت.

* ماکیا‌فیلزم رێبازیکی سیاسییه که له ناوی ماکیا‌فیل، بیرمه‌ندی ئیتالیایی (۱۹۲۷-۱۹۴۶) وه‌رگیراوه و له سه‌ر ئه‌و با‌وه‌په‌یه که مروف بو گه‌شتن به ئامانج ده‌بی له هه‌موو ئامرا‌زیک که‌لک وه‌رگیریت وه‌ک خیا‌نه‌ت، په‌یمان‌شکینی، درۆ، پیلانگیزی و هتد. (وه‌رگیر)

سەرۆک کۆمار و وهزیری دهرهوه دلتیا بوون لهوهی که به
 فهرمی هیچ زانیارییهک دهربارهی پرۆژهکه دزه ناکاته
 دهرهوه. ئەم پلانه ئاگای له سهرههجامه گرنهگ و جیدییهکهی
 خۆی هه‌بوو، پلانیکی بوو که له ریگای رهوته جیکه‌وتوه‌کانی
 بریاردانی ناو سیاسه‌تی دهرهوهی ئەمریکادا نه‌خرا‌بووه
 به‌ریاس و بریاری له سهر نه‌درابوو.

هه‌روه‌ها له سالێ ۱۹۹۱ ئەمریکا نه‌یتوانی به‌لینه‌کانی خۆی
 به‌جێ بێنیت. وره‌دانی بوش به‌ کورده‌کان ته‌نها بو‌ ئەوه‌ بوو
 که تا ئاستیک بتوانن وه‌ک نه‌یاری سه‌دام بمیننه‌وه نه‌ بو
 ئەوه‌ی که ئەوه‌نده به‌هیزین که بتوانن عێراق دابه‌ش بکه‌ن.
 ئەم رووداوه‌ نیونه‌ته‌وه‌ییانه‌ی دوا‌ییه‌، له‌ خزمه‌ت به‌هیزتر
 کردنی سیاسه‌تی رئالیستی دهرهوه‌ی ئەمریکادایه‌. راگرتنی
 هاوسه‌نگی ده‌سه‌لات، بیر یه‌که‌م و مه‌رجی سه‌ره‌کی ئەم
 سیاسه‌ته‌یه‌. بوش زۆر نیگه‌رانی ئەوه‌ بوو که هه‌رچه‌ند که
 ده‌بی عێراق لاواز بکری‌ت به‌لام نابیت به‌ ته‌واوی وه‌ک ولات
 تیکبجیت. له‌ ناوچوونی عێراق هاوسه‌نگی هیزی له‌ ناوچه‌ی
 رۆژه‌لاتی ناوه‌راست و ناوچه‌کانی ده‌وروبه‌ری تیکده‌دا.
 ئەمریکا وا بیر ده‌کرده‌وه‌ که مادام که هیچ که‌س نییه‌
 جیگای سه‌دام بگریته‌وه‌ که بتوانیت کورده‌ راپه‌ریوه‌کان له
 باکوور و موس‌لمانه‌ شیع‌ه‌کان له‌ باشوور (که‌ پێیان باشت‌ره
 به‌شیک بن له‌ ئێران) کونترۆل بکات، باشت‌ر هه‌ر ئەوه‌یه
 سه‌دام له‌ سهر ده‌سه‌لات بیت تا ئەوه‌ که ئالۆزی به‌ سهر
 عێراقدا زال بیت و ناوچه‌که‌ش ناسه‌قامگیر بیت. ئەگه‌ر
 کورده‌کان ببن به‌ به‌شیک له‌ دهره‌وی عێراق یا کوردستانیک

سەر بەخۆ دابمەزرىنن، ھاوسەنگى لەمىزىنەى ھىزەكان
تەك دەچىت.

سەر لەشىواوى ئەمىرىكا بۆ چۆنىەتى مامەلە كردن لەگەڵ
كىشەى عىراق و كوردەكان، گرتنە بەرى رىگايەك بە گويەرى
مافى مەرقى لە ناو برد. ئەوەى كە لە پەيوەندى لەگەڵ
مامەلە كردن لەگەڵ ھەر دوو مەسەلەكە (مەسەلەى عىراق و
كوردەكان) روونە ئەوەى كە بارودۆخى ناوخۆى و
پەيوەندى ناوخۆىيەكانى ھىزە جۆراوجۆرە ناوچەىيەكان لە
رۆژھەلاتى ناوھەست بە وردى حىسابى بۆ دەكرىت. بە كورتى
ويلايە تە يەكگرتووەكانى ئەمىرىكا بەرژەوەندى
يەكلايىكەرەوەى لە ناوچە ھەيە كە زۆر گرتەترە لە مافى
كەمىنەكان و مافى مەرقى ئەتەكەكان.

رەبەرەيەتى كورد لە سەرەنسىرى شۆرشەكەيدا ھىوادار بوو
لە رىگاي پشەتوانى دەرەكى بگات بە مافى نەتەوەيى خۆى و
بەھەرھال پەي بەو نەدەبرد كە بە نوینەرايەتى لە لايەن
ولاتە يەكگرتووەكان و ھاوپەيمانەكانى شەپكى بە وەكالت
دەكات. گوناھى بەشەك لەم سەرزەنشەنە لە ئەستۆى
نەبوونى دووربىنى سىاسى نۆنەتەوەيى لە نۆو كوردەكانە.
بەخەبەرى رەبەرەنى كورد، CIA و ئىدارەى ئەمىركاي ھاندا
لە كىشەى ئالۆزى كورد كەلك وەربگرن و پاشان وەك
لەيزتوكىكى (ئامرازى كايە) بى كەلك بيانخەنە لاو.

بۆ لاپەرە ناخۆشەكەى دەستپوێردانى ئەمىرىكا لە كىشەى
نۆوان كوردەكان و عىراق دەبى كى سەرزەنشە بكرىت: CIA يا
ئىدارەى سەرۆك كۆمار و يا سىستەمى ئەمىرىكا بە گشتى؟.

بهه ر حال راستیه کی سه رسوورپهینه ر که مروفت ده توانیت
له م رووداوه دل ساردکه رانه په ی پی ببات نه وه یه که
کورد ه کان قهت فیتری نه وه نه بوونه خو یان نه که ن به
دارده ستی به رژه وه ندی زله یزه کان و به رده وام به حوکی
ژئوپلوتیکه که یان* بووونه به قوربانانی هم ولاته
یه کگرتووه کان و هم هاوپه یمانه کانی .

* ژئوپلوتیک به واتای سیاسه تی جوگرافیاییه و مه به ست کاریگه ری
هه لکه وتی جوگرافیایی له سه ر سیاسه تی نه و ولاته یه . (وه رگنر)

پرسیار: بارودۆخی کورد، به‌تایبه‌ت له ههریمی کوردستانی عێراق چۆن هه‌له‌سه‌نگینیت؟

سین کان: کورده‌کانی عێراق و ههریمی کوردستان له ماوه‌ی ۲۰ سالی رابردوودا و به‌تایبه‌ت له سالی ۲۰۰۳ به‌ملاوه پیشکه‌وتنیکی بی وینه‌یان به‌خۆ بینیه‌وه. ئیستا عێراق ولاتیکی فیدراڵه و ههریمی کوردستان خاوه‌ن ئۆتۆنۆمیه‌کی زۆره و خۆی کاروباری خۆی به‌پێوه ده‌بات. کورده‌کانی عێراق هه‌روه‌ها پۆستی زۆر گرنگیان له‌ ده‌وله‌ت و سوپای عێراقدا به‌ده‌سته‌وه‌یه. که‌وابوو به‌له‌به‌رچاو گرته‌ی بارودۆخی نیونه‌ته‌وه‌یی، ئیستا باشتترین بارودۆخ بۆ کورده‌کانی عێراق ره‌خساوه .

مایکێل گه‌نت: له عێراق دروستبوونی ههریمیکی پارێزراو و خاوه‌ن ئۆتۆنۆمی یارمه‌تی به‌هاتوچۆی خه‌ڵک و ئالوگۆری بیروپراکان و هاتنی سه‌رچاوه‌کان بۆ کوردستانی عێراق داوه و هه‌مووی ئه‌مانه‌ش یارمه‌تییان به‌پیشکه‌وتنی چه‌مکی خۆده‌سه‌لاتداری کورد داوه. له‌ تورکیا ده‌ستپاگه‌یشتن به‌ ریکخراوه‌کانی یه‌کیته‌ی ئه‌وروپا، په‌یوه‌ندی له‌گه‌ڵ توپری نیونه‌ته‌وه‌یی ریکخراوه‌کانی مافی مرۆقی به‌هێزتر کردووه و گۆره‌پانیکی یاسایی سیاسی نویی بۆ بانگه‌شه‌ ناسیوناڵیسته‌کانی کورده‌کان دروست کردووه و نه‌ته‌نها له عێراق، به‌لکو له‌ ئاستی نیونه‌ته‌وه‌ییشدا ره‌وایه‌تی به‌ کوردایه‌تی داوه .

له راستیدا له سه ره تاي سه دهی ۲۱، ناسیونالیزمی کورد دهستی کرد به دروستکردنی کیشه و سه رئیشه بو داهاتووی دهولهتی ئیران، تورکیا، عیراق و سوریا. ناسیونالیزمی کورد به تایبته له باکووری عیراق پاش دروستبوونی دهولهتیکی دؤفاکتۆی کورد (که دوابه دواي شکستی عیراق له شهري کهنداو له ۱۹۹۱ پیکهات) بووژاوه تهوه. له ژیر پاراستنی ههریمی دژه فرین که دژی دهولهتی سه دام دامه زرا و تا کاتی رووخانی ئەم رژیمه بهردهوام بوو، نهوهیهکی کورد له ژیر دهسهلاتی ئیداره ی کورددا گهوره بووه که تهنا زمانی کوردی (نه عهره بی) ده زانیته. له مه زیاتر کۆمه لگای مه دهنی کورد کهم کهم سه ری هه لداوه و گه لی رۆژنامه، گوڤار، رادیۆو ته له فیزیۆن به زمانی کوردی کار ده کهن و بیروپای جیاواز بلاو ده که نه وه. کورده کان چیژ له و نازادیانه وه رده گرن که شوینه کانی دیکه ی عیراق لیپی پیه شن. له مه زیاتر بوونی دیاسپۆرایه کی تاراده یه ک خوینده وار که رۆژ به رۆژ کاریگه ری زیاتری ده بیته و زیاتر له ۵۰۰ هه زار که سی له ئەوروپایه، بووه به پالپشتیک بو ناسیونالیزمی کورد که له ناو ئەم دهوله ته دؤفاکتۆیه دا گه شه ی کردووه.

شه ری ویلایه ته یه کگرتووه کانی ئەمهریکا له عیراق که سه دام حوسهینی له سالی ۲۰۰۳ له سه ر دهسه لات لابرده، ناسیونالیزمی کوردی زیاتر له جاران به ره وپیش بردووه و له سایه ی دژایه تییه له میژینه کانی تورکیا له گه ل ئەمهریکا، ناسیونالیزمی کورد له عیراق زۆر زیاتر له وه ی که چاوه پروان ده کرا بوو به هاوپه یمانی نزیک ی ئەمهریکا. ئەم بارودۆخه

ههستیاره له ئههجامی ئهوه دا بێکهاات که تورکیا ریگیای به ویلایه ته یه کگرتوووه کانی ئهمریکا نه دا خاکی ئه و ولاته وهک بێگهیهک بو هیرشکردنه سه ر عێراق له مارسێ ۲۰۰۳ به کار بێنیت .

کورده کانی عێراق له ناکا و متمانه یان به دهووری هاوپهیمانی له گه ل ویلایه ته یه کگرتوووه کانی ئهمریکا کرد و به پهروش و سه رکه ووتوانه ئه م کاره یان جیبه جی کرد . له کاتی که نا ئارامیه کانی پاش شه ری عێراق گه لی ک له ناوچه کانی عه ره بنشینی عێراقی کردوو به ناوچه گه لی زور مه ترسیدار ، ناوچه ی کوردنشینی عێراق بووه به هه ریمیکی تا راده یه ک ئارام و ناسیونالیزی کورد بووه به پشتیوانی کی وه فاداری ویلایه ته یه کگرتوووه کانی ئهمریکا . له به رامبه ردا ویلایه ته یه کگرتوووه کانی ئهمریکا پشتیوانی له ده ستووری عێراق ده کات که ده سه لاتیکی زوری داوه به کورده کان بو به ریوه بردنی کاروباری خویان له عێراقدا .

مایکێل ئوه اتلۆن: نه ته وه ی کورد ده یه وییت به مافی خوی بگات و زیندوو بمینیت و له رووی دیموکراسیه وه پیش بکه وییت . کورده کانی عێراق جیگایه کی تایبه تیان له نیو خه لکی ئامریکا دا هه یه و ئه و ئهمریکاییانه که شه ره زای میژوون ، زور به داخن بو ئه و نه هاماتیانه که له سه رده می ده سه لاتداری سه دامدا به سه ر کورد دا هات . جیگیای ده سخۆشیه که کورده کان نه ته نیا خزمه تی خویان ده کان ، به لکو یارمه تیش به پیشکه وتنی عێراق ده دن .

نيسماعيل بيشكچى : له ئه نجامى ده ستىوه ردانى ئه مريكا له عىراق له ئادارى ۲۰۰۳، له رووى سياسى و كۆمه لايه تىيه وه قۇناخىكى نوئ بۆ كورده كان ده ستى پيكرىد. رووخانى رژىمى سه دام حوسه ين و له يه كهه لوه شان وهى حيزبى به عس و سوپا و ئىستىخبارات و نه مانى چه كه كۆمه لكوزه كانى سه دام حوسه ين، ريگاي بۆ كورده كان كرده وه. كورده كانىش به باشى له م هه له كه لكان وه رگرت. كورده كان بىرۆكه ي عىراقى فيدرالىان خولقاند و خستيانه بوارى جىبه جيكرده وه، حكومه تى هه ريمنى ئىستاي كوردستانىش ئه نجامى ئه م قۇناخه گرنگه يه.

ئهمرۆ كوردستانى باشور، خۆى كاروبارى خۆى به رپوه ده بات و ئه مه بووه ته هۆى ئه وهى كۆمه لگاي كورد له بوارى كولتوورى، ئابوورى، كۆمه لايه تى و سياسىيه وه پيشكه وتنى گرنگ به خۆوه ببينىت. به بۆچوونى من جىبه جيپوونى ماده ي ۱۴۰ ئه م پيشكه وتنه به تاييه ت له بوارى سياسىيه وه زۆر به ره و پيشتر ده بات.

له توركياش هه روه ها كه ده بينين، له ماوه ي يه ك سالى رابردوودا كورده كان ده ستكه وتى زۆريان به ده ست هيناوه. من ئه و باس و گفتوگۆيه كه ئىستا له توركيا بۆ چاره سه رى كيشه ي كورد له ئارادايه، زۆر گرنگ ده بينم. پارتى داد و گه شه پيدان (AKP) كرده وهى جىدى بۆ چاره سه ربوونى كيشه ي كورد له توركيا ئه نجام داوه. به رده وامبوونى ئه م ره وت و گفتوگۆيه بۆ چاره سه ربوونى كيشه ي كورد له توركيا زۆر

گرنگه ، هه‌رچه‌ند که ئەم ره‌وته یه‌واشه، به‌لام به‌ره‌و پێش ده‌چێت.

بێ گومان داخستنی DTP (پارتی کۆمه‌ڵگای دموکراتیک) که‌ندو کۆسپ له‌ سه‌ر رێگای چاره‌سه‌ر بوونی کێشه‌ی کورد له‌ تورکیا دروست ده‌کات. هه‌روه‌ها گرتن و زیندانیکردنی ئەندامانی حیزبی ئاشتی و دیموکراسی (BDP) و ئەندامانی کۆنگرێسی کۆمه‌ڵگای دیموکراتیک (DTK) و ته‌ناهت گرتن و زیندانی کردنی منداڵانی کورد زیان به‌م ره‌وته ده‌گه‌یه‌نێت . له‌م په‌یوه‌ندییه‌دا کۆمه‌ڵێک شت هه‌یه که ئه‌رکی حکومه‌ته و له‌ ئەستۆی حکومه‌ته که ئەنجامی بدات . مه‌سه‌له‌ی PKK ته‌نها له‌ رێگای گفتوگۆ له‌گه‌ڵ به‌رپرسیانی PKK و BDP چاره‌سه‌ر ده‌بێت. سیاسه‌تی ده‌وله‌تی تورکیا بۆ له‌ناوبردنی PKK هه‌له‌یه و قه‌دیش شتی وا بۆ ده‌وله‌تی تورکیا ده‌ست نادات.

ده‌وله‌تی تورکیا ده‌یه‌وێت هێزی پێشمه‌رگه‌ دژی PKK شه‌ر بکات. ده‌وله‌تی تورکیا به‌رده‌وام داوای ئەمه‌ی له‌ حکومه‌تی هه‌رێمی کوردستان کردووه و به‌رده‌وامیش ده‌بێت له‌ سه‌ر ئەم داواکارییه‌، به‌لام حکومه‌تی هه‌رێمی کوردستانیش به‌رده‌وام ئەم داواکارییه‌ی ده‌وله‌تی تورکیای ره‌تکردووه‌ته‌وه و پێویسته له‌مه‌و به‌دواش له‌ سه‌ر ئەم هه‌لۆیسته‌ی خۆی پێداگری بکات. به‌ بۆچوونی من حکومه‌تی هه‌رێمی کوردستان پێویسته رێگاچاره‌یه‌کی سیاسی و شیوه‌ی جیه‌جیوونی ئەم رێگاچاره‌یه به‌ ده‌وله‌تی تورکیا پێشنیار بکات. گه‌شه‌کردنی په‌یوه‌ندییه‌ بازرگانی و کولتوو‌ریه‌کانی

نیوان ههریمی کوردستان و تورکیاش دهتوانیت بواری بۆ چارهسهربوونی ئاشتیخوازانهی کیشهی کورد له تورکیا خوش بکات.

رابیرت نولسون: بارودۆخی کوردهکان له تورکیه، ئیستا زۆر له کاتی دروستبوونی کۆماری تورکیه له ۱۹۲۳ باشتره. هۆکاری ئهم مهسهلهیه ئهوهیه که سپای تورکیه ئیدی ناتوانیت بزووتنهوهی نهتهوهیی کورد به هیزی چهکداری لهناو ببات یا تیکی بدات یا بهسهریدا زال بیت. خهباتی بزووتنهوهی نهتهوهیی کورد له تورکیه ئیستا گهیشته به قوناخیکی سیاسی. پیشهاتهکانی ئهم دوايانه له تورکیه ئهم مهسهلهیه به روونی نیشان دهدات. کیشهی دهولهتی تورکیه، ئازانسه ههوالگریهکان، سیاسهتی نهتهوهیی و حزبه سیاسیهکان بهتایبهت حزبی دهسهلاتداری AKP ئهوهیه که له کۆمهلیک ئامراز کهلک وهربگرن بۆ ئهوهی پیش لهو دهستکهوت و پیشکهنهوتنه بگرن که بزووتنهوهی کورد بهدهستی هیناوه. بزووتنهوهی نهتهوهیی کورد له تورکیه بههیزه کهوابوو ئهگهر پهپوهندیهکانی بزووتنهوهی نهتهوهی کورد له تورکیه و عیراق بههیزتر بیت و هاوکاریه دوولایهنهکان بهتایبهت لهبواری بازرگانی و پیشکهنهوتنی ئابووریدا پهرههسیییت زۆر باش دهبیت.

داخستنی DTP کهندو کۆسپی جیدی له سهر سیاسهتی کرانهوه به روی کورد له تورکیا دروست دهکات که دهولهتی AKP له ئابی ۲۰۰۹ دا رایگهیاند. هۆکاری بنهپهتی

ئەوھى كە دەولەتى AKP ئەم سىياسەتى راگەيانىد ئەوھ بوو كە دەيوست بزووتنەوھى نەتەوھىي كورد لە توركييا لاواز بكت، بە تايبەت بە ھۆى ئەوھى كە DTP سرکەوتنىكى زۆر گەورەى لە ھەلٲژاردنەكانى ۲۹ى ئاداردا بە دەست ھيئا AKP و ھكوومەتى توركييا پاش ئەوھ زانيان كە لە ريگاي ھيىزى سەربازيىيەوھ ناتوانن پيىش لە بەھيىزبوونى بزووتنەوھى نەتەوھىي كورد لە توركييا بگرن، ھەر بۆيە سەرەپاي جياوازيىيەكانى نيوان ھيىزە چەكدارەكان و AKP كە لە ريسوايىيەكانى "ئەرگەنەكۆن" و "پيك" دا بە باشى دەرکەوت، دەستييان كرد بە جيىبەجيىكردنى بەرنامەى كرانەوھ بە رووى كورددا بەو ئامانجە كە DTP ، PKK و بزووتنەوھى نەتەوھىي كورد بە گشتى لاواز بگەن. ئامانجى ئەم دەستپيىشخەريانە ئەوھىيە كە بزووتنەوھى نەتەوھىي كورد لە توركييا لە چوارچيىوھى كۆمەلئىك سىياسەتى پلوراليسىتيدا پارچە پارچە بگەن بۆ ئەوھى داواكارىيەكانى ناسيوناليزمى كورد لاواز بگەن، بە واتايەكى ديكە بۆ ئەوھى بلئىن كە داواكارىيەكانى كوردەكان تەنھا بەشيىكە لەو داواكارىيانە كە بە گشتى لە توركييا لە ئارادايە، كەوابوو لە پلەى يەكەمى گرنگيىدانا نىيە.

ژۆردى تىژەل: لەو كاتەوه كە ناسىۆنالىزمى كورد بوو بە خاوەن كيان و ھەنگاويكى گرنگ لە روى نەتەوەسازىيەو ھەلگىرا (كە لە ١٩٩٢ دەستى پيكرى و لە ٢٠٠٣ بەھيژتر بوو) كۆمەلەيىك نىگەرانى جددى لە نيو دەولەتانى دراوسى دەربارەى لەدايكبوونى دەولەتەيىكى كوردى كە لەوانەىيە سەرچەم كوردەكانى رۆژھەلاتى ناوھەراست، بە تايبەت توركيە لەخۆ بگريّت، سەرى ھەلداوھ. ياساى بنەپەتى عىراق سىستەمى فيدرالى قبول كوردو و ئەمەش چرپوونەوھى كوردەكان ھەم لە عىراق و ھەم لە سەراسەرى رۆژھەلاتى ناوھەراست بەھيژتر دەكات. سەقامگىرى ولاتى عىراق بەبەشدارى حزبە كوردەكان لە سىستەمى عىراقدا گريڤدراوھ. لە توركيە ئەگەر دەستپيشخەريەكان بۆ چارەسەر كردنى كيشەى كورد بە مەبەستى بەئەندامبوون لە يەكيتى ئوروپا جيبەجى بگريّت ئەو كيشانە كە دەولەتى توركيە بە سەر باكوورى عىراقدا سەپاندوويە تا رادەيەك چارەسەر دەبيّت. ھاوكات بەردەوامبوونى ھەولەكانى دەولەتى توركيە بۆ دۆزىنەوھى ريگاچارەيەكى ديموكراتىك بۆ كيشەى كورد تارادەيەكى زۆر بە بەرھەويشچوونى مەسەلەى كورد لە عىراق گريڤدراوھ.

واين وايت: بارودۆخى كوردەكانى عىراق زۆر ھەستيارە. بارودۆخەكە و احوكم دەكات كە كوردەكان بە پيچەوانەى خواستى بەشەكانى دىكەى عىراق خوازيارى ئۆتۆنۆمى بن و لە ناو فورموليىكى تايبەت لە ناو ولاتى عىراقدا كە ھيشتا بە

ته‌واوی روون نییه و پیناسه نه‌کراوه، بمیننه‌وه. ئەلبەتە هەلکەوتی کۆمەلگای کورد لە عێراق کاریگەری لە سەر دەولەتە سەرەکیە نیۆنەتە‌وه‌یه‌کانی دیکە دادەنیت کە وەک بەشێک لە کێشه‌سیاسی، ئابووری و ئەمنیەتیەکانی دیکە سەیری مەسەلەکە دەکەن کە ولاتی عێراق لە گەڵی رووبە‌روویە، کەوابوو ئەمە بە واتای ئە‌وه‌یه کە هەموو ولاتانی دیکە‌ی ناوچە و جیهان بە شیۆهی ناراستە‌وخۆ لە‌ریگای دەولەتی بە‌غدادە‌وه لە‌گەڵ مەسەلە‌ی کوردی عێراق هە‌لسوکه‌وت دەکەن و ئە‌مە‌ش کۆمە‌لێک بە‌رەستی بو کۆمە‌لگای کوردی عێراق دروست کردووه، بە‌لام دیسان لە گە‌ڵ ئە‌و بە‌رە‌ستانە بە‌راورد ناکریت کە کۆمە‌لگای کورد لە ئێران، تورکیە و سوریه لە‌گە‌ڵی رووبە‌روویە کە تە‌نانەت رینگا بە‌وه نادریت کورده‌کان بە شیۆهی فە‌رمی زمانە‌که‌یان بە‌کار بهێنن .

مارینا شرونتاکی: کێشه‌ی کورد لە رووی سیاسی و می‌ژوو‌یه‌وه هە‌م لە عێراق و هە‌م لە رۆژ‌هە‌لاتی ناو‌ه‌راست گ‌رن‌گە چونکە کورده‌کان ٤ هە‌زار سا‌له لە‌و ناو‌چه‌یه نی‌شته‌جین و بە‌هۆی ئە‌وه‌ی کورده‌کان سنووری ٤ ولاتی ئێران، عێراق، تورکیە و سوریه پێ‌ک‌ده‌هێنن، لە ژ‌ئۆپۆ‌لۆ‌تیکی ناو‌چه و جیهاندا دە‌ور دە‌گیرن. پێ‌گە و بارودۆخی ئی‌ستای کورد لە رۆژ‌هە‌لاتی ناو‌ه‌راست و کۆمە‌لگای نیۆنەتە‌وه‌یی ئە‌نجام و بە‌ر‌هە‌می نیۆنەتە‌وه‌یی‌وونی کێشه‌ی کورد و دانوستان لە‌گە‌ڵ هێ‌زه ناو‌چه‌یی و نیۆنەتە‌وه‌ییە‌کانە. بزوو‌تنه‌وه‌ی نه‌ته‌وه‌یی کورد

له تورکیه بههیزه و له چوارچیوهی کۆمهڵیک گرووپی سیاسی جوړاوجوړدا بهرېک خستن کراوه .

نیستا کوردهکانی عیراق گرنگی زیاتریان بۆ هاوسهنگی هیز له رۆژههلاتی ناوهراستدا پهیدا کردووه، چونکه دهوریکی بنهپهتیا له رووخانی سهدامدا بینى و باش لهگهڵ زلهیزهکانی دیکه له ئاستی سیاسهتی دهرهوه ههلسوکهوتیان کرد. لهم دواایانه دهوری کورد بۆ ئەمریکا گرنگتر بووه چونکه کوردهکان دهوری یهکلاییکهروهه له سیاسهتی دهرهوهی ئەمریکا له عیراق دهگیرن له کاتییدا که دهولتانی ناوچه ترسی ئهوهیان لینیشتوه پارچهکانی کوردستان یهک بگرن و یهکپارچهیی خاکی ئههولاتانه له ناو بجیت.

جانانان رهنډیل: به بهراورد لهگهڵ ۲۰ و تهناهت ۱۰ سال لهمهوپیش بارودۆخی کوردهکانی عیراق و تورکیا به شیوهیهکی پهرجوئاسا (وهك موعجیزه) گۆپراوه. حکومهتهکهی AKP (پارتی داد و گهشهپیدان) له تورکیا ههولئ داوه له دهمارگرژی و زیادهپۆییهکانی کهمالیستی کهم بکاتهوه، بهلام "دهولتهتی سییهه" هیشتا له تورکیا توانایی ئهوهی ههیه ههولتهکانی حکومهتهکهی AKP پووچهل بکاتهوه ههروهها که ئهم دواایانه له داخستنی پارتیه سهرهکییهکهی کوردهکان واتا DTP دا بینیمان.

به نیسبهت کوردستانی عیراق، کۆمهڵی پرسیار له ئارادایه، لهوانه ئایا دوو حیزبه ناسیونالیسته خاوهن رابردووه که ئامادهن قارهمانیتی خهباته دورودریژهکیان

له پیناو مافه کانی کورد بکهن به به شیک له میژوو ؟ نه وهی
نوئی کورده کان ده یانه ویت په یوه ندییه کانیان له گهل
عه ره به کانی عیراق چۆن دابرژن؟.

توماس نابریسیف : بارودۆخی کورده کان هم له تورکیا و هم
له عیراق به ره و پی شچوونیکی باشی له ده یه رابردوودا به
خۆ بینیه. به هه رحال ئهم باشبوونه تا راده یه که له گهل
مه ترسی رووبه پروویه. له تورکیا ترسی ئه وه هه یه که شه ری
نیوان PKK و ده ولته تی تورکیا ده ست پی کاته وه. ئه گهر
بارودۆخی کورده کان له دوو ولاته به ره و خراپی بچیت
پیشکته و تنه ئابوووری و دیموکراتیکه کان له تورکیا له گهل
مه ترسی رووبه پروو ده بیته وه و له عیراقیش به کپارچه یی
خاکی عیراق له گهل مه ترسی رووبه پروو ده بیته وه.

دانییل سیرقیر: بارودۆخی کورده کان له تورکیا و عیراق له
راستیدا به ته واوی جیاوازه. له عیراق، به پیچه وانیه ی
تورکیا، بریاره ژیرانه که ی ریه رایه تی کورد بۆ به شدار ی
ته واو له حکومه تی عیراقدا، بوو ته هوی ئه وه ی کورده کان
ئۆتۆنومییه کی به رفراوانیان هه بیته و خۆیان حکومه تی
خۆیان به ریوه به رن و پیکه یه کی به هیزیان له به غداد هه بیته
و کاریگه ری له سه ر هاوکی شه کان دابنن. کورده کان
ده سته که وتی زۆریان به ده ست هیناوه، ده ولته تی خۆیان هه یه،
پارله مان ی خۆیان هه یه و سیستمی په روه رده و خویندنی
خۆیان هه یه و مه سه له ی له وه گرنگتر ئه وه یه که به شیک ی

گه وره یان له دهسه لاتی به غداد ههیه . به بوچوونی من
کوردەکانی عێراق تا ئیستا زۆر باش مامەلەیان کردوو.

نۆفرا بینگیو: بارودۆخی کوردەکانی عێراق و تورکیا زۆر
لهیهك جیاوازه. ئەم جیاوازییه له هه‌موو بواره سیاسى،
کولتوو‌رى و ئابورییه‌کاندا ره‌نگى داوه‌ته‌وه. کوردەکانی عێراق
نه‌ته‌ن‌ها بۆ کوردەکانی تورکیا، به‌ل‌کو بۆ کوردەکانی ئێران و
سوریاش نموونه‌ن. به‌هه‌رحال ده‌وله‌تى تورکیا دان به‌کیانی
کورد له عێراقدا ده‌نیت، به‌لام هیشتا زۆری ماوه به‌ته‌واوی
دان به‌ مافه‌کانی هاووله‌تیانی کوردی خۆیدا بنیت. **AKP**
(حکومه‌تى داد و گه‌شه‌پێدان) وه‌ك یه‌که‌م هه‌نگاو سیاسه‌تى
کرانه‌وه‌ی به‌ رووی کورد له‌م ئاراسته‌یه‌دا گرتووه‌ته‌ به‌ر،
به‌لام هیشتا ریگایه‌کی دوور و درێژ له‌م په‌یوه‌ندییه‌دا له
تورکیا ماوه.

گۆنه‌ش ته‌زجور: بارودۆخی کوردەکان له عێراق و تورکیا له‌م
ده‌ ساله‌ی دوایه‌دا به‌ره‌وپێشچوونیکی زۆر گرنگی به‌ خۆوه
بینیوه. کوردەکانی عێراق پاش ئەو هه‌موو سه‌رکوت و ئازاره
که به‌ ماوه‌ی چه‌نده‌ها سال له‌ سه‌ر ده‌ستی ده‌وله‌تى
ناوه‌ندى به‌غداد بینیان، ئیستا چێژ له‌ سه‌قامگیری سیاسى و
پێشکه‌وتنى ئابوو‌رى ناوچه‌که‌یان وه‌رده‌گرن. هه‌رچه‌ند که
کوردەکانی تورکیا ئیستاش تا راده‌یه‌ك مافه‌کانیان زه‌وت
ده‌کړیت، به‌لام له‌گه‌ڵ ئەمه‌شدا بواری سیاسى زۆریان بۆ

رهخساوه بو ئهوهی شوناسی کولتووری خویان به گشتی
 دهربېرن. لهمه زیاتر، لهم دوايپانه، له رووی چه نډایه تی و
 چوڼیه تییه وه پیکدادانه سهربازییه کانی نیوان هیزه کانی
 ئاسایشی تورکیا و PKK له چاو سالانی پیشووتر، به
 شیوه یه کی بهرچاو که می کردووه، به لام له هه مان کاتدا
 کورده کانی سوریا و ئیران هیشتا له گهل ریژیم گهل
 رووبه پروون که مافه سیاسی و کولتووریه کانیان به توندی
 زهوت دهکات.

دهیڤید رۆمانۆ: پیموایه ئه وه دهستکه وتانه که کورده کانی
 عیراق و ههروه ها کورده کانی تورکیا به دهستیان هیناوه، زور
 گرنگن. خو شبه ختانه تازه ئه وه سهرده مه به سه رچوو که نوخبه
 سیاسیه کانی ولاتانی روزه ولاتی ناوه راست بتوانن بانگه شه ی
 ئه وه بکه ن که کورد بوونی نییه. ریژه ی به ره هه مه زانستی،
 ئه ده بی، میدیایی و هونه رییه کانی کورده کان گه یشتوو ته
 ئاستیک که قهت له گهل ۲۰ سال له مه وه پیشدا به راورد
 نا کریت، ئه م هه لومه رجه زور گرنگه بو مانه وه و
 گه شه کردنی شوناسی کورد.

زور جیگای دلخو شیه که بینیمان ئه م دوايپانه هه لېژاردن
 له هه ریمی کوردستان به ریوه چوو و پار له مان دهست به
 کاربوو و پوستی سه روکایه تی حکومه تی هه رییم و پوسته کانی
 وه زاری دهست به دهست بوو. هه رچه ند که هیشتا کاری زور
 ماوه که له حکومه تی هه ریمی کوردستاندا بکریت، به لام
 له رووی دهستبه دهستکردنی ده سه لات، کوردستان له زوربه ی

دهوله تانی ناوچه که باشته. ئه گهر کیشهی گهنده لی بهم زووانه چاره سهر بکریت (که خوشبه ختانه حکومه تی نویی ههریمی کوردستان دهستپیشخه ری کردوو و به جدیدییه ت به گز گهنده لیدا دهچیت) کاریگه ری زوری ده بییت له سهر هاندانی دهسه لاتدارییه کی باش له ناوچه که.

ویلیام بیل:

کوردده کان له ههریمی کوردستانی عیراق، خویان حکومه ت به ریوه ده بهن، ههرچه ند که به ته وای سهر به خو نین و ئه گهر بییت و سهر به خو یی خویان رابگه یه نن، کومه لگای نیونه ته وه یی هیچ پشتیوانیه کیان لیناکات یا پشتیوانیه کی که میان لیده کات. عهر به کانی عیراق نیستا له بارودوخیکدا نین که له گهل کورده کان به ربه ره کانی بکه ن، به لام زه حمه ته له دریزخایه ندا شتی وا قبول بکه ن، به تاییه ت کومه لیک ناکوکی له نیوان هه ولیر و به غداد له سهر مه سه له ی نه وت و داهات و که رکوک هه یه. ئه لبه ته له تورکیاش ده ولته ت سیاسه تیکی کراوه ی به نیسه ت مه سه له ی کورد گرتوو ته بهر. حیزبی دهسه لاتداری AKP (پارتی داد و گه شه پیدان) ده نگدهر و پارله مانتاری کوردی زوری هه یه، که وابوو پیویستی به وه یه که کیشه ی کورد چاره سهر بکات. ههروه ها ده ولته تی AKP زیاتر له ده ولته تانی پیشووتری تورکیا ئاماده یه دهسه لاتتی هیزه کانی ئاسایش له تورکیا بباته ژیر پرسیار. به شیوه یه کی گشتیتر به نیسه ت مه سه له ی کورد و ده ولته تی تورکیا به هه رحال ئه گه ری ئه وه زور که مه که کیانیك وهك حکومه تی ههریمی کوردستانی عیراق له تورکیا

دروست بئیت، هه‌رچه‌ند که به‌هه‌رحال له‌وانه‌یه ده‌وله‌تی
تورکیا ته‌حه‌مولی زیاتر به‌نیسه‌ت کولتووری کورد و
سه‌رمایه‌گوزاری ئابووری زیاتر له‌ ناوچه‌ی کوردنشین تورکیا
له‌ خۆی نیشان بدات. هه‌روه‌ها حکومه‌تی AKP هه‌ول ده‌دات
داخستنی حیزبه‌ سیاسیه‌کان له‌ تورکیا له‌ داهاتوودا
زه‌حه‌تتر بکات. به‌ بۆچوونی من داخستنی حیزبه
سیاسیه‌کان له‌ داهاتوودا زه‌حه‌تتر ده‌بئیت و ئه‌مه‌ش زۆر به
قازانجی لایه‌نه‌ سیاسیه‌ کورده‌کان ده‌بئیت له‌ تورکیا،
هه‌رچه‌ند که ریگایه‌گی دوورودریژ له‌م په‌یوه‌ندییدا له‌ پێشه
و له‌وانه‌یه له‌سه‌ره‌تادا ئالۆزییه‌کانی ناوخوای تورکیا زیاتر
بکات. به‌لام سیاسه‌تی ئانکارا به‌ نیسه‌ت کورده‌کانی عێراق
ئالۆزه. تورکیا ده‌رک به‌ قازانجه‌ ئابوورییه‌کانی خۆی له
باکووری عێراق ده‌کات و هه‌روه‌ها تا راده‌یه‌ک له
گرێدراو بوونی سیاسی باکووری عێراق به‌ تورکیا تێده‌گات.
تورکیا هیواداره‌ که له‌ریگای نزیکبوونه‌وه له‌گه‌ڵ کورده‌کانی
عێراق قازانجی سیاسی و ئابووری وه‌ده‌ست بخات. هه‌روه‌ها
له‌وانه‌یه تورکیا بیر له‌ پلانی دیکه‌ش بکاته‌وه واتا ئه‌وه‌ که
چی روو ده‌دات ئه‌گه‌ر عێراق پارچه‌ پارچه‌ بئیت یا بکه‌ویته
ناو ئالۆزی و شه‌ری ناوخوا. به‌هه‌رحال تورکیا به‌ توندی دژی
گه‌رانه‌وه‌ی که‌رکوک بۆ سه‌ر هه‌ریمی کوردستانه‌،لانی که‌م
له‌ بارودۆخی ئیستادا.

کریستینا کویگین: له راستیدا ئه و کاته که کوردستان له پهیماننامهی (لۆزان) دا دابهش بوو رهوتی ژینوسایدی کورد دهستی پیکرد. پاش ئه وه کوردهکان له تورکیا بوون به کهمینهیهکی به فهرمی نه ناسراو و له عیراقیش، سه ره پای ئه وهی که وه کهمینه به فهرمی ناسران، ریز له مافه کولتووری و زمانیه کهیان نه ده گیرا. عیراق و تورکیا کتوپر پاش ئه وه دهستیان کرد به تاوانده وهی زۆره ملی کوردهکان، به لام کوردهکان قبولیان نه کرد ببن به تورک و عه ره ب و له به رامبهریان راپه پینیان کرد. ده وله تی تورکیا و عیراقیش به زۆر (نه به وتووێژ و سازش) وه لامی کوردهکانیان دایه وه. سه رکوتی کوردهکان له دهیهی ۱۹۲۰ تا بیه تمه ندی ژینوسایدی پیوه دیار بوو، به لام له کۆمه لکوژی نه رمتر بوو، بو نموونه له چوارچیوهی تاوانده وهی کولتووری و زمانیدا به ریوه ده چوو. هییدی هییدی توندوتیژی حکومه تی تورکیا و عیراق له به رامبه ر کوردهکان له تاوانده وهی زۆره ملی بو شیوازگه لی توندتر و اتا ده رکردن و کۆمه لکوژی زیادی کرد. به هه رحال ترۆپکی رهوتی ژینوسایدی کوردهکان، ئه نفالی سالی ۱۹۹۸ بوو.

رافاییل له مکین، دادوه ری پۆله ندایی (که کنفانسیونی دژه ژینوسایدی نه ته وه یه کگرتوو هکان له سه ر بنه مای بیروکه کانی ئه و دامه زراوه و زیاتر له سه ر هۆلوکاست- ژینوسایدی جوله کهکان له کاتی جهنگی دووه می جیهانی- کاری کردوو) هه شت شیوهی بو ژینوساید داناوه: شیوهی سیاسی، کۆمه لایه تی، ئابووری، بیۆلۆژیکی، فیزیکی، ئایینی

و ئەخلاقى. بە بۆچوونى من ،سەدام حوسەين لە ھەمووى ئەم شىۋە ژينوسايدانە(جگە لە ژينوسايدى ئەخلاقى) دژ بە گەلى كورد كەلكى ۋەرگرتوو ھەركەتتە چۈنكە سەدام حوسەين نەيىدەتوانى ئەخلاقى كوردەكان تىكبشكىنيت. يەككى لە شىۋەكانى ژينوسايدى ئەخلاقى ئەۋەيە كە بۆ نموونە خەلك تووشى بەكارھيئەت بەردەوامى ئەلكۆل و مادە ھۆشبەرەكان بىكەيت. تا ئەو شۆيە كە من دەزانم كىشەيەك بە ناوى كىشەي مادە ھۆشبەرەكان يا خواردنەۋەي ئەلكۆل لە نىۋ كوردەكانى عىراقدا نىيە، بەلام لە كوردستانى ئىران بەكارھيئەت مادە ھۆشبەرەكان ، بە تايبەت تريك لە نىۋ گەنجەكان بوو بە كىشەيەكى ئەۋەندە گەرە كە لە چوارچىۋەي ژينوسايدى ئەخلاقدا دەگونجىت. بە بۆچوونى من دوو شىۋە ژينوسايدى دىكە ھەيە كە برىتىن لە ژينوسايدى ژىنگەيى و ئامارى. سەدام حوسەين لە ھەردووى ئەم شىۋە ژينوسايدانە لە كوردستان (بە تايبەت لە كەركوك) كەلكى ۋەرگرتوو ھەركەتتە كۆمەلىك كىشەي جدى بە ھۆي ئەم دوو شىۋەيە دروست بوو كە تا ئىستاش ھەر بەردەوامە. ژينوسايدى ژىنگەيى بە واتاى لەناوبردىن بەردەوامى ژىنگەيە كە كار بىكەتە سەر ژيانى كۆمەلىك مەۋق بۆ ماۋەي چەند نەۋە. ئىستا بە ھۆي ئەم شىۋە ژينوسايدە كەس ناتوانىت لە ھەندى شۆيىدا بىزىت. سوپاى عىراق جگە لەو ژينوسايدە فىزىكىيە كە بە چەكى كىمىيىي لە ھەلەبجە ئەنجامى دا ، ژينوسايدى ژىنگەيىشى لە ھەلەبجە ئەنجام دا كە ئاسەۋارەكانى ژەھرەكەي ھىشتا لە ناو ژىنگەدا ماۋەتەۋە، ھىشتا ئاۋى ھەلەبجە پىسە و

خەلکی ھەلەبجە زیاتر لە خەلکی دیکە ی عێراق تووشی شیرپەنجە و نەخۆشییەکان دیکە دەبن. نموونە ی دیکە گەرمیانە کە تێیدا سەدان ھەزار کەسی گوازاووتەو ھەندئ شوینی پیس. ئەو شوینانە کە سەرەتا کەمپی ئاوارەکان بوو، ئیستا بوو بە شوینی ژيانی ھەمیشەیی خەلک، بۆ نموونە کەلار لە لیواری بیاباندایە.

ژینوسایدی ئاماری بە واتای دەست بردن لە ناو ئامارەکان و چەواشەکردنی راستییەکانی ژمارە ی دانیشتووان و لیکۆلینەوکاندایە. سەدام حوسەین ئەم شیوہ ژینوسایدە ی بە تایبەت لە پارێزگای کەرکووکدا ئەنجام داوہ.

ژینوسایدی کورد رەوتیکە کە بە ماوہی چەند دەیە درێژە ی بووہ. بۆمبارانی کیمیایی ھەلەبجە چەند رۆژی خایاندووہ و ئەنفال چەند مانگ درێژە ی ھەبووہ. خۆشبەختانە دادگای بالای تاوانەکانی عێراق سەرەنجام بومبارانی کیمیایی ھەلەبجە ی بە ژینوساید ناساند، بەلام کۆمەلگای نیونەتەوہییش دەبێ رەوتی ژینوسایدی کوردستان بە تەواوی بە فەرمی بناسی، چونکە بۆمبارانی ھەلەبجە تەنھا یەکی لە نموونەکانی ژینوسایدی کوردەکانە و (ئەنفال)یش یەکیکی دیکە لە ترسناکترین بەشەکانیەتی. بەھەر حال لە قەرەداخ و بارزان و گەلی شوینی دیکە لە دەیە ی ١٩٦٠ بەم لاوہ ژینوساید کوردەکان رووی داوہ و قوربانییەکانی، قوربانی ژینوسایدن نە قوربانی کۆمەلکوزیگەلی سادە.

پرسیار: کیشی کورد چ پنگه‌یه‌کی له سیاست و هاوکیشه‌کانی روژه‌لاتی ناوه‌راستدا هه‌یه؟

رابیرت نولسۆن: پنگه و گرنگی کیشی کورد نه چوارچیوهی
سیاسه‌ته‌کانی روژه‌لاتی ناوه‌راست، یه‌کلاییکه‌ره‌وه‌یه.
به‌له‌به‌رچا و گرتنی نه‌و راستیه که کیشی کورد، کیشی
سه‌ره‌کی سیاسه‌ته ناوچه‌یه‌کانی روژه‌لاتی ناوه‌راسته،
نهم کیشیه کاریگه‌ری له‌سه‌ر سیاسه‌ته‌کانی ولاته
یه‌کگرتوه‌کانی ئامریکا به‌نیسه‌ته هه‌مو ولاتانی روژه‌لاتی
ناوه‌راست داده‌نیته. که‌وابوو کیشی کورد له ریزی سییه‌م یا
چواره‌می لیستی گرنگترین سیاسه‌تی په‌یوه‌ندیه‌کانی
ده‌ره‌وه‌ی ولاته یه‌کگرتوه‌کاندایه. نه‌لبه‌ته کیشی کورد به
هوی نه‌وه‌ی که به شیوه‌ی راسته‌وخۆ کاریگه‌ری له‌سه‌ر
به‌رژه‌وه‌ندیه‌کانی نه‌وت و گازی ئه‌مریکا له عیراق و ولاتانی
که‌ندا و هه‌یه، یه‌کجار گرنگه. که‌وابوو نهم سیاسه‌ته‌ ده‌بی
باش به‌رپوه ببردیت بۆ نه‌وه‌ی ده‌وله‌تی عیراق، ده‌وله‌تانی
عه‌ره‌بی سوننه‌ی ناوچه و تورکیه نه‌ره‌نجینیت، به‌لام بۆ
ئهمریکا زۆر گرنگ نییه که نهم سیاسه‌ته ئیران به‌ره‌نجینیت.

لیام ناندرسون: کورده‌کان فاکتۆریکی گرنگ له روژه‌لاتی
ناوه‌راست و عیراقدا، به‌لام ده‌ستیکه‌م گیراون. لیکۆله‌ر و
تویژه‌ره روژئاوا ییه‌کان زۆر له سه‌ر کورده‌کان تویژینه‌وه
ناکه‌ن، که‌وابوو زۆربه‌ی جیهانی ئاکادیمیک له ویلیه‌ته
یه‌کگرتوه‌کانی ئهمریکا و روژئاوا له روانگه‌ی عه‌ره‌بییه‌وه
له سه‌ر روژه‌لاتی ناوه‌راست و عیراق تویژینه‌وه ده‌که‌ن. له

پەيوەندى لەگەل رەوتى ديموكراسى لە رۆژھەلاتى
ناوھەراستدا، بە بۆچوونى من كوردەكانى عىراق وەك نموونە و
مۆدىلنىك بۆ ناوچە سەير دەكرين

نۇفرا بىنگىو: كوردەكان بە ھۆى پىشھاتەكانى عىراق و ھەندى
ولآتى دىكەى دراوسى، لەم چەند سالەى دوايىدا گىرنگىيەكى
زۆريان پەيدا كردووھ. باشتىر رىگا بۆ ئەوھى لەم گىرنگىيە
تىبگەين ئەوھىيە كە بارودۆخى ئىستاي كوردەكان لەگەل
دەيەى ١٩٨٠ بەراورد بكەين. پىشتىر كوردەكان تەنھا كارتىك
بوون لە دەستى ھىزە جوړاوجۆرە ناوچەيى و
نيونەتەوھىيەكاندا، بەلام ئىستا لە ناوھىياندا يەكگرتوون و
لە بەغداد دەورىكى ھاوسەنگى گىرگ دەگىرن و پىگەيان لە
گۆرەپانى نيونەتەوھىيەكاندا ديارە.

توماس نابرىسيۆ: بە بۆچوونى من لە بارودۆخى ئىستادا ،
كىشەى كورد پاش كىشەى ئىران گەورەترين كىشەى ناوچەيە.
سەرھەلدانى ئىران و كاريگەرى رۆژبەرۆژ روو لە زيادبوونى
لە رۆژھەلاتى ناوھەراستى عەرەبىدا (واتا پشتيوانى ئىران لە
ھەماس و حىزبوللا) گەورەترين كىشەى ناوچەيە. ئەم
مەسەلەيە واتا پشتيوانى ئىران لەم گروپانە (كە ھۆكارى
سەرھەكىي بەرخۆدانى جىھانى ئىسلام لە بەرامبەر
ئىسرائىلە) و سەرھەلدانى ئىران وەك ھىزىكى ناوكى،
سىياسەتى ناوچە كە لە داھاتوودا دادەريژيئت.

بهه رحال كۆمهلىك ريگا ههيه بۆ ئهوهى كيشه كورد
 ببيت به كيشه سهرهكى عيراق و رۆژه لاتى ناوه راست.
 يه كه مين و روونترين ريگا ئهوهيه كه ئه گهر عيراق له رووى
 سياسيه وه ناسه قامگير بيت و (يا) عهره ب و كورده كانى
 عيراق نه توانن ريگا چاره يهك بۆ كيشه كانيان بدۆزنه وه (وهك
 كيشه ته عريبى باكوورى عيراق، مه سه لهى ناوچه
 جيناكو كه كان، مه سه لهى نهوت و فيدراليزم)، ئه و كاته
 كورده كان زياتر بۆ جيا بوونه وه له عيراق ههنگاو هه لده گرن و
 له ئه نجامدا ئه گهر داها تووى عيراق روبه پرووى كيشه
 ببيت وه، سه قامگيرى ناوچه ش رووبه پرووى كيشه ده ببيت وه. به
 هه مان شيوه ئه گهر ناكو كيبه كانى شيعه و سوننه
 سه ره له بده وه يا كيشه كانى شيعه كان په ره بسينيت، ئه مه ش
 ده توانيت ببيت هوى پارچه پارچه بوونى عيراق. كه وابوو
 له وان هيه ئه م هو كارانه ببيت هوى ئه وهى كورده كان ريگاي
 خويان بگرنه بهر. ئه گهر ئه م گريمانانه ببيت راست، ئه و
 كاته كيشه كورد بۆ ئه كته رانى ناوچه يى و نيونه ته وه يى
 گرنگى زياتر پهيدا ده كات.

ماريانا شرونتاكي: ئيستا كورده كانى عيراق ئيدى نه ته وه يه كى
 بى ده ولت نين كه بۆ سه ره تاييترين مافه كان و ئازادى
 خه بات بكه ن، به لكو خاوه ن كيانيكى سه قامگيرن كه
 ئوتۆنۆميه كه يان له لايه ن ياساي بنه رته تى عيراقه وه به فهرمى
 ناسراوه. ئه م گوڤانكاريه له سياسه تى ده ره وهى ئامريكادا
 پشتگوئى نه خراوه يا له لايه ن ده ولته تانى دراوسيوه پشتگوئى

نەخراوە (کە لە پەرەسەندنەکانی ئەم دواييانەى پەيوەنديەکانى نىوان تورکيه و حکومەتى هەريمی کوردستاندا دیارە). کەوابوو کوردەکانى عێراق نىستانەچاؤ رابردوو بۆ هاوسەنگى هیزەکان لە رۆژەلاتى ناوەراست گرنگی زیاتریان پەيدا کردوو، چونکە کوردەکان دەورى بنەرەتيان لە رووخانى سەدامدا گیرا و لەگەڵ دەولەتە سەرەکیەکانى دیکەدا لە گۆرەپانى سیاسەتى دەرەودا هەلسۆکەوت دەکەن. بە هۆى ئەوەى کە هاوکارى کورد و ئامريکا رووخانى سەدامى ئاسان کرد (لە سالى ٢٠٠٣)، کيشەى کورد بوو بە يەکى لە بەشە زۆر گرنگەکانى گۆرەپانى سياسى عێراقى پاش سەدام و کوردەکان وەک هۆکارى راگرتنى سەقامگیری سياسى عێراق و يەکپارچەيى خاکى عێراق دەرکەوتن.

بە بۆچوونى من بەرەوپيشچوونى کيشەى کورد ، لەوانە لە پەيوەندى لەگەڵ ئابوورى سياسى و رەوتە ديمۆکراتیکەکان کە ريز لە مافى دەولەتانی ناوچە و هیزە بى دەولەتەکان بگريت ، دەتوانى ببیتە هۆى ديمۆکراتیزەبوونى ناوچە یا لانى کەم ببیتە هۆى نەمانى ناکۆکیە توندەکانى گۆرەپانى سياسى رۆژەلاتى ناوەراستى پاش شەر.

هاکان نوزنوغلوو : سەرھەلدانى کيشەى کورد لە رۆژەلاتى ناوەراست دەگەرپیتەووە بۆ ئەو کاتە کە بىروکەى "ناسيوناليزم" دزەى کردە ناو ناوچە. لەو قوناخەدا وەفاداريیە سياسیەکانى خەلک لە چوارچێوەى هینلە

ئابىنى (و ئەتنىكىيەكاندا) پېناسە دەكرا. سەرھەلدانى ئەتنىسىتە وەك ھۆكارىكى سەرھەكى بۆ وەفادارى سىياسى ھاۋكات بوولەگەل لەيەكەلەشەنەۋەى ئىمپراتورى عوسمانى. بە دروستبوونى سنوورە سىياسىيە نوپكان لە رۆژھەلاتى ناۋەراست، خەلكى كورد لە نىۋان چەند ولاتدا (توركيا، ئىران، عىراق و سوريا) دابەش بوون و بەشى ھەرە زۆريان كەوتنە ناو توركيا كە مىراتى ئىمپراتورى عوسمانى بۆ ماۋوۋە.

لە لايەكى دىكەۋە، كوردەكانى عىراق لە ئىستادا باشتىن پىكھاتەى سىياسىيان لە ناو حكومەتى ھەرىمى خۇياندا ھەيە. عىراق تەنھا شۆيىنكە كە كوردەكان، خۇيان حكومەتى خۇيان بەرپوۋە دەبەن. ئىستا كوردستانى عىراق ئارامە و كوردەكان ئامانجى يەكگرتويان ھەيە.

ئىسماعىل بىشەنجى : لە ماۋەى ئەم ۱۰ سالەى دوايىدەدا، كوردەكان بوونە بە فاكىتورىكى گرنگ لە سىياسەتى رۆژھەلاتى ناۋەراستدا. بوونى حكومەتى ھەرىمى كوردستان بووتە ھۆى ئەۋەى كوردەكان لە گۆرەپانى نىۋەتەۋەيىدا رۆژ بە رۆژ بەھىزتر بن. بە بۆچوونى مەن يەككى دىكە لە ھۆكارەكانى بەھىزبوونى كوردەكان لە رۆژھەلاتى ناۋەراست، شەرى گرىلاكانى PKK لە باكورى كوردستانە.

گۆنەش تەزجور: بە بۆچوونى مەن، كىشەى كورد پاش كىشەى فەلەستىن، گەرەترىن و نىۋەتەۋەيىترىن كىشەى ئەتنىكى

روژه‌ه‌ل‌اتی ناوه‌پ‌راسته. چوار ه‌یزی گ‌ه‌وره‌ی ناوچه (ئ‌یران، ع‌یراق، تورکیا و سوریا) تیوه‌گ‌ل‌اونه ناو ئ‌هم ک‌یشه‌یه و به ملیۆنه‌ها ک‌ورد له ن‌یۆ ئ‌هم و‌ل‌اتانه‌دا ب‌لاو بوونه. ئ‌هم و‌ل‌اتانه له گ‌ه‌ل‌ی رووه‌وه به‌رژه‌وه‌ندی هاوبه‌شیان له راگ‌رتن و که‌م‌کردنه‌وه‌ی ناسیونالیزمی ک‌ورد‌دا بووه و ه‌یه. له ه‌همان ک‌ات‌دا، روونه که ئ‌هم ده‌وله‌تانه ناتوانن له در‌یژخایه‌ندا پ‌یش له ناسیونالیزمی ک‌ورد ب‌گ‌رن، مه‌گ‌ه‌ر ئ‌ه‌وه که داواکارییه ره‌واکانی هاو‌و‌ل‌اتیانی ک‌وردی خ‌ویان به فه‌رمی بناسن. ئ‌ه‌گ‌ه‌ر به خ‌ۆش‌بینیه‌وه سه‌یر ب‌که‌ین، به گ‌شتی ده‌بی چاو‌ه‌پ‌روانی ئ‌ه‌وه بین که ره‌وتی دیموکراسی له‌م و‌ل‌اتانه، ب‌بیته ه‌وی چاره‌سه‌ر‌بوونی ئ‌استی‌خ‌وازان‌ه‌ی ک‌یشه‌ی ک‌ورد، به‌لام ئ‌ه‌گ‌ه‌ر به به‌د‌بینیه‌وه سه‌یر ب‌که‌ین، له‌وانه‌یه به‌و ئ‌ه‌نجامه ب‌گ‌ه‌ین که ه‌وله‌ دیموکراتیکه‌کان له‌م و‌ل‌اتانه، له‌وانه‌یه زیاتر نا‌ک‌ۆکییه ئ‌ه‌ت‌ن‌یک‌یه‌کان ه‌ان ب‌دات و توند‌وت‌یزی به دواوه ب‌یت.

کارۆل پ‌رۆن‌ه‌ۆب‌یر: ک‌ورده‌کان گ‌ه‌وره‌ترین نه‌ته‌وه‌ی بی ده‌وله‌تی جیهانن و ک‌یشه‌ی ک‌ورد پ‌اش ک‌یشه‌ی فه‌له‌ستین گ‌رنگ‌ترین مه‌سه‌له‌ی ر‌ۆژه‌ه‌ل‌اتی ناوه‌پ‌راسته. ۲۲ و‌ل‌اتی ع‌ه‌ره‌ب پ‌شتیوانی له ئ‌امانجی فه‌له‌ستینیه‌کان ده‌که‌ن، به‌لام ک‌ورده‌کان نه‌ته‌نیا له‌م پ‌شتیوانیه ن‌یۆنه‌ته‌وه‌یه ب‌یبه‌شن، به‌ل‌کو له لایه‌ن چه‌ند و‌ل‌اتی دراوسی‌ی نادیموکراته‌وه گ‌ه‌مارۆ دراون.

بارود‌ۆخی ک‌وردستانی ع‌یراق هیوا‌به‌خشه و نموونه‌یه‌که ب‌ۆ ک‌وردی پارچه‌کانی دیکه و و‌ل‌اتانی دیکه. هاوپه‌یمانی ک‌ورده‌کانی ع‌یراق له‌گ‌ه‌ل ر‌ۆژئاوا، به‌تایبه‌ت له‌گ‌ه‌ل ئ‌ه‌مریکا

نیشانی داوه که کوردهکان شەریکیکی باوەرپێکراون. ئەمڕۆ کوردهکان ھۆکاری یەکلاییکەرەوێ سەقامگیری و سەرکەوتنی عێراق و رێبەرایەتی کورد نیشانیداوه که خۆی لە بەرامبەر ئەم رەوتە بە بەرپرسیار دەزانێت .

دەولەتی ئێران لەگەڵ خەڵکی ئێران لە شەڕداوە و چەوساندنەوێ کوردهکانی ئێران بەردەوامە. کوردهکانی سورێش لە بارودۆخیکی ھاوشیوەدان و سەرکوت دەکریڤ و فەرامۆش کراون .

سەرکەوتنی ئامانجی کورد لە ھەر کام لە پارچەکانی کوردستان کاریگەری ئەرینی لە سەر پارچەکانی دیکە کوردستان دەبێت. دەولەتی تورکیە بەھیواشی بەرەو دەستەبەرکردنی مافەکانی کوردهکان ھەنگاو ھەڵدەگرێت بەلام سیاسەتە سەرکوتکارانەکانی خۆی کەمتر کردووەتەوێ.

ویلیام بیل:

ئەگەر رەوتی دیموکراسی گرتگترین ھۆکاری مەسەلە کورد ببا، ئەوکاتە بزاقی زیاتر بە نەسبەت مافی چارە خۆنووسینی کورد لە ئارادا دەبوو و لە ئاستی ناوچەیی و نێونەتەوێیدا پشتیوانی زیاتری لێدەکرا، بەلام بەھەر حال ھیچ دەولەتیکی ناوچە (عێراق، تورکیا، ئێران و ھیچ ولاتیکی عەرەبی دیکە) رازی نییە کە دەولەتیکی کوردی دروست بێت. ئەم دەولەتانە بە نەسبەت یەکپارچەیی ولاتانی ئێستای ناوچە نیگەرەن، چونکە دروستبوونی دەولەتیکی کوردی دەبێتە ھۆی ناسەقامگیربوونی ناوچە و سەرھەڵدانی ناکوکی، و لەئەنجامدا ھاوسەنگی ھێزەکان لە ناوچە تێکدەچێت. نە

ویلایه ته یه کگرتووه کانی نه مریکا و نه ولاتانی نه وروپایی هیچ کامیان ناماده نین له سهر مهسه لهی کورد له گه ل ولاتانی ئیستای ناوچه وروبه وروو ببنه وه، هه رچه ند که به تاییه ت ده ولته تی تورکیا هه ندی جار بانگه شه ی نه وه ده کات که روژئاوا چالاکانه پشتیوانی له دروستبوونی ده ولته تیکی کورد ده کات. که وابوو ده مه ویت به کورتی نه وه بلیم که له په یوه ندی له گه ل مهسه لهی کوردد، سیاسه تی هیزه کان له فاکتوری دموکراسی بو سه رجه م لایه نه کان گرنگتره.

ژۆردى تىزەل: بارودۇخى كورد لە ماوهى چەند سالى رابردودا باش پىشكەوتو، بەلام كوردستان و مەسەلەى كورد نىگەرانى سەرەكى پەيوەندىە نىۋنەتەو ەيىەكان و ژۇپۇلۇتتىكى نىۋنەتەو ەيى نىە. ەەرچەند كە كىشەى ەرەب-ئىسرائىل لە ۱۰ سالى رابردودا گرنگى خۇى تا رادەيەك لە دەسداو ەلام ەيشتا كىشەى سەرەكى رۇژەلاتى ناو ەراستە. يەكى لە مەسەلە گرنگەكانى دىكەى ژۇپۇلۇتتىكى نىۋنەتەو ەيى ، مەسەلەى ئىران و ئاسىاي ناو ەراستە (نەتەنيا بۇ روسيە و ئەمريكا بەلكوو بۇ توركيە و يەكىتى ئوروپاش). كىشەى كورد و كوردستان ەمىشە يەكى لە كىشەكانى رۇژەلاتى ناو ەراست بوو، بەلام قەت نەبوو ە ئەجىنداي سەرەكى ەيزەكانى رۇژئاوا و ئورويا .

پرسیار: کارنامه‌ی حکومەتی هەریمی کوردستان و رێبەرایەتی کورد
چون هەڵدەسەنگێت؟

دانینیل سیرفێر: هەریمی کوردستان ئە عێراق لە راستیدا
نەزموونیککی بێ وێنەییە لە رۆژمەڵاتی ناوەراستدا، چونکە
دەوڵەتی عێراق، وەک زۆربەی دەوڵەتانی دیکەی رۆژمەڵاتی
ناوەراست هەر نە کۆنەوه دەوڵەتێکی ناوەندچی بوو، بەلام
حکومەتی هەریمی کوردستان نۆتۆمییەکی زۆر بەرفراوانی
هەیە. گەڕنگ نەهەییە کە ئەم ئەزمۆنە سەرکەوتی و ببێت
بە نموونەییەکی ئەزینی بۆ ولاتانی دیکە.

جاناتان رەندیل: دەستکەوتی هەرد گەورەیی حکومەتی هەریمی
کوردستان ئەوەیە کە ئە ماوەی نزیکەی ٢٠ ساڵی رابردوودا
توانیویەتی درێژە بە بوونی خۆی بدات و لە راستیدا
توانیویەتی دەنگی خۆی بگەیەنێتە ناوخوازی عێراق و دەرەوهی
ولات. واتای ئەم سەرکەوتنە ئەوەیە کە جیهانی دەرەوه
ئێستاشتی زیاتر دەربارەیی کوردەکان و ئێش و ئازارەکانیان
و ئامانجەکانیان دەزانێت. کۆ ١٠ ساڵ لەمەو پیش بیری
لەوه دەکردهوه کە جەلال تالەبانی ببێت بە سەرۆک کۆماری
عێراق و هۆشیار زیبیری ببێت بە وهزیری دەرەوهی عێراق؟
کۆ بیری لەوه دەکردهوه کە کوردەکان ئەوهندە متمانە و
باوەر بەخۆبوون بە دەست بهێنن کە نەتهنها نوێنەرایەتی
ئامانجەکەیی خۆیان بکەن، بەلکۆ بێن بە نوێنەری
بەرژەوهندی سەرجهەم خەلکی عێراق.

لیام ناندیرسۆن: به بۆچوونی من حکوومهتی ههریمی کوردستان و ریبه رایه تییه کهی له بارودۆخی زۆر دژواردا ، باش کاری کردوو. به ههرحال حکوومهتی ههریمی کوردستان له گهڵ کۆمهڵێک کیشه رووبه پروویه، به لام خالی گرنگ ئه وهیه که به گشتی ریبه رایه تی حکوومهتی ههریمی کوردستان توانیویهتی یه کگرتوو بیّت و ئاسایشی ناوچه بپاریزیت و خزمهتی گرنگ به رهوتی دیموکراسی بکات . به ههرحال، پیویسته سیستمی سیاسی ههریمی کوردستان تا رادهیهک کراوه تر بیّت و زیاتر خزمهت به پیشکەوتنی ناوچه بکات. به بۆچوونی من ئهم ئامانجه بهدی ناییت ئه گهر هه ندی مه سه لهی زۆر گرنگ وهك مه سه لهی که رکووک چاره سه ر نه کریت.

مایکیل گهنه: به له بهرچا و گرتنی ئه و کیشه زۆرانه که حکومهتی ههریمی کوردستان له گهڵیدا رووبه پروویه من پیموایه ریبه رایه تی ههریمی کوردستان ههنگاوی ئهرینی زۆری هه لگرتوو و کاری زۆری کردوو .

به له بهرچا و گرتنی ده سکورتی ریزهیی حکومهتی ههریمی کوردستان (به بهراورد له گهڵ ده رهتانه زۆرهکانی ده ولّهتی تورکیا و ده ولّهتی به غداد) لۆبی حکومهتی ههریمی کوردستان له ویلایه ته یه کگرتوو ههکانی ئه مریکا باش بووه و کۆمه لێ سه رکه وتنی به ده ست هی ناوه. قوباد تاله بانی، نوینه ری حکومهتی ههریمی کوردستان له ولاته یه کگرتوو ههکان به باشتترین شیوه کار ده کات و توانیویهتی

دهستكهوتى زۆر بۆ كوردەكان بە دەست بهيڤيت. له لايهكى ديكه وه (پيمان خوښ بىت يا ناخوښ بىت) كوردەكانى توركييا له ولاته يه كگرتوووهكان وهك خهلكيك سەير دەكرين كه پەيوەندى زۆر نزيكيان له گەل PKK هەيه كه ولاته يه كگرتوووهكان به ريكخراويكى تروريستى له قەلەمى دەدات. له ئەنجامدا، ئامانجى كوردەكانى توركييا له ولاته يه كگرتوووهكان ئەوەندەى برا كوردەكانيان له باشوور پيشوازي ليناكريت. ئەم بارودۆخه به هۆى هاوپهيماني دريژخايهني ولاته يه كگرتوووهكان و توركييا بەردەوام دەبىت.

نۆفرا بينگيو: ريپهرايهتى كورد نيشانى داوه كه دهتوانيت له گۆره پاني ئالۆزى سياسهتدا هەم له ناو هەريمي كوردستان و هەم له بهرامبەر به عداد كايه بكات.

توماس نابريسو: هەريمي كوردستان تا رادهيهكى زۆر سهقامگيره و له زۆربهى بهشهكانى ترى عيراق ئاسايشى باشتريه. ئەلبەته هەر سيستميك كه ئالوگۆر له خويدا پيك نههينيت له گەل راوهستان و گەندەلى رووبه پروو دهبيتوه و پەيوەندى نيوان خەلك و حكومت دهچريت. ئەمە له ويلايه ته يه كگرتوووهكانى ئەمريكا و هەموو سيستمه سياسيهكاندا روو دەدات. ركا بهرى هەميشه باشه بۆ سيستمه ديموكراتيهكان.

كارفول پروفهۆبیر: سهركهوتنی حكومهتی ههریمی كوردستان له عێراق پێشكهوتنیکی گرنگ بوو سههرانسهری ناوچهیه و ئهگهر حكومهتی ههریمی كوردستان درێژه به بهرپوهبردنی دهولهتی خودموختاری كوردستان له ناو دهولهتیکی ناودنیدا بدات ئازموونی ههریمی كوردستان دهتوانیت ببیت به نموونهیهك بوو ولاتانی دیکه ی رۆژههلاتی ناودرست. لهمه زیاتر داواکاری ئهم دوایهی مهسعود بارزانی و دروشمی پارتی دیموكراتی كوردستان بوو مافی چاره ی خۆنووسینی گهلی كورد ههنگاوێكه بهرهو گهیشتن بهو شتهی كه كوردهكان ههمیشه به مافی خۆیان زانیوه. كوردهكان له نێو دهولهتی فیدرالی عێراقدا دهمیننهوه تا ئهو كاته كه یاسای بنهڕهتی عێراق ریز له مافهكانیان بگریت.

پرسیار: داهاتووی هه‌رمی کوردستان له عێراق چۆن ده‌بینیت؟

مایکیل گهنه‌هر: ئیستا ناسیونالیزی کورد له عێراق خاوه‌ن ده‌سه‌لاتیکی بی وینه‌یه، چونکه هی‌زی قیتوکردنی پیشهاته‌کانی داهاتووی عێراقی هه‌یه. ئه‌گه‌ر عه‌ره‌به‌کان رازی نه‌بن به عێراقیکی فیدرالی دیموکرات که ئامانجه‌کانی ناسیونالیزی کورد تییدا به‌دی بی‌ت، کورده‌کان به‌رده‌وام ده‌بن له به‌ریوه‌بردنی کاروباری خۆیان که له سالی ۱۹۹۱ تا ئیستا به‌ریوه‌یان بردووه. له راستیدا دوو ریفیراندۆمی نافه‌رمی له سالی ۲۰۰۴ و ۲۰۰۵ به‌ریوه‌چوو که تییدا خه‌لک به‌ تیکرا ده‌نگی به‌ سه‌ربه‌خوویی کورد دا. ئه‌لبه‌ته راستیه ژیوپلۆتیکه‌کان له ئیستادا ناهیل‌یت کورده‌کان سه‌ربه‌خۆ بن، به‌لام کێ ده‌توانی‌ت پیشبینی ئه‌وه بکات که داهاتوو چۆن ده‌بی‌ت ئه‌گه‌ر بی‌ت و عێراقیکی دیموکراتی فیدرال دروست نه‌بی‌ت. له‌وانه‌یه ئه‌وکاته (به‌ ناوی پاراستنی سه‌قامگیری که به‌ قازانجی ویلایه ته‌ یه‌کگرتووه‌کانی ئه‌مریکا، تورکیا و ده‌وله‌تانی دراوسینی دیکه بی‌ت) مافی ئه‌وه بۆ کورد به‌ ره‌وا ببینرێت که به‌ره‌و سه‌ربه‌خوویی هه‌نگاو هه‌ل‌بگریت.

به‌ له‌به‌رچاوترنی ئه‌و راستیه که کوردستانی گه‌وره خاوه‌ن ریزه‌یه‌کی به‌رچاوی نه‌وت و ئاوه له‌ رۆژه‌لاتی ناوه‌راستدا، ناسیونالیزی کورد به‌ دل‌نیا‌یه‌وه کاریگه‌ری له‌ سه‌ر داهاتووی ناوچه به‌ تایبه‌ت و داهاتووی جیهان به‌ گشتی ده‌بی‌ت. که‌وابوو ده‌وله‌تانی دیکه بۆ رووبه‌روونه‌وه له‌گه‌ل ئه‌م ئه‌نجامانه و ده‌وله‌ت و نه‌ته‌وه‌کانی دیکه، ده‌بی‌

ره‌وايه‌تى به ناسيوناليزمى كورد بدهن. ئەگەر سەرەتا دان بەم ره‌وايه‌تييه‌دا بنزیت له‌وانه‌يه پاشان رینگاچاره‌يه‌كى دادپه‌روه‌رانه و دريژخايه‌ن بۆ كيشه‌كان بدۆزريتته‌وه.

بۆ وه‌ديهاتنى مافى چاره‌ى خۆنووسين بۆ نه‌ته‌وه‌ى كورد پيوست ناكات هه‌تمه‌ن يه‌كپارچه‌يى خاكى ئەو ولاتانه‌ كه كورد تياردا ده‌ژى، له‌ناو بچيت. شيوه‌گه‌لى جوړاوجوړى ئۆتۆنۆمى، فيدراليزم و ته‌نانه‌ت ديموكراسيه‌يه‌كى ساده، به‌لام راسته‌قينه‌ له‌وانه‌يه‌ داواكاريه‌يه‌ راسته‌قينه‌كانى ناسيوناليزمى كورد دابين بكات. له‌م روانگه‌يه رینگاچاره له‌وه‌دايه‌ كه ريووشينه‌ نوپىكانى مافى مرووف بۆ نه‌ته‌وه‌ى كورد په‌پرەو بكریت. ئەنجاميكي وه‌ها له‌وانه‌يه‌ سه‌داسه‌د سەر نه‌گریت، به‌لام ده‌بيتته‌ هو‌ى په‌يدا‌بوونى رینگاچاره‌يه‌ك بۆ هه‌موو ئەو ناسيوناليزمانه‌ كه په‌يوه‌ندييان به‌م مه‌سه‌له‌يه‌وه هه‌يه. كه‌وابوو داها‌تووى ناسيوناليزمى كورد چۆن ده‌بيت، ديار نيه‌.

نيسماعيل بيشگچى : من داها‌تووى كورده‌كان زۆر دره‌وشاوه ده‌بينم. له‌ سه‌ده‌ى ٢٠، زله‌يزه‌كان وه‌ك بریتانيا و فه‌رانسا و ده‌وله‌تانى فارس، تورك و عه‌ره‌ب به‌ هاوكارى ئەم زله‌يزانه كورد و كوردستانيان پارچه‌ پارچه‌ كرد. ئەمه‌ نه‌ته‌نها بووه هو‌ى دابه‌شبوونى خاكى كوردستان، به‌لكو كارى كرده سەر زه‌ينيه‌ت و ده‌روونى كورده‌كان و كورده‌كان به‌ ته‌نيا مانه‌وه. له‌و كاته‌وه‌ تا ئيستا ئەم بارودۆخه هه‌ر وه‌ك خۆى ماوه‌ته‌وه و ئالوگۆرپيكي ئەه‌وتۆى به‌ سه‌ردا نه‌ها‌تووه، به‌لام خۆشبه‌ختانه ئەمريكا له‌ سه‌ره‌تاى ئەم سه‌ده‌يه‌دا توانى

درزیکی گه وره بخاته ناو ئەم بارودۆخه . به بۆچوونی من ئەم درزه رۆژبه رۆژ گه وره تر ده بیټ و کورده کان رۆژبه رۆژ زیاتر ده توانن بیرۆکه و سیستمی ده سه لاتداری و به ڕیوه بردنی کاروباری خویان ، په ره پێده ن و به ره و پێشی به رن .

هاکان نوزنو غلوی : له سه رانسه ری میژوودا ، هه میشه گه لێک ناکوکی له سه ر به رژه وه ندی ناوچه یی و نیونه ته وه یی له م ناوچه جوگرافییه دا له ئارادا بووه . به بۆچوونی من پیکه اتنی ئالوگۆر له بارودۆخی کورده کان (چی به شیوه ی دروستبوونی کوردستانێکی سه ربه خو بیټ یا هه رچه شه ئالوگۆرێکی دیکه له سنووره سیاسیه کانی حکومه ته کانی ئیستا) ته نها کاتی که روو ده دات که کۆمه لێک فاکتۆری ناوخۆیی ، ناوچه یی و له وه ش گرنه گتر ، گوشارگه لی ده ره کی پیکه وه تیکه ل بن . روونه که چاره سه ربوونی کێشه ی کورد له تورکیا ، عێراق و شوینه کانی دیکه ، زۆر په یوه ندی به تیکه لبوونی به رژه وه ندی ئەو هیژ و لایه نه ناوخۆیی ، ناوچه یی و نیونه ته وه ییانه هه یه که ئاماژه مان پێکردن . فاکتۆرگه لی یه کجار زۆر هه ن که ره وتی میژوو دیاری ده که ن . که وابوو هه یج که س ناتوانیټ پێشبینی ئەوه بکات که داهاوو چۆن ده بیټ . به هه رحال کۆمه لێک ئەگه ر له ئارادایه ، که پارچه پارچه بوونی عێراق یه کێ له م ئەگه رانه یه .

به بۆچوونی من ، لایه نه یی که زۆرترین قازانجی له دوا ی دروستبوونی بۆشایی ده سه لات له عێراق له ئەنجامی

پاشه‌کشی هی‌زه‌کانی ئه‌م‌ریکا له عێراق ده‌ست ده‌که‌وێت، کورده‌کان. کورده‌کان هه‌رچه‌ند که به ناو به‌شێکن له عێراق به‌لام له کرده‌وه‌دا له زۆربه‌ی رووه‌وه سه‌ربه‌خۆن. حکومه‌تی هه‌ریمی کوردستان باش ده‌زانیت کاتی‌ک که هی‌زه‌کانی ئه‌م‌ریکا له عێراق بچنه ده‌روه‌وه یا سه‌رنجی ئه‌م‌ریکا به‌ره‌ولای شوینه‌کانی دیکه‌ی جیهان رابکێشیت، بۆشاییه‌کی ده‌سه‌لات له عێراق دروست ده‌بێت که به قازانجی کورده‌کان ته‌واو ده‌بێت. ئه‌و کاته کۆنترۆڵکردنی سه‌رچاوه نه‌وتییه‌کانی که‌رکووک له‌وانه‌یه ته‌نها ریگای مانه‌وه‌ی (کورده‌کان) بێت (لانی که‌م له رووی ئابوورییه‌وه)، که‌وابوو ئه‌و کاته کورده‌کان پێداگری له سه‌ر کۆنترۆڵکردنی که‌رکووک ده‌که‌ن.

جانانان رهنڤیل: داها‌تووی حکومه‌تی هه‌ریمی کوردستان به‌وه گرێدراوه که چی له به‌غداد و له پێوه‌ریکی به‌رفراوانتردا چی له پایته‌ختی ولاتی ناوچه روو ده‌دات، به‌لام داها‌تووی حکومه‌تی هه‌ریم په‌یوه‌ندیشی به‌وه هه‌یه که کورده‌کان له په‌یوه‌ندی له‌گه‌ڵ ره‌وتی دیموکراسی تا چه‌ند ده‌توانن کار بکه‌ن و تا چه‌ند کۆمه‌لگای خۆیان به‌رووی هی‌زه‌کانی دیکه ده‌که‌نه‌وه یا لانی که‌م تا چه‌ند که‌سانی دیکه له ریزی خۆیاندا قبول ده‌که‌ن.

لیام ناندرسون :من به نیسبەت بارودۆخی ئیستای کوردەکان
 خوشبینم، بەلام کۆمەڵیک کیشە و گێرو گرفت لە ئارادایە.
 فاکتۆری یەکلاییکەرەووە بۆ کوردەکانی تورکیا ئەوەیە کە
 تورکیا بێت بە ئەندامی یەکییتی ئەوروپا، چونکە بۆ
 بە ئەندامبوون لە یەکییتی ئەوروپا، تورکیا ناچارە ریز لە
 مافە سیاسی، کولتووری و زمانیەکانی کوردەکان بگرێت،
 بەلام کیشە کە ئەوەیە کە زۆربەی رییەرانى ولاتانى
 ئەوروپایى (ئانگىلا مێرکىل، سارکوزى و ..) پشتیوانى لە
 بە ئەندامبوونی تورکیا لە یەکییتی ئەوروپادا ناکەن، کەوابوو
 زەحمەتە رینگا بە تورکیا بدریت بێتە ئەندامی یەکییتی
 ئەوروپا (لەوانە یە بۆ هەتا هەتایە).

کیشەى کوردەکانى عێراق ئەوەیە کە عەرەبەکانى عێراق
 رۆژ بە رۆژ ناسیونالیستە دەبن و کەمتر پشتیوانى لە
 ئۆتۆنۆمى نەتەوەکانى دیکە لە عێراق دەکەن. تەنانەت
 سیاسەتمەدارانى عێراق هەول دەدەن لە رینگای
 دژایەتیکردنى خودى کوردەکان ، پوانى سیاسى بە دەست
 بهێنن و ئەمە شتیکی مەترسیدارە .

کیشەى کورد چى پىنگەيهكى له سياسەتى دەرەو و ناسايشى نەتەوهى
نەمريکادا ههيه؟

ئايانەمريکا ههچ سياسەت يا ئىستراتژيەكى بۆ کورد وەک
نەتەو ديمک ههيه؟

- ههلوئىست و سياسەتى نەمريکا بەنيسبەت سەر بەخۆى کوردستان چيه؟
سياسەتى نەمريکا بەنيسبەت کيشەى کەرکووک و ناوچه جيناکوکهکان چيه؟
کشانەوهى هيزهکانى نامريکا له عێراق چى کارىگهريەكى له سەر هەريەمى
کوردستان و پەيوەنديهکانى نامريکا و کوردستان دەبێت؟

سین کان: کيشەى کورد و مەسەلەى عێراق بە گشتى بۆ
سياسەتى دەرەوهى ئەمريکا گرنگە. يەكئى له هۆکارەکانى ئەو
گرنگيه ئەوهيه كه ئىدارەى باراک ئوباما پييوایه ئەگەر
ناکوکییهکانى کورد و عەرەبەکان چارەسەر نەکریت، دەبێتە
مەترسیهكى گەوره بۆ سەقامگیری عێراق. بەهەر حال ئەو
ریژە يەكجار زۆرهى گرنگیدان و سەرنجدانى ئەمريکا بە
عێراق له ۷ سالى رابردوودا (كه له ميژووى ئەمريکادا بى
ويئە بوو) له داها توودا دوپات نابێتەوه. له گەل ئەمەشدا
مەسەلەى عێراق و کيشەى کورد (له عێراق) له داها تووشدا
يەكئى له مەسەلە گرنگەکانى سياسەتى دەرەوهى نامريکا
دەبێت و ئەگەر نینگەرانى يەكەمى ئەمريکا نەبێت، بيگومان
يەكئى له گرنگترینەکانى دەبێت. ئىستا ئەمريکا زياتر گرنگى
بە سياسەتى ناوخۆ و کيشەکانى ناوخۆ و بىلايهتە
يەكگرتووەکانى ئەمريکا دەدات وەك بارودۆخى ئابوورى .

دانیل سیرفیر: ویلایه ته یه کگرتوووه کانی ئەمریکا و ولاتانی
ئەوروپایی دەیانەوێت کوردهکان له چوارچیوهی ولاتانی
یه کپارچهی ئێران، عێراق، تورکیا و سوریا به خوێشی بزین،
به لām ئەوروپا و ئەمریکا له گهڵ ئەوه دا نین که هیچ جوړه
کوردستانیکی سهر به خو دروست بێت.

رابیرت ئولسۆن: ویلایه ته یه کگرتوووه کانی ئەمریکا و یه کیتی
ئەوروپا دەیانەوێت بزووتنه وهی نه ته وهی کورد به هیز بێت و
کوردهکانی عێراق مافی ئۆتۆنۆمیان هه بێت، به لām لایه نگری
له بزووتنه وهی سهر به خوێی کورد ناکهن، چونکه ده بێت
له گهڵ ده وله تانی تورکیا، ئێران، عێراق و سوریا هاوکاری
بکهن. ئەم مه سه له یه ش بو خوێ یه کێ له گرنگترین
کیشه کانه که ئەمریکا و یه کیتی ئەوروپا له گه لیدا
رووبه پروونه، کیشه که یان ئەوه یه که چون ئەم نایه کانگیریه
کونترۆل بکهن. ئەمریکا و یه کیتی ئەوروپا بو ئەوهی که لک له
سه رچاوه کانی نه وت و گازی عێراق وه ربگرن، ناچارن
پشتیوانی له ده وله تی به غداد بکهن و له مه و به دوا پشتیوانی
خۆیان له حکومه تی هه ریمی کوردستان سنووردار بکهن. ئەو
کیشه یه که ئیستا ئەمریکا و یه کیتی ئەوروپا له گه لی
رووبه پروونه ئەوه یه که تا چ راده یه ک پشتیوانی له ده وله تی
به غداد بکهن بو ئەوهی که لک له سه رچاوه کانی نه وت و گازی
عێراق وه ربگرن، بی ئەوهی داواکارییه کانی عه ره به کانی
عێراق، به تایبه ت له په یوه ندی له گه ل کیشه کانیا ن له گه ل

كوردەكان لە سەر كەركوك و ناوچە جێناكۆكەكان،
جێبەجێ بكەن .

ئەمریکا لایەنگری سەربەخۆیی كوردستان نییە. ئەمریکا
پێویستی بە هاوكاری دەولەتی بەغداد و دەولەتە عەرەبە
سونەكان بەتایبەت عەرەبستانی سعودی هەیە، چونكە
نەوت و گازی ئەم ولاتانە بۆ ئەمریکا و هەروەها ئوروپا
گرنگە. ئەمریکا هەروەها پێویستی بە هاوكاری تورکیە هەیە
بۆ ئەوەی یارمەتی بە گۆنترۆڵکردنی بزوووتنەوێ نەتەوێی
كورد لە عێراق و تورکیە بدات. ئەمریکا ناتوانێت بە
پشتیوانیکردن لە سەربەخۆیی كوردەكان، ئەم دەولەتانە لە
خۆی بێگانه بکات .

بەهەر حال هەروەها كە ئاماژەم پێكرد، ئەمریکا جگە لە
كێشەیی كورد كۆمەڵێك نیگەرانی گرنگی دیکەیی هەیە كە
بریتین لە یەكەم ناكارامەبوونی سیاسەتە ناوخواهەكانی
ئەمریکا ، دووهم لاوازبوونی ئابووری و هەلومەرجی جیهانی
ئامریكا ، سییەم پەيوەندیەكانی لەگەڵ چین ، چوارەم
پەيوەندیەكانی لەگەڵ هیند، پێنجەم بەرپەيوەبردنی
سیاسەتەكانی لەگەڵ ئوروپا و شەشەم بەرپەيوەبردنی
سیاسەتەكانی لەگەڵ روسیا. لەپەيوەندی لەگەڵ كێشەیی
كورددا ئەو مەسەلەییە كە ئامریكا لەگەڵی رووبەرپەيوە
ئەوێهە كە چۆن ئەو دەستەوكەوتانە بپاریزێت كە كوردەكانی عێراق
لە ٢٠ سالی رابردوودا و بەتایبەت پاش سالی ٢٠٠٦
بەدەستیان هیناوه .

ئەمريكا وەك دۆست سەيرى كورد دەكات نە ھاوپەيىمان .
ئەمريكا ناچارە كوردەكان وەك دۆستىكى گىرنگى خۇى سەير
بكات، بەلام لەوانەيە كوردەكان بەھاوپەيىمانىكى گىرنگى
خۇى نەزانىت، چونكە ئەمريكا پىويستى بەو ھەيە لەگەل
ئەكتەرە بەھىزترەكانى رۆژھەلاتى ناوہراست ھاوپەيىمان
بىت . يەككى لە كىشەكانى واشىنگتون ئەوہيە كە چۆن ئەم
ھاوسەنگىە ھەستيارە رابگرىت . ئەمە مەسەلەيەكە كە رۆژ
بەرۆژ دژوارتر دەبىت، چونكە ھەم دوزمنەكان و ھەم
دۆستەكانى واشىنگتون پىيان خۇش نىيە پىنگەيان لە
سەرانسەرى رۆژھەلاتى ناوہراست لاواز بىت .

واين وايت: ئەمريكا، دەولەتە بەھىزەكانى ئوروپا و
رىكخراوہ سەرەكەيەكانى ئوروپا وەك يەككىتى ئوروپا و ناتو
لە راستىدا ھىچ سىياسەتىكى يەكگرتوويان بۇ كىشەى كورد
نىيە و زۆربەى جاران شىوہى ھەلسوكەوتى نىوخۇيى ئەم
دەولەتانە لەگەل مەسەلەى كورد لەو ولاتانە كە كورد تىدا
دەژىن، بۇ ولاتىكى دىكە جىاوازە . كەوابوو گىرنگى مەسەلەى
كورد لە چوارچىوہى ولاتى عىراق، ئىران، توركيە و سورىيەدا
پىناسە دەكرىت .

نىگەرانى و كاردانەوہى كۆمەلگەى نىونەتەوہيى
بەنىسبەت مەسەلەى كورد لە ھەر كام لە ولاتانە كە كورد
تياندا دەژى جىاوازە و شىوہى ھەلسوكەوتى دەولەتى
عىراق، توركيە، ئىران و سورىيە لەگەل مەسەلەى كورد
جىاوازە . كەوابوو گىرنگى كىشەى كورد زۆرتەر بەگويىرەى

بارودۆخی سیاسی ، نیگهرانی بۆ مهسهلهی مافی مروڤ ،
ئارامیه مهدهنیهکان، مهسهلهی سهقامگیری رۆژههلاتی
تورکیه و کاریگهری ئهوه مهسهلهیه له سههر سیاسهته
ناوخبهکانی تورکیه، ناکۆکیهکان له باکووری عێراق،
بهپێوهبردنی ولاتی عێراق و بارودۆخی باکووری رۆژئاوای
ئێران ههڵدهسنگیندریت .

ویلیم بیل : کوردهکان باشتترین دۆستی ئامریکان له عێراقدا.
ههروهها زۆربهی کۆمهڵگاکانی رۆژئاوا لایهنگری پرهنسیپی
مافی چارهی خۆنووسین ههڕچهند که له کردهوهدا قهده ئهم
پرهنسیپهیان جێبهجێ نهکردوه، چونکه جێبهجێبوونی ئهم
پرهنسیپانه کۆمهڵیک بهردیلی سیاسی بهدواوه دهبێت.
کهوابوو ولاتهیه کگرتوهکانی ئامریکا دهیهوێت کوردهکان به
شیویهیهکی ئهرینی دهریکهون. له لایهکی دیکهوه ئامریکا
پشتیوانی له یهکههلهوهشانهوهی عێراق ناکات، چونکه
نایهوێت دۆستهکانی خۆی له تورکیه و جیهانی عهرهب له
خۆی پرهنجینێت. ئامریکا به تهواوی ئاگاداری مهترسیهکانی
ئهم مهسهلهیه. باشتترین رێگا بۆ ئامریکا ئهوهیه که
کوردستانیکی خاوهن ئۆتۆنۆمی که له ژێر دهسهلاتی ئێراندا
نهبێت و خۆی باش بهپێوه ببات له ئارادا بێت .

ئهگهر رهوتی دیموکراسی گرنهترین هۆکاری مهسهلهی کورد
ببایا، ئهوکاته بزاقی زیاتر به نيسبته مافی چارهی
خۆنووسینی کورد له ئارادا دهبوو و له ئاستی ناوچهیی و
نیونهتهوهیییدا پشتیوانی زیاتری لێدهکرا، بهلام بهههرحال

هیچ دهوله‌تیکی ناوچه (عیراق، تورکیا، ئیران و هیچ ولاتیکی عهره‌بی دیکه) رازی نییه که دهوله‌تیکی کوردی دروست بیّت. ئەم دهوله‌تانه به‌نیسبەت یه‌کپارچه‌یی ولاتانی ئیستای ناوچه نیگه‌رانن چونکه دروستبوونی دهوله‌تیکی کوردی ده‌بیته هۆی ناسه‌قامگیربوونی ناوچه و سه‌ره‌له‌دانی ناکوکی و له‌ئه‌نجامدا هاوسه‌نگی هیزه‌کان له‌ ناوچه تیکده‌چیت. نه‌ ویلایه‌ ته‌ یه‌کگرتوو‌ه‌کانی ئەمریکا و نه‌ ولاتانی ئەوروپایی هیچ کامیان ئاماده‌ نین له‌ سه‌ر مه‌سه‌له‌ی کورد له‌گه‌ڵ ولاتانی ئیستای ناوچه رووبه‌روو ببنه‌وه، هه‌رچه‌ند که به‌تایبەت دهوله‌تی تورکیا هه‌ندی جار بانگه‌شه‌ی ئەوه ده‌کات که رۆژئاوا چالاکانه‌ پشتیوانی له‌ دروستبوونی دهوله‌تیکی کورد ده‌کات. که‌وابوو ده‌مه‌وێت به‌ کورتی ئەوه بلێم که له‌ په‌یوه‌ندی له‌گه‌ڵ مه‌سه‌له‌ی کورددا، سیاسه‌تی هیزه‌کان له‌ فاکتوری دموکراسی بو‌ سه‌رجه‌م لایه‌نه‌کان گرن‌گتره‌.

له‌ رووی تیورییه‌وه‌ گه‌لی له‌ خه‌لکی ئەوروپا و ئەمریکا له‌ سه‌ر بنه‌مای پره‌نسیپی دموکراسی، مافی مرۆف و مافی چاره‌ی خۆنووسین زۆر هاوسۆزن له‌گه‌ڵ کورده‌کان، هه‌روه‌ها ئاگاداری ئەوه‌ن که‌ تورک و عه‌ره‌به‌کان له‌ رابردوودا چه‌نده خراپ له‌گه‌ڵ کورده‌کان هه‌لسوکه‌وتیان کردوو، به‌لام دهوله‌تانی رۆژئاوا پێیان خۆش نییه‌ تورکیا پارچه‌ پارچه‌ بیّت یا ئالۆزی تی بکه‌وێت. هه‌روه‌ها به‌رژه‌وه‌ندیان له‌وه‌دایه که‌ عیراق سه‌قامگیر و به‌هیز بیّت، که‌وابوو له‌ بارودۆخی ئیستادا کورده‌کان نابیت چاوه‌پوانی ئەوه‌ بن که‌ رۆژئاوا

زیاتر له وه بجیته پیش که داوای ریژگرتنی زیاتر له مافی کورده کان بکات و داوای بوونی نوینه رایه تی سیاسی کورده کان له ناو ولاتانی ئیستادا (له وانه دهوله تی سوریا و عیراق) بکات.

مه سه له ی گرنگ نه وه یه که له وانه یه عیراق نه له لایه ن کورده کانه وه به لکوو له نه نجامی ریکنه که وتنی خودی عه ره به کان واتا شیعه و سوننه کان و یا له نه نجامی به رده وامبوونی بی سه ره و به ره یی و قه یراندا له یه که ه لبوه شیته وه یا بکه ویته ژیر ده سه لاتی ئیران. نه و کاته له وانه یه کوردستانی کی سه ره خو و سه قامگیر وه ک ریگایه کی سه رنجراکیشت و سه قامگیرتر بیته ئاراه و هیوادارم ئامریکا نه و کاته هه ول بدات تورکیه و جیهانی عه ره ب رازی بکات کوردستانی سه ره خو قبوول بکه ن .

نالیند میزیل: ولاته یه کگرتووه کانی ئامریکا له سیاسه تی ده ره وی خویدا ئیدی ناتوانیت کی شه ی کورد پشتگو ی بخت چونکه نه م کی شه یه کاریگه ری له سه ر روژه لاتی ناوه راست هه یه . بو ماوه یه کی دریژ سیاسه تی ده ره وه ی ئامریکا له سه ر بنه مای نه و چه مکه بوو که هیچ سه قامگیرییه ک ده سه به ر نابیت مه گه ر به و مه رجه که هاوسه نگی هیزه کان دژی یه کدی رابگیردریت. به هه ر حال پیموانیه ولاته یه کگرتووه کانی ئامریکا یا یه کی تی ئوروپا هیچ به رنامه یه کی راسته قینه یان بو کورده کان وه کو نه ته وه یه ک هه بیت، چونکه تورکیا، ئیران ، عیراق و سوریه بو روژئاوا

گرنگن، که وابوو ولاته یه کگرتوه کانی ئامریکا به ته وای کیشهی کورد پشتگوئ ده خات. له وانه یه ئامریکا وهک ریگایهک بۆ راگرتنی هاوسهنگی هیزهکان تاراده یهک پشتیوانی له حکومهتی ههریمی کوردستان بکات و نه هیلیت کوردهکان کیشه دروست بکهن بۆ ئه وهی عیراق له یهک هه لئه وه شیته وه.

ولاته یه کگرتوه کانی ئامریکا و یه کیتی ئورپا هه میسه وهک مه سه له یه کی تایبته به ناوخی ولاتان و به گویره ی سیاسه تیکی پیناسه کراوی هاوبهش له گه ل مه سه له کان هه ل سوکته ده کهن. ولاته یه کگرتوه کانی ئامریکا وهک جوړیک دۆست و هاوپه یمان سه یری حکومهتی ههریمی کوردستان دهکات ههروه ها که به هه مان شیوهش سه یری تورکیه دهکات. ئامریکا به له بهر چا وگرتنی بهرژه وه ندیه کانی له رۆژه لاتی ناوه راست و ههروه ها پره نسپه کانی مافی مروؤف و به ها دیموکراتیکه کان ده بی به لینه کانی به نسبهت کوردهکان جیه جی بکات. کوردهکان له کاتی هه ر دوو شه ری عیراقدا پشتیوانیان له ولاته یه کگرتوه کانی ئامریکا کرد له کاتی که ولاتانی دیکه وهک تورکیه پشتیوانیان له ئامریکا نه کرد.

به بۆچوونی من ئیستا ولاته یه کگرتوه کانی ئامریکا پشتیوانی له سه ره به خویی کوردهکانی عیراق ناکات، چونکه له وه ده ترسیته که ئه م مه سه له یه ببیته هو ی ئه وهی ولاتانی دیکه وهک ئیران و تورکیه و ولاتانی عه ره بی که هه موویان دژی سه ره به خویی کوردهکانن، په یوه ندیه کانیا ن له گه ل

ئامريکا تىڭ بدەن، چونكە ئەم دەولەتەنە وا بىر دەكەنەو
كە كوردەوئەكى وەها كوردەكانى ولاتانى دىكەش ھان دەدات
داواى سەربەخۆيى بكەن .

كىشەى كورد گرنگىەكى ئەوتۆى بو ئاسايشى نەتەوئەيى
ئامريکا يا رەوتە ديموكراتىكەكان لە رۆژھەلاتى ناوھەراستدا
نييە ، ھەربۆيە ئامريکا و يەكئىتى ئوروپا (پ.ك.ك) يان
خستووئە ناو ليستى رىڭخراوھ ترۆريستىەكان و بە ھەموو
شيۆەيەك پشتيوانى لە توركيە دەكەن دژى (پ.ك.ك)
خەبات بكات. كۆمەلگاي كورد لە دەرەوئە ولات كارىگەر و
چالاک بوو بەلام ھىشتا شتى زۆر ماوھ بىكات. كوردەكان
دەبئ يەكگرتوو بن و لە رىڭاي بەرپىڭخستىكردنى خۆيان لە
دەرەوئە توركيە پشتيوانى لە يەكدى بكەن و لۆبىەكى گەورە
و كارىگەر ھەم لە ولاتە يەكگرتوھەكانى ئامريکا و ھەم لە
ئوروپا و شوئىنەكانى دىكەى جىھان دروست بكەن .

دەيفىد رۇمانو: پىموانىە ئەمريکا ئىستراتژى يا سىياسەتئىكى
تۆكمەى بو كورد بە گشتى ھەبىت، بو نمونە كاتىك كە
مەسەلەكە دىتە سەر بزووئەوئەى (پ.ك.ك) ، ئەمريکا بە
ھەمان شيۆەى دەولەتى توركييا سەيرى مەسەلەكە دەكات،
ھەرچەند كە ھەندئ لە (ھىزەكان) لە واشىنگتون ھەول دەدەن
و جارناجار گوشارىكى سنووردار دەخەنە سەر توركييا تا
سىياسەتئىكى ديموكراتىر بو بەفەرمىناسىنى مافەكانى
كەمىنەى كورد بگريتەبەر، بەلام بەنيسبەت كوردەكانى
عىراق، ئەمريکا زۆر مەمنوونە كە دۆستىكى متمانەپىنكراوى

له ناوچه كه دا ههيه، به لام له هه مان كاتيشدا دهيه ویت په یوه ندى باشى له گهل لایه نه غهیره كورده كانى عیراق هه بییت، ئه مه به واتای ئه وهیه كه له وانیه ئه مریكا پشتیوانى له سیاسه تگه لیک بکات كه به قازانجى كوردستان نه بییت.

ئهمریكا و ولاتانی دیکه ی روژئاوا له بهرژه وه ندى خویاندا نابین پشتیوانى له كوردستانىكى سه ربه خو بكن. ئه وان چون له ئاواتى خه لکی ئیسراییل تیده گهن، به هه مان شیوه له ئاواتى گه لی كوردیش تیده گهن بو ئه وه ی ده ولته تی خو ی هه بییت و له گهل ئه م ئاواته هاوسوژن و ههروه ها به له بهرچا وگرتنى كیشه میژووییه كانیان له گهل ده ولته تی ئیران، عیراق و سوريا، بوونی ده ولته تىكى كورد زور به قازانجى خویان ده زانن، به لام ته نانه ت ئیسراییلیش به هو ی په یوه ندىیه كانى له گهل تورکیا چالاكانه پشتیوانى له شتیكى وا ناکات (هه رچه ند به له بهرچا وگرتنى خراپ بوونی ئه م په یوه ندىیه له سالی ۲۰۰۲ به م لاوه، له وانیه هه لویستی ئیسراییل روژئ له روژان بگوڤدرییت). کاتیك كه مه سه له ی سه ربه خو یی كوردستان بیته مه یدان، تورکیا، ئیران و گه لی له ولاتانی عه رب له ناوچه، له پشتیوانانى كورده كان کاریگه ری نیونه ته وه یی زیاتریان ده بییت.

به دلنیا ییه وه ئه مریكا وهك هاوپه یمان یا دوستیك سه یری حكومه تی هه ریمی كوردستان ده كات. به تایبته ئه و كاره دهسته ئه مریکیان كه له كوردستانى عیراقدا بوونه، وهك دوستیكى زور باش سه یری حكومه تی هه ریمی

کوردستان ده‌که‌ن، به‌لام ئه‌مریکیه‌کان نایانه‌وێت بکه‌ونه ناو بارودۆخیک که له نیوان کورده‌کان و عه‌ره‌به‌کانی عێراقدا یه‌کیکیان هه‌لبژێرن یا ناچار بن له نیوان ئانکارا و هه‌ولێردا یه‌کیکیان هه‌لبژێرن. له‌وانه‌یه ئه‌م هه‌لبژاردنه به قازانجی کورده‌کان نه‌بێت به هه‌وێ سیاسه‌ته "رییه‌لپۆلیتیکه‌کان" و کاریگه‌ری و ده‌سه‌لاتی زیاتری گه‌لی له دراوسێکانی کورده‌کان.

له کاتی ئیداره‌ی بوشدا، کوردستان پێگه‌یه‌کی زۆر گرنگ و یه‌کلاییکه‌ره‌وه‌ی له (ره‌وتی) به‌دیموکراسی‌بوونی عێراق و سیاسه‌تی ئاسایشی ئه‌مریکا له ناوچه‌دا هه‌بوو، به‌لام ئێستا زۆر زوو به‌و ئه‌وه‌ی بلێن ئیداره‌ی ئوباما چون سه‌یری کێشه‌ی کورد ده‌کات، باوه‌ر ناکه‌م خۆشیان هه‌شتا له‌سه‌ر ئه‌م مه‌سه‌له‌یه‌ی ساخ‌بویه‌نه‌ته‌وه.

هه‌رچه‌ند که حکومه‌تی هه‌ریمی کوردستان ئێستا نوێنه‌رایه‌تییه‌کی باشی له واشنگتن و گه‌لی له ولاتانی دیکه هه‌یه، به‌لام لۆبی کوردی به‌گشتی هه‌شتا به‌هه‌راورد له گه‌ل لۆبی نه‌ته‌وه‌کانی دیکه (بۆ نموونه لۆبی ئه‌رمه‌نییه‌کان بۆ به‌هرمی‌ناسینی ژینوسایدی ئه‌رمه‌نییه‌کان) زۆر لاوازه.

ماریانا شرونتاکی: کورده‌کان وه‌ک ته‌نها هه‌یزی راگرتنی هاوسه‌نگی یه‌که‌پارچه‌یی عێراق (هه‌م له‌ رووی یه‌که‌پارچه‌یی سیاسی و هه‌م له‌ رووی یه‌که‌پارچه‌یی خاکه‌وه) ده‌وریکی به‌رچاو و گرنگ هه‌م له‌ سیاسه‌ته‌کانی عێراق و هه‌م سیاسه‌تی ده‌ره‌وه‌ی ولاته‌ یه‌که‌گرتوه‌کانی ئه‌مریکا به‌نیسه‌ت

عیراق ده‌گێرن. له‌وانه‌یه‌ کورده‌کانی عیراق پێویستیان به‌ ئامریکا هه‌بێ، به‌لام به‌ هه‌مان شیوه‌ش سیاسه‌تی ده‌ره‌وه‌ی ئامریکا پێویستی به‌ کورده‌کان هه‌یه‌ بۆ ئه‌وه‌ی له‌گه‌ڵ پێکهاته‌ی سیاس‌ی له‌رزوکی عیراق مامه‌له‌ بکات، چونکه‌ سیاسه‌تی ده‌وله‌تانی ناوچه‌ ئیستا له‌گه‌ڵ سیاسه‌تی ده‌ره‌وه‌ی ئامریکا هاوئا‌هه‌نگ نیه‌ .

سیاسه‌تی ده‌ره‌وه‌ی ئامریکا گرێدراوی راگرتنی هاوسه‌نگی ناوچه‌ له‌ پێناو به‌رژه‌وه‌ندیه‌کانی ئامریکا‌دایه‌ و ئه‌مه‌ش بۆته‌ هو‌ی زیاتربوونی پشتیوانی ئامریکا له‌ ئامانجه‌کانی کورده‌کان. به‌هه‌رحال ئامریکا له‌ سیاسه‌تی ده‌ره‌وه‌ی خویدا هیچ به‌رنامه‌یه‌کی گشتی یا ئیستراتیژییه‌کی بۆ کورده‌کان نیه‌، چونکه‌ کورده‌کان له‌ نیوان ٤ ولاتی جیاوازا‌دا دابه‌ش کراون و هه‌رکام له‌م ده‌وله‌تانه‌ سیاسه‌تی تایبه‌تی خو‌یان به‌ نیه‌سبه‌ت کورده‌کان هه‌یه‌ .

سه‌ره‌رای ئه‌مه‌ش ئامریکا به‌نیه‌سبه‌ت بزوو‌تنه‌وه‌ی کورد له‌ هه‌رکام له‌م ولاتانه‌دا سیاسه‌تی نه‌رینی ، ئه‌رینی و بێلایه‌نی هه‌یه‌ و ئه‌مه‌ش له‌ چوارچێوه‌ی سیاسه‌تی گشتی ده‌ره‌وه‌ی رۆژه‌لاتی ناوه‌راستدایه‌، به‌لام تا ئه‌و شوینه‌ که‌ په‌یوه‌ندی به‌ ئه‌وروپاوه‌ هه‌یه‌، هه‌رچه‌ند که‌ ئه‌وروپا پشتیوانی له‌ ئامانجه‌کانی کورده‌کان و مافی مرو‌ف و ره‌وته‌ دیموکراتیکه‌کان ده‌کات به‌لام له‌گه‌ڵ ئه‌مه‌شدا ئه‌وروپا هیچ ئیستراتیژییه‌کی روونی بۆ کورد نیه‌. هه‌ر بۆیه‌ ئه‌وروپا سیاسه‌تی ده‌ستیوه‌رنه‌دان له‌ کاروباری سیاس‌ی ولاتانی

دیکه‌ی گرتووه‌ته بهر و زیاتر مه‌سه‌له‌ی ئابووری سیاسی بۆی گرنه‌گه .

په‌ه‌نسپی هاندانی دیمۆکراسی و ریژگرتن له شوناسه ئه‌تنیکیه‌کان، ئامانجه‌کانی کورده‌کان به‌فه‌رمی ده‌ناسیت، به‌لام له‌گه‌ل ئه‌مه‌شدا ئه‌م سیاسه‌ته‌له‌ ژیرکاریگه‌ری ئیستراتیژی درێژخایه‌نی ئامریکا بۆ راگرتنی هاوسه‌نگی هێزه‌کانی ناوچه‌دایه‌، که‌وابوو زۆر دۆره‌ که‌ ئامریکا به‌رژه‌وه‌ندیه‌کانی سیاسه‌تی ده‌ره‌وه‌ی خۆی له‌ پیناو ئامانجی سه‌ربه‌خۆیی کورده‌کاندا بخاته‌ ناو مه‌ترسی مه‌گه‌ر ئه‌وه‌ که‌ په‌یوه‌ندیه‌کانی کورده‌کان و ئامریکا بگاته‌ ئه‌و راده‌یه‌ که‌ به‌رژه‌وه‌ندیه‌کانی ئامریکا له‌ ناوچه‌ ئاسان بکات .

به‌ بۆچوونی من کشانه‌وه‌ی هێزه‌کانی ئامریکا له‌ عێراق له‌ ساڵی ۲۰۱۱ کاریگه‌ریه‌کی ئه‌وتۆی له‌ سه‌ر هه‌ریمی کوردستان و په‌یوه‌ندیه‌کانی ئامریکا و کورده‌کان نابیت، چونکه‌ به‌ پێی سه‌رچاوه‌ ئامریکاییه‌کان، ئامریکا پشتیوانی له‌ ئه‌رکی خۆی به‌نیه‌سه‌ت ئاسایشی ناوچه‌ ده‌کات. سه‌رنه‌که‌وتنی ستراتیژی ئامریکا پاش سه‌دام و ترسی هێزه‌کانی ناوچه‌ له‌ ئه‌گه‌ری نه‌مانی ته‌بابی له‌ نیوگروپه‌ سیاسیه‌کانی عێراق ده‌بێته‌ هۆی ئه‌وه‌ی ئامریکا به‌رده‌وام پشتیوانی له‌ عێراقیه‌کان بکات.

به‌ کورتی له‌ پیناو ئامانجی عێراقیکی یه‌کگرتوودا، سیاسه‌تی ئامریکا به‌نیه‌سه‌ت عێراق زۆر پشتی به‌ سه‌قامگیری باکووری عێراق به‌ستوه‌ بۆ ئه‌وه‌ی ناته‌بابیه‌ ناوخۆیه‌کانی ده‌وله‌تی عێراق کۆنترۆل بکات. که‌وابوو

كوردەكانى عىراق دەۋرى سەرەكى خۇيان لە سياسەتى
دەرەۋەى ئامرىكا لە داھاتودا رادەگرن. ھاۋكات كوردەكان
بەرژەۋەندىەكانى خۇيان پېش دەخەن و حكومەتى ھەرىمى
كوردستان لە ئاستى ناۋچە و نۆنەتەۋەيىدا درېژە بە
پېشخستنى سياسەتى خۇى دەدات .

توماس نابرسىۋ: گرنگترين شت بۆ ۋلاتە يەكگرتوۋەكانى
ئامرىكا ۋەك زلھىزى جىھان، سەقامگىرىيە. مەبەستم ئەۋەيە
كە ئەمرىكا ھىزىكى كۆنسیرۋاتىفە كە دەيەۋىت كىشە و
ناكۆكى نەبىت و نەھىلېت ھىچ ۋلاتىك زۆر بەھىز بىت.
لەمە زياتر ئەمرىكا دەيەۋىت پەيۋەندىە زۆر گرنگەكانى
خۇى لەگەل ۋلاتانى بىانى رابگرىت، بەلام بەھەرھال
كىشەى كورد ھەندى جار ئەم مەسەلەيەى لە ئامرىكا
تېكداۋە. بۆ نموۋە سەرەپاي ئەۋ شتە كە بەلگەنامەكانى
ۋىكىليكس نىشانى دەدات، واشىنگتۆن گرنگىەكى يەكجار زۆر
بەھاۋپەيمانىيەكەى لەگەل توركيە دەدات. بەھەرھال
ھەلسۆكەۋتى خراپى لەمىژىنەى توركيە لەگەل كوردەكانى
خۇى و ترسى توركيە لە دروستبوۋنى كوردستانىكى سەربەخۇ
بوۋەتە ھۆى ئەۋەى كە پەيۋەندىە نزيكەكانى كوردەكان و
ئامرىكا دژوارتر بىت و ئەگەر ئەمرىكا ناچار بىت لە نىۋان
كوردەكان و توركيادا يەككىيان ھەلېزىرىت بىگومان توركيە
ھەلدەبىزىرىت. ھەروەھا دەۋلەتى توركيە لەۋە دەترسىت كە
ئەۋ رېژە زيادە خودمۆختارىيە كە كوردەكانى عىراق ھەيانە
كوردەكانى توركييا ھان بدات داۋاي ھەمان شت لە توركييا

بکەن (کە تورکەکان بەهیچ شیوەیەک قبوولی ناکەن) .
 کەوابوو ئەم مەسەلەیە ئەوەی بۆ ئامریکا زۆر دژوار کردووە
 کە خۆی زۆر لە ئامانجەکانی کوردەکان نزیک بکاتەووە،
 تەنانەت ئەگەر بێشێهوییت .

بەهەمان شیوە ئامریکا دەیه‌و‌ی‌ت عێراق وەک دۆستی
 ئامریکا سەقامگیر و خوشبژیو بی‌ت، بە‌لام کێشە‌کە ئە‌و‌ه یە
 کە ئە‌م ئامانجە رۆژ بە‌رو‌ژ دژوار‌تر دە‌بی‌ت. تە‌نها ئە‌م
 دوا‌یانە بوو کە دە‌و‌ڵە‌تی ئامریکا بۆی دە‌رکە‌وت ناب‌ی‌ت پ‌شت
 بە‌دە‌و‌ڵە‌تێک لە بە‌غداد ب‌ه‌س‌ت‌ی‌ت کە لە‌لایەن ئێ‌ران‌ه‌و
 پ‌شتی‌وانی لێ‌دە‌ک‌ری‌ت و تێگە‌یشت کە زۆر زە‌حمە‌تە بارودۆخی
 ئاسایشی عێراق پ‌تە‌و بی‌ت. لە‌مە زیاتر هێ‌زە دە‌رە‌کیە‌کان
 بە‌رده‌وام دە‌س‌تی‌وه‌ردان لە عێراق دە‌کە‌ن و سی‌س‌تمی سی‌اسی
 عێراقیان لە‌پ‌ی‌ناو ئامانجە‌کانی خۆیاندا تێک‌دا‌و‌ه. ئە‌لبە‌تە
 سە‌قامگیر‌ترین ش‌و‌ی‌نی عێراق کورد‌ستانە، بە‌لام بە‌هە‌رح‌ال
 پ‌شتی‌وانیکردن لە‌م دوورگە سە‌قامگیرە دە‌بی‌تە ه‌و‌ی ئە‌و‌ه کە
 بە‌ریان بە‌رە‌و جیا‌بو‌ونە‌و‌ه لە عێراق لە‌لایەن ئە‌و هێ‌زان‌ه‌و
 زیات‌ر بی‌ت کە دە‌یانە‌و‌ی‌ت کیانی عێراق تێک بدە‌ن و
 سە‌قامگیری سی‌اسی، کۆمە‌ل‌ایە‌تی و ئابووری ئە‌و و‌لاتە لە‌ناو
 ب‌ه‌ن. کەوابوو ئە‌و ئی‌س‌تراتی‌یه کە ئامریکا لە‌پ‌ی‌ناو
 بە‌رژە‌و‌ه‌ندیە‌کانیدا تا ئی‌ستا لە عێراق پ‌ه‌ی‌رە‌وی
 کردووە (تە‌نانەت ئە‌گەر ب‌ی سوودیش بی‌ت) تە‌نیا رێگ‌ا‌چارە‌یه
 کە لە بە‌رده‌م ئامریکا‌دا‌یه. کەوابوو ئە‌گەر دە‌بین‌ین ئامریکا
 ئامانج‌گە‌لی نایە‌کانگیری ه‌یه ش‌ت‌یک‌ی ئاساییه.

بهو هۆکارانه که باسم کردن ئەمریکا پشتیوانی
لەسەر بەخۆیی کوردستان ناکات ، مەگەر بهو مەرجە که
عیراق و تورکیە به سەر بەخۆیی کوردستان رازی بن، بەلام
شتی واش مومکین نییه.

لەوانەیه ئەمریکا هەم وهک دۆست و هەمیش وهک
هاوپه یمان سهیری کوردهکان بکات، بەلام بههه رحال ئەمه
بهواتای ئەوه نیه و نابیت واش لیک بدریتهوه که ئەمریکا
کوردهکان ناکات به قوربانی بهرژه وهندیه نهتهوهیه گهورهتر
و یهکلاییکه ره وهکانی خۆی که ههندیکیان بریتین له
هاوپه یمانیه که ی له گهڵ تورکیا ، سهقامگیری عیراق و
پیشگرتن له بالاده ستبوونی ئێران به سههه روژهه لاتێ
ناوه راست و کهنداوی فارس. به داخه وه کوردهکان له ناو
کۆمه لیک هاوکی شه ی جوگرافی و ژئۆپلۆتیکیدا گیریان کردوه
و له نیوان سنووری سیاسی کۆمه لیک ده ولته ی گرنگدا
دابهبوونه که هیچ کهس (جگه له خۆدی کوردهکان) نایه ویت
ئهم سنوورانه ئالوگۆری به سههه ردا بیت، که وابوو هۆکاری
ئهو ی که زله یزی ئامریکا و هه موو زله یزهکانی دیکه وا
هه لسوو که وت ده کهن هه ره ئه وهیه.

له په یوه ندی له گهڵ سیاسه تی ئەمریکا به نیسه به ت
کوردستانی تورکیه پیموایه ئەمریکا ریگه به وه نادات که
مه سه له ی کوردستان په یوه ندیهکانی له گهڵ تورکیا تیک بدات
مه گه ره ئه وه که تورکیا سیاسه تی خۆی به ته واوی بگۆریت و
خۆی له روژئاوا دور بخاته وه و خۆی له جیهانی ئیسلام نزیک
بکاته وه، به لام ئەگه ره ئه وه روو نه دات، پیموانیه هیچ

گۆرپانكارىيەك روو بدات كە قازانچىكى ئەوتۇى بۇ كوردەكانى
توركيا تىدابىت .

مەسەلەى جدى بەنيسبەت پەيوەندىيەكانى ئەمريكا و
كوردەكان ئەوہىيە كە مېژوو قەد لەگەل ئامانجى كوردەكاندا
باش نەبووہ . كوردەكان لەنيو تراژىديايەكى رتۇپلۇتىكى
گەورەدا گىريان خواردووہ . بەھۆى برپارى جىھانى دەرەوہ
كوردەكان لەنيوان كۆمەلەك دەولەتى زۆر گرنگدا دابەش
كراون واتا لەنيوان عەرەبەكان، فارسەكان و توركەكاندا . لە
ئاكامدا ھەموو ئەم دەولەتانە كوردەكانيان دژى دۆژمنەكانى
خۆيان بەكارھىناوہ و يەكيتى كوردەكانيان تىكداوہ و
بارودۇخچىكان رەخساندوہ كە تىيدا كوردەكان بوونەتە
داردەستى بەرژەوہندى كەسانى دىكە و دەولەتەكان كەلكيان
ليوہرگرتوون و ھەر كاتىك پيوستيان پيياننەمابايا دستيان
لەھەلگرتوون . لەمەزىاتر بەھۆى ھەلكەوتى جوگرافىيى
كوردستان، ئامانجە سياسىيەكانى كوردەكان وەك
ھەرەشەيەكى راستەوخۇ بۇ يەكپارچەيى خاكى عىراق،
ئىران و توركىيە سەير دەكرىت، لەئەنجامدا لە داھاتودا
پشتىوانىيەكى ئەوتۇ لە ناوچە لە كوردەكان ناكرىت .

بە كورتى، بە بۆچوونى من ئەمريكا و ولاتانى ئوروپايى
ھىچ سياسەتتىكى تۆكمەيان بۇ كورد نىيە . ئەم دەولەتانە
ئىستراتژى و سياسەتتىكى درىژخايەن و ستاندارديان ھەيە بۇ
ئەوہى سەقامگىرى ناوچە بپارىژن و پەرەى پىپىدەن .
سياسەتى ئەوان بە نىسبەت كورد واىە واتا نايانەويىت
سنوورەكانى عىراق و توركيا ئالوگۆرى بە سەردا بىت و ئەم

ناته‌باییه له نیوان سه‌قامگیری ناوچه و مافی چاره‌ی
خۆنوووسین بۆ کورد هه‌میشه کاریگه‌ری نه‌رینی له سه‌ر
کوردەکان وه‌کو نه‌ته‌وه‌یه‌ک هه‌بووه. هه‌یزه ده‌ره‌کییه‌کان
ناچارن به‌و شیوه‌یه هه‌لسوکه‌وت له‌گه‌ڵ بارودۆخه‌که بکه‌ن
که له راستیدا هه‌یه نه‌ ئه‌وه که پێیانخۆشه بارودۆخه‌که
چۆن بێت. به‌رژه‌وه‌ندی هه‌یزه بیانییه‌کان له‌وه‌دایه‌که
له‌ده‌هاتوودا پێش له‌سه‌ربه‌خۆیی کوردستان بگرن ئه‌گه‌رنا
به‌رژه‌وه‌ندیه‌ گرنگه‌کانیان له‌ناو ده‌چی‌ت.

ژۆردی تیژهل: هه‌رچه‌ند که هه‌ر له سه‌ره‌تای سه‌ده‌ی ۲۰هه‌
هه‌ندی کەس له نیو ده‌وله‌تانی ئوروپایی و ئه‌مریکا
خه‌مخۆری ئامانجی کوردەکان بوونه، به‌لام ئه‌گه‌ر له
روانگه‌ی می‌ژووویه‌وه سه‌یر بکه‌ین ده‌بینین که ئه‌مریکا و
ولا‌تانی رۆژئاوایی هه‌یج سیاسه‌ت یا ئیستراتژییه‌کیان بۆ کورد
وه‌ک نه‌ته‌وه‌یه‌ک نه‌بووه. فه‌رانسه، بریتانیا و ئه‌مریکا زیاتر
گرنگیان به‌ هاوسه‌نگی هه‌یزه‌کانی ناوچه و سه‌قامگیری ئه‌و
ولا‌تانه داوه که کوردەکان تیاندا ده‌ژین، ئه‌لبه‌ته ئه‌م
مه‌سه‌له‌یه به‌هۆی سه‌ره‌له‌دانی دیاسپۆرای کورد تا
را‌ده‌یه‌ک ئالوگۆری به‌سه‌ردا هاتووه، چونکه دیاسپۆرای کورد
له هه‌ندی رووه‌وه زۆر چالاک بووه. ره‌وتی پێشکه‌وتنی
یه‌کی‌تی ئوروپاش یارمه‌تی به‌ هه‌لسوکه‌وتکردنیک‌ی جیاواز
له‌گه‌ڵ مه‌سه‌له‌ی کورد داوه. پته‌وبوونی ئازمونی هه‌ری‌می
کوردستان وه‌ک گیانیکی نیمچه سه‌ربه‌خۆ له‌وانه‌یه ئه‌و
شیوه هه‌لسوکه‌وته زیاتر بگۆڕیت و باشت‌ری بکات. به‌هه‌رحال

ئەمە بە واتای ئەو نەهەتە وەیک لە ئارادایە .

هاکان ئوزنوغلوو: سیاسەتی روژئاوا بەنەیسبەت کوردەکان دوو رەهەندی هەیە: یەکەمین و گەرجتەین رەهەندی ئەم سیاسەتە لە لایەن سیاسەتمەدارە روژئاواییەکان لە روانگە بەرژەوەندی ئیستراتژیکەو دادەپێژێت. کوردەکان وەکو کێانیکی گشتی گەرجییەکی زۆر ئەوتۆیان بو بەرژەوەندییەکانی روژئاوا لە سەدە ٢٠ دا نەبوو، بەلام ئەم بارودۆخە لە دوا ھێرشی ئەمریکا بو سەر عێراق لە ٢٠٠٣ ئالوگۆری بەسەردا ھاتوو. کوردەکانی عێراق ئیستا بوونە بە فاکتۆریکی پەربایەخ و گەرج و متمانەپێکراو بو بەرژەوەندییەکانی ئەمریکا لە ناوچە. رەهەندی دووھم ، مەسەلە پێشێلکردنی مافی مەرقە لە لایەن ئەو ولاتانە کە کورد تێیاندا دەژین. ئەگەر لە روانگە میژووییەو سەیر بکەین دەبینین کە نێگەرانی و ھەلسەنگاندنە مافی مەرقیەکان بەنەیسبەت بارودۆخی دژواری کوردەکان ھەمیشە بو بەرژەوەندییە ئیستراتژیکەکانی روژئاوا لە پکە دووھمی گەرجیدا بوو.

جاناتان رەندیل: خەلکی ئەمریکا وەک شەپکی پەرخەجی ھەلە سەیری شەری عێراق دەکەن، ھەرچەند کە ھەندی کەس وای لیکدەدەنەو کە ئەم شەپە سەرکەوتوو بوو. لە بیرمان نەچیت کە پاش شکستی ئەمریکا لە قیەتنام ، خەلکی

ئەمەریکا پێیان خۆش نەبوو بۆ سەڵەهای سالی هیچ شتیکی
 سەبارەت بەو ولاتە بێسن. ئەمریکییەکان لە شەری عێراق
 بێزار بوونە، تەناتە ئەگەر مەسەلە ی نەوت ناچاریان
 بکات هێشتا خۆیان لە ناو کێشەکاندا بهێڵنەو هەرچەند کە
 من پێمانییه ویلایە تە یە کگرتووکانی ئەمریکا و ئەوروپا لە
 بنەرەدا خاویاری نەوتی عێراق بن، زلهیزە سەرەکییەکانی
 دیکەش هەروا. لەبیرمان نەچیت کە بە راست یا ناراست،
 شەری عێراق وەک فاکتەرێک سەیر دەکریت کە یارمەتی بە
 لاوازبوونی ریزەیی هیزی بێ وینە ی ئەمریکا و سەرەلانی
 هیزی ولاتی چین و هیند داو، هەرچەند کە سەرەلانی
 چین و هیند شتیکی مسوگەر بوو، بەلام بە هوی شەری عێراق
 لە لایەن سەرۆک جۆرج بوشەو ئەم رەوتە خیراتر بوو .

بە کورتی من گومانم لەوەدا هەیە کە رۆژئاوا سیاسەتیکی
 چروپری بە نێسبەت کورد وەک و نەتەوێک هەبیت بە
 تاییبەت ئەگەر مەبەست کوردەکانی سەراسەری ناوچە بێت.
 ترسی من ئەوێکە بە تاییبەت ولاتە یە کگرتووکان پشت لە
 عێراق و کوردەکان بکات. ئەو بێزارییە خەلکی ئەمریکا لە
 شەری عێراق و کەمبوونەوێ ریزەیی دەسەلاتی ئەمریکا لە
 رووی مەنتیقییەو و تاکە ی ئەوێکە تەوانایی واشنگتۆن بۆ
 کاریگەریدان لە سەر رووداوەکانی داهاوو کەم دەبێت و
 لەوانە یە (سیناریوی) پەیمانی سەعدئاباد (کە ولاتی
 دراوسی کوردەکان لە سالی ۱۹۳۷ دژ بە کوردەکان مۆریان
 کرد) دووبارە بێتەو و ترسی کوردەکان هەر بەردەوام بێت.
 هەر وەها دەبێ لەبیرمان بێت کە ولاتە یە کگرتووکان و

ئەوروپا لە مېژوودا بە دەگمەن ھانی مافە سیاسییەکانی
کوردەکانیان داوھ.

نوفرا بینگیف: ویلایەتە یەكگرتووھەکانی ئەمریکا و ولاتانی
ئەوروپایی سیاسەتییی روونیان بە نەیسەت نەتەوھە کورد
بە گشتی نییە. لەم پەيوەندییەدا ھەر دەولەتێک سیاسەتی
خۆی ھەیە. بە گشتی ئەم دەولەتانە وا بیر ناکەنەوھە کە
کوردەکان دەبێ مافی چارە ی خۆنووسین یا دەولەتی خۆیان
ھەبێت. لە راستیدا ئەم دەولەتانە وەك شتیکی پیرۆز سەیری
ئەو ھاوکیشانە دەکەن کە پاش شەری یەكەمی جیھانی تا
ئێستا بە سەر سیاسەتی ناوچەدا زالن و نایانەوێت ئەم
ھاوکیشانە بگۆردرێن. خالی ناتەبا ئەوھە کە ئەم دەولەتانە
مافی دامەزراندنی دەولەت بو فەلەستینیەکان بە پەوا
دەزانن بەلام بو کوردەکان بە پەوا ی نازانن، لە کاتیگدا کە
گەلی کورد لە فەلەستینیەکان کۆنترە و نفوسیشیان زۆر لە
نفوسی فەلەستینیەکان زیاترە. (ئاستییەکە ی ئەوھە کە
کوردەکان بە پێچەوانە ی فەلەستینیەکان لە ریکخراوگەلی
نیونەتەوھیی وەك نەتەوھە یەكگرتووھەکان نوینەریان نییە و
ئەمەش بووھتە ھۆی ئەوھە ییگە ی کورد لە گۆرەپانی
نیونەتەوھییەدا لاواز بێت.

بەنەیسەت مەسەلە ی کورد و ئیسراییل ، گەلی ئیسراییل زۆر
ھاوسۆزی گەلی کوردە، بەلام دەولەتی ئیسراییل ھیچ
سیاسەتیکی تۆکمە ی لەم پەيوەندییەدا نییە. لە رووی
تیورییەوھە لەوانە یە ھیچ ناتەباییەك لە نیوان

په یوه نډییه کانی ئیسراییل و تورکیا له لایه ک و
په یوه نډییه کانی ئیسراییل و کورده کان له لایه کی دیکه وه
نه بیټ، ههروه ها که تورکیا هیچ ناتهباییه ک له نیوان
په یوه نډییه کانی خووی له گهل ئیسراییل له لایه ک و
په یوه نډییه کانی له گهل فهلهستینییه کان له لایه کی دیکه وه
نابینیت، هه مان شت به نیسه ت په یوه نډییه کانی ئیسراییل و
تورکیا و کورده کانیش راسته. به لام له ئاستی واقیعا ئهم
دوو شته پیکه وه ناتهبان. ئیسراییل ناتوانیت دهوری
ئاشته ره وه له نیوان کورده کان و دهوله تی تورکیادا بگیړیت
چونکه ئانکارا کی شه ی کورد به کی شه یه کی ناوخوی
ده زانیټ. به گشتی ئه گهر ئیسراییل ناچار بیټ له نیوان
به رژه وه نډییه ئیستراتژیکه کانی و نیگه رانی بو مه سه له
مروقدوستانه کان (له وانه مافه کانی کورده کان) یه کیکیان
هه لبرژیټ، به رژه وه نډی ئیستراتژیکی خووی هه لده بژیټ.
ئیسراییل و کورده کان ده توان له بوارگه لی جوړا و جوړی
کولتووری و کومه لایه تی دا ده ست به په ره پیډانی
په یوه نډییه کانیا ن بکه ن. به گشتی خالی هاوبه شی زور له
نیوان گه لی کورد و گه لی ئیسراییلدا هیه که ده کریټ له م
پیناوه دا که لکی لیوه ربگیړیت.

کارول پرونهوینر: گرنگیدانی ئه مریکا به کورد روژ به روژ
زیاتر ده بیټ و ئه وه ده رفه تیکی گه وره یه بو کورده کان بو
ئوه ی ئیستراتژی سیاسی خو یا ن له گهل ئه مریکا به ره و پیښ
به رن. ویلا یه ته یه کگرتوه کانی ئه مریکا نایه وئ خو ی بخاته

نیو کی‌شهی کورده‌کانی تورکیه چونکه مه‌سه‌له‌یه‌کی زۆر
 هه‌ستیاره . به هۆی ئه‌وه‌ی ده‌وله‌تی تورکیه هاوپه‌یمانی
 سه‌ره‌کی ئه‌مریکایه ، ئه‌مریکا کورده‌کانی تورکیه به کورده
 خراپه‌کان ده‌زانیت به‌لام کورده‌کانی عێراق به کورده
 باشه‌کان ده‌زانیت. له‌گه‌ڵ ئه‌مه‌شدا تورکیه ده‌یه‌وێت
 په‌یوه‌ندیه‌کانی خۆی له‌گه‌ڵ دراوسێ‌کانی پته‌وتر بکات که
 هه‌ندیکیان به ته‌واوی دژی ئه‌مریکان وهک ئێران، که‌وابوو
 کورده‌کان ده‌رفه‌تی ئه‌وه‌یان به‌ده‌ست هه‌یناوه له‌ بۆشایی
 په‌یوه‌ندیه‌کانی نیوان واشنگتۆن و ئانکارا که‌ڵک وه‌ربگرن .
 به‌لام کی‌شهی کورده‌کانی ئێران هه‌یج کاربگه‌رییه‌کی
 راسته‌وخۆی له‌ سه‌ر سیاسه‌تی ده‌ره‌وه‌ی ئه‌مریکا نییه‌، چونکه
 ئه‌مریکا زیاتر گرنگی به‌ مه‌سه‌له‌ی ناوکی ئێران ده‌دات.
 ئه‌مریکا ده‌یه‌وێت ده‌وله‌تی عێراق سه‌قامگیر بێت بۆ ئه‌وه‌ی
 هه‌یزه‌کانی ئه‌مریکا به‌ ته‌واوی تا کو‌تایی سالی ۲۰۱۱ له
 عێراق بکێشنه‌وه. سه‌رۆک ئۆباما به‌لینی ئه‌وه‌ی داوه و
 کورده‌کان له‌ راستیدا به‌شیکی گرنگی ئه‌و مه‌سه‌له‌یه‌ن.
 ئیداره‌ی ئه‌مریکا ئه‌وه‌ی پشت‌راست کردووه‌ته‌وه که‌ بێ
 پشتیوانی کورد ئه‌و ره‌وته‌ سه‌رناگریت و عێراق یه‌کگرتوو و
 سه‌قامگیر نابیت .

پرسپار: سیاسهتی ئەمریکا بەنێسبەت کێشەیی کەرکووک و ناوچه جێناکوکهکان چییه؟

سین کان: مەسەلەی کەرکووک و ناوچه جێناکوکهکانی دیکە زۆر گرنگە. رێکنەکهوتن لەسەر سنووری باشووری کوردستانی عێراق ئەمڕۆ بوە بە سەرچاوەی سەرەکی نائارامی و ناسەقامگیری و لەوانەیە لە داهااتووشدا ببێ بە سەرچاوەی ناسەقامگیری و تەنانت پێکدادان. ئیدارەی باراک ئوباما پێیوایە ئەگەر ناکۆکییەکانی کورد و عەرەبەکان چارەسەر نەکرێت، دەبێتە مەترسییەکی گەورە بۆ سەقامگیری عێراق .

ئەمریکا سیاسەتی ئەوەیە کە ئەم کێشە تەنها بە رێکهوتنی خودی عێراقیەکان چارەسەر بکرێت. ئەمریکا پشتیوانی لە هەولەکانی عێراقیەکان بۆ چارەسەرکردنی ئەو کێشە دەکات، بەلام زۆر دوورە کە بەرنامەی خۆی بخاتەپروو. من لە سەر ئەو باوەڕەم کە لە داهااتوویەکی نزیکدا ئەمریکا لە پال UNAMI دا بەغداد و هەولێر هان دەدات رەوتیکی سیاسی بۆ چارەسەرکردنی کێشە سەرەکییەکانیان بگرێت. ئەگەر هەر دوو لا وا بکەن و لە سەر مەسەلە دژوارەکان وەک کەرکووک نەرمونیانی بنوێنن، ئەوکاتە ئەمریکا بە شیوەیەکی چالاک پشتیوانی لەو رەوتە دەکات و کۆمەڵێک دڵنیاویی بۆ جێبەجێبوونی رێکهوتننامەکان دەخاتەپروو، بەلام ئەگەر وا نەبێت رێژەی تیۆهگلانی ئەمریکا لەو مەسەلەیه روژ بە روژ کەمتر دەبێتەوه.

دانییل سیرقیڤ: هیوادارم که ریگاچارهیهك له ئه نجامی وتووێژ بو کێشه‌ی ناوچه جیناکۆکه‌کان، له‌وانه که‌رکووک بدۆزرێته‌وه. کێشه‌ی جیناکۆکه‌کان یه‌کێ له‌و کێشه جیدیانه‌یه که ده‌بیته لانیکه‌م تا راده‌یه‌ك چاره‌سه‌ر بکریته، پێش ئه‌وه‌ی هێزه‌کانی ئه‌مریکا له عێراق پاشه‌کشه بکه‌ن. ئه‌م کێشه‌یه له‌م سالانه‌ی دواییدا یه‌کێ له‌ کێشه‌ گه‌وره‌کانی نیوان کورد و عه‌ره‌به‌کان بووه و ئه‌مریکاییه‌کان فاکتۆریک بوونه که هاوسه‌نگییان له‌م په‌یوه‌ندییه‌دا راگرتووه. هاوکات له‌گه‌ڵ نزیکبوونه‌وه‌ی کاتی ده‌رچوونی هێزه‌کانی ئه‌مریکا له عێراق ئیستا زیاتر له هه‌ر کاتیکی دیکه پێویسته که ئه‌م کێشه‌یه به‌ ناوبریوانی ئه‌مریکا چاره‌سه‌ر بکریته.

نه‌ته‌وه یه‌که‌گرتوو‌ه‌کان هه‌ولێ زۆری داوه بو ئه‌وه‌ی کێشه‌ی که‌رکووک چاره‌سه‌ر بکات و تاییه‌تمه‌ندییه میژوویی و کولتوورییه‌کانی هه‌موو ناوچه‌کانی له پێش چاو گرتوو و به‌گشتی ریگاچاره‌ی کێشه‌که‌ی خستوو‌ه‌ته‌په‌روو، به‌لام نه‌ته‌وه یه‌که‌گرتوو‌ه‌کان ئه‌ی توانایی و ده‌سه‌لاته‌ی نییه که لایه‌نه‌کان ناچار به‌ قبوولی ئه‌م ریگاچاره‌یه بکات و به‌ بۆچوونی من بو ئه‌وه‌ی ئه‌م ریگاچاره‌یه جێبه‌جێ بیته پێویسته ئه‌مریکا پشتیوانی له‌م ریگاچاره‌یه‌ی نه‌ته‌وه یه‌که‌گرتوو‌ه‌کان بکات.

رابىرت نولسۆن: ئەمىرىكا دەيەويىت كوردستانى عىراق
 ئۆتۆنۆمىيەكى بەھىزى ھەبىت. ئەمىرىكا ھەروھا پېويستى
 بەوھىيە كە پەيۋەندىيەكانى لەگەل توركيە باش رابگريىت ،
 كەوابوو ھەلۋىست و تىروانىنەكانى واشىنگتۆن بەنىسبەت
 كەركووك و ناوچە جىناكوگەكان ھەروا ناروون دەبىت، چونكە
 ئەمىرىكا دەيەويىت ھەموو لايەنەكان رازى بن. واشىنگتۆن
 ھىوادارە كە راستىيەكان و سىياسەتەكانى كوردەكان و
 عەرەبەكان لەئاستى واقىعدا لە سەر بنەماي ئەو ھەلۋىستە
 بىت كە ئامىرىكا لە داھاتوودا ھەلپىدەبژىريىت. واديارە ئەمىرىكا
 بەشويىن سىياسەتى بەرپۋەبردنى كىشەكاندايە بۆ ئەوھى لە
 ريزەي سەربازىچىتى خۆي لە عىراق كەم بكاتەوھ. ئەگەر لە
 داھاتوودا پىشھاتەكان بەرھەو دژمنايەتى يا توندوتىزى بچىت
 و ناكۆكى چەكدارى لەنئىوان كورد و عەرەبەكاندا
 سەرھەلبداتەوھ، واشىنگتۆن خۆدى كوردەكان و عەرەبەكان
 سەرزەنش دەكات و دەلئىت : "ئىمە ھىچمان لە دەست نايىت،
 ئەم خەلكە(كورد و عەرەب) ھەتا بوو ھەر پىكەوھ شەپريان
 كردووھ". ئەلپەتە ئەمىرىكا ئىستراتىزى سەربازى و بنكە
 ھەوالگريەكانى خۆي لەعىراق ھەر رادەگريىت بۆ ئەوھى لە
 سەرھەو چاودىرى چۆنەدەرھەو ھاتوچۆى نەوت و گاز و
 ھىلى بۆرى بكات كە نەوت و گازى عىراق دەگوازيىتەوھ بۆ
 دەرھەو. كەوابوو كىشەي كورد لە داھاتوودا لەچوارچىۋەي
 ئەم ھاوكىشە گەرھەترە رتۇپلۋتىكى و رتۇئىستراتىزىيەكانەدا
 شەكل دەگريىت .

من پیموایه ئەمریکا وای پێ باشتره که کێشه‌ی که‌رکووک
 زۆرتر له‌ ریڤای نه‌ته‌وه‌ یه‌گگرتوو‌ه‌کانه‌وه‌ چاره‌سه‌ر بکری‌ت.
 ئەمریکا پشتیوانی له‌ پێشنیاره‌کانی نه‌ته‌وه‌یه‌گگرتوو‌ه‌کان
 ده‌کات بۆ ئەوه‌ی کورده‌کان ، عه‌ره‌به‌کان، تورکه‌مانه‌کان و
 مه‌سیحیه‌کان له‌ناو شاری که‌رکووک و ئەگه‌ر بکری‌ت له‌
 پارێزگای که‌رکووک پێکه‌وه‌ ریڤ بکه‌ون و ده‌سه‌لاتیان
 هه‌بێت. ئەمریکا له‌وانه‌یه‌ پشتیوانی له‌ گه‌رانه‌وه‌ی که‌رکووک
 بۆ سه‌ر هه‌ری‌می کوردستان نه‌کات، چونکه‌ ئەمه
 په‌یوه‌ندیه‌کانی ئامریکا و ده‌سه‌لاتی به‌غداد تێکده‌دات.
 هه‌روه‌ها له‌ قۆناخی یه‌که‌مدا کاریگه‌ری له‌سه‌ر
 په‌یوه‌ندیه‌کانی کورده‌کان و عه‌ره‌به‌کان له‌ ناوچه
 جێناکوکه‌کان به‌تایه‌ت پارێزگای نه‌ینه‌وا داده‌نی‌ت .
 مه‌سه‌له‌ی دووه‌م ئەوه‌یه‌ که‌ تورکیه‌ پێی خۆش نییه‌ که‌رکووک
 بگه‌رێته‌وه‌ سه‌ر هه‌ری‌می کوردستان و پشتیوانی له‌ سوننه‌کان
 ده‌کات. ئەم مه‌سه‌له‌یه‌ له‌ به‌لگه‌نامه‌کانی ویکیلیکسدا که‌
 له‌م دواییانه‌ بلا‌بووه‌وه‌، به‌ روونی نیشان دراوه‌ .

واین وای: هاوکات له‌گه‌ڵ ده‌ستپێکردنی ره‌وتی کشانه‌وه‌ی
 هیزه‌کانی ئەمریکا له‌ عێراق ، ده‌وله‌تی ناوه‌ندی ، ده‌زگای
 ئاسایشی عێراق ، حکومه‌تی هه‌ری‌می کوردستان و هی‌زی
 پێشمه‌رگه‌ ده‌بێ ئاگادار بن ناکوکیه‌کان له‌ سه‌ر مه‌سه‌له‌ی
 که‌رکووک و ناوچه‌ جیناکوکه‌کان توندوتیژی لێنه‌که‌ویته‌وه‌ .
 به‌نیسه‌به‌ت ناکوکیه‌کانی هه‌ولێر و به‌غداد و مه‌سه‌له‌ی
 که‌رکووک ، ئەمریکا نایه‌وێت لایه‌نی هه‌ولێر یا به‌غداد

بگريٽ، به لَام به هؤى به رژه وهنديه کاني له گهل دهوله تي به غداد و ته نانه ت دهوله تي تورکيه که هاوپهيماني ئه مريکايه له ناتودا، ئه مريکا به نيسبه ت نيگه رانيه کاني به غداد و تورکيه بيدهنگ نابيت. له گهل ئه مه شدا به هه رحال هه ميشه له سالاني رابردودا هه نديئ که س له ئاستي نافه رمي دهوله تي ئه مريکا دا زور خه مخوري کورده کان و بارودوخه دژواره کهيان بوونه، که وابوو ئه م لايه نه ش و له ئه مريکا دهکات به نيسبه ت مه سه له ي که رکوک و ناوچه جيناکوکه کان هؤشيار بټ. به هه رحال ده بي هه ر دوولا به جوړه ريگاچاره يه ک بگن که خويان به زه ره رمه ند نه زانن.

ماريانا شرون تاکی: ئامريکا نايه ويټ به شيوه ي راسته وخو له گهل مه سه له ي که رکوک رووبه پروو بيته وه، به تاييه ت خوي ناخاته ناو هه وله کاني کورده کان بو گه پاندنه وه ي که رکوک بو سه ر هه ري مي کوردستان که کورده کان وه ک سه مبولي نادادپهروهري و سه رکوت و پيشيلبووني مافي خويان سهيري ده که ن. هه رچه ند که سياسه تي ئه مريکا ئه وه يه که ريگاچاره يه کي سياسي دريژخايه ن بو کيشه ي که رکوک و ناوچه جيناکوکه کاني ديکه بدوزريته وه و له ريگاي تيمي ئاوه دانکردنه وه ي که رکوک (PRT) ژيړخاني ئابووري ئه و ناوچانه پيش بکه ويټ و خه لکي ئاواره ي که رکوک بگه ري نه وه سه ر زيدي خويان، به لَام له گهل ئه وه شدا هه لويستي ئه مريکا به نيسبه ت کيشه ي که رکوک به گشتي ناروونه.

جانا تان رەندىل: مەن زۆر بە پارىژەۋە بىروبۇچوونى خۇم بە نىسبەت مەسەلەى كەركووك دەردە بىرم. پېشنىارە جۇراۋجۇرەكانى نەتەۋە يەكگرتوۋەكان و گروپى قەبرىانى نىۋنەتەۋەيى بۇ رېبەرايەتى حكومەتى ھەرىمى كوردستان و بىروپراى گشتى خەلكى كوردستان ھەزم ناكىت. ھىوادارم كە سازشنىكى گونجاو لەسەر كەركووك بكىت بۇ ئەۋەى كەركووك نەبىتە بنبەستىكى سىياسى لە عىراق و نەبىتە ھۆى ئەۋەى ئەو پېشكەۋتنە گەۋرەيە كە كوردەكانى عىراق و حكومەتى ھەرىمى كوردستان بەدەستىان ھىناۋە لەبار بچىت.

لىام ناندېرسون: حكومەتى ھەرىمى كوردستان دەبىت خۇى يەكلایى بكا تەۋە كە بەراستى كەركووك چەندە بۇى گىرنگە؟ ئەگەر كەركووك بۇ كورد كېشەيەكى چارەنۇسساز و يەكلایىكەرەۋەيە ، كەۋابوۋ رېبەرانى كورد دەبىت ھەلۋىستى سىياسى زۆر توند بگىرنەبەر و تا كاتىك كە ھەندىك ئىمتىيازى باش بۇ مەسەلەى كەركووك بە دەست نەھىنن، لەگەل حكومەتى ناۋەندى ھاۋكارى نەكەن و ئەگەر سەرەنجام ئەمەش سەرى نەگرت دەبىت ئىمزاى ۱۰% خەلكى كەركووك كۆ بكنەۋە و رىفراندۇمىك لە كەركووك بەرپۈە ببەن، بەلام ئەگەر كەركووك بۇ حكومەتى ھەرىمى كوردستان گىرنگە، بەلام يەكلایىكەرەۋە نىيە، ئەۋ كاتە رېبەرانى كورد دەبىت مامەلە بكنە و لە بەرامبەر ۋەرگىرنى پىۋوانىكى بايەخدار، كونترولى كەركووك بەدەنە

دهستی حکوومهتی ناوهندی. حکوومهتی ههریمی کوردستان
تا ئیستا وهك مهسهلهیهکی یهکلاییکهروهه لهگهل کیشهی
که رکوک ههلسوکهوتی کردووه، بهلام نهیتوانیوه که رکوک
بگه رینیتهوه سهر کوردستان.

ئۆفرا بینگىو: له راستیدا مهسهلهی که رکوک (بۆ
کوردەکان) مهسهلهیهکی گرنگه، به ههمان شیوه که قودس بۆ
ئیسراییل و عهره بهکان و جیهانی ئیسلام گرنگه. من بۆ خۆم
پیموایه دهبی ریگایهك بۆ سازش له سهر مهسهلهی که رکوک
بدۆزریتهوه. ناوچهکانی دیکه ی کوردستان له رووی نهوتهوه
دهوله مهندن که وابوو له رووی ئابوورییه وه حکومهتی ههریمی
کوردستان زۆر زهره ر ناکات ئه گهر ریگایهك بۆ
چاره سه ربوونی کیشهی که رکوک بدۆزریتهوه. له رابردوودا
شه پکی دوورودریژ له سهر که رکوک کراوه و وادیاره خودی
کوردەکانیش ئیستا زۆر به پارێزه وه ههلسوکهوت دهکهن بۆ
ئه وهی شه پکی دیکه ههله نه گیرسییت. راسته که هیزی
سیاسه تکردنی کوردەکان ئیستا زۆر له رابردوو باشتره، به لام
هیشتاش پیویستیان به وهیه که له گهل به غداد ریك بکه ون.
ههروه ها که وتهیه کی عهره بی دهلیت: "ئه وهت دهدهنی وهری
بگره، پاشان داوای شتی زیاتر بکه."

توماس نابرسىق: بهرژه وهندى سهرهكى ئامريكا سهقامگيرى
 عىراقه و بههوى ئهوهى كه گهپانهوهى كهركووك بو سهر
 ههرىمى كوردستان ريگاچارهيهكى باش نييه بو
 چاره سهربوونى كيشهى كهركووك (و مهسهلهى دابهشكردى
 داهاتى نهوت) ئهريكا دهيهوييت برياردان لهسهر
 گهپانهوهى كهركووك بو ههرىمى كوردستان وهدوا بخات. لهم
 پهيوهنديه ئهريكا بير لهم ريگا و ئهوى ريگا ناكاتهوه بو
 ئهوهى كيشهى زياتر دروست نهبيت. سهقامگيرترين شوينى
 عىراق كوردستانه، بهلام بهههرحال پشتيوانيكردن لهم
 دوورگه سهقامگيره دهبيته هوى ئهوهى كه بهريان بهرهو
 جيابوونهوه له عىراق لهلايهن ئهوى هيزانهوه زياتر بيت كه
 دهيانهوييت كيانى عىراق تيك بدهن و سهقامگيرى سياسى،
 كومهلايهتى و ئابوورى ئهوى ولاته لهناو ببهن.

گونهش تهزجور : روونه كه كيشهى سهرهكى نيوان ههولير و
 بهغداد مهسهلهى كهركووك و نهوتهكهيهتى. به بوچوونى من
 هيچ ريگاچارهيهكى ئاسان و خيرا بو كيشهى كهركووك بوونى
 نييه، بهلام پيموانىيه مهسهلهى كهركووك بيته هوى
 سهرههلدانى شهري چهكدارى له نيوان كوردهكان و دهولهتى
 بهغداد. بهههرحال بهلهبهرچاو گرتنى ئهوى هيز و لايهنانه
 كه دهستيان لهم كيشهيهدا هيه (بو نمونه ئيران، توركيya و
 ئهريكا) لهوانهيه ههر دوو لا له دريژخايهندا له سهر ئه
 مهسهله سازش بكهن. بهنيسبهت مهسهلهى كهركووك
 پيموانىيه حكومهتى ههرىمى كوردستان پيويسىتى به

مۆچپاری و پېشنیار هه‌بیت، چونکه خۆیان واقعبینن و ئه‌و توانایانه هه‌یه که سیاسه‌تیکی ئیستراتیژیک بۆ به‌ده‌سته‌یهانی به‌شی کورد له نه‌وتی که‌رکوک بگرنه به‌ر.

هاکان نوزنوغلو: کێشه‌که ئه‌وه‌یه که گه‌لێک هێز و لایه‌نی ناوخۆیی، ناوچه‌یی و نێونه‌ته‌وه‌یی له کێشه‌ی که‌رکوکدا ده‌ستیان هه‌یه و هه‌یچام له لایه‌نه ناوخۆیه‌کان (عه‌ربه سووننه و شیعه‌کان) و هێزه ناوچه‌یه‌کان (تورکیا، جیهانی عه‌ره‌ب و به‌تایه‌ت ئێران) و کۆمه‌لگای نێونه‌ته‌وه‌یی (وه‌ک ده‌وله‌تانی روسیا، چین، یه‌کیته‌ی ئه‌وروپا و ئه‌مریکا) له سه‌ر داهاتووی که‌رکوک هاو‌پا‌نن. هه‌روه‌ها که میژوو نیشانی داوه، ئالوگۆر له رۆژه‌لاتی ناوه‌راست هه‌میشه به گوشاری ده‌ره‌کی دروست ده‌بیت. به واتایه‌کی دیکه، بۆ دروستبوون و به‌رده‌وامبوونی ئالوگۆریکی سیاسی له رۆژه‌لاتی ناوه‌راست، کورده‌کان پێویستیان به هاو‌په‌یمانی ناوچه‌یی و نێونه‌ته‌وه‌یی هه‌یه.

ده‌یفید رومانو: ئه‌مریکا } ایگه‌یان‌دوو هه‌م له ماده‌ی ١٤٠ و هه‌م له ماده‌ی ١٤٢ پشتیوانی ده‌کات، به‌لام ئه‌م دوو ماده پیکه‌وه ناگونجین، که‌وابوو هه‌لو‌بستی ئه‌مریکا به هه‌یچ شیوه‌یه‌ک گه‌رانته‌ی نییه بۆ کورده‌کان. کورده‌کان ده‌بی له سه‌ر جیه‌جیه‌بوونی ماده‌ی ١٤٠ پێداگری بکه‌ن. گرنگترین ده‌ستکه‌وتێک که کورده‌کان ئه‌م دوا‌یه‌نه به ده‌ستیان هێناوه ئه‌وه‌یه که بریاره سه‌رژمیرییه‌ک له سه‌رانسه‌ری عێراقدا

به‌پړیوه بچیت. کورده‌کان نابیت له‌مه‌زیاتر له‌سهر به‌پړیوه‌چوونی ئهم سهرژمیږیه سازش بکه‌ن یا له‌مه زیاتر وه‌دواوه بکه‌ویت چونکه نه‌نجامی ئهم سهرژمیږیه نیشان د‌ه‌دات که زوربه‌ی خه‌لکی پاریزگای ته‌ئمیم (که‌رکوک) کوردن و ئهمه‌ش ده‌بیته پالپشتیه‌کی گه‌وره بو گه‌رانه‌وه‌ی که‌رکوک بو سهر هه‌ریمی کوردستان.

کارول پروفه‌وبن: ولاتی عیراق له‌گه‌ل ناکوکی تایفی رووبه‌پروویه و کی‌شه‌کانی کورد- عه‌ره‌ب چاره‌سهر نه‌کراوه. وادیاره نه‌ شیعه‌کان و نه‌ سوننه‌کان له‌ راستیدا نایانه‌ویت کورده‌کان خویان کاروباری خویان به‌پړیوه ببه‌ن و دژی ئه‌وه‌ن کونترۆلی سهرچاوه‌کانی نه‌وتی کوردستان له‌ ده‌ستی خودی کورده‌کاندا بیت.

به‌ بو‌چوونی من ده‌رچوونی هی‌زه‌کانی ئه‌مریکا له‌ عیراق به‌ واتای نه‌مانی هاوپه‌یمانیه‌که که زامنی پاراستنی ناشتی حکومه‌تی هه‌ریمی کوردستانه. ده‌رچوونی هی‌زه‌کانی ئه‌مریکا له‌ عیراق نه‌ته‌نها بو کورده‌کان، به‌لکو بو شوینه‌کانی دیکه‌ی عیراق کی‌شه ساز ده‌کات، چونکه ده‌ستیوه‌ردانی ولاتانی دراوسی له‌ کاروباری عیراق روژ به‌روژ زیاتر ده‌بیت که دژی عیراقی‌کی سه‌قامگیر، دیموکرات و به‌هیزن.

به‌ هو‌ی هه‌وله‌کانی ئی‌ران بو کاریه‌گری‌دانان و کونترۆل‌کردنی دا‌ه‌اتووی عیراق، به‌رژده‌وه‌ندی ئه‌مریکا له‌وه‌دایه به‌ ئیستراتیژی خو‌ی به‌نیسه‌ت کوردستان پابه‌ند بیت.

ئامرىكا نايەوئىت ناوچە جىناكۆكەكان نائارام بىت و
لايەنگرى وتووئىژ بوۆ رىكەوتن لە سەر سنوورى ئەو
ناوچانەيە. ئەمريكا دەيەوئىت رىبەرايەتى كوردستان
بەنيسبەت مەسەلەى كەركووك بە واقعبينى و بە كردهو
سياسەت بكات. واديارە ئەگەر مەسەلەكە گەورە بىتەو،
ئەمريكا لايەنى عەرەبەكان دەگرىت نە كوردهكان ، مەگەر
كوردهكان زيرەك بن و بارودۆخەكە بەتەواوى كۆنترۆل بكەن.

✓

پرسیار: پێشنیاری نێوه بۆ رێبهرایهتی حکومهتی ههریمی کوردستان چیه؟

مایکێل گهنهەر: حکومهتی ههریمی کوردستان ده‌بێت هه‌ول بدات ئه‌و مافی دیموکراسی و فدرالیزمه که به‌و هه‌موو زه‌حمه‌تییه له یاسای بنه‌رته‌ی عێراق له گه‌لاریزانی ٢٠٠٥دا به ده‌ستی هه‌یناوه بپاریزێت. هه‌روه‌ها کورده‌کان ده‌بێ پشیتیوانی له خواستی تورکیا بۆ چوونه ناو یه‌که‌یتی ئه‌وروپا بکه‌ن، چونکه ئه‌مه ریگایه‌که بۆ دیموکراتیزه‌بوونی تورکیا و یارمه‌تی ده‌دات به چاره‌سه‌ربوونی کێشه‌ی کورد له‌ وڵاته. له هه‌مان کاتدا کورده‌کان ده‌بێ ئاگیان له سنووری کرده‌وه‌کانیان بێت و پێی خۆیان زۆر درێژ نه‌که‌ن بۆ ئه‌وه‌ی ئه‌و مافه نوێیانه له کێس نه‌ده‌ن که ئه‌م دوا‌ییانه به‌و هه‌موو زه‌حمه‌تییه به ده‌ستیان هه‌یناوه. زانینی ئه‌وه‌ی که ئه‌م هاوسه‌نگییه به راستی له کوێدایه په‌یوه‌ندی به زیره‌کی رێبه‌رایه‌تی کورده‌وه هه‌یه. کورده‌کان ده‌بێ ئه‌وه بزانه که له خه‌باته به‌رده‌وامه‌که‌یاند، دۆستی زۆریان له رۆژئاوا هه‌یه.

توماس نابریسیف: من ته‌نها پێشنیاریکی ساده‌م هه‌یه ئه‌ویش ئه‌وه‌یه که هه‌میشه له عێراقدا خۆتان وه‌ک هه‌یزێکی میانه‌ره‌و و مه‌نتقی نیشاته‌ بدنه‌ن ، هه‌میشه با داواکاریه‌کانتان مه‌نتقی و ره‌وا بێت و به‌شێک بن له چاره‌سه‌ری نه‌ دروستکردنی کێشه. ئه‌م هه‌نگاوانه له کاتی مامه‌له‌کردن له‌گه‌ل کۆمه‌لگای نێونه‌ته‌وه‌یی و به‌تایبه‌ت له‌گه‌ل ویلایه ته‌ یه‌که‌گرتووه‌کانی

ئەمىرىكا دا يارمەتيدەرتان دەپت. ھەلگرتنى ھەنگاۋگەلىك
و ەك راگەيەندنى سەربەخۇيى بەشئوۋى يەكلايەنە،
خستنەروۋى داۋاكارىگەلى نامەنتىقى و ئەۋە كە كوردەكان
و ەك كەند و كۆسپىك بۆ سەقامگىرى ناۋچە سەير بىكرىن،
خراپترىن شتىكە كە كوردەكان لەۋانەيە دەرەق بە خۇيان
بىكەن.

مايگىل ئوھانلقون: عىراق ھىشتا لە بارودۇخىكى زۆر ھەستىار و
لەرزۇكدايە و ئەگەرى پەرەسەندنى توندوتىزىيەكان ھىشتا لە
ئارادايە. سالى ۲۰۱۰ سالىكى ئەرىنى بۆ عىراق نەبوو.
ركابەريە سياسىيە درىژخايەنەكان بۆ پىكھىنانى دەۋلەتى
نوى كۆمەلىك پىرسىارى گەۋرەى دەربارەى دىموكراسى لە
عىراق و توانايى رىبەرانى عىراق بۆ ھاۋكارىكردنى يەكدى
لەپىناۋ بەرژەۋەندىيە گىشتىيەكانى ۋلات ھىنايە ئاراۋە.
كۆمەلىك مەسەلەى گىرنگ ۋەك كىشەى ناۋچە
جىناكۆكەكانى باكوور و دابەشكردنى داھاتى سەرچاۋە
سروشتيەكان ھىشتا چارەسەر نەكراۋە .

گىرنگ ئەۋەيە ھەموو لايەنەكان پىكەۋە سازش بكەن.
دۆستانى عىراق دەبى لەۋە تىبگەن ئەگەر پىرۋژەى
دروستكردنى عىراق بە شىۋەيەك لە شىۋەكان سەرنەكەۋىت،
ھىزەكانى ئامىرىكا ناگەرىنەۋە بۆ عىراق بۆ ئەۋەى
بارودۇخەكە باش بكەنەۋە و دۆستانى كوردى ئىمەش دەبى
لەم رەۋتەدا بەشدارى بكەن بۆ ئەۋەى پىش لە
قولتربوونەۋەۋى زىاترى ناكۆكىيە گروپى و سياسىيەكانى

عێراق بگيریت. من دانیام کوردەکان توانایی ئەوەیان هەیە
ئەو دەورە بگێرن .

ئێمە ئامریکایی دەسەخۆشی لە کوردەکان دەکەین، بەلام
لە هەمان کاتیشتا دەمانهویت عێراق سەقامگیر و یەکیارچە
بیت و هیژەکانمان بگهڕێنەوه بۆ ئامریکا.
کەوابوو نامانە ویت بە مانۆر و ئیحساسات کار بکەین. ئێمە
داوا لە دۆسته کوردەکانمان دەکەین لە رەوتی سازش بۆ
چارەسەرکردنی ناکوکیەکان لەگەڵ شوینەکانی دیکە
عێراق بەشداری بکەن بۆ ئەوەی ولاتی عێراق سەقامگیرتر
بیت. بەرھەم سەلح بۆ ئامریکاییەکان کەسایەتیەکی
ناسراوە و زۆر ریزی لێدەگرن چونکە وەک سیاسەتمەدارێک
سەیری دەکەن کە بەرژەوێندی هەموو عێراق لە بەرچاوی
دەگریت و بەشوین رێگاچارەگەلی نەرم و لۆژیکدا دەگهڕیت.

سین کان: بارودۆخی عێراق بەگشتی ناروونە، چونکە
هیژەکانی ئەمریکا خەریکن لە عێراق دەچنە دەرەوە. ئیستا
کۆمەڵێک کێشە بەرچاوی لە نیوان دەولهتی فدرالی عێراق و
حکومەتی هەریمی کوردستاندا هەیە، لەوانە
رێکەوتننامەکانی نەوت و مەسەلەی ناوچە جێناکوکیەکان.
ئەو کە ئەم کێشانە چۆن چارەسەر دەبیت پەيوەندی بەوەوە
هەیە کە ئایا کوردەکان دەتوانن بۆ پێشکەوتنی سیاسی
خۆیان لە ٢٠ سالی داهاوودا ئامادە بکەن.

بە بۆچوونی من چوونەدەرەوێ هیژەکانی ئامریکا لە عێراق
کاریگەری لە سەر بارودۆخی ئیستراتژیکی هەریمی کوردستان

دەبێت، چونکە بوونی درێژخایەنی سەربازانی ئەمریکا لە عێراق یارمەتی بە ئاسایشی ئەو ولاتە دەدات. رێبەراییەتی کورد دەوریکی زۆر ئیستراتیژیکی لە شەری ئەمریکا و عێراق لە ۲۰۰۳ دا بینی و دەوری زۆر گرنگ لە بارودۆخی عێراقی دواى پاشەکشەى هیژەکانى ئەمریکا دەگیریت بۆ ئەوەی دەستکەوتەکانی رابردووی پتەو بکاتەو.

تا ئەو شوێنە کە پەيوەندى بە شیوەى مامەلەکردن لەگەڵ ئەمریکا لە داھاتوودا ھەيە تەنھا مۆچىارى مە بۆ حکوومەتى ھەريمی کوردستان ئەوھيە کە زۆر ئاگادارى ئەوە بێت کە پيگەى عێراق و کيشەى کورد لە سیاسەتى دەرەوھى ئەمریکا ئالوگۆرى بەسەردا دێت. ئەمریکا دەيەوێت یارمەتى بە چارەسەر بوونی کيشەکانى نیوان بەغداد و ھەولێر بدات و پيش لە دووپاتبوونەوھى تراژیدیاکانى رابردوو بگریت. لەگەڵ ئەوھشدا ريبەرانى ئەمریکا ئیستا بە شیوەى ۴ سالی لەمەو پيش سەيرى روداوھ سياسیەکانى عێراق ناکەن. لە ئەنجامدا بریار و کردەوھ سياسیەکانى حکوومەتى ھەريمی کوردستان رۆژ بە رۆژ گرنگى زیاتر لە سەر ئەو مەسەلەيە دادەنیت کە پەيوەندیەکانى کورد و ئەمریکا لە درێژخایەندا چۆن دەچیتە پيش.

دەیفید رۆمانۆ: پيشنیاى مە ئەوھيە کە حکوومەتى ھەريمی کوردستان و ريبەرانى کورد لە سەرانسەرى جیھان تا ئەو شوێنە کە پيشان دەکريت لە بواری راگەياندن (وھک) بەريوھبردنى کۆنفرانس و بەرھەمھيانی فیلم و ھاندانى

توێژینه‌وه و لێکۆڵینه‌وه‌ی زانستی و ئاکادیمیک) کار بکەن بـ
ئەوه‌ی خۆیان زیاتر بە جیهان بناسێن. ئەگەر زانیار
خەڵکی جیهان دەربارە‌ی گە‌لی کورد و میژوو
کولتوو‌ره‌که‌یان زیاد بێت کورده‌کان د‌ل‌ن‌یا بن که قە‌د جاریکی
دیکه (بە تاییه‌ت کاتی‌ک که ئەوانه‌ی که ده‌سه‌لاتیان ب
ده‌سته‌وه‌یه پیکه‌وه داده‌نیشن و هه‌ول ده‌ده‌ن له‌سه‌
هاوکی‌شه نیونه‌ته‌وه‌یه‌که‌کان بریار ده‌ن) فه‌رامۆش نا‌ک‌ری‌ن.

راب‌یرت ن‌ول‌س‌ون :ر‌ی‌به‌رایه‌تی کورد له‌ هه‌ری‌می کوردستان ل
ژ‌یر گوشارگه‌لی (ده‌ره‌کی) گه‌وره‌دایه و له‌گه‌ل ک‌ی‌شه‌ی زو
رووبه‌روویه. به‌ ب‌ۆ‌چ‌وونی من قازانجی حکومه‌تی هه‌ری‌می
کوردستان له‌وه‌دایه تا ئەو شو‌ینه که پ‌ی‌ی ده‌کر‌یت له‌گه‌ل
ئ‌ه‌مریکا و له‌مه‌و به‌د‌واش له‌گه‌ل ده‌وله‌تی به‌غداد هاوکار
ب‌ک‌ات. به‌هه‌رحال ئەگەر ئەم هاوکارییه به‌و ئەنجامه نه‌گ‌ان
که کورده‌کان ده‌یان‌ه‌و‌یت، ئەو کاته بو مس‌ۆ‌گه‌رب‌وونی مانه‌وه
گه‌شه‌کردنی مافی ئ‌ۆ‌ت‌ۆ‌ن‌ۆ‌می خ‌ۆ‌یان، کورده‌کان ده‌بین
سه‌رنجی زیاتر به‌ بزووتنه‌وه‌ی نه‌ته‌وه‌یی کورد له‌ تورکی
ده‌ن و زیاتر پشتیوانی ل‌ی ب‌ک‌ه‌ن. حکومه‌تی هه‌ری‌می کوردستان
کار‌دانه‌وه‌یه‌کی ئەوت‌ۆ‌ی له‌ به‌رامبه‌ر داخستن DTP نه‌بوو
گرنگ ئەوه‌یه که حکومه‌تی هه‌ری‌می کوردستان یارمه‌تی ب
لاوازبوونی بزووتنه‌وه‌ی نه‌ته‌وه‌یی کورد له‌ تورکیا نه‌د‌ات
ئ‌ه‌گه‌رنا پ‌ی‌گه و هه‌ل‌ۆ‌یستی له‌ به‌رامبه‌ر ده‌وله‌تی به‌غدا
لاواز ده‌ب‌یت هه‌روه‌ها حکومه‌تی هه‌ری‌می کوردستان ده‌بین
ز‌ۆ‌ر به‌ دیقه‌ته‌وه له‌گه‌ل ویلایه ته‌ یه‌ک‌گرت‌وو‌ه‌که‌نی ئ‌ه‌مریک

مامه له بکات، چونکه ئەمریکا له ٢٠٠٢ یا سێ دهیهی داهاتوودا
ئەوهنده که گرنگی به مهسهلهی نهوت و گازی عێراق دهات،
ئەوهنده گرنگی به کیشه سیاسیه ناوخواهیهکانی عێراق
نادات، هەر بۆیه پشתיوانی له بههیزتر بوونی (دهولهتی
ناوهندی) عێراق دهکات. حکومهتی ههریمی کوردستان دهبیست
زۆر به دیقهتهوه مامه له گهڵ ئەم کیشه هادا بکات.

واین وایت: پێویسته له سه رانسه ری عێراق، له وانه له نیو
حکومه تی ههریمی کوردستاندا که سایه تی و فکری نوێ له
ئاستی پێه رایه تییدا سه ره له بات. یه کێ له نیگه رانییه
سه ره کییه کانی واشنتۆن ئەوه یه که فورمولیک بدۆزێته وه
ئەوه ی عێراق به یه کگرتووی بیینیته وه و بۆ گه یشتن به و
ئامانجه ده بی هه موو لایه نه کان پێکه وه سازش بکه ن.
له وانه یه هه ندێ ده نگی نا ره زایه تی و تۆند ئارژویانه له نیو
هه موو لایه نه کاند هه بیست که دژی ئەو سازشه بن، به لام ئەو
ریگاچارانه که ئەو که سانه داوای ده که ن زۆر مه تر سیداره .

دانییل سیرفیر: به بۆچوونی من، به شداری کورد له حکومه تی
نوێی عێراق یه کلاییکه ره وه یه ، هه رچه ند که له وانه یه ئاست
و شیوه ی به شداری کورد پاش هه لبژاردن له گه ل ئەوه ی
ئەمرۆدا جیاواز بیست . هیزه سیاسیه کانی کورد ده بی له گه ل
هه ر هیزو لایه نیك که له شوینه کانی دیکه ی عێراق له
هه لبژاردندا سه ربکه ویت، وتووێژ بکه ن بۆ ئەوه ی ده وری
راسته قینه ی کورد مسۆگه ر بکه ن.

به‌غداد ده‌یه‌وئیت ده‌سه‌لاتی زیاتری به‌سەر هه‌ریمی
 ئۆتۆنۆمی کوردستاندا هه‌بیئت. زۆربه‌ی کورده‌کانیش له
 کۆرۆکۆبوونه‌وه تاکه‌که‌سیه‌کانی خۆیاندا ده‌لێن "بۆ ده‌بیئت
 ئێمه به‌شێک بێن له‌ عێراق؟ بۆ نابێ سهربه‌خۆ بێن؟". به‌لام
 بارودۆخی ژینۆپلۆتیکی به‌ شیوه‌یه‌که که ریبه‌رایه‌تی کورد
 بریاری داوه جارێ، به‌ ناویش بیئت، له‌ ناو عێراقدا بمینێته‌وه.
 به‌هه‌رحال په‌یبردن به‌ ئامانجی کۆتایی کورده‌کان کاریکی
 زه‌حمه‌ته و دیار نییه که ئایا زۆربه‌ی کورده‌کان ده‌یانه‌وئیت
 له‌ عێراقدا بمیننه‌وه یا نا؟. جگه له‌مه‌ کێشه‌ی دیکه ئه‌وه‌یه
 که کوردستان کام ناوچه‌کانی عێراق ده‌گرێته‌وه. ده‌ستووری
 عێراق به‌نیسبته هه‌ندێ مه‌سه‌له شه‌فاف نییه و له
 ئه‌نجامدا، بۆ نموونه چوارچیوه‌ی خاکی کوردستان به
 شیوه‌یه‌کی شه‌فاف له‌ ده‌ستووردا چاره‌سەر نه‌کراوه. هه‌روا
 ئه‌وه که ده‌سه‌لاتی حکوومه‌تی هه‌ریمی کوردستان و
 حکوومه‌تی به‌غداد چیه‌، له‌ ده‌ستووردا به‌ روونی دیاری
 نه‌کراوه .

ئه‌مه یه‌کێ له‌ کێشه گه‌وره‌کانه، چونکه ئه‌گه‌ر ته‌نانه‌ت
 وایدا بنێین که هه‌ریمی کوردستان وه‌ک به‌شێک له‌ عێراق
 بمینێته‌وه، کورده‌کان داواي ناوچه‌گه‌لیک ده‌که‌ن که له
 ده‌ره‌وه‌ی سنووره‌کانی ئێستای هه‌ریمی کوردستانه و ئه‌مه
 مه‌سه‌له‌یه‌که که گروپی قه‌یرانی نیونه‌ته‌وه‌یی وه‌ک "خالی
 کۆتایی" ناوی لیبردووه. ئه‌مریکایه‌کان ده‌وری سه‌ره‌کیان له
 راگرتنی ئه‌م هاوسه‌نگیه‌دا بێنیه و ریگه‌یان له‌وه‌ گرتووه

که په یوه نډییه کانی کورد و عه ره به کان له وه زیاتر ئالۆز بیټ.

کارۆل پرۆنهوریزر: به پێچهوانه ی به شه کانی دیکه ی عێراق ، حکومه تی هه ری می کوردستان، کوردستانی کردوه به ناوچه یه کی ئه من و سه رکه وتوو و کوردستان درێژه به پێشکه وتنی خو ی ده دات. به رپر سیاری تی حکومه تی هه ری می کوردستان بو حکومه تداریه کی باش و شه فافیه تسازی هه نگاوی کی زور گرنگه .

کورد ه کان نیشان یان داوه ده وری کی گرنگ له راگرتنی یه که پارچه ی خاکی عێراق ده گیرن . حکومه تی هه ری می کوردستان ده بی هاو سه نگیه که له نیوان مافه بی ئه م لاو لاکانی نه ته وه ی کورد و مافی فیدرال یزم به گویره ی یاسای بنه په تی عێراق راگری ت و له گه ل ده ول ته تی ناوه ندیدا کار بکات . حکومه تی هه ری می کوردستان هه روه ها ده بی درێژه به په یوه نډیه چالاک و گه شا وه کانی له گه ل ئامریکا هه م له رووی سیاسی و هه م له رووی بازرگانی هه دات .

هاکان نوزئوگلوو: حکومه تی هه ری می کوردستان باش ده زانی ت که له وانه یه زله یزه کان خیراتر له هیزه کانی ناوچه ، ئاقاری وه فادارییه کان یان بگۆرن. دروستکردنی هاوپه یمانی له گه ل هیژی کی ناوچه یی له درێژخایه ندا زور بو حکومه تی هه ری می کوردستان گرنگه. به بوچوونی من تورکیا ئه و پوتانسییه له ی تیدا یه که ببی ت به باشت رین هاوپه یمانی ناوچه یی حکومه تی هه ری می کوردستان و هه ردوو لاش ئه مه

باش دەرزان. ئەم شتە لەوەدا دیارە کە کۆمپانیاکانی تورکیا لە ھەریەکە کوردستان سەرمايەگوزاری زۆریان کردوو و ئەم دوايیانەش کۆمەڵێک پەيوەندی سیاسى لە ئاستى جوړاوجوړدا لە نیوان تورکیا و حکومەتى ھەریكى کوردستاندا دروست بوو. بە بۆچوونى من بەفەرمانناسى ھاوپەیمانییەكى دوو لایەنەى وەھا کە بە قازانجى ھەردوو لایە، ھەنگاوى یەكەمى چارەسەر بوونی کیشەى کوردە لە ناوچە. ھىچ گومان لەوەدا نییە کە بەشداری تەواوى کوردەکان لە نیو ئەو ولاتانەى کە تێیدا دەرژین، لە رادەبەدەر گرنگە. پێکھاتەى جوگرافیایى و کولتووورى ناوچە و احوکم دەکات کە تورک، کورد، عەرەب، ئەرمەنى، ئاسوورى و گرووپەکانى دیکە پێکەووە بژین، بە ھەر کامیان پێکھاتەى ئىدارى و سیاسى خۆیشیان ھەبێت. پێداگرتن لە سەر یەك شوناسى ئایینى و ئەتنیکى وەك بنەماى حکومەت زۆر زیان بە پێکەووەژيانى ھاوولاتیان یا دەولەتانى دراوسێ دەگەيەنێت. کەوابوو نابێت روژیک بیت کە ناسیونالیزمى کورد وەك شوڤینیزمى تورک، فارس و عەرەب زیان بە بەرژەوہندى نەتەوہکان بگەيەنێت.

کریستینا کویگین: حکومەتى ھەریكى کوردستان دەبێ ئینستیتوێیەكى لیکۆلینەوہى ژینوساید دابمەزرینێت. ھەرچەند کە راپۆرتى زۆر لە سەر ئەنفال و ژینوسایدەکانى دیکە ئامادە کراو بەلام دیسان پێویستە ژینوسایدى کورد بەقوولنى شى بکریتەوہ.

ئەم شىكارىيە دەبىي بە گۆيرەي رېوشوئىنە ئاكادىمىكە
 نىۋنەتەۋەيىيەكان ئەنجام بدرىت . حكومەتى ھەرىمى
 كوردستان دەبىي لە ئەزموونى ئەرمەنىيەكان كەلك وەربگرىت
 چونكە ئەرمەنىيەكان توانيان لەۋە دا سەرکەوتن بە دەست
 بەيىنن كە ژىنوسايدى ۱۹۱۵ لە لايەن كۆمەلگەي
 نىۋنەتەۋەيىيەۋە بە فەرمى بناسرىت. لۆبى ئەرمەنىيەكان لە
 واشنتۆن، پارىس و لەندەن لە ئەنجامى پشتىۋانىي دوور و
 درىژ لە لىكۆلىنەۋە و تويژىنەۋەكان دەربارەي ژىنوسايدى
 ئەرمەنىيەكان ۋەدى ھاتوۋە. بە فەرمىناسىنى ژىنوسايدى
 كورد ئاكام و لىكەۋتەي سىياسى بە دواۋەيە. گرنگىيەكەي بۇ
 كورد لەۋەدايە كە ئەۋ پىۋىستىيە دەخاتەرۋە كە دەبىي
 رىگاچارەيەكەي سىياسى بۇ كىشەي كورد بدۆزرىتەۋە.
 ژىنوسايدەكانى دىكەي جىھان، بۇ نموونە ژىنوسايدى (رواندا)
 و (كامبۇج) لە لايەن تويژەرە ناوخۆيى و نىۋنەتەۋىيەكانەۋە
 لىكۆلىنەۋەي لەسەر كراۋە . تەنھا بە لىكۆلىنەۋەيەكەي قوول
 دەكرىت دەرك بە گەۋرەيى و ئالۆزبۈۋنى ژىنوسايدى كورد
 بكرىت . بەھەرھال ئىستاش مەترسى ژىنوسايدى كورد،
 بەتايبەت لە ناۋچە جىناكۆكەكاندا لە ئارادايە. بۇ رىگرتن
 لە شتىكى ۋا پىۋىستە دەرك بەۋە بكرىت كە ئەم رەۋتە چۆن
 ھەنگاۋ بە ھەنگاۋ لە كوردستاندا پەرەي سەندوۋە.

328. Barkey Henri J. "Kurdish Geopolitics." Current History 96, no. 606 (January 1997): 1-5. Part of an issue on the Middle East. The Kurds, the largest ethnic group in the world without a state, continue to fight among themselves and with the governments of the countries occupying them. In northern Iraq, protected as a safe haven by the United States under the guise of Operation Provide Comfort, the civil war between the Kurdistan Democratic Party (KDP) and the Patriotic Union of Kurdistan (PUK) has allowed Saddam Hussein to reassert himself in the safe haven by backing the KDP. Complicating matters is the Kurdish uprising in Turkey, started in 1984 by the Kurdistan Workers Party (PKK), the effects of which have increasingly dragged Turkey's Ankara government into the politics of the Middle East. Turkish fears of the PKK and suspicions of American intentions have interfered with Operation Provide Comfort and curtailed U.S. activities in the north of Iraq.

329. Bhattacharya, Sauri P. "The Situation of the Kurds in the Post-Gulf War Period and U.S. Policy Toward it." Asian Profile 22 (April 1994): 151-160. This is a study of the situation of a trans-national people, but the focus is on the Kurds of Iraq who were encouraged by the Bush administration to rise in rebellion against the Iraqi regime in the aftermath of Saddam's defeat in the Gulf War. Questions about their geography, sociology, language, culture, as also a history of their movement for self-

determination since the 19th century are included. The Kurds failure in achieving self-determination in the past is not being replaced by anything really new and different. Americans, although they were expected to be of help to the Kurds in their effort to carve up a nation for themselves, seem overly cautious torn between two different directions: human rights, rule of law, and new world order on the one hand, and stability, domestic jurisdiction and the need to prove that their friendship for the Turks is real and reliable. This timid U.S. policy seems still determined by considerations of the Cold War.

330. Carley, Patricia. U.S. Responses to Self-Determination Movements: Strategies for Nonviolent Outcomes and Alternatives to Secession. Report from a roundtable held in conjunction with the policy planning staff of the U.S. Department of State. Washington, DC: United States Institute of Peace, 1997. viii, 30 p.: ill. Includes bibliographical references. Report on results of a U.S. Institute of Peace roundtable, held in conjunction with State Department Policy Planning Staff in March 1996 on U.S. and international policy responses to self-determination movements. Covers background on, and U.S. and/or international response to, self-determination movements of Kurds, Kashmir, Eritrea, and Tibet; self-determination, human rights, and good governance; case for secession; self-determination at the United Nations; and nonviolent alternatives to secession.

331. Central Intelligence Agency. The World Factbook. PRINT, WEB. Washington, DC: Central Intelligence

Agency: Supt. of Docs., U.S. GPO [distributor], 1981- . Annual. The CIA World Factbook provides a country-by-country listing of basic statistical and factual information. Each individual entry averages a few print pages in length. Major sections of each entry include "Introduction," "Geography," "People," "Government," "Economy," "Communications," "Transportation," "Military," and "Transnational Issues." Information such as population, type of legal system, national holidays, number of railroads, and military strength is included. The World Factbook also includes an appendix listing membership in selected U.N. and international organizations and a series of reference maps of the world. The World Factbook is an excellent source for obtaining a quick up-to-date overview of a country. The first classified Factbook was published in August 1962, and the first unclassified version was published in June 1971. The 1975 Factbook was the first to be made available to the public with sales through the US Government Printing Office (GPO). The 1996 edition was printed by GPO, and the 1997 edition was reprinted by GPO. The year 2001 marks the 54th anniversary of the establishment of the Central Intelligence Agency and the 58th year of continuous basic intelligence support to the US Government by The World Factbook and its predecessor programs. The Web-based version is made available at: www.cia.gov/cia/publications/factbook/.

332. Congress. Congressional Record: Proceedings and Debates of the ... Congress. PRINT, WEB. Washington, DC: [Supt. of Docs., U.S. GPO, distributor], 1873- . Daily (when Congress is in session). This is a record of congressional debates and proceedings, messages to Congress, and voting records. Speeches and debates do not necessarily appear verbatim, however. Daily issues are cumulated annually into a permanent, bound, final edition for each session of Congress, creating differences in page number in and indexing between the daily and bound editions. The daily editions contain four sections: H (House proceedings), S (Senate proceedings), E (Extension of Remarks), and D (Daily Digest, a summary of daily activities). Pages in the bound volume are numbered in a single sequence. At sessions end, the Daily Digest is issued as separate part, with a subject index and a table of bills enacted into public law. There is a separate index to the permanent, bound Congressional Record which includes Daily Digest volumes. In the bound annual edition, Extension of Remarks are integrated into the body of the text. The Congressional Record is available in full text on the Web from the Government Printing Offices GPO Access Web site. Commercial online services, such as Congressional Universe, Westlaw, and LEXIS-NEXIS, also provide access to full text of the Record. Occasionally, the Congress, and its various committees and subcommittees, discusses the Kurdish question. The debates that originate from these discussions normally get published in the Record.

333. Congress. Commission on Security and Cooperation in Europe. Situation of Kurds in Turkey, Iraq and Iran. Washington, DC: The Commission, 1993. v, 35 p. [Implementation of the Helsinki Accords]. Congress Session: 103-1. SUDOC: Y4.SE2:H36/22. Transcript of Commission on Security and Cooperation in Europe (CSCE) briefing on the status of Kurdish minorities living in Turkey and Iraq, including human rights concerns. Mary Sue Hafner, Deputy Staff Director and General Counsel, CSCE, presents opening remarks and leads the briefing. Includes audience participation (p. 14-26). Supplementary material (p. 27-35) includes panelists written statements. Discusses Kurdish minorities in Turkey and Iraq, status and human rights concerns. Statements and Discussion include: Background on the situation of Kurds in the Middle East; concerns about the status of Kurds living in Turkey and Iraq, emphasizing human rights issues; suggestions regarding treatment of Kurdish minorities in Turkey and Iraq, citing regional implications.

334. Congress. Commission on Security and Cooperation in Europe. Situation of Kurds in Turkey, Iraq and Iran. Washington, DC: The Commission, 1993. 42 p. [Implementation of the Helsinki Accords]. Congress Session: 103-2. SUDOC: Y4.SE2:P23/3. The document contains a transcript of the briefing on the Kurdish minority in the Middle East held by the Commission on Security and Cooperation in Europe (CSCE) on May 17, 1993. The Kurds constitute the fourth largest nationality in the Middle East, primarily concentrated in the states of Iran, Iraq, and Turkey, and to a lesser extent in Syria. In all

countries, they lack institutional protection of human rights and individual freedoms. Includes a statement (pp. 27-32) by Dr. Mark A. Epstein on Kurdish identity and U.S. policy.

335. Congress. House. Committee on International Relations. Senate. Committee on Foreign Relations. Country Reports on Human Rights Practices. PRINT, WEB. Washington, DC: U.S. GPO, 1977- . Annual. (www.state.gov/g/drl/hr/c1470.htm). This report is issued as a joint committee print and submitted annually to the Congress by the Department of State. The report covers internationally recognized individual, civil, political, and worker rights, as set forth in the Universal Declaration of Human Rights. The human rights reports reflect a year of effort by hundreds of State Department and other U.S. Government employees. The U.S. embassies around the world which prepare the initial drafts of the reports, gather information throughout the year from a variety of sources, including contacts across the political spectrum, government officials, jurists, military sources, journalists, human rights monitors, academics, and labor union members. The draft reports are then reviewed by the U.S. Bureau of Human Rights and Humanitarian Affairs, in cooperation with other relevant offices in the State Department. As they corroborate, analyze, and edit the reports, Department officers draw on their own additional sources of information. These include reports and consultations with U.S. and other human rights groups, foreign government officials, representatives from the U.N. and other international and regional organizations and

institutions, and experts from academia and the media. The Report covers human rights violations around the world. It describes a world where people who by right are born free and with dignity too often suffer the cruelties of authorities who deprive them of their rights in order to perpetuate their own power. It mainly covers countries that are ruled by dictators or rent by armed conflict, where bullets, torture, arbitrary detention, rape, disappearances, and other abuses are used to silence those who struggle for political freedom; to crush those whose ethnicity, gender, race or religion mark them for discrimination; or to frighten and mistreat those who have no defenses. Documents violations, and domestic and international reaction. Full-text of reports for the years 1996-2000 on Iran, Iraq, Syria, Turkey, and other countries can be found at the following addresses:

- 1996: www.state.gov/www/global/human_rights/1996_hrp_report/96hrp_report_toc.html
- 1997: www.state.gov/www/global/human_rights/1997_hrp_report/97hrp_report_toc.html
- 1998: www.state.gov/www/global/human_rights/1998_hrp_report/98hrp_report_toc.html
- 1999: www.state.gov/g/drl/rls/hrrpt/1999/
- 2000: www.state.gov/g/drl/rls/hrrpt/2000/
- 2001: www.state.gov/g/drl/rls/hrrpt/2001/

336. Department of State. Background Notes. PRINT. WEB. Washington, DC: GPO, 1964- . Irregular. (www.state.gov/r/pa/bgn/). Each issue of Background Notes provides basic information on an individual country, including Iran, Iraq, Syria, former Soviet Union, and Turkey. A profile of the country starts each Note, and provides brief statistical and factual information. The Background Notes include a broad overview of a country and its people, history, economy, geography, and government. Notes also includes a discussion of U.S. relations with the country and the countrys relationships with other countries. They are updated and/or revised as they are received from regional bureaus and are added to the database of the Department of State Web site.

337. Entessar, Nader. Kurdish Ethnonationalism. Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers, 1992. viii, 208 p. Includes bibliographical references (p. 193-201) and index. This books "central thesis .. is that ethnic conflict constitutes a major challenge to the contemporary nation-state system in the Middle East." Examining the "political and social dimensions of Kurdish integration into mainstream of sociopolitical life in Iran, Iraq and Turkey," the author "challenges the long-held view that assimilation is an inevitable result of modernization and the emergence of the relatively strong and centralized nation-state system in the Middle East" (p. vii). Chapter I (pp. 1-10), "Kurdish Ethnicity," addresses state and ethnicity, Kurdish identity, languages, religion, and socioeconomic marginalization. The next three chapters examine relations between the

Kurds and Iran (pp. 11-48), Iraq (pp. 49-80), and Turkey (pp. 81-111). Chapter 5 (pp. 113-57) explores the "International and Regional Context of Kurdish Nationalism" and focuses on Iran-Iraq relations and the 1991 Gulf war. The last chapter, "Whither Kurdistan?" challenges the feasibility or desirability of "secessionism." At a time when more than a dozen independent states have recently formed out of the former Soviet Union, Yugoslavia, and the disintegrating Czechoslovakia, the author argues that international legal principles do not allow sovereignty for the Kurds. He recommends instead a constitutional restructuring of the existing state systems into federal structures, which will promote Kurdish integration through representation in "the decision making institutions of the national government." (abridged, Amir Hassanpour/MEJ 47, Winter 1993: 119)

338. Foreign Broadcast Information Service FBIS Publications. CD-ROM. Washington, DC: FBIS. Quarterly. The Foreign Broadcast Information Service (FBIS) operates under the aegis of the Central Intelligence Agency and oversees a worldwide network of broadcast monitoring units that are responsible for reviewing foreign media. The information selected is based on a set on intelligence requirements and is translated and disseminated to consumers. The majority of FBIS reports are currently unclassified and available to the public on CD-ROM. The FBIS was established in 1941, when the demand for information from enemy sources was pressing, as the Foreign Broadcast Monitoring Service, which recorded, translated, analyzed, and reported to other government

agencies broadcasts from foreign countries. Until 1946, reports were issued by the now defunct Federal Communications Service; in that year its functions were transferred to the Central Intelligence Agency. FBIS reports are disseminated in two major categories. The more relevant one to the Kurdish question is the FBIS Daily Report series, which covers regions of the world divided as follows: Central Eurasia, China, East Asia, East Europe, Near East/South Asia, Sub-Saharan Africa, the Americas, and West Europe. The information is obtained from full text and summaries of newspaper articles, conference proceedings, television and radio broadcasts, periodicals, and nonclassified technical reports.

339. Gunter Michael M. "United States Foreign Policy Toward the Kurds." *Orient* 40, no. 3 (1999): 427-437. This article examines three temporal periods of U.S. foreign policy toward the Kurds: the World War I period (briefly), the Kissinger period during the 1970s (briefly), and the more recent stage in the 1990s. In particular this article analyzes why U.S. foreign policy tends to treat the Iraqi Kurds as 'good Kurds, while it considers the Turkish Kurds to be 'bad Kurds. Support for the Iraqi Kurds is perceived as supportive of over-all U.S. foreign policy against Saddam Hussein's Iraq. Turkey, however, is seen as a valuable geostrategic NATO ally necessary to support to maintain its continuing allegiance.

340. Halperin, Morton and David J. Scheffer, with Patricia L. Small. *Self-Determination in the New World Order*. Washington, DC: Carnegie Endowment for

International Peace, 1992. xiv, 178 p. Includes bibliographical references (p. 165-170) and index. Even as the world celebrates increased integration among existing states and the spread of democracy in all regions of the world, another trend is shattering the status quo: Smaller groups within states are seeking greater autonomy or independence based on their common language, culture, and tradition. This book examines these movements and the internal conflicts they often trigger. It argues for a systematic and coordinated policy response to some of the most challenging issues facing the world today. In this book, the authors review U.S. and international responses to self-determination claims during and after the Cold War. Arguing that outdated Cold War perspectives continue to influence the current policies of the United States and the international community toward self-determination movements, the authors provide a framework for evaluating the nature and legitimacy of self-determination movements around the world. Whether a movements goal is greater protection of minority right, greater autonomy, or full independence, the authors assert that the international community should require adherence to important conditions such as democracy, international law, non-use of force, and human rights before granting support or recognition. The authors also examine a number of responses to civil wars and threats of armed conflict, ranging from monitoring and diplomatic intervention to economic sanctions and collective military intervention. They argue that self-determination is not a self-regulating process, but requires a new type of involvement by the United States and multilateral organizations.

341. Library of Congress. Federal Research Division. Irregular. Country Studies. PRINT, WEB. Washington, DC: The Division. These monographs are prepared by a multidisciplinary team of experts under the auspices of the Federal Research Division of the Library of Congress and sponsored by the Department of the Army. Each Country Study attempts to provide a comprehensive analysis of a country's economic conditions, national security situation, political structure, and social systems and institutions. A brief country profile gives basic information about the country and is followed by more lengthy chapters addressing individual topics. An appendix of statistical tables is included, along with another appendix containing an extensive bibliography. The electronic version of the Country Studies provides searching capabilities for the text in each Study, and also allows for searching across the full text of either all Country Studies or selected titles within the series. Reports in the Country Studies series rate as some of the best reference sources—governmental or nongovernmental—for providing detailed overview of a country. This series was formerly titled and widely known as Area Handbooks.

342. Mayall, James. "Non-intervention, Self-determination and the 'New World Order.'" *International Affairs* 67 (July 1991): 421-429. Has the Kurdish crisis changed the rules of the game on non-interference in the domestic affairs of sovereign states? No, writes the author. The Western allies were forced to intervene to protect the Kurds because Western media attention to their plight

threatened the political dividends they had secured from the Gulf War. But though the New World Order rhetoric promising new support for human rights is without substance, the Kurdish situation will stand as a precedent of a kind for international protection of oppressed national minorities, if a similar situation recurs. However, the principle of self-determination is still unwelcome in the international community.

343. McDowall, David. *A Modern History of the Kurds*. 2nd rev. and updated ed. London: I.B. Tauris, 2000. xii, 515 p.: maps. Includes bibliographical references and index. McDowall examines the interplay of old and new aspects of the Kurdish struggle, the importance of local rivalries within Kurdish society, the enduring authority of certain forms of leadership and the failure of modern states to respond to the challenge of Kurdish nationalism. Extensively revised to include recent events and an updated bibliography, this book is useful for all who want a better understanding of the underlying dynamics of the Kurdish question.

344. OBallance, Edgar. "The Kurdish Factor in the Gulf War." *Military Review: The Professional Journal of the U.S. Army* 61 (June 1981): 13-20. Describes the roles of the Kurds of Iran, Iraq, Syria, Turkey, and U.S.S.R. in Persian Gulf affairs in the past 20 years. Long troubled by divisions within their own movement, the Kurds have fought themselves as well as several national armies. With the start of the 1980 war between Iran and Iraq, the Kurds remain divided, fighting on both sides. If the Kurds

unite, however, they could tip the balance of power in the region.

345. Pelletiere, Stephen C. *The Kurds: An Unstable Element in the Gulf*. Boulder, CO: Westview Press, 1984. 220 p. Includes bibliographical references and index. A major—and often unpredictable—force in the Middle East for centuries, fragmented by the boundaries of Iraq, Iran, Turkey, Syria, and Russia, the Kurds remain a nation that steadfastly resists assimilation (and elimination) and that frequently engages in violent revolts. In this book, the author analyzes the factors contributing to the remarkable survival of Kurdish nationalism and places the Kurds in the context of modern Middle East history. First establishing the Kurdish identity and contrasting it with that of surrounding ethnic groups, the author goes on to trace Kurdish history and to examine the configuration of the Kurdish national movement during the world wars and the period immediately following the wars, when the Kurds were temporarily supported by the Soviet Union. He also examines the Kurds' struggles against successive Middle Eastern powers and looks at the national autonomy that was forfeited because of clashes between modern and feudal forces within the Kurdish movement. The book closes with a discussion of possible future developments for the Kurds and the advantages and drawbacks of various sorts of U.S. involvement. The author destroys many myths about the Kurds and treats them not as a cultural artifact but as an important factor in the power equation of the Middle East.

346. Randal, Jonathan C. *After Such Knowledge, What Forgiveness? My Encounters with Kurdistan*. New York: Farrar, Straus and Giroux, 1997. 356 p. Includes bibliographical references (p. 343-345) and index. An American reporter who has covered the Kurds for more than a decade, Randal has interviewed many Kurdish political leaders. He provides much historical information, however, Randals best chapters are about U.S. involvement in Kurdistan. He shows in persuasive insider detail how Nixon, Kissinger and the Shah of Iran betrayed a Kurdish uprising against Saddam Hussein in 1975; how Bush, Baker and feckless diplomats both "suckered" the Kurds into rebellion after the Gulf War and waffled on aiding them; and how the Clinton Administration might have brokered a settlement in northern Iraq in 1996 instead of allowing a civil war and then airlifting thousands of friendly Kurds to Guam. Randals chapter on Turkey records how the United States has in recent years skirted its own laws restricting arms sales to human rights abusers and made Turkey "the biggest single importer of American military hardware," much of it used against Kurds inside Turkey and in the so-called safe haven of northern Iraq. "After such knowledge," Randal refuses "forgiveness" to U.S. governments that have contributed to the Kurds historical repression and present plight.

347. Wagner, J. Q. *Ethnic Conflict: The Case of the Kurds*. [Research report, August 1991-April 1992] Washington, DC: Industrial College of the Armed Forces, April, 1992. 40 p. [NTIS Accession Number: AD-A262 225/ 6/XAB] Report No. NDU/ICAF-92-A29. The purpose

in this paper is to explore the Kurds; their history, customs, political solidarity, and their frequently frustrated quest for autonomy. Can there be an independent or autonomous Kurdistan in Iraq, Turkey, Iran, Syria, Armenia as a united Kurdistan or as a state or states within the existing political boundaries? What would Kurdish independence mean to the future stability of the Middle East? What are the United States policy interests with regards to the Kurds? Are they vital or important policy interests? Should we attempt to influence, either overtly or covertly, events as they unfold in Kurdistan? What are our policy options?

348.

—

IRAN

349. Ramazani, Rouhollah K. "The Autonomous Republic of Azerbaijan and the Kurdish Peoples Republic: Their Rise and Fall." *Studies on the Soviet Union* 11, no. 4 (1971): 401-427. A review of the brief histories of two Communist regimes in northern Iran. The governments were established by occupying Soviet troops. Great Britain and the United States opposed these states from the beginning. Conquest of the whole of Iran was the Soviet goal, but pressure to achieve this goal was successfully resisted. The Red Army pulled out because the United States stood firm in opposition. A year later the puppet governments fell having no further bases of support.

350. Roosevelt, Archie, Jr. "The Kurdish Republic of Mahabad." *The Middle East Journal* 1 (July 1947): 247-269. Reprinted in *A People Without a Country: The Kurds and Kurdistan* (1993), pp. 122-138. This article discusses the story of the independent Kurdish state established in Mahabad in 1946 and lasted almost one year. The author, one of a few witnesses on the scene, describes the event that led to its establishment and fall, with discussion of the U.S. role in the latter.

351. Roosevelt, Archie, Jr. *For Lust of Knowing: Memoirs of an Intelligence Officer*. Boston: Little, Brown, 1988. xiv, 500 p., [16] p. of plates: ill. Includes index. The period of World War II and its immediate aftermath was a time of discovery for many Americans of the world of Islam, of the intractable problems of the Middle East, and

of the resistance of the colonial powers to the idealistic American drive for colonial independence. Archie Roosevelt's book tells the first-hand story of one man's discovery of these realities. The book is the story of political discovery, a memoir by a member of a prominent American family, succinct summaries of his history, and a sophisticated travelogue. Through it run the threads of a personal romance and of the experiences of an intelligence officer. In writing the book, Roosevelt had the benefit of notes, letters, and diaries that he wrote over many years. His quotes from these contemporary sources provide vivid pictures of conditions of life and the personalities of the regions he visited, including the impressive Abdul Aziz Ibn Saud, his Syrian counselor Sheikh Yusuf Yasin, the dynamic young Habib Bourguiba, the less dynamic shah of Iran, and a host of Kurdish, Arab, and Iranian figures. Roosevelt discusses his experiences with the Kurds, particularly on Mahabad on pp. 248-288. (abridged, David D. Newsom/ MEJ 42, Autumn 1988: 700-701)

352. Yassin, Borhanedin A. *Vision or Reality? The Kurds in the Policy of the Great Powers, 1941-1947*. Lund, Sweden: Lund University Press, 1995. 246 p. Includes bibliographical references (p. 230-242) and index. This study traces the history of Kurdish nationalism in the crucial wartime and immediate post-war years. In particular, it looks at the creation of the short-lived Peoples Republic of Kurdistan in the Iranian Kurdish region during 1946. The life of the republic, together with the Kurdish question as a whole, is examined within the context of not only great power politics, but also the politics of the states

in which the Kurds live, especially Iran, and developments within the Kurdish communities themselves. Historians of the early cold war typically touch briefly on the crisis resulting from the Soviet Unions refusal to withdraw from northern Iran after the war on the schedule agreed with the states other war-time occupier, Great Britain. It was the Kurds misfortune to find themselves and their republic at the center of this great power dispute after the War. Yassin points out that it was understandable for pragmatic reasons that the Kurds sought the protection of the Soviet Union. Soviet forces were occupying northern Iran, while the two alternative sponsors, Great Britain and the United States, were reluctant to support the Kurdish cause. Great Britain wanted to bolster central authority in Tehran in order to protect its oil interests in the country. The United States, despite its pronouncements on self-determination, showed no interest at all in the case of the Kurds. The American priority, during the final months of the war and in its aftermath, was to reinforce central authority in Iran and block Soviet influence. Yassins point that the Kurds tried to obtain the sponsorship of the western powers but were rebuffed is a fair one. However, it must still be admitted that in opting for the backing of the Soviet Union, which had no inherent interest in their cause, and was merely engaged in a great power game, they made a historic mistake (Nigel John Ashton, *History: The Journal of the Historical Association*, 83, pp. 511-512).

IRAQ

353. Abizaid, John P. "Lessons for Peacekeepers." [Operation Provide Comfort.] *Military Review: The Professional Journal of the U.S. Army* 73 (March 1993): 11-19. The author looks at his units involvement in Operation Provide Comfort in northern Iraq. He offers insights as to what can be expected, the training conducted prior to deployment and operations in the theater. He also discusses some of the ways that the army might need to relook its current doctrine for conducting these types of missions.

354. Baram, Amatzia. *Between Impediment and Advantage: Saddams Iraq*. Washington, DC: United States Institute of Peace, June 1998. 17 p. Baram, a senior fellow in the Jennings Randolph Program at the United States Institute of Peace and professor of Middle Eastern history at the University of Haifa in Israel, is considered one of the worlds leading authorities on Iraq. This analysis provides a useful backdrop to the ongoing conflict with Iraq and is intended to help interested observers understand the significance of Saddam Hussein in Iraqi politics and the forces with which he grapples as he makes decisions about compliance with international demands. The report represents work in progress and summarizes the main points made during two public discussions about the nature of domestic politics in Iraq under Saddam. The Institute-sponsored meetings, November 10, 1997, and April 9, 1998, featured Baram presenting a modified version of his fellowship project that focuses on the major domestic

conflicts that Saddams regime faces and how they factor into Iraqs current and future foreign policy interests. Other participants at these events included representatives from the U.S. Department of State, the National Defense University, the Department of Defense, the Washington Institute for Near East Policy, the Middle East Institute, and other policy organizations active in U.S. foreign policy toward Iraq. C-Span covered and broadcast both events. Table of contents: Domestic tensions; Saddams internal security objectives and concerns; Regional Strategies; Background; Part One: Chinks in Saddams Armor (I. The Shi'is and the Kurds: Iraqs demographic predicament and its implications, II. Saddam and the Kurds after the Gulf War, III. Shi'is, Kurds, democracy, and violence in Iraq, IV. The fruits of dictatorship: Saddams decision-making process as a source of high-risk, high-cost policies, V. Saddam and his army officers, VI. An inability to learn: Tactical successes and a strategic bottleneck, VII. The economy: Vulnerability to inflation and its implications for foreign policy); Part Two: Domestic, Regional, and Foreign Sources of Power (VIII. Saddams power base: the family-tribe-state symbiosis and how it can explain his survival, IX. Iraqs non-conventional arsenal: Between impediment and advantage, X. A shift in Arab attitudes). The full text of the report is available at: www.usip.org/oc/sr/baram/baram.html.

355. Barzani, Mas'ud, and Ahmed Ferhadi. *Mustafa Barzani and the Kurdish Liberation Movement*. New York: Palgrave, 2002. As a leader of the Kurdish national liberation movement for almost half a century, Mustafa

Barzani witnessed many historical events that rocked the Middle East and had a strong impact on the fate of the Kurdish communities in the region. Barzani's life-long struggle began in 1907 when he was barely three years old, when he and his mother were incarcerated in the aftermath of a raid by the Ottoman Turkish forces. Barzani went on to spend most of his life fighting various governments partitioning Kurdistan. Barzani's son, Massoud, the leader of the Kurdish Democratic Party and currently the *de facto* ruler of much of Iraqi Kurdistan, has put together a valuable dossier of documents, stories, rare photos and has pieced them into a narrative in the first person with his reflections and analyses of historic events in the period 1931 to 1961.

356. Benjamin, Charles Michael. *Developing a Game/Decision Theoretic Approach to Comparative Foreign Policy Analysis: Some Cases in Recent American Foreign Policy*. Ph.D., University of Southern California, 1981. DAI 42 (June 1982): 5234-A. This dissertation develops a game/decision theoretic approach to comparative foreign policy analysis. Five cases in recent American foreign policy are described and analyzed: (1) Angola, 1975-76; (2) Cyprus, 1874; (3) Chile, 1962-73; (4) the Kurds, 1972-75; and (5) Cuba, 1961-62. Descriptive materials (data) are drawn principally from the published reports of Congressional committees investigating American intelligence agency activities. These reports are supplemented by participant memoirs and the accounts of academics and journalists. Metagame/options analysis is used to systematically examine the foreign policy

assumptions implicit in each case. This method of analysis is superior to other decision theoretic models because it explicitly takes into account multiple actors and the interaction of their strategies to produce foreign policy outcomes. Furthermore the method requires only ordinal level measurement assumptions more appropriate to the data used in the study. Particularly highlighted is a comparison of each case study with the findings of an empirical analysis of "Pentagon Papers" documents regarding American foreign policy decision-making toward Vietnam study found that American policy makers held two simultaneous images of Vietnam, a "Regional" and a "global" image. These two images produced policy outcomes analogous to paranoid schizophrenic behavior in an individual. The concluding chapter relates findings from the examined cases to the Vietnam study. Even though the same amount of information was not available in these cases, the use of option analysis was able to locate perceptual discontinuities and multiple imaging the advantages of the metagame/options analytic method in the development of more accurate descriptive theory and more useful normative theory are also discussed and suggestions are made for further research.

357. Bennet, Barry F., and others. "Caring for Kurdish Refugees: Operation Provide Comfort." *Journal of the U.S. Army Medical Department* (November-December 1992): 37-42.

358. Bird, Catherine. "ARG Provides Comfort." [Relief operations for Kurdish refugees.] *Surface Warfare* 16 (July-August 1991): 4.

359. Bolger, Daniel P. *Savage Peace: Americans at War in the 1990s*. Novato, CA: Presidio, 1995 xi, 420 p.: ill., maps. Includes bibliographical references and index. Examines the historic role of the U.S. as the worlds peacekeeper, the political and military context of contemporary peacekeeping missions, and prospects for international security; from the perspective of a battalion commander in the U.S. Army. Case studies of American and multinational forces in the Sinai, Lebanon, Kurdistan, Somalia, and the former Yugoslavia. This thought-provoking analysis focuses on what Bolger considers the three most important "peace enforcement" missions since the Berlin Wall came down in 1989, each illustrating major aspects of this difficult form of warfare: the operations in Kurdistan, Somalia and the former Yugoslavia. At the end of the Gulf War, U.S. forces entered northern Iraq to protect the Kurds from Saddam Hussein; Bolger cites this operation as an example of the way such missions should be run. Somalia illustrates U.S. foreign policy at its worst because of policymakers who "should have known better." Bolget argues that in the former Yugoslavia, U.S. air strikes and humanitarian airlifts have served American interests even though the overall effort has been ineffective.

360. Bonner, Raymond. "Always Remember." [Iraqi campaign to exterminate the Kurds.] *The New Yorker* 68

(September 28 1992): 46-51+. Iraqi Kurds are returning to their towns in northern Iraq but are finding it nearly impossible to rebuild the lands that have been devastated by systematic, genocidal attacks under Saddam Hussein. Between 1987 and 1991, Hussein used chemical and conventional weapons in an effort seemingly designed to kill every Kurdish male between the ages of 16 and 40. Today, with a Kurdish enclave having been established in northern Iraq, the Kurds are trying to rebuild their homes and civic structures but are still hindered by Hussein's economic blockade against them and the West's embargo against Iraq. Many Kurds are accusing the United States of being reluctant to help them, and the West must realize that eventually the Kurds will seek to establish an independent state, possibly by force. The article chronicles the history of the Kurds, describes Iraqi attacks on several Kurdish villages, and discusses U.S. relations with the Kurds, Iraq, and Turkey.

361. Bozarslan, Hamit. "De la Geopolitique a l'Humanitaire: Le Cas du Kurdistan d'Irak." [From the Geopolitical to the Humanitarian: The Case of Iraqi Kurdistan.] *Cultures et Conflits*, no. 11 (Autumn 1993): 41-64. Appears also in *L'Irak du Silence*, pp. 41-64, under the title "De l'humanitaire a la geopolitique: le cas du Kurdistan Irak," edited by Marie de Varney (Paris: L'Harmattan, 1992). Discusses the so-called humanitarian Operation Provide Comfort, which sought to provide goods and assistance to the Kurds in northern Iraq at the end of the Gulf war, arguing that it and similar operations merely serve to postpone or suspend real analyses of geopolitical

relations. Provide Comfort represented a degree of intervention in the internal affairs of UN member states and disrupted Iraqi territory surrounding Kurdistan, but did not address long-term regional power relations and the struggle for Kurdish identity, which has a long history and involves several countries (e.g., Turkey, Iraq, and now the U.S.). General conclusions are drawn about the crisis of the nation-state and the amplification of ethnic conflicts.

362. Bronstone Adam. *European Union-United States Security Relations*. London: Macmillan Press Ltd., 1997. The European Unions evolution to become a global actor is examined through its relationship with the United States from the Yom Kippur war to the Gulf conflict. Case-studies of the 1973 Arab-Israeli war, martial law in Poland 1981-82 and the Kurdish crisis in Iraq 1991 (pp. 173-223) are shown to support a theoretical critique.

363. Brown, Ronald J. *Humanitarian Operations in Northern Iraq, 1991 with Marines in Operation Provide Comfort*. Washington, DC: History and Museums Division, Headquarters, U.S. Marine Corps: [U.S. GPO., Supt. of Docs., distributor], 1995. viii, 127 p.: ill., maps. This monograph tells the story of more than 3,600 U.S. Marines who supported Operation Provide Comfort, an international relief effort in northern Iraq from 7 April to 15 July 1991. This short work does not purport to tell the entire story of Operation Provide Comfort, but focuses on Marine activities and contributions. The author presents historical glimpses of the Kurds, modern Iraq, and non-Marine activities only to provide necessary background

information. This monograph is not an exhaustive analysis of the operation nor does it try to define Provide Comforts place in the diplomatic history of the Middle East. The monograph relies heavily on primary sources, mostly the authors observations and the first-hand testimony of participants.

364. Bush, George. "Bush Announces Expansion of Relief Effort in Iraq." Congressional Quarterly Weekly Report 49, no. 16 (April 20, 1991): 1009-1011. In excerpts from a news conference, President George Bush describes the expansion of relief efforts to Kurdish refugees in Iraq.

365. Byman, Daniel. "Let Iraq Collapse." [Benefits of an Iraqi break-up.] The National Interest, no. 45 (Fall 1996): 48-60. Iraqi disintegration would strengthen the U.S. position in the region and provide the Kurds, the Middle East's largest ethnic group, with their own state. Despite fears of regional imbalance of power, the collapse of Iraq would end a regime hostile to U.S. interests. It would also eliminate a major threat to the Gulf states and to Israel. Finally, a Kurdish state would be dependent on the U.S. for survival and could serve as a base to control Iran.

366. Clary, D. E. Operation Provide Comfort: A Strategic Analysis. [Final report.] Maxwell AFB, AL: Air War College, April 1994. 37p. [NTIS Accession Number: AD-A280 675/0/XAB]. The sight of 700,000 refugees fleeing the wrath of Saddam Hussein's army into the rugged mountains of northern Iraq brought world attention to the plight of the Kurds in the aftermath of the Gulf War in

April 1991. In conjunction with world leaders, President Bush established a policy to assist those refugees and return them to their homes. According to the author, President Bush's policy was fulfilled through a successful operational military strategy that evolved from that policy. An important key to the success of the strategy, was translation of policy into a clear and concise mission statement and mission objectives. These objectives then utilized coalition military, international relief organization, and private voluntary organization resources to successfully execute the mission tasks that flowed from the mission objectives.

367. Collins, John W., Jr. "Logistics Support for Operation Provide Comfort II." [Humanitarian aid for Kurds.] *Army Logistician* (May-June 1992): 22-24.

368. Congress. House. Committee on Armed Services. *Aspects of Anti-Chaos Aid to the Soviet Union*. Washington, DC: U.S. GPO, 1991. iii, 83 p. Congress Session: 102-1. SUDOC: Y4.Ar5/2a:991-92/33. Included in Legislative History of: P.L. 102-484; P.L. 102-511. Committee Serial H.A.S.C. No. 102-33. Hearings before the Defense Policy Panel to review food and medical supply problems in the Soviet Union and its newly independent republics, and to examine DOD capability to provide short-term humanitarian assistance in conjunction with private sector relief organizations. Statements and Discussion include: Capabilities of U.S. military forces to participate in humanitarian aid programs; explanation of DOD role in Operation Provide Comfort which provided protection and supplies for Kurdish refugees fleeing Iraq

after the Persian Gulf war (related maps, tables, p. 5-24 passim); aspects of humanitarian assistance programs.

369. Congress. House. Committee on Armed Services. Options for Dealing with Iraq. Washington, DC: Washington, DC: U.S. GPO, 1992. iii, 98 p. Congress Session: 102-2. SUDOC:Y4.AR5/2A:991-92/79. Committee Serial H.A.S.C. No. 102-79. Hearings before the Defense Policy Panel to examine nonmilitary and military strategy options to obtain compliance by Iraq and Iraqi President Saddam Hussein with various UN Security Council resolutions passed in conjunction with negotiations to end the 1991 Persian Gulf War. Resolutions require the immediate end of alleged repression of the Iraqi civilian population; the destruction, removal, or dismantling of weapons of mass destruction, certain ballistic missiles, and nuclear weapons materials; and the sale of oil under UN supervision to pay for UN activities in Iraq. Supplementary material (p. 58-60) includes articles. Statements and Discussion include: Need for UN to declare Saddam Hussein in violation of resolutions and support his ouster; status of Kurdish opposition to Saddam Hussein, with review of relevant policy issues; extent and nature of Iraq violation of resolutions; recommendations for expansion of economic sanctions against Iraq; aspects of nonmilitary policy options to obtain Iraq compliance with resolutions.

370. Congress. House. Committee on Foreign Affairs. Consideration of Miscellaneous Bills and Resolutions: Vol. III. July 13, August 3, September 14, 22, 27, October 4, 1988. Hearing. Washington, DC: U.S. GPO, 1988. iii, 429

p. Congress Session: 100-2. SUDOC: Y4.F76/1:B49/2/v.3. Contains transcripts of Committee markup sessions as follows: August 3 session (p. 79-247) to consider: H. Res. 471 (text, p. 237-239; amended text, p. 242-246), to condemn Iraqi March 16, 1988 use of chemical weapons against the Kurdish minority in Iraq; and to urge the Administration to accelerate efforts to achieve an international chemical weapons ban. Amended bill was favorably reported.

371. Congress. House. Committee on Foreign Affairs. Legislation to Impose Sanctions Against Iraqi Chemical Use. Washington, DC: U.S. GPO, 1988 iii, 45 p. Congress Session: 100-2. SUDOC:Y4.F76/1:L52/16. Contains transcript of Committee markup session, with Department of State participation, on Committee draft bill (text, p. 3-9), the Sanctions Against Iraqi Chemical Weapons Use Act, to prohibit U.S. export of military and civilian goods and technology to Iraq in response to alleged Iraqi use of chemical weapons against its Kurdish minority. H.R. 5337, a clean version of the amended draft bill, was reported favorably. Supplementary material (p. 37-45) includes correspondence and: (a) H.R. 5271, the Prevention of Genocide Act of 1988, to require U.S. sanctions against Iraq for alleged use of chemical weapons in Kurdistan, and to commend Turkey for its humanitarian actions in assisting Kurdish refugees, text (p. 39-42). (b) H. Res. 471, to condemn Iraqi use of chemical weapons; and to urge the Administration to accelerate efforts to achieve an international chemical weapons ban, text (p. 43-45).

372. Congress. House. Committee on Foreign Affairs. Emergency Relief for the Kurdish People, Communication from the President. Washington, DC: U.S. GPO, 1991. i, 2 p. Pub. No.: H.Doc. 102-86. Congress Session: 102-1. SUDOC: Y1.1/7:102-86. Transmittal of Presidential notification, dated May 17, 1991, of the introduction of a limited number of U.S. forces into northern Iraq to provide humanitarian relief for the Kurdish people in light of continued Iraqi repression of the Kurds following the Apr. 6, 1991 cease-fire and withdrawal of U.S. forces from southern Iraq.

373. Congress. House. Committee on Foreign Affairs. Proposed Legislation to Authorize Emergency Assistance for Refugees and Displaced Persons in and Around Iraq. Washington, DC: U.S. GPO, 1991. iii, 107 p. Congress Session: 102-1. SUDOC: Y4.F76/1: L52/17. Hearing to examine the status and needs of Kurdish and other Iraqi refugees who fled to areas along the Iraqi-Turkish border following the Persian Gulf war, and to review related humanitarian relief activities and funding needs. Includes transcript (p. 99-107) of Committee markup session on the Emergency Supplemental Iraqi Refugee Assistance Act of 1991 (draft text, p. 104-106) to authorize FY91 supplemental appropriations for emergency humanitarian assistance to Persian Gulf war refugees in and around Iraq. Bill was favorably reported. Statements and Discussion include: Findings of House Delegation visit to Turkish-Iraqi border to assess refugee conditions and international relief efforts (rpt, p. 4-11); recommendations for U.S. humanitarian aid (related rpt, p. 40-44), extent of refugee

problem in and around Iraq; role of UN in providing humanitarian assistance to displaced Iraqi civilians; review of international humanitarian relief activities along the Turkish-Iraqi border, and recommendations for assistance to Persian Gulf war refugees.

374. Congress. House. Committee on Foreign Affairs. U.S. Policy Toward Iraq 3 Years After the Gulf War. Washington, DC: U.S. GPO, 1994. iii, 61 p. Congress Session: 103-2. SUDOC: Y4.F76/1:IR1/15. Hearing before the Subcommittee on Europe and the Middle East to review developments in and U.S. policy options regarding Iraq, emphasizing international economic sanctions. Supplementary material (p. 41-61) includes witnesses written statements. Statements and Discussion include: Adverse impact on Iraqi Kurds of economic sanctions. Assessment of political power of Iraqi President Saddam Hussein; review of U.S. policy options for dealing with Iraq and weakening Saddam Hussein, focusing on current economic sanctions; overview of Saddam Hussein repression of Iraqi opposition civilian populations, including the Kurds.

375. Congress. House. Committee on Hunger, Select. Decades of Disasters: The United Nations Response. Washington, DC: U.S. GPO, 1991. iii, 176 p. Congress Session: 102-1. SUDOC: Y4.H89:102-10. Hearing before the Select Committee on Hunger to examine the effectiveness of and the need to improve UN disaster relief and other humanitarian emergency response mechanisms. Supplementary material (p. 44-176) includes submitted

statements, witnesses written statements, and: (a) H.R. 2258, the Freedom from Want Act, to recognize the human right to food, propose a UN Convention on the Right to Food, and require the U.S. to attempt to reform and restructure UN mechanisms for responding to international disasters and humanitarian emergencies, text (p. 115-118). (b) International Committee on the Right to Food, right to food in domestic and international law, findings and recommendations, with bibliography (p. 122-158). Statements and Discussion include: Deficiencies of UN system, with recommendations; validity of humanitarian intervention under international law, with example of UN intervention on behalf of Iraqi Kurds after the Persian Gulf war; steps toward improving UN humanitarian relief and intervention activities. Includes the following insertion: Nanda, V. P., "Humanitarian Intervention" forthcoming book excerpt, with bibliography (p. 87-107).

376. Congress. House. Committee on Hunger, Select. Future of Humanitarian Assistance in Iraq. Hearing. Washington, DC: U.S. GPO, 1992. iv, 130 p. Congress Session: 102-2. SUDOC: Y4.H89:102-22. Committee Serial No. 102-22. Hearing before the Select Committee on Hunger International Task Force to examine humanitarian issues in Iraq, including status of international humanitarian relief efforts to alleviate hunger and public health problems resulting from international economic sanctions imposed against Iraq in connection with the 1991 Persian Gulf War. Supplementary material (p. 43-130) includes submitted statements, witnesses written statements, articles, and correspondence. Statements and

Discussion include: Perspectives on humanitarian conditions in Iraq; allegations regarding Iraqi human rights abuses, focusing on persecution of Kurdish minority; arguments for lifting non-military sanctions against Iraq.

377. Congress. House. Committee on International Relations. U.S. Policy Toward Iraq. Washington, DC: U.S. GPO, 1996. iii, 92 p. Congress Session: 104-2. SUDOC: Y4.IN8/ 16:IR1/3. Hearing to review developments in and U.S. policy toward Iraq. Examines Iraqi failure to comply with UN Security Council resolutions regarding Iraqi actions following the 1990-91 Persian Gulf War, and reviews international sanctions imposed on Iraq for noncompliance with UN resolutions. Supplementary material (p. 37-92) includes witnesses written statements and written replies to Committee questions, and a submitted statement. Statements and Discussion include: Overview of conditions in Iraq; status of Iraqi efforts to acquire weapons of mass destruction; issues involved in UN resolution allowing Iraq to sell oil in order to buy humanitarian goods for Iraqi populace affected by sanctions. Recommendations for U.S. policy toward the Kurdish minority in northern Iraq; perspectives on conditions in Iraq, with suggestions concerning U.S. policy options.

378. Congress. House. Committee on Ways and Means. Sanctions Against Iraqi Chemical Weapons Use Act. Washington, DC: U.S. GPO, 1988. Report. 7 p. Pub. No.: H. Rpt. 100-981, pt. 1. Congress Session: 100-2. SUD OC: Y1.1/8:100-981/pt.1. Recommends passage with

amendments of H.R. 5337, the Sanctions Against Iraqi Chemical Weapons Use Act, to prohibit U.S. export of certain military and civilian goods and technology to Iraq in response to Iraqi use of chemical weapons against its Kurdish minority. Committee consideration was limited to provisions authorizing the President to impose additional sanctions, including restrictions on imports of petroleum and other products from Iraq.

379. Congress. Senate. Committee on Armed Services. Operation Desert Shield/ Desert Storm. April 24, May 8, 9, 16, 21, June 4, 12, 20, 1991. Washington, DC: U.S. GPO, 1991. Hearing. iv, 414 p. il. Pub. No.: S. Hrg. 102-326. Congress Session: 102-1. SUDOC: Y4.Ar5/3:S.hrg.102-326. Hearings to examine U.S. military forces performance in Operation Desert Shield/Desert Storm in the Persian Gulf undertaken in response to the Iraqi August 1990 invasion of Kuwait. Focuses on DOD U.S. Central Command strategy and operations. Classified material has been deleted. Statements and Discussion include: Briefing on U.S. military, Department of State, and AID assistance to Kurds fleeing Iraq after Operation Desert Storm; role of U.S. military forces in providing protection and establishing supply systems for food and goods for Kurds (related charts, pp. 11-38 passim); status of the Kurds.

380. Congress. Senate. Committee on Foreign Relations. Chemical Weapons Use in Kurdistan: Iraqs Final Offensive. Washington, DC: U.S. GPO, 1988. ix, 46 p. Congress Session: 100-2. SUDOC: Y4.F76/2:S.prt. 100-148/corr. Staff report, based on September 11-17, 1988

study mission to Turkey along the Iraqi border by Peter W. Galbraith and Christopher Van Hollen, Jr., assessing allegations by Iraqi Kurdish refugees in Turkey that Iraq used chemical weapons in Kurdistan during a so-called final offensive to end the Kurdish insurgency following ceasefire in the Iran-Iraq war. Reviews Kurdistan political background and relationship to the Iraq republic, alleged prior use of chemical weapons by Iraq, and Kurdish eyewitness accounts of chemical attacks. Includes a summary of key findings (p. VII-VIII), photographs throughout, and: S. 2763, the Prevention of Genocide Act of 1988, to require U.S. sanctions against Iraq for use of chemical weapons in Kurdistan, and to commend Turkey for its humanitarian actions in assisting Kurdish refugees, text (p. 43-46).

381. Congress. Senate. Committee on Foreign Relations. U.S. Policy Toward Iraq: Human Rights, Weapons Proliferation, and International Law. Washington, DC: U.S. GPO, 1990. iii, 93 p. Congress Session: 101-2. SUDOC: Y4.F76/2:S.hrg.101-1055. Hearing to assess U.S. policy towards Iraq, focusing on the implications of Iraq's violation of international law by engaging in human rights abuses, and on Iraq's efforts to acquire missiles and chemical and nuclear weapons. Supplementary material (p. 89-93) includes witnesses' written replies to Committee questions. Statements and Discussion include: Review of Iraq human rights abuses; concern about the fate of Iraqi Kurds in Turkish refugee camps; description of Iraq persecution of Kurds, with policy recommendations; evidence of Iraq efforts to develop nuclear weapons and

missiles, citing need to revise technology export controls (related list, p. 80-81).

382. Congress. Senate. Committee on Foreign Relations. Civil War in Iraq. Washington, DC: U.S. GPO, 1991. viii, 28 p. Congress Session: 102-1. SUDOC: Y4.F76/2:S.prt.102-27. Staff report, prepared by Peter W. Galbraith, on humanitarian and policy issues related to civil unrest in Iraq. Provides an overview of the Kurdish rebellion and describes Iraqi army suppression of the Kurds during a March 30-31, 1991 visit to Iraqi-controlled Kurdistan. Assesses and recommends U.S. humanitarian aid initiatives for the Kurds, and reviews regional implications of the conflict. Appendix (p. 23-28) includes articles.

383. Congress. Senate. Committee on Foreign Relations. Foreign Relations Authorization Act, FY92-FY93. Washington, DC: U.S. GPO, 1991. Report. 134 p. Pub. No.: S. Rpt. 102-98. Congress Session: 102-1. SUDOC: Y1.1/5:102-98. Recommends passage of S. 1433, the Foreign Relations Authorization Act, FY92-FY93, to amend the State Department Basic Authorities Act of 1956 and other acts to revise and authorize FY92-FY93 appropriations for Department of State and related agencies programs, in the following titles: Title I, Department of State, to: ... Title II, U.S. Informational, Educational, and Cultural Programs, to: ... c. Direct the Voice of America to establish a Kurdish language service.

384. Congress. Senate. Committee on Foreign Relations. Kurdistan in the Time of Saddam Hussein. Washington, DC: U.S. GPO, 1991. viii, 23 p. Congress Session: 102-1. SUDOC: Y4.F76/2:S.prt.102-56. Staff report, prepared by Peter W. Galbraith, presenting findings of September 4-11, 1991 visit to Iraqi Kurdistan to observe conditions following the 1991 uprisings by Kurdish insurgents and retaliatory attacks by the Iraqi army. Examines the need and options for international protection of the Kurds from future Iraqi attacks, and provides evidence of atrocities committed against Kurds under the rule of Saddam Hussein. Includes maps and photos throughout.

385. Congress. Senate. Committee on Foreign Relations. Mass Killings in Iraq. Washington, DC: U.S. GPO, 1992. iii, 51 p. Congress Session: 102-2. SUDOC: Y4.F76/2:S.hrg.102-652. Hearing to examine human rights abuses against the Kurdish minority by the Iraqi government, including allegations of mass killings. Includes: UNICEF, "UNICEF Programme Progress Report: Iraq Emergency" 1992 (p. 39-48). Statements and Discussion include: Review of alleged Iraqi human rights abuses against the Kurdish minority; evidence of mass killings of Kurds by Iraqi government; views on Kurdish refugee situation; perspectives on aid for Iraqi Kurds.

386. Congress. Senate. Committee on Foreign Relations. Saddams Documents. Washington, DC: U.S. GPO, 1992. Report. vi, 10 p. Pub. No.: S. Prt. 102-111. Congress Session: 102-2. SUDOC: Y4.F76/2:S.prt.102-111. Report by Peter W. Galbraith (Committee staff), describing the

acquisition and content of certain Iraqi secret police documents obtained by the author during an April 16-27, 1992 visit to the Kurdish minority area of Iraq. Focuses on evidence provided by the documents of Iraqi human rights abuses against the Kurds, including mass killings.

387. Congress. Senate. Committee on Foreign Relations. U.S. Policy Toward Iran and Iraq. Washington, DC: U.S. GPO, 1995. iv, 174 p. Congress Session: 104-1. SUDOC: Y4. F76/2:S.HRG.104-280. Hearings before the Subcommittee on Near Eastern and South Asian Affairs to review developments in and U.S. policy toward Iraq and Iran, focusing on U.S. dual containment policy of economic sanctions, arms controls, and political action to limit the threat to U.S. interests posed by Iran and Iraq. Supplementary material (pp. 5-8, 163-174) includes witnesses written replies to Subcommittee questions. Statements and Discussion include: Need for U.S. action to end Iraq repression of Kurds and resolve conflict between Kurdish factions; need to present evidence of Iraq genocide against Kurds to International Court of Justice; description of alleged Iraqi atrocities against Kurds, with recommendations for U.S. policy.

388. Congress. Senate. Committee on Governmental Affairs. Global Spread of Chemical and Biological Weapons. Washington, DC: U.S. GPO, 1989. vi, 746 p. Congress Session: 101-1. SUDOC: Y4.G74/9:S.hrg. 101-744. Hearings before the Permanent Subcommittee on Investigations to examine concerns regarding the worldwide proliferation of chemical weapons (CW) and

biological weapons (BW), and to consider measures to control CW and BW production and use. Supplementary material (pp. 221-746) includes witnesses prepared statements, articles, and reports. Statements and Discussion include: Experiences in interviewing and treating Iraqi Kurds reportedly attacked with CW by Iraqi military; description of CW effects on victims; explanation of medical treatment and toxicological studies of Kurds (medical reports, correspondence, pp. 254-266, 630-650). Insertion: Physicians for Human Rights, "Winds of Death: Iraq's Use of Poison Gas Against Its Kurdish Population" report of medical mission to Iraqi Kurd refugee camps in Turkey, February 1989, with illustrations (pp. 657-702).

389. Congress. Senate. Committee on the Judiciary. *Aftermath of War: The Persian Gulf Refugee Crisis*. Washington, DC: U.S. GPO, 1991. ix, 37 p. Congress Session: 102-1. SUDOC: Y4.J89/2:S.prt.102-31. Staff report, prepared for the Subcommittee on Immigration and Refugee Affairs, presenting findings of Subcommittee April 15, 1991 hearing and delegation April 27-May 9 visit to Iraq evaluating the international humanitarian relief operation to assist Kurds and other ethnic and religious minorities made refugees following the war in the Persian Gulf. Also reviews the status of refugees in Iraq and other Persian Gulf areas.

390. Congress. Senate. Committee on the Judiciary. *Aftermath of War, Part II: The Plight of the Iraqi Kurds a Year Later*. Washington, DC: U.S. GPO, 1992. ix, 43 p. Congress Session: 102-2. SUDOC: Y4.J89/2:S. prt. 102-

31/pt.2. Subcommittee on Immigration and Refugee Affairs staff report on the status of Iraqi Kurds following the Persian Gulf War. Report is based on staff December 10-14, 1991 visit to northern Iraq, conducted as a follow up mission to staff April 27-May 9, 1991 visit to Iraq. Evaluates the living conditions and continuing aid needs of Kurdish villagers and refugees, and assesses international security arrangements for protecting Kurds from Iraqi forces. Includes findings and recommendations (p. 1-3), and UN resolutions and related documents on humanitarian aid to civilian populations in the Persian Gulf region (p. 17-43).

391. Congress. Senate. Committee on the Judiciary. Refugee Crisis in the Persian Gulf. Washington, DC: U.S. GPO, 1991. iv, 245 p. Congress Session: 102-1. SUDOC: Y4.J89/2: S.hrg.102-522. Hearings before the Subcommittee on Immigration and Refugee Affairs to examine the status and needs of Kurdish and other Iraqi refugees following the 1991 Persian Gulf war, focusing on conditions in Turkey-Iraq and Iran-Iraq border areas. Also reviews related humanitarian relief activities and funding needs. Supplementary material (pp. 127-245) includes: (a) Subcommittee, "Aftermath of War: The Persian Gulf Refugee Crisis" May 20, 1991 (pp. 127-185). (b) Harvard University, "Harvard Study Team Report: Public Health in Iraq After the Gulf War" May 1991, with tables and graphs (pp. 186-245).

392. Cooley, J. K. Payback: Americas Long War in the Middle East. Washington, DC: Brasseys, 1991. xiv, 257 p.

Includes bibliographical references and index. Cooley has covered the Middle East and Africa since 1957. His theme in this book is that during the critical years from the start of the Iranian revolution to the present, the U.S. has been "paid back" for its poor judgment and often disastrous policy errors in the Middle East. Cooley puts into context the attacks on the U.S. embassy and Marine barracks in Lebanon, the hijacking of TWA Flight 847, the abductions of the CIAs William Buckley and AP bureau chief Terry Anderson, and other retaliatory acts during what he calls the Khomeini Decade. The book argues that from the end of the Iran-Iraq war in 1988 until Saddam Husseins 1990 invasion of Kuwait, the Bush administration conducted "a strange love affair" with the Iraqi dictator, which climaxed with Desert Storm and its traumatic aftermath. The final payback, according to the author, was the terrible responsibility imposed on the Bush administration by the millions of Kurds fleeing massacre by Saddams forces.

393. Cowan, J. W. Operation Provide Comfort: Operational Analysis for Operations Other Than War. [Final report.] Newport, RI: Naval War College, Joint Military Operations Dept., 16 June, 1995. 28p. [NTIS Accession Number: AD-A297 852/6/XAB]. In early February 1991 Operation Desert Storm had reached its dramatic conclusion. The United States military had displayed its incredible power and effectiveness as the worlds sole remaining super power and stood ready to lead the world into the future of President Bushs New World Order. On April 5, 1991, U. S. and world attention again was sharply focused on a new and different developing

human tragedy in post war Iraq. Instead of familiar footage of successful military operations, the public was now faced with the images of a half million terrorized and starving Kurdish refugees clinging to the sides of mountains in the remote northern regions of the Iraq-Turkish border. This operation serves as a classic case in the validation of the six Principles for Operations Other than War, although it was conducted two years prior to publishing of the fundamentals in current doctrine. The peacemaking success of Operation Provide Comfort established the standard in political and public perception for the projection and use of coalition military power for the purpose of saving lives. The current world situation suggests that coalition and peacemaking operations will continue to be the most prevalent challenge facing the future employment of military forces. The experiences of Operation Provide Comfort have validated the need for continued study and development of joint doctrine for coalition and peacemaking operations.

394. Department of State. Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor. Annual Report on International Religious Freedom Report. PRINT, WEB. Washington, DC: Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor, 1999- . Annual. (www.state.gov/g/drl/irf/rpt/). This report is issued by the Senate Committee on Foreign Relations and submitted annually to the Congress by the Department of State. The law provides that the Secretary of State shall transmit to Congress by September 1 of each year, or the first day thereafter on which the appropriate House of Congress is in session, "an Annual Report on International

Religious Freedom supplementing the most recent Human Rights Reports by providing additional detailed information with respect to matters involving international religious freedom.” This annual report includes 195 reports on countries worldwide. Full-text of reports for the years 1999-2002 on Iraq (the only country reportedly to persecute the Kurds on religious bases) are included in this book and can be found at the following addresses:

- 2002: www.state.gov/g/drl/rls/irf/2002/13996.htm
- 2001: www.state.gov/g/drl/rls/irf/2001/5693.htm
- 2000: www.state.gov/www/global/human_rights/irf/irf_rpt/irf_iraq.html
- 1999: www.state.gov/www/global/human_rights/irf/irf_rpt/1999/irf_iraq99.html

395. Department of State. Office of Humanitarian Demining Programs. Hidden Killers, 1998: The Global Landmine Crisis. Washington, DC: U.S. Dept. of State, Bureau of Political-Military Affairs, September 1998. 206 p. Since the Department of States last landmine report was issued in 1994, several developments have altered significantly the status of the global humanitarian crisis caused by antipersonnel landmines. This report is designed to take account of those developments and their impact on the problem, as well as to add new information to the baseline data and update the status of 12 of the most severely mine-affected countries. Much of the background data in the 1994 report remains valid and has not been

repeated in this updated edition. The section on Iraqi Kurdistan is available at: www.state.gov/www/global/arms/rpt_9809_demine_ch3k.html.

396. Doherty, Carroll J. "Prolonged Turmoil May Slow Withdrawal from Region." Congressional Quarterly Weekly Report 49, no. 11 (March 16, 1991): 696. Iraqs harsh crackdowns on Kurdish separatists and Iran-backed Shi'ite Muslims have raised the possibility that the US troop withdrawal from the Persian Gulf will be slow. Since the Persian Gulf wars quick end, problems, rather than opportunities, have become more apparent.

397. Doherty, Carroll J. "Bush, Congress in Agreement on Kurdish Refugee Relief." Congressional Quarterly Weekly Report 49, no. 17 (April 27, 1991): 1078-1079. Moved by the plight of refugees in and around Iraq, the Bush Administration and Congress agree that the US should extend all possible help to Iraqis displaced by the Persian Gulf war.

398. Doherty, Carroll J. "Panels Approve Partial Funding for Kurdish Refugee Aid." Congressional Quarterly Weekly Report 49, no. 18 (May 4, 1991): 1144-1145. Although Congress moved quickly to finance aid to Kurdish refugees, congressmen are still uneasy over the prospect of an open-ended US military presence in post-war Iraq.

399. Doherty, Carroll J. "Members Pass Relief Legislation for Kurds and Other Refugees." Congressional Quarterly Weekly Report (May 11, 1991): 1211, 1213.

Congress has approved a proposal to provide more than half a billion dollars to aid displaced people in and around Iraq and to help disaster victims in other parts of the world.

400. Doherty, Carroll J. "Relief measure bogged down by disputes over details. (Disaster and starvation relief for Kurdistan and Bangladesh)." Congressional Quarterly Weekly Report 49, no. 20 (May 18, 1991): 1305.

401. Doherty, Carroll J. "Congress Clears Refugee Aid Bushs Signature Expected." Congressional Quarterly Weekly Report 49, no. 21 (May 25, 1991): 1388. Congress took the first step toward addressing the needs of Kurdish refugees in Iraq when it gave preliminary approval to HR 2251, an appropriations bill that includes \$556 million in disaster and refugee aid.

402. Doherty, Carroll J. "Senate Struggles Over Response to Clintons Attack on Iraq: Election-Year Politics Complicates Debate on Resolution of Support for Troops." Congressional Quarterly Weekly Report 54 (September 7, 1996): 2535-2536. Debate on U.S. Cruise missile strikes on military installations in southern Iraq, in response to Iraqi military deployment into the Kurdish "Safe Haven" in northern Iraq.

403. Downing, Linda M., and Gail McCain. "Medical Support for Kurdish Relief Effort." U.S.A.F. Medical Service Digest 43 (Winter 1992): 10-11.

404. Drew, Elizabeth. "Letter from Washington." [Helping the Kurds.] *The New Yorker* 67 (May 6 1991): 97-103. In taking belated responsibility for easing the plight of the Kurdish refugees in Iraq, a strained and defensive Bush administration has backed itself into a situation it had hoped to avoid. Bush's strategy in denying military aid to the Kurds and Shi'ites rebelling against Saddam Hussein was defensible but hard to explain to the public. The president apparently wanted the Iraqi military or the Baathists to force Hussein from power, but a Kurdish separatist movement threatened the preservation of an intact postwar Iraq, a goal that the administration believes is essential to maintaining the balance of power in the Persian Gulf. Moreover, Bush and his advisers feared the military consequences of getting involved in an Iraqi civil war. As a result, the administration was reluctant to give even humanitarian relief to the Kurds while the rebellion was in progress. Even now, the government fears that helping the Kurds will be the start of a long, unwelcome involvement.

405. Elmo, David S. "Distributing Food to the Kurds." *Army Logistician* (January-February 1992): 2-5.

406. Elmo, David S. "Food Distribution During Operation Provide Comfort." *Special Warfare* 5 (March 1992): 8-9.

407. Elmo, David S. "Food Distribution for Operation Provide Comfort." [Kurd relief effort.] *Military Review*:

The Professional Journal of the U.S. Army 73 (September 1993): 80-81.

408. Farer, Tom J. "Human Rights and Foreign Policy: What the Kurds Learned." [A drama in one act—satire] *Human Rights Quarterly* 14 (November 1992): 62-77. The Bush administrations policy towards the Kurds in Iraq after the Persian Gulf War is satirized in a brief drama involving a national security advisor, a moderate Republican and a foreign policy expert. Casting about for language which would allow the President to engage in human rights rhetoric without committing to action, they finally settle on section 502(b) of the Foreign Assistance Act. This sections provisions on human rights abuses have been interpreted loosely by previous administrations. The stateless Kurds, with no power, may be-come the subject of political rhetoric but will receive no real assistance.

409. Felton, John. "Iraq Sanctions Bill Puts Administration in a Bind." *Congressional Quarterly Weekly Report* 46, no. 38 (September 17, 1988): 2571-2572. On Sep 9, 1988, the Senate passed a bill imposing harsh economic sanctions on Iraq as punishment for using chemical weapons against its Kurdish minority since Aug 1987. The bill, which was called premature by the State Department, is examined.

410. Felton, John. "Less Sweeping Than Senate Version: House Panels Advance Bill Imposing Sanctions on Iraq." *Congressional Quarterly Weekly Report* 46, no. 39 (September 24, 1988): 2634. House committees are

moving ahead with legislation imposing sanctions on Iraq to protest its alleged use of chemical weapons against the Kurdish minority there. However, the bill is far less sweeping than a Senate-passed measure containing a broad series of economic sanctions.

411. Felton, John. "Protest of Chemical Warfare: Differences on Iraq Sanctions Complicate Foreign Aid Bill." Congressional Quarterly Weekly Report 46, no. 40 (October 1, 1988): 2741. Acting on the fiscal 1989 foreign aid appropriations bill, the Senate for the second time approved sanctions against Iraq for using chemical weapons against its Kurdish minority. The Senate action was an effort to force the House to accept a stronger foreign aid bill. The differences on Iraq sanctions, which complicate the foreign aid bill, are discussed.

412. Felton, John. "Hill Moving on Iraq Sanctions: Use of Chemical Weapons Against the Kurds." Congressional Quarterly Weekly Report 46 (October 15, 1988): 2983.

413. Ferguson, W. T. Operation Provide Comfort: A History of JTF—A Logistical Operation. Carlisle Barracks, PA: Army War College, May 1992. 41p. [NTIS Accession Number: AD-A295 932/8/XAB]. During Operation Desert Storm, Proven Force and Provide Comfort, I was the J-4, Special Forces Operations Command Europe, (SOCEUR) commanded by Brigadier General Richard Potter. Special Operations Command Europe deployed as part of Joint Task Force Proven Force, Incirlik, Turkey, which operated from 9 January 1991 to 22 March 1991. On 6 April 1991,

Headquarters SOCEUR was alerted for participation in Operation Provide Comfort with the mission to provide humanitarian support to the Kurds in northern Iraq and southern Turkey. Other reports on Operation Provide Comfort have focused on the JTF force composition, mission, and operational concept. The objective of this personal experience monograph is to provide insight into the logistical operations and staff relationships of JTF-A during Operation Provide Comfort, 7 April 1991 through 17 June 1991. The views presented in this paper are the logistical perspective of how SOCEUR supported Operation Provide Comfort (A).

414. Fessler, Pamela. "Congress Record on Saddam: Decade of Talk, Not Action: Before Invasion of Kuwait, Capitol Hill Politics, Inertia Undercut Objections to White House Courtship of Iraq." Congressional Quarterly Weekly Report 49 (April 27, 1991): 1068-1076. Highlights major foreign policy decisions since 1982. U.S. role in the Iranian-Iraqi war, including oil tanker escort, chemical weapons, sanctions, and the Kurds.

415. Freedman, L., and D. Boren. "Safe Havens for Kurds in Post-War Iraq." In *To Loose the Bands of Wickedness: International Intervention in Defence of Human Rights*. Edited by N. Rodley, 43-92. London: Brassey's, 1992. Since the Second World War there have been remarkable advances in the field of international humanitarian law. A major instrument in the protection of human rights has been the United Nations, whose presence is generally recognized to be non-threatening and impartial.

Gross violations of human rights not only cause untold suffering for the victims, but also provoke mass flights of populations on a scale which increasingly threatens to destabilise host countries, and ultimately poses a threat to international peace and security. The international community tries to cope with the ever increasing flow of refugees, but remains reluctant to take coercive measures against the governments directly responsible for massive abuses of human rights, still sheltering behind article 2(7) of the UN Charter, which does not “authorize the United Nations to intervene in matters which are essentially within the domestic jurisdiction of any state.” Should not governments, in the light of actual events, now consider whether the price of non-intervention is too high, not only on humanitarian grounds, but also because of the escalating costs and the acute political and social problems posed by these mass exoduses? Or is the risk of power abuse for political gain too high because state sovereignty is perceived as absolute. The focus of this study is essentially a practical one. It considers what reforms and additional measures are required to strengthen the UNs capacity to intervene more effectively on humanitarian issues, particularly those traditionally excluded from UN action by article 2(7) of the Charter. Case histories are included—that of the Kurds in Iraq (pp. 43-92) and the international reaction to the civil strife in Yugoslavia.

416. Frelick, Bill. “The False Promise of Operation Provide Comfort: Protecting Refugees or Protecting State Power?” *Middle East Report* (May-June 1992): 22-27. The author, a senior policy analyst with the U.S. Committee for

Refugees and associate editor of the World Refugee Survey, visited Kurdish refugee camps in Iran in April 1991. This article is based on a longer paper presented at the Middle East Studies Association conference in November 1991 that later appeared in *Kurdish Studies* (Spring-Fall 1992, pp. 45-53). The international regime established for refugees has been created and maintained less for their protection than to preserve the prerogatives of powerful states. Many heralded the U.S. aid to Iraqi Kurds at the end of the 1991 Gulf war as a precedent for future interventions in defense of human rights and humanitarian assistance. In retrospect, the U.S. move appears as yet another exercise designed to enhance the prerogatives of state power by a stronger against a weaker state. Britain, France and the U.S. created an occupied military zone in the name of international stability with the intent to destabilize the government of Iraq. This may have been a legitimate political goal, but it misrepresented the intervention under an essentially humanitarian facade.

417. Ghareeb, Edmund. *The Kurdish Question in Iraq*. Syracuse, NY: Syracuse University Press, 1981. x, 223 p.: map. Includes bibliographical references and index. Originally the authors Ph.D. dissertation (Georgetown University, 1979). In it, Ghareeb examines the history of the Kurdish issue in Iran and Turkey and then concentrates on Iraq, chronicling the Iraqi Ba'th governments attempts since 1968 to achieve a political understanding with the Kurds concerning their status in Northern Iraq. The failure of both sides to reach agreement contributed to widespread Kurdish armed rebellion which was encouraged by covert

Iranian, American, and Israeli assistance. Drawing upon extensive personal interviews with pro-and anti-Ba'th Kurdish leaders, including Mulla Mustafa Barzani and members of his family, Iraqi government and Ba'th party officials, and U.S. government officials, Ghareeb discusses in detail the positions of the Ba'th and Kurdish leaders and the factors which led to the failure of negotiations between them and, ultimately, to the collapse of the Kurdish rebellion itself.

418. Goff, D. G. Building Coalitions for Humanitarian Operations Operation Provide Comfort. [Study project.] Carlisle Barracks, PA: Army War Coll., April 15, 1992. 38p. [NTIS Accession Number: AD-A251 202/8/XAB]. Over one million Iraqi Kurds fled the military reprisals of Saddam Hussein following their uprising in northern Iraq immediately after Desert Storm. Reports reaching the world indicated that two thousand Kurds died each day in the harsh cold mountains along the Turkish-Iraqi border. On April 5, 1991, in cooperation with other allied nations, President Bush ordered American Military forces to begin airlifting humanitarian supplies to the Kurdish refugees. This Presidential decision established the largest military coalition ever formed in support of humanitarian operations. Operation Provide Comfort was the code name used for the worldwide outpouring of humanitarian assistance provided to the Kurdish displaced persons. The coalition formed to support this operation consisted of army, navy, marine, air force, governmental and non-governmental agencies from thirteen nations. Time was critical. The coalition had to be formed quickly to provide

the necessary humanitarian assistance to stop the dying in the mountains. The process of developing a military coalition to support humanitarian operations is described in this individual study project. The conclusion presents key considerations in coalition building in the area of command relationships, rules of engagement and unit capabilities. Recommendations are made in response to the key considerations. Building coalitions to support humanitarian operations will continue into the 21st century and the United States must be prepared to lead in the formation of coalitions.

419. Goff, D. G. Operation Provide Comfort. Carlisle Barracks, PA: Army War College, May 1992. 58 p. [NTIS Accession Number: AD-A295 955/9]. In early 1991, as Operation Desert Storm ended, the world press reported that nearly 2,000 Kurdish men, women and children were dying each day in the harsh cold of the Turkish-Iraqi mountains. Scenes of bare feet and poorly clothed Kurdish women and children showed them walking in snow and frigid temperatures to escape Saddam Husseins vengeance as he crushed their short-lived Kurdish nationalist uprising. Kurdish leaders reported three million Kurds had fled into the 8,000-foot mountains. World opinion and public concern for the plight of the Kurdish people forced democratic nations to build a military coalition to provide humanitarian assistance to ease the suffering of the Kurds. The code name for this humanitarian operation was Operation Provide Comfort.

420. Gunter, Michael M. *The Kurds of Iraq: Tragedy and Hope*. New York: St. Martins Press, 1992. x, 175 p.: map. Includes bibliographical references (p. [153]-166) and index. The end of World War I marked the collapse of Ottoman power and the decision by Britain to carve out the new, artificial state of Iraq from part of the Empires ruins. The Kurds who found themselves within Iraq have been in an almost permanent state of revolt ever since. For its part, the Iraqi government has always feared Kurdish separatism not only for itself but because of the precedent it would set for the Shiites, some 55% of the population, and thus the very future of the Iraqi state. This book briefly reviews the background of the Kurdish national movement in Iraq, and then devotes the bulk of its analysis to the uprising which followed the 1991 Gulf War, the subsequent negotiations, UN peacekeeping operation, and creation of a de facto Kurdish state, as well as the vitally important policies of Turkey. The analysis concludes that, despite many remaining difficulties, there is now reason to hope that the long nightmare of the Kurds in Iraq might perhaps be nearing an end.

421. Gunter, Michael M. "Foreign Influences on the Kurdish Insurgency in Iraq." *Orient* 34, no. 1 (March 1993): 105-119. This article examines contemporary foreign influences on the Kurdish insurgency in Iraq, and focuses on the U.S. House of Representatives Pike Committee report and secret Israeli Intelligence support for the Iraqi Kurds over the years. Its central thesis is that the policies pursued by the U.S. after the 1991 Gulf War transformed the Kurdish situation inside Iraq providing an

excellent opportunity for the creation of a de facto Kurdish state in northern Iraq.

422. Gunter, Michael M. "A Kurdish State in Northern Iraq?" *Humboldt Journal of Social Relations* 20, no. 2 (1994): 45-94. Factors that led to the May 1992 election and movement toward the creation of a de facto Kurdish state and government in northern Iraq following the Gulf war of 1991 are identified: (1) the protection of the Allied Poised Hammer forces stationed in southwestern Turkey, (2) a UN presence sanctioned by Security Council Resolution 688 (1991), and (3) Turkish cooperation and protection. The formation of the government, regional effects on surrounding states and the Kurds living in them, internal fighting, and economic problems are detailed. The nascent Kurdish state in Iraq is likely to become de facto due to continuation of neither war nor peace because of the U.S. deterrent, Turkish protection, and inability of Iraqi opposition to overthrow Saddam Hussein.

423. Gunter, Michael M. "The KDP-PUK Conflict in Northern Iraq." *The Middle East Journal* 50, no. 2 (Spring 1996): 225-241. Old rivalry over the control of population and territory between the Kurdish Democratic Party (KDP) and the Patriotic Union of Kurdistan (PUK) resulted in a civil war in the Kurdish region of Northern Iraq in May 1994. A breakaway faction of KDP emerged as the PUK in 1975, advocating Marxist ideology and has remained the main rival of KDP. The conflict between the two continued, despite the French and the U.S. effort to mediate. Although the leaders of both parties understand the ill effects of the conflict, they fail to resolve it. The

civil strife threatens the future of the Kurdish Regional Government.

424. Gunter, Michael M. "Turkey and Iran Face Off in Kurdistan." *Middle East Quarterly* 5 (March 1998): 32-40. Examines the confrontation taking place in Iraqi Kurdistan among Mas'ud Barzanis Kurdistan Democratic Party (KDP), Jalal Talabani's Patriotic Union of Kurdistan (PUK), and Abdulla Ocalan's Kurdistan Workers Party (PKK), as well as U.S. involvement in the area.

425. Gunter, Michael M. *The Kurdish Predicament in Iraq: A Political Analysis*. New York: St. Martin's Press, 1999. x, 181 p. Includes bibliographical references (p. 164-175) and index. This is a well-documented, detailed account of the recent Kurdish history in Iraq. The purpose of the book is to present "a new analysis of the tragic descent into civil war and the many other events that have occurred" since 1992. In his first chapter, Gunter gives a detailed account of the divisions the Wigrams observed among the Kurds (Cradle of Mankind: Life in Eastern Kurdistan, by Edgar T. A. Wigrams, a British Christian missionary and his brother who lived and traveled through Kurdistan for ten years during the first decade of the 20th century). Gunter concludes that despite changes, the divisions that plagued the Kurds remain almost a century later. Presenting the past as a prologue, the author provides a background of the two main Kurdish leaders, Mas'ud Barzani of the Kurdistan Democratic Party (KDP) and Jalal Talabani of Patriotic Union of Kurdistan (PUK). Gunter deserves credit for collecting these valuable personal

details. The third chapter analyzes the Iraqi opposition, with which the Iraqi Kurds have a specific and problematic relationship. The purpose of the fourth chapter (on the KDP-PUK civil war) is "to analyze the background of the longstanding KDP-PUK rivalry and the relapse into conflict," not only to foster a better understanding of the causes of the present infra-Kurdish conflict, but also to "enable us to know how to help bring the conflict to an end and avoid similar problems in the future" (p. 68). Gunter offers a detailed description of the fighting between KDP and PUK from 1994 to 1998, as well as the failed mediation efforts by France, Turkey, the United States, and regional as well as local leaders. According to Gunter, "the inherent struggle for power between the two parties-fueled by the hostility of the regional powers-prevent the implementation of peace, and eventual fighting resumes" (p. 109). In the next chapter the author analyzes how this infra-Kurdish fighting has created a power vacuum that has forced Turkey and Iran to get involved in Iraqi Kurdistan, leading to a sharp confrontation between them, as well as prolonging the conflict between KDP and PUK through direct and indirect assistance to these organizations. The book ends with a ten-page discussion of the prospects for the Iraqi Kurds.

426. Haberman, Clyde. "The Kurds: In Flight, Once Again." *The New York Times Magazine* (May 5, 1991): 32-37+. Hope remains as elusive as ever for the long suffering Kurdish people, who faced their gravest crisis ever in their recent mass exodus from Iraq. The idea of a Kurdish homeland is a pipe dream; most of the estimated

20 million Kurds would settle for increased autonomy and improved economic development in the countries where they have sunk toward the bottom of the wage scale. In all the countries that the Kurds inhabit—Iran, Iraq, Turkey, Syria, and the Soviet Union—repression is a daily reality. In Turkey, speaking Kurdish was illegal until recently, and books and newspapers written in that language are still forbidden. In Iraq, the Kurds repeated rebellions have led to savage suppression by Saddam Husseins forces. Thousands have died in the Kurds recent flight from Iraq, and thousands more are likely to perish unless a rescue operation led by the United States succeeds quickly.

427. Harmon, Joseph M., III. "Operation Provide Comfort: A Cry for Help—The Military Role in Humanitarian Aid." *Fortitudine: Bulletin of the Marine Corps Historical Program* 21 (November-December 1992): 31-42.

428. Harriss, John (ed.). *The Politics of Humanitarian Intervention*. London: Pinter Publishers, 1995. xiii, 190 p. Includes bibliography and index. Published in association with the Save the Children Fund and the Centre for Global Governance. Amid the criticism of the UNs apparent failure to intervene in humanitarian disasters there has been little scholarly consideration of the real issues. The nature of human rights, sovereignty, UN organization and the practice of humanitarian action are some of the themes that are addressed in this volume which combines a theoretical approach with empirical analysis from those with practical experience in the field of international humanitarian

assistance; some focus on UN operations in Somalia and on behalf of the Kurds in Iraq.

429. Heraclides, Alexis. "Secessionist Minorities and External Involvement." *International Organization* 44 (Summer 1990): 341-378. The author analyzes instances of involvement of a foreign state in seven postwar secessionists movements—those of Katanga, Biafra, Southern Sudan, Bangladesh, Iraqi Kurdistan, Eritrea, and the Moro Region of the Philippines in order to shed light on the possible patterns of interaction between the international system and secessionist minorities. The article analyzes the constraints on, content of, and reasons for foreign involvement and tests seven assumptions of conventional wisdom to determine if they hold true in the cases studied. According to the author, although international norms are against involvement with groups that threaten territorial integrity, external state support of these groups is more extensive than would be expected, and support is given for diverse reasons rather than based solely on the prospects for tangible gain.

430. Heraclides, Alexis. *The Self-Determination of Minorities in International Politics*. London: Frank Cass, 1991. xvi, 291 p.: ill., maps. Bibliography: pp. 264-279. In *International Relations*, in particular, there is a dearth of knowledge on secession. Governments for their part have often reacted to communal assertiveness with contempt and coercion, a course hardly conducive to conflict resolution in a modern world of ever-rising expectations for legitimized rule, effective participation, ethnicity, group self-esteem and pride, distributive justice and new, more

exacting standards for human rights and democracy. This book attempts to remedy the situation in International Relations and contribute to the further understanding of this multi-faceted problem. First, the reasons for violent separatism are being examined on the basis of the stimulating literature of communal violence and ethnicity in nearby fields of research. Then the existing international normative regime against separatism and secession is assessed and put to the task. But the main focus is on the international politics of armed separatism (that is, on the international activity of secessionist movements), and on world reaction and involvement by external parties. Seven secessionist movements—those of Katanga, Biafra, the Southern Sudan, Iraqi Kurdistan, Bangladesh, Eritrea and the Moros of the Philippines—are examined in detail to shed more light on the above questions and suggest a series of patterns of interaction between the international system and secessionist minorities. On pp. 129-146, focuses on the U.S. involvement in the 1961-1975 Iraqi Kurdish War.

431. Ignatieff, Michael. "The Seductiveness of Moral Disgust." *Social Research* 62 (Spring 1995): 77-97. The post-1989 military interventions in Somalia, Kurdish territory and Bosnia-Herzegovina are perceived as having been based on humanitarian reasons. Inspired by noble motives, such interventions are also colored by the rescuers self perception that they are bringing decency, civility, tolerance and civilization to less rational societies. As a result, failure quickly brings moral disgust and leads to the use of imperial ruthlessness. What newly independent countries of the former colonial empires need is the long-

term rebuilding of civil society's structures and institutions rather than instant interventions with quick exit.

432. Jones, James L. "Operation Provide Comfort: Humanitarian and Security Assistance in Northern Iraq." *Marine Corps Gazette* 75 (November 1991): 98-107. In the aftermath of Desert Storm in 1991, Kurds in northern Iraq attempted to topple Saddam Hussein from power, but their villages were attacked by the Iraqi army, forcing them to flee into the mountains of southern Turkey. Operation Provide Comfort launched a multinational relief effort to protect more than one million Kurds and to provide them food, medicine, and shelter. The article highlights the involvement of U.S. marines in the relief effort.

433. Keen, David. *The Kurds in Iraq: How Safe is Their Haven Now?* London: Save the Children, 1993. 74 p.; ill. [Includes an executive summary of 11 pages.] Includes bibliographical references. Chapter 1 details how Kurdish nationalist aspirations were encouraged and then jettisoned several times in the 20th century, particularly in the 1920s, 1970s and after the Gulf War. Chapter 2 investigates the adequacy of international efforts to protect the Kurds after the collapse of their revolt in March-April 1991. It also investigates how this protection has been significantly eroded. Chapter 3 discusses the inadequacy of assistance and its implications on the Kurdish population in Iraqi Kurdistan. Chapter 4 explores the links between protecting and assisting the Kurds. There can be no lasting protection without adequate assistance, and there can be no adequate assistance and development without proper

protection. Chapter 5 looks at some practical ways of improving protection and assistance in the context of ongoing conflict between the Kurds and the government of Iraq.

434. Kelley, J. M. Tactical Implications for Peacemaking in Ethnic Conflict. Fort Leavenworth, KS: Army Command and General Staff College, School of Advanced Military Studies, February 4, 1993. 71p. [NTIS Accession Number: AD-A262 561/4/XAB]. Ethnic conflict is emerging as the dominant threat to world peace in the post-World War II security environment. The scope and frequency of ethnic conflict threatens world stability and could infringe on U.S. vital interests. The U.S. and the UN are involved in peace restoration operations in 13 ethnic conflicts worldwide. The U.S. Army accomplished the peacemaking mission in the past and will be challenged with peacemaking in the future. This monograph analyzes experiences from Operation Provide Comfort for tactical findings useful for formulating U.S. ground forces peacemaking doctrine. The study begins by establishing the relevance of Operation Provide Comfort as a tool to examine peacemaking. The analysis uses 'Operations Other than War from the emerging doctrine in Field Manual 100-5, Operations to review the Kurdish-Iraqi ethnic conflict. Three trends emerged. First, unity of command is a means to achieve unity of effort; but unity of effort is achievable without unity of command. Second, units exhibited great versatility. Third, the Army does not need dedicated forces for peacemaking in ethnic conflict. The study focuses on the emerging doctrinal principle of

unity of effort and the tenet of versatility. Unity of effort and versatility are used to analyze six functional areas from Operation Provide Comfort. The six functions analyzed were: security, air operations, fire support, engineering, intelligence, and medical operations. The study found that Army forces thrived under the Operation Provide Comfort Coalitions unity of effort. The study concludes that the Army should further conventional forces versatility by adapting and modifying collateral activities already found in Special Forces doctrine.

435. Kimche, David. *The Last Option: After Nasser, Arafat & Saddam Hussein: The Quest for Peace in the Middle East*. London: Weidenfeld and Nicolson, 1991. 328 p.: maps. Includes bibliographical references and index. This book is a selective political history of the Middle East, supposedly aiming to dispel myths, but instead consolidating a partisan Israeli version of the post-1967 period. The book is divided into sections dealing with Israeli-Egyptian relations, Israeli involvement in Lebanon, Kurdish-Israeli-Iranian dealing of the 1960s and 1970s, the Iran-Iraq war, Saddams adventures in Kuwait, and, finally, the PLO and the Intifada. Kimche briefly discusses the infrequently covered Israeli links with Mustafa Barzani s Kurdish uprising in Iraq, in cooperation with Iran and the United States.

436. Kissinger, Henry. *Years of Renewal: The Concluding Volume of Memoirs*. New York: Simon & Schuster, 1999. 1151 p.: ill., maps. Includes bibliographical references (p. 1081-1120) and index. This is the concluding

third volume of Henry Kissingers series of memoirs, which began with *White House Years* and *Years of Upheaval*. In it, Kissinger assesses Richard Nixons complex personality and peppers his explanations of China policy, Soviet policy, Middle East diplomacy, and the Kurdish tragedy with accounts of bureaucratic infighting and turf battles.

437. Korn, David A. "Iraqs Kurds: Why Two Million Fled." *Foreign Service Journal* 68 (July 1991): 20-24. Antecedents of the Kurdish rebellion following the Persian Gulf War, and U.S. response to the revolt.

438. Korn, David A. "The Last Years of Mustafa Barzani." *Middle East Quarterly* 1 (March 1994): 12-27.

439. Lyon, Alynna June. *International Contributions to the Mobilization of Ethnic Conflict: Sri Lanka, Iraq, and Rwanda*. Ph.D. University of South Carolina, 1999. DAI: 6007A: 2663. 222 p. The involvement of the international community in internal situations of ethnic conflict is becoming more common as international actors intervene to restore order after the outbreak of violent ethnic conflict. This dissertation addresses the assumption that these multilateral fig leaves will provide a "Band-Aid" and assist in ethnic conflict resolution because in many situations this has not been the case. Three examples of the failure of intervention in identity-based contention are found in Iraq, Rwanda, and Sri Lanka. The dissertation explores the historical context and content of international actor involvement (specifically outside states, international organizations, and transnational kin-groups) in countries

experiencing ethnic conflicts prior to the outbreak of violence. The project presents a substantive cross-national comparative analysis of foreign interference from colonialism to the contemporary political environment in three current conflicts: India and the Tamils in Sri Lanka (1987), the United States and the Kurds in Iraq (1991) and the international community involvement with the Hutus in Rwanda (1994). The dissertation presents a framework for examining what international actors bring to identity-based contention. In each case, a mobilization model is employed to illustrate how international actors contributed to the explosiveness of these ethnic situations as they advanced the factors of mobilization (the politicization of ethnic identity, resources, and political opportunity structures). The model synthesizes ethnic conflict studies with work on resource mobilization and international intervention. The dissertation offers both theoretical and practical contributions to research on international political interactions, comparative ethnic studies as well as work on transnational social movements. The project also explores changing norms of international intervention, the nature of ethnic identity, and the policy consequences of meddling in unstable contentious political environments. The study finds that there are several problems associated with international intervention in ethnic conflicts as foreign actors are often pulled into local and regional political struggles.

440. Malanczuk, Peter. "The Kurdish Crisis and Allied Intervention in the Aftermath of the Second Gulf War." *European Journal of International Law* 2, no. 2 (1991): 114-132. This article examines the legality under international law of the allied intervention in Iraq during the Kurdish Crisis in 1991. While putting the legal issues into proper perspective, the author establishes the relevant factual background of the crisis in details.

441. Maynard, Deanne E. "Iraq: United States Response to the Alleged Use of Chemical Weapons Against the Kurds." [Human Rights Issues in United States Foreign Policy]. *Harvard Human Rights Yearbook* 2 (Spring 1989): 179-186.

442. Meek, Philip A. "Operation Provide Comfort: A Case Study in Humanitarian Relief and Foreign Assistance." *Air Force Law Review* 37 (1994): 225-238.

443. Miles, Donna. "Helping the Kurds." [Refugee relief operation.] *Soldiers* 46 (July 1991): 13-20.

444. Miller, Judith. "Iraq Accused: A Case of Genocide." [Evidence of plan to exterminate the Kurds.] *The New York Times Magazine* (January 3, 1993): 12-17+. Researchers in the United States are going through 857 cartons of Iraqi files that could provide the legal basis for the first case of genocide ever to be brought before the World Court. The files, captured by Kurdish rebels in the uprising against Saddam Hussein immediately after the Persian Gulf war, provide the first written documentation

of a campaign of terror waged for a decade against Iraqs 4 million Kurds. The material describes in chillingly bureaucratic language the “liquidations,” “expulsions,” and “transfers” of Kurdish victims. Researchers from the human rights group Middle East Watch, with help from the U.S. Defense Intelligence Agency, are using the documents to prepare the case.

445. Moran, C. J. Kurdish Problem: Federalism or an Emerging State. Carlisle Barracks, PA: Army War College, April 15, 1993. 47p. [NTIS Accession Number: AD-A264 877/2/XAB]. Whether the Kurds will successfully achieve democracy for Iraq and autonomy for Kurdistan is more a decision in the hands of US policy makers than the Kurds. Before that question can be addressed the larger issue of autonomy today, but a separate state tomorrow has to be considered. No one wants to support a separate state which would mean dissolution of the territorial integrity of Iraq and upsetting the regional balance of power. That would also run counter to respecting the concept of a nations sovereignty which is so vital to maintaining order in the world. When the national interests of the US are considered, especially in the strategic sense or in terms of natural resources, it is difficult to make a case for supporting the Kurds beyond humanitarian assistance. The Persian Gulf War, however, presented the US a new scenario, highlighted by President Bushs call for the Kurds in northern Iraq and the Shi’a in southern Iraq to rise against Saddam Hussein. The resulting crushing of both revolts by Saddam, and ensuing flight and agony suffered by the Kurds brought them on center stage for the world to

view. The US, along with coalition governments, in response to media pressure and the humanitarian needs of the fleeing Kurds, established a security zone in northern Iraq for the Kurds, and later in southern Iraq for the Shi'a. This has effectively split Iraq into three parts. The Kurds by holding elections, establishing a government, and providing political and civil administration in their area, Iraqi Kurdistan, now in essence have de facto autonomy.

446. Mortimer, Edward. "Iraq: The Road Not Taken." *The New York Review of Books* 38 (May 16, 1991): 3-4+. The United States, with its lack of support for the opposition in Iraq, actually helped Saddam Hussein maintain his grip on the country. As a result, thousands of Arabs and Kurds have been killed or wounded by Hussein's forces in Iraq's civil war, and a mass exodus of the Kurds has taken place in northern Iraq. By not supplying the insurgents with weapons or using U.S. command of Iraqi skies to help them, the Bush administration is acting on its belief that minority rule through military force is the only safe route for Iraq.

447. Nagel, Joane, and Brad Whorton. "Ethnic Conflict and the World System: International Competition in Iraq (1961-1991) and Angola (1974-1991)." *Journal of Political and Military Sociology* 20 (Summer 1992): 1-35. Most models of ethnic conflict focus on internal forces and processes that contribute to ethnic tensions. Such domestic explanations ignore an important external source of resources and support for ethnic conflict, namely international economic, geopolitical, and military

competition in the world state system. World system theory has tended to overlook geopolitical and dimensions of the international system. Just as economic competition produces economic dependency, geopolitical and military competition produce military dependency. Like economic dependency, military dependency has negative consequences for dependent states: political instability, internal and external war, and ethnic conflict. This paper explores the role of international competition in two cases, Iraq (1961-1991) and Angola (1974-1991), to reveal the results of military dependency. International competition and military dependency have several consequences for domestic ethnic conflict: (1) a militarization of conflict, (2) an escalation and lengthening of conflict, (3) an ideological transformation of conflict, (4) a strengthening of supported ethnic group boundaries, and (5) a reduction in the likelihood of negotiated solutions to ethnic conflict.

448. Nehme, Michel G., and Lokman I. Meho. "Pawns in a Deadly Game: Iraqi Kurds and the United States, 1972-1975." *International Studies* [New Delhi] 32 (January-March 1995): 41-55. The United States has failed, in two episodes, to protect the Iraqi Kurds from devastation after instigating them against Saddam Hussein. The second episode (Second Gulf War) was an overt American involvement in the Kurdish-Iraqi relations and thus received an extensive and comprehensive coverage by many scholars and reporters. The first episode (1972-1975) was a covert paramilitary intervention conducted by the CIA upon the request of the U.S. president. The literature that covered this episode is not sufficient and lacks the

highlighting of the particularities of American foreign policy. This article explores this gap for it is a pass to the understanding of the Kurdish problem—a time bomb in the Middle East. The Kurds are often depicted as pawns in a deadly game subject to regional and superpower manipulation. The Kurdish leadership repeatedly immolated its people as forfeitures for the dictates of geopolitics, and twice became the sacrifice of the U.S. and its allies.

449. Nezan, Kendal. "Fragile printemps kurde en Irak." *Le Monde Diplomatique* 48, no. 569 (August 2001): 9. Examines political and economic conditions of the Kurds of Iraq, driven from their homes during the 1991 Gulf War and now in Kurdistan, a region with a limited degree of autonomy under Anglo-American air protection from the air. Discusses conflict over division of meager resources between the Democratic Party of Kurdistan, led by Massoud Barzani, and the Patriotic Union of Kurdistan, led by Jalal Talabani, ended by an agreement signed in Washington, D.C. in September 1998; assistance provided by UN agencies to finance projects in education, health, housing, and reconstruction of infrastructure.

450. Ofteringer, Ronald, and Ralf Backer. "A Republic of Statelessness: Three Years of Humanitarian Intervention in Iraqi Kurdistan." *Middle East Report (MERIP)* 24 (March-April/May-June 1994): 40-45. While it might seem that the UN Security Council Resolution 688 has afforded Iraqi Kurdistan some degree of sovereignty during the three years since the Gulf War ended, in actuality, the UN and

various non-governmental organizations (NGOs) have obstructed the rehabilitation of Iraqi Kurdistan society and have compromised that society's option for self-determination. Given the deepening economic crisis and growing interference of neighboring states, moreover, the situation of the Iraqi Kurds does not differ much from that of Turkish Kurds, whose oppression continues with the knowledge and even support of the leading North Atlantic Treaty Organization member states. Recommendations are made for alternative UN and NGO courses of action. (M. Maguire/SA: 94-12428)

451. Pelletiere, Stephen C. Kurds and Their AGAS: An Assessment of the Situation in Northern Iraq. [Final report.] Carlisle Barracks, PA: Army War College Strategic Studies Institute, September 16, 1991 43p. [NTIS Accession Number: AD-A242 441/4/XAB]. In the bloody aftermath of Operation Desert Storm hundreds of thousands of Kurds left their homes in northern Iraq seeking refuge in Turkey and Iran. It fell to the U.S. military to coax them back and protect those who feared for their safety. Operation Provide Comfort has now been succeeded by Provide Comfort II, with the U.S. military still heavily involved. This report documents the recent history of the Kurds, and gives a rundown on the power relations among the various groups in Kurdish society. At the same time, it warns our officers of possible dangers growing out of their mission, and suggests that the overall problem of the Kurds is much more explosive than the benign accounts appearing in the media would lead one to believe.

452. Pelletiere, Stephen C. *Managing Strains in the Coalition: What to Do About Saddam*. [Final report.] Carlisle Barracks, PA: Army War College Strategic Studies Institute, November 15, 1996. 38 p. Includes bibliographical references, pp. 20-28. [NTIS Accession Number: AD-A320 776/8/XAB]. The author examines the recent extraordinary events in Iraqi Kurdistan and in particular the behavior of Americas allies. He offers a theory of why this crisis developed, why the key coalition members are divided in response to U.S. actions, what factors might guide future U.S. policy, and what it presages for the future stability of the area. The author concludes that U.S. policy needs reanchoring if interests in this vital Persian Gulf region are to be maintained.

453. Prince, James M. "A Kurdish State in Iraq?" *Current History* 92 (January 1993): 17-22. Part of an issue on the Middle East. Since April 1991, Iraqi Kurds have been maintaining a Western-supported de facto government in the safe haven north of the 36th parallel while regional powers, the United States, and Kurds in Turkey, Iran, and Syria watch to see if the dream of Kurdish autonomy will finally come true. Free elections were held in May 1992, and authority is now being slowly ceded to the elected Kurdish parliament, whose two main parties are the Patriotic Union of Kurdistan, led by Jalal al-Talabani, and the Kurdistan Democratic Party, led by Massoud Barzani. These two parties maintain a rivalry that has often degenerated into armed conflict. Nonetheless, Talabani, Barzani, and disparate opposition elements united at a preliminary Iraqi National Congress meeting in September

1992, when they voted to “respect” Kurdish aspirations regarding the creation of an independent state. The U.S. role, Kurdish tribes, and political parties in northern Iraq are discussed.

454. Ramsbotham, Oliver, and Tom Woodhouse. *Humanitarian Intervention in Contemporary Conflict: A Reconceptualization*. Cambridge, MA: Polity Press, 1996. Includes bibliographical references and index. This book is a wide-ranging assessment of the international response to devastating contemporary conflicts, such as those in Iraq, Bosnia, Somalia and Rwanda. After a thorough survey of traditional debates, the authors concentrate on an analysis of contemporary conflict, using illustrations from a wide range of post cold-war examples, one of which is humanitarian intervention in Iraq (pp. 69-85). Various options, including non-intervention, peacekeeping, and forcible humanitarian intervention, are illustrated and discussed, with profiles of the most destructive contemporary conflicts and the responses to them by the international community. The roles of governments, UN agencies, the Red Cross and non-governmental organizations are examined. From this material, the authors argue for a reconceptualization of humanitarian intervention and develop principles which should govern all of its uses.

455. Roberts, Adam. “Humanitarian War: Military Intervention and Human Rights.” *International Affairs* [London] 79 (July 1993): 429-449. In 1991-1993, in northern Iraq, Somalia and former Yugoslavia, there have

been major uses of foreign armed forces in the name of humanitarianism, and with some degree of authorization from the UN. These interventions have revived, but with certain new elements, perennial debates about humanitarian intervention which in its classic form is military intervention in a state, without the approval of its authorities, and with the purpose of preventing widespread suffering or death among the inhabitants. While these interventions do mark a significant turning point in international politics, it is improbable that they can remain impartial and humanitarian in all their aspects. They cannot be a substitute for tough policy choices about the future of the fractured societies involved. There is no prospect of a formal agreement among states as to the circumstances in which humanitarian considerations should prevail over state sovereignty. (IPSA: 44-820)

456. Rudd, Gordon William. *Operation Provide Comfort: Humanitarian Intervention in Northern Iraq, 1991* (Kurds, Military). Ph.D., Duke University, 1993. 485 p. DAI 55 (1994): 694-A. This dissertation studies Provide Comfort, a military operation that set out to save a half million Kurds who fled from Iraq in the spring of 1991. Unlike most military operation, Provide Comfort enjoyed no prior planning, little specific preparation, and operated beyond the range of most military doctrines. These forces had to work with civilians from the United Nations and other relief organizations with whom they were not familiar. Yet within a few months, the military operation achieved its goals of relieving the suffering and dying while returning the refugees safely to Iraq. The purpose of this

dissertation is to study how the participating military organizations formed on such short notice, resolved friction and obstacles, accomplished their tasks quickly, and departed as soon as the political situation allowed. The materials used for this work include primary and secondary sources on the Kurds, Iraq, and Turkey, but the study is dominated by interviews with over a hundred participants on Provide Comfort supported by the military and civilian documentation that covered and analyzed the operation. The conclusion of this study is that even without doctrine for humanitarian assistance, the capacity of military forces to provide immediate relief on a vast scale to resolve a crisis situation significantly exceeds that of civilian organizations primarily oriented for such tasks. Specifically, military forces can neutralize a hostile environment; mobilize the necessary transportation and logistics assets to sustain the flow of resources; rebuild a civil infrastructure; and provide the command and control necessary to make the overall effort cohesive under a unified command. Finally, the manner in which the military forces were used did not degrade their wartime readiness. Provide Comfort offers new perspectives for military participation on humanitarian assistance operations.

457. Rumbaugh JR. "Operation Pacific Haven: Humanitarian Medical Support for Kurdish Evacuees." *Military Medicine* 163, no. 5 (May 1998): 269-271. This article reviews the medical aspects of the humanitarian assistance mission Joint Task Force Operation Pacific Haven from September 1996 to April 1997. It reviews the

effectiveness of the deployable medical units used to support the medical screening, treatment, and processing of more than 6,600 Kurdish evacuees applying for political asylum in the United States. The distinct cultural mores and language barriers of the Kurdish population made the provision of even basic medical care a challenge. Designed for combat service support, these deployable medical units were successful in the performance of the comprehensive public health and humanitarian assistance medical support mission because of the support of two on-island military treatment facilities. In short, for military medicine to successfully conduct humanitarian assistance and/or disaster relief missions, deployable medical units need to be designed, equipped, staffed, and trained to perform these operations.

458. Sahagun, Felipe. "The New Kurdish Protectorate." *European Journal of International Affairs* 12, no. 2 (1991): 82-106. The author argues that the recent Kurdish tragedy is a direct consequence of the "Desert Storm," but Saddam Hussein and the Kurdish leaders bear responsibility as well. It is the responsibility of the Iraqi leader because he did not respect his promises of autonomy for the Kurds and had launched a terrorist assault against them leading to grave dissensions in Iraq. It is the responsibility of the Kurdish leaders because they accepted an active support from the West to revolt against the central government.

459. Salem, Naim Joseph. *The Drama of U.S.-Iraq Relations: From World War II to the Gulf War*. [United

States Iraq Relations.] Ph.D. University of South Carolina, 1992. DAI: 5311A: 4077. 335 p. United States-Iraq relations are examined from the time contacts between the two countries began in the 1920s through 1992. The focus of the study is on the post-World War II period and on issue areas that have shaped Iraqs relations with the United States during this period. These issue areas are as follows: the Palestine problem, the Kuwait question, the Kurdish minority in Iraq, and Iran and the Iran-Iraq War. Three main themes are developed. One, U.S. policy vis-a-vis Iraq represents a continuation of Britains policy. Two, internationally dominant powers generally act to maintain the status quo in which they predominate. A fast-rising regional power, such as Iraq, frequently finds itself on a friction course with the dominant states in the international system. And three, ever since the establishment of Israel, the U.S. has predicated its policy in the Middle East on the support and sustenance of the Jewish state. The more an Arab state opposes Israel, the more that state is constrained by the United States. The research draws on State Department archives, British archives, Iraqi government documents and stated policies, in addition to a wide array of English, Arabic, and French sources.

460. Schorr, Daniel. "Ten Days That Shook the White House." [Television coverage of Kurdish refugees forces change in U.S. policy.] *Columbia Journalism Review* 30 (July-August 1991): 21-23. Television, most often manipulated in the United States to support policy, created a demand for action among Americans when footage of suffering Kurds was shown at the end of March 1991.

During the first two weeks of April, President Bush was forced by the impact of what Americans and Europeans were seeing on television to reconsider his hasty withdrawal of troops from Iraq following the Persian Gulf War. Americans grew aware that their government, which had opened the floodgates of rebellion in Iraq, was attempting to evade the crisis. At first, the Bush administration operated under the belief that Americans supported getting the troops home quickly and avoiding ethnic strife. As it turned out, however, they felt some responsibility for the suffering of the Kurds and did not want to see them abandoned.

461. Schweigman, David. "Humanitarian Intervention Under International Law: The Strife for Humanity." *Leiden Journal of International Law* 6 (April 1993): 91-110. In this paper, the author investigates whether a rule of customary law exists that would allow for intervention by third states in the territory of another state on grounds of restoring respect for human rights. The main questions related to this problem are: (i) If such a rule exists, what would be the criteria to be used? (ii) What is the relation between the UN Charter, especially Articles 2(4), 2(7), and Chapter VII, and the alleged rule? Following these questions, the author focuses on the intervention on behalf of the Kurds in northern Iraq in 1991. The role of the Security Council in this intervention is examined as well as the justifications for the intervention brought forward by the actors. Finally, the legality of the intervention under customary international law is considered.

462. Sellars, Bill. "La sortie de l'impasse est-elle pour demain?" *Arabies*, no. 146 (Fall 1999): 20-23. Discusses the agreement signed in Washington, D.C. on September 17, 1998, by leaders of two Kurdish groups in northern Iraq, Massoud Barzani of the Democratic Kurdistan Party and Jalal Talabani of the Kurdistan Patriotic Union, in hope of ensuring their future cooperation in administration of areas they control. Includes interest of the US in creating a united front against the regime of President Saddam Hussein of Iraq and unfavorable view of the agreement taken by Turkey as well as by Iraq.

463. Stromseth, Jane E. "Iraqi Repression of its Civilian Population: Collective Response and Contingency Challenges." In *Enforcing Restraint: Collective Intervention in Internal Conflicts*. Edited by Lori Fisler Damrosch, 76-117. New York: Council on Foreign Relations Press, 1993. The author locates the international response to Iraq's internal conflicts in the context of a long history in which Kurdish aspirations for self-determination have consistently been subordinated to the strategic and economic interests of global and regional powers. The international community had done essentially nothing for the Kurds, even in the face of extensive evidence of a genocidal extermination campaign in the late 1980s. The turning point came in the immediate aftermath of the successful collective military action to eject Iraq from Kuwait, when the Kurds in northern Iraq and the Shi'ites in the south mounted popular uprisings that elicited a swift and brutal response from Saddam Hussein. Thousands upon thousands fled toward and across the borders with

Turkey, Iran, and Kuwait, and a humanitarian crisis of vast proportions ensued. Stromseth analyzes the debates in the UN Security Council over what became resolution 688, which condemned Iraq's repression of its civilian populations and found that the consequences of that repression threaten international peace and security. She then examines the implementation of resolution 688 through Operation Provide Comfort and the subsequent negotiations with Iraq over the terms of a UN presence on Iraqi territory for humanitarian purposes. She discusses the establishment by the allied forces of a secure zone to protect the Kurds in the north, and later a no-fly zone over the southern marshlands.

464. Swenson, R. H., and T. M. Rahe. *Water and Sanitation Efforts Among Displaced Kurdish Citizens*. Washington, DC: Agency for International Development, October, 1991. 74 p. [NTIS Accession Number: PB93-117117/XAB]. In 1991, AID cooperated with the U.S. military to provide emergency assistance to displaced Kurds in the mountains of eastern Turkey and Iran. AID assistance was channeled through the Disaster Assistance Response Team (DART). The military provided security and also transported food, water, supplies, and people. Because the eastern Turkey mountains are very remote, with few roads, helicopters were often the only means of transport, and flight coordination was difficult due to limited landing areas. U.S. policymakers thus determined that mountain settlements having insufficient water supplies would have to be relocated to an area near Zakhu, Iraq, where basic water and sanitation services could be

provided. The first part of the report covers Office of Foreign Disaster Assistance (OFDA)/DART activities during the early unsettled period of Kurdish displacement. The second part focuses on the design, construction, and utility of facilities within the Zakhu camp. The second part also discusses the process of transferring management responsibility to the Private Voluntary Organization (PVO) community.

465. Towell, Pat. "Bush Warns Iraqi Government Not to Attack Fleeing Kurds." Congressional Quarterly Weekly Report 49, no. 1 (April 13, 1991): 933. The Bush Administration has warned Iraq to keep its armed forces away from a large section of northern Iraq where relief agencies are trying to aid hundreds of thousands of Kurdish refugees.

466. Towell, Pat. "Compassion Rules Geopolitics in Dealings With Kurds: Plight of Refugees Persuades Bush to Send Troops into Iraq and Members to Overwhelmingly Back the Move." Congressional Quarterly Weekly Report 49 (April 20, 1991): 998-999. The decision by President George Bush to send US troops into Iraq to aid Kurdish refugees—and the widespread congressional approval of the move—reflected how powerful compassion is in the reshaping of political wisdom.

TURKEY

467. Abramowitz, Morton (ed.). *Turkeys Transformation and American Policy*. New York: The Century Foundation Press, 2000. 298 p. Turkey has emerged during the past decade as an important player on the world scene. It is involved in many issues and areas of great interest to the United States—NATO, the Caucasus and Central Asia, the Middle East, the Balkans, and Greece—and U.S.-Turkish relations grew very close in the past decade. This book analyzes the nature of Turkey's major internal problems, such as the Kurdish question and the rise of political Islam, and the impact of these issues on U.S. policymaking. Morton Abramowitz is a senior fellow at The Century Foundation and a former president of the Carnegie Endowment for International Peace. He is a former U.S. ambassador to Turkey. Contributors include Cengiz Candar, columnist for the *Sabah* newspaper, Istanbul; Heath Lowry, author of *Ataturk*, Princeton University; Alan Makovsky, Washington Institute for Near East Policy; Ziya Onis, Koc University in Istanbul; Philip Robbins, St. Antonys College, Oxford; M. James Wilkinson, former deputy assistant secretary of state for European affairs.

468. Barkey, Henri J., and Graham E. Fuller. *Turkeys Kurdish Question*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield Publishers, 1998. xix, 239 p. Includes bibliographical references and index. Barkey and Fuller suggest a solution to the wrenching question of Turkey's Kurds, who now constitute an estimated 20 percent of the population. Since

1984, the leftist Kurdish Workers Party (PKK) has resisted Turkish rule in the underdeveloped southeast, the traditional heartland of Turkey's Kurds—even though the majority of them now lives in other parts of the country. Military efforts to quell the insurrection continue to drain the economy and budget, while allegations of human rights abuses aggravate Turkey's diplomatic relations, especially with Europe and, to a lesser extent, the United States. After giving succinct accounts of the history and the current situation, the authors reject the extreme options of enforced assimilation on the one hand and Kurdish independence on the other. Instead, they argue that the Turkish state and society are mature enough to move toward considerable Kurdish autonomy within a decentralized state.

469. Blank, Stephen J., Stephen C. Pelletiere, and William T. Johnsen. *Turkey's Strategic Position at the Crossroads of World Affairs*. Carlisle Barracks, PA: Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, 1993. xi, 133 p.: maps. Includes a chapter by Pelletiere entitled: "Turkey and U.S. in the Middle East: The Kurdish Connection." This chapter discusses the origins of threat posed by the Kurdish Workers Party (PKK), the implications of the Persian Gulf War for the PKK, Turkey's economic situation and its implications for the Kurds, possible Iran support of PKK, and U.S. policy toward the Kurds.

470. Brown, James. "The Turkish Imbroglio: Its Kurds." *Annals of the American Academy of Political and Social Science* 541 (September 1995): 116-129. The purpose of

this article is to examine the current Kurdish problem in Turkey, the Turkish governments reaction to the issues raised by this problem, and the challenge the Kurdish Workers Party (PKK) poses to Ankara through its tactics of intimidation and terrorism. This imbroglio is also detailed in both political and economic terms. The article goes on to analyze the implications of this conflict for Turkey's relations with Europe, the United States, and other regional players, such as Syria, Iraq, and Iran. The conflict could jeopardize Turkey's relations with Europe and Washington and limit Ankara's role as a stabilizing influence in the region, thereby limiting its role regionally and internationally. This linkage to the West will be very difficult to substitute. In addition, civil violence and terrorist acts by the PKK could deter foreign investments and undermine tourism, thus affecting Turkey's long-range economic plans. Finally, the future prospects and options that Turkey might consider in bringing this conflict to a manageable solution are assessed.

471. Button, Stephen H. "Turkey Struggles with Kurdish Separatism." *Military review: The Professional Journal of the U.S. Army* 75 (December 1994-January-February 1995): 70-83.

472. Chomsky, Noam. "Terrorisme, l'Armée des Puissants." *Le Monde Diplomatique* 48, no. 573 (December 2001): 10-11. In answer to President Bush's question as to how the US has come to be feared and hated in many lands, presents examples of US support of use of armed force against dissidents by authoritarian

governments, characterizing such action as terrorism by the strong against the weak. Includes use of force by Colombia and Guatemala against their own people, by Turkey against its Kurdish population, and by Israel against people in territories controlled by the Palestinian National Authority.

473. Congress. Commission on Security and Cooperation in Europe. Human Rights in Turkey. Washington, DC: The Commission, 1993. iii, 98 p. [Implementation of the Helsinki Accords]. Congress Session: 103-1. SUDOC: Y4.SE2:H88/3. Transcript of Commission on Security and Cooperation in Europe (CSCE) briefing on the human rights situation in Turkey, citing improvements and continuing problems in various human rights areas during the late 1980s and since Prime Minister Suleyman Demirel became President in November 1991. Mary Sue Hafner, Deputy Staff Director and General Counsel, CSCE, presents opening remarks and leads the briefing. Includes audience participation (p. 36-42). Supplementary material (p. 43-98) includes panelists written statements. Statements and Discussion include: Overview of human rights improvements and continuing problems in Turkey; description of and concerns about human rights abuses in Turkey, with policy recommendations; incidence of torture of suspects in police detention; issues relating to minority rights in Turkey. Briefing on alleged terrorist activities of insurgent Kurdistan Workers Party; perceived deterioration of human rights conditions since Prime Minister Demirel took office; efforts of Turkey to adopt and implement laws reflecting human rights standards of international conventions; perspectives on various human rights issues

in Turkey. This report is available via the Web at: www.house.gov/csce/TurkeyUSRelations.html.

474. Congress. Commission on Security and Cooperation in Europe. Banned Turkish Parliamentarians Discuss State of Democracy in Turkey [Implementation of the Helsinki Accords]. Washington, DC: The Commission, 1994. iii, 20, v p. Congress Session: 103-2. SUDOC: Y4.SE2:T84. Transcript of Commission on Security and Cooperation in Europe (CSCE) briefing on Turkish Government treatment of the Kurdish minority in Turkey, focusing on human rights concerns. Briefing was held in light of recent Turkish Government actions against the Kurdish-based Democracy Party (DEP) and DEP members of the Turkish Parliament for supposed advocacy of Kurdish separatism. CSCE Staff Director Samuel G. Wise presents opening remarks (p. 1-2) and leads the briefing. Includes audience participation (p. 7-20). Statements and Discussion include: Perspectives on claimed human rights abuses against the Kurds in Turkey.

475. Congress. Commission on Security and Cooperation in Europe. Criminalizing Parliamentary Speech in Turkey: Briefing by the International Human Rights Law Group. Washington, DC: The Commission, 1994. iv, 49 p. [Implementation of the Helsinki Accords]. Congress Session: 103-2. SUDOC: Y4.SE2:P23/3. Transcript of Commission on Security and Cooperation in Europe (CSCE) briefing on findings by an International Human Rights Law Group (IHRLG) delegation to Turkey regarding the pending prosecution of several Kurdish

minority members of the Turkish parliament for certain statements allegedly made in favor of Kurdish separatism, and the proposed dissolution of the Kurdish-based Democracy Party for supposed advocacy of Kurdish separatism. CSCE Deputy Director and General Counsel Mary Sue Hafner presents opening remarks (p. 1-2) and leads the briefing. Includes audience participation (p. 11-17). Supplementary material (p. 19-49) includes press releases, Congressional Record excerpts, and: IHRLG, "Criminalizing Parliamentary Speech in Turkey" May 1994 (p. 22-37).

476. Congress. Commission on Security and Cooperation in Europe. Report on the U.S. Helsinki Commission Delegation to Bosnia-Herzegovina, Albania and Turkey. Washington, DC: The Commission, 1994. iii, 30 p. [Implementation of the Helsinki Accords]. Congress Session: 103-2. SUDOC: Y4.SE2: B65. Commission on Security and Cooperation in Europe report on Commission delegation October 21-26, 1994 visits led by Senator Dennis DeConcini (D-Ariz) to Sarajevo, Bosnia-Herzegovina, Tirana, Albania, and Ankara and Diyarbakir, Turkey, to review military-political conditions and humanitarian concerns. Examines background and status of the conflict in Bosnia-Herzegovina; reviews economic and human rights conditions in Albania since March 1992 elections; and assesses human rights issues, the Kurdish situation, and alleged restrictions on freedom of expression in Turkey. Available via the Web at: www.house.gov/csce/deconcini94.htm.

477. Congress. Commission on Security and Cooperation in Europe. Human Rights in Turkey. Washington, DC: The Commission, 1995. iii, 42 p. [Implementation of the Helsinki Accords]. Congress Session: 104-1. SUDOC: Y4.SE2:H88/3/995. Transcript of Commission on Security and Cooperation in Europe (CSCE) briefing, co-sponsored by the International Human Rights Law Group, on the status of human rights in Turkey, focusing on human rights concerns relating to the continuing conflict between the Turkish Government and the separatist Kurdistan Workers Party. CSCE International Policy Director Samuel G. Wise and International Human Rights Law Group Program Director Peter Rosenblum present opening remarks (p. 1-2). Includes audience participation (p. 6-14).

478. Congress. Commission on Security and Cooperation in Europe. Turkey-U.S. Relations: Potential and Peril. Washington, DC: The Commission, 1995. iii, 148 p. [Implementation of the Helsinki Accords]. Congress Session: 104-1. SUDOC: Y4.SE2:104-1-8. Hearing before the Commission on Security and Cooperation in Europe to examine issues involved in U.S.-Turkey relations. Focuses on concerns regarding alleged human rights abuses in Turkey, resulting in part from the continuing conflict between the Turkish Government and Kurdish separatists. Supplementary material (p. 44-145) includes witnesses written statements and written replies to Commission questions, submitted statements, and: Senate Foreign Relations Committee, East or West? Turkey Checks Its Compass, minority staff report, September 1995 (p. 104-116).

479. Congress. Commission on Security and Cooperation in Europe. The Continued Use of Torture in Turkey. Washington, DC: The Commission, 1997. iii, 24 p. [Implementation of the Helsinki Accords]. Congressional Session: 105-1. SUDOC: Y4.SE2:T84 /3. Transcript of Commission on Security and Cooperation in Europe (CSCE) briefing on human rights problems in Turkey, focusing on alleged use of torture by police against security detainees suspected of politically motivated crimes. Supplementary material (p. 16-24) includes press releases, and correspondence. Statements and Discussion: Overview of human rights problems in Turkey, focusing on torture of suspects in police detention; issues relating to human rights abuses and use of torture in Turkey. Available via the Web at: www.house.gov/csce/turktor.html.

480. Congress. Senate. Committee on Foreign Relations. East or West? Turkey Checks Its Compass. Washington, DC: U.S. GPO, 1995. v, 11 p. Congress Session: 104-1. SUDOC: Y4.F76/2:S.PRT.104-33. Report on August 17-25, 1995 staff study mission to Turkey to examine issues relating to the political situation in Turkey and Turkish foreign policy, including the treatment of the Kurdish minority, democratization and human rights, and Turkish efforts to join the European Union Customs Union.

481. Department of State. Bureau of European Affairs. Report on Human Rights in Turkey and Situation in Cyprus. Washington, DC: Bureau of European Affairs, 1994. Available on the Web at: dosfan.lib.uic.edu/ERC/bu

reaus/cur/releases/950601TurkeyCyprus.html. Report on Allegations of Human Rights Abuses by the Turkish Military and on the Situation in Cyprus. This report is submitted in compliance with the congressional requirement as set forth in public law 103-306 - August 23, 1994. It consists of two parts. The first covers allegations of human rights abuses by the Turkish security forces. The second covers Cyprus. The report provides an overview of the decade-long conflict between Turkey and the terrorist Kurdistan Workers Party (PKK), describes the types and organization of Turkish security forces combating the PKK and addresses reports of alleged human rights violations by these forces, including the possible involvement of U.S.-supplied military equipment. In preparing this report the Department of State, in coordination with the Department of Defense, has drawn on a variety of sources, including U.S. government reporting, information from NGOs, press reports, the 1994 Human Rights Report on Turkey and material provided by the Turkish government. The report reaffirms Turkey's continuing importance as a long-standing U.S. treaty ally which projects NATO and Western values into the Middle East as well as southeastern Europe. Since the end of the Cold War, Turkey has replaced Germany as the frontline European state. It confronts the most serious threats to its integrity and well-being of any Western ally. Continuing U.S. support for Turkey's security is essential. The Kurdistan Workers Party (PKK) presents a major threat to Turkey's sovereignty and territorial integrity. It is a ruthless terrorist group which receives support from Syria, Iran and some sources in Europe and has terrorized the population of

southeast Turkey and destabilized the region. The Government of Turkey, in its struggle against the PKK has relied primarily on a military strategy to address this internal security matter. This strategy, which includes the evacuation and/or destruction of many villages, has resulted in human rights abuses and risks alienating the local population. A more civil-based approach by the government is required to effectively address the problem in the southeast. Turkey, as the recipient of U.S. security assistance, has the right to use U.S.-supplied weapons for legitimate self-defense and for internal security. This includes use to combat terrorism by forces such as the PKK. U.S.-origin equipment, which accounts for most major items of the Turkish military inventory, has been used in operations against the PKK during which human rights abuses have occurred. It is highly likely that such equipment was used in support of the evacuation and/or destruction of villages. However, we have no evidence that verifies reports of torture and extrajudicial killings involving U.S. equipment. The Government of Turkey has recognized the need to improve its human rights situation and has made proposals which, if adopted and implemented, could lead to important and positive changes in the situation in the southeast. These proposals include measures for the orderly phase out of the state of emergency in the southeast and constitutional amendments to broaden participation in the political process. Finally the report notes that democracy and human rights are and will continue to be a prominent feature of the ongoing U.S.-Turkish high level dialogue. The democratization measures recently introduced into the Turkish parliament, the new

willingness to make public the code of conduct promulgated by the Turkish General Staff, and what appears to be the serious effort to protect civilians during the operation in northern Iraq are indications of the value of sustained discussion with the Turks on the issue of human rights. The United States can and should expect progress. (From original source)

482. Department of State. Office of the Secretary of State. Office of the Coordinator for Counterterrorism. Patterns of Global Terrorism. PRINT. WEB. Washington, DC: U.S. Dept. of State., 1976- . Annual. This report (www.state.gov/s/ct/rls/pgtrpt/) is submitted to the Congress by the Department of State to provide a full and complete annual report on country-by-country review and analysis of terrorist attacks; statistics on terrorism attacks and casualties; description of and background information on organizations engaging in terrorism. This source is one of the best and most complete for looking at terrorism from a U.S. foreign policy perspective. Full-text of reports for the years 1996-2001 for Europe (the region reportedly witnessing PKK terrorist activities) can be found at the following addresses:

- 2001: www.state.gov/s/ct/rls/pgtrpt/2001/html/10240.htm
- 2000: www.state.gov/s/ct/rls/pgtrpt/2000/2434.htm
- 1999: www.state.gov/www/global/terrorism/1999report/europe.html

- 1998: www.state.gov/www/global/terrorism/1998Report/europe.html
- 1997: www.state.gov/www/global/terrorism/1997Report/eurasia.html
- 1996: www.state.gov/www/global/terrorism/1996Report/europe.html

483. Doherty, Carroll J. "Pared-Back Foreign Aid Bill Heads for House Floor." Congressional Quarterly Weekly Report 53, no. 24 (June 17, 1995): 1760-1762. The House Appropriations Committee recently approved the FY 1996 foreign operations measure but not after rejecting an amendment which would have imposed sanctions on Turkey for its Kurdish campaign. The ease by which the measure was approved by the committee belies the heated battle political analysts expect to take place when the bill moves up to the House floor for consideration.

484. Doherty, Carroll J. "This Year, Aid is a Weapon." [US foreign aid] Congressional Quarterly Weekly Report 53, no. 24 (June 17, 1995): 1763. Supporters of nations receiving US aid have all but given up hope of getting increased funding for these countries. In view of the budget-cutting sentiments of most lawmakers, the best that can be hoped for is a denial of aid for the opponents of their favored governments. This is exemplified by the case of Turkey, whose lobbyists succeeded in turning back a proposal that would have imposed sanctions against it for

its bloody campaign against Kurdish rebels. However, lobbyists representing groups hostile to Turkey have also succeeded in linking Turkish aid to its activities in Cyprus and Armenia.

485. Doherty, Carroll J. "House Curbs Aid to Turkey after Sharp Debate." [Foreign Operations: FY '97] Congressional Quarterly Weekly Report 54, no. 23 (June 8, 1996): 1610-1611. Turkey's economic aid from the US may be in jeopardy as congressional support for Turkey has significantly reduced because of its humanitarian aid blockage against Armenia and counterinsurgency efforts against the Kurds. The House has already linked the about \$100 million in FY 1997 aid to removal of the blockade but the Senate is unlikely to support the House. The Turkish government and the State Dept have criticized the House's anti-Turkey provisions.

486. Esim, Sinan. "NATO's Ethnic Cleansing: The Kurdish Question in Turkey." *Monthly Review* 51, no. 2 (June 1999): 20-27. The writer discusses NATO's contrasting attitude to the ethnic cleansing in Kosovo and the Kurdish question in Turkey. The plight of the Kosovar Albanians has often been invoked to justify the NATO war against Yugoslavia. However, one need only look to one of the member countries of the alliance, Turkey, to recognize the total hypocrisy of the NATO claim of humanitarian intentions in response to ethnic cleansing and oppression. Turkish planes are participating in air operations in Yugoslavia, yet Turkey has subjected its own Kurdish population to ignominious oppression for decades and

recently conducted one of the dirtiest wars ever waged against a national liberation movement. Since 1992, over 4,000 Kurdish hamlets and villages have been evacuated, and many of them torched, by Turkey's armed forces as part of a scorched earth policy and concomitant ethnic cleansing system. Turkey was supported by its NATO allies while conducting these policies, particularly by the United States.

487. Gunter, Michael M. *The Kurds in Turkey: A Political Dilemma*. Boulder, CO: Westview Press, 1990. 151 p.: ill. Includes bibliographical references (p. 129-139) and index. The book concentrates on the conditions of the Kurds in Turkey, where Kurdish identity, until very recently, had been thoroughly suppressed by the Kemalist policy of denying the Kurds a separate cultural identity from that of the majority Turks. After two brief chapters on the origin and history of the Kurds, Gunter examines Kurdish politics in Turkey and Turkish responses to Kurdish militancy in recent decades. As the author states, references to the Kurds as "mountain Turks" and a ban on the use of the Kurdish language were two weapons used by the Turkish state to suppress Kurdish demands for self-determination. Although numerous Kurdish parties and movements have emerged in recent years in Turkey, the Workers Party of Kurdistan (PKK), has been the most radical as well as the most successful Kurdish element in Turkey. Under the tutelage of its charismatic leader, Abdullah Ocalan, the leftist PKK has had some degree of success in becoming a grassroots Kurdish organization. The author, however, contends that the PKK's violent

tactics have alienated many Kurds from the party in recent years. The two chapters on the PKK describe a number of specific events occurring since the mid-1970s that have influenced the fortunes of this party. The book also describes regional and international factors that have affected the condition of the Kurdish movement in Turkey. The impact of the Iran-Iraq war on the Kurds is analyzed within the context of triangular relations between Iran, Turkey, and Iraq. The role of the Soviet Union and the United States in using the Kurds to advance their policies is also addressed (abridged, Nader Entessar/MEJ 45, Autumn 1991: 685-685).

488. Gunter, Michael M. "The Kurdish Factor in Turkish Foreign Policy." *Journal of Third World Studies* 11, no. 2 (Fall 1994): 440-472. The role the Kurdish factor has played in Turkish foreign policy towards the Middle East and Western Europe has largely been overlooked. The influence is expected to be more with the end of the Cold War and the disappearance of the Soviet threat to Turkey. The foreign policy towards the United States has also been affected as is apparent from the Turkey's reaction to U.S.s criticism of its human rights records with Kurds. The growing international awareness of the Kurdish factor is likely to make it one of the dominant influences on Turkish foreign policy.

489. Gunter, Michael M. *The Kurds and the Future of Turkey*. New York: St. Martins Press, 1997. 184 p. Includes bibliographical references (p. 167-174) and index. Gunter, a political science professor who has been a Senior

Fulbright Lecturer on international relations in Turkey, provides a sequel to his *Kurds in Turkey: A Political Dilemma* (1990), focusing on Turkey's long "authoritarian tradition," Kurdish opposition groups (particularly the Kurdistan Workers Party, or PKK), the consequences of the Persian Gulf War, and how the unresolved "Kurdish question" raises obstacles to both full democracy in Turkey and sounder relations between Turkey and other countries around the world. The legitimate aspirations of 20 to 25 percent of Turkey's population must be heard, and Gunter suggests that "the preferred solution . . . is for Turkey to grant its citizens of Kurdish ethnic heritage their full cultural, social, and political rights as implied by democracy." This book is largely based on sources drawn from the Foreign Broadcast Information Service of the U.S. government.

490. Gunter Michael M. "The Continuing Kurdish Problem in Turkey after Ocalan's Capture." *Third World Quarterly* 21, no. 5 (October 2000): 849-869. Turkey's sudden and dramatic capture of Abdullah Ocalan in Nairobi, Kenya on 16 February 1999, far from ending the odyssey of the longtime leader of the Kurdistan Workers Party (PKK), has led to a process of continuing implicit bargaining between the Turkish government and the PKK that holds out the hope of a win-win result for all the parties involved. Turkey's EU candidacy, future democratization and economic success have all become involved with the stay of Ocalan's execution and the continuing Kurdish problem.

491. Hunter, Jane. "Ocalans Odyssey." *Covert Action Quarterly*, no. 67 (Spring-Summer 1999): 31-34. Discusses U.S. and Israeli support for Turkey in its search for and arrest for treason of Abdullah Ocalan, leader of the Kurdistan Workers Party (PKK), despite Turkey's poor human rights record.

492. Jebb, C. R. *Fight for Legitimacy: Liberal Democracy Versus Terrorism*. Newport, RI: Naval War College, 2001. 139 p. [NTIS Accession Number: ADA394239/XAB]. This study uses an interdisciplinary approach to address the challenge of transnational threats, namely terrorism, to liberal democracies. Terrorism poses unique challenges to the liberal democratic state, and the transnational nature of terrorism necessitates cooperation between and among states. However, terrorism must be analyzed in a political and strategic context. The forces of globalization and fragmentation and the increasing claims of irredentism and secession, require a reexamination of state legitimacy. The best way for states to win legitimacy vis a vis terrorists is by adhering to liberal democratic values and cooperating with other such states. Such cooperation, which affects domestic and foreign policies, requires a convergence of political cultures among those cooperating states. This study analyzes three cases: the Basques in Spain, the ethnic Albanians in Macedonia, and the Kurds in Turkey. This study sheds light on how academics and policymakers ought to characterize and categorize terrorism, and it provides insights on the concepts of political legitimacy, liberal democracy, political culture, and political community. As the US assesses its homeland defense

posture, it must resist any temptation to weaken its liberal democratic values, and as a superpower, it must encourage other states to adhere to liberal democratic values as well. Liberal democracy is not just a normative concern, it is a security imperative in today's transnational security environment.

493. Kesic, Obrad. "American-Turkish Relations at Crossroads." *Mediterranean Quarterly* 6 (Winter 1995): 97-108. On September 30, 1994, United States Secretary of State Warren Christopher warned Turkey not to pursue war against Kurdish separatists at the expense of the country's commitment and responsibility to basic standards of human rights. This was the most public event in a series of ongoing incidents that have signaled a change in American-Turkish relations, pushing them into a period of uncertainty and coolness. Christopher's warning came after other, private warnings from Washington and after Ankara had shown that its patience with Washington's preaching was wearing thin. The Kurdish issue is the most immediate and visible indication that American-Turkish relations are rapidly approaching at crossroads. Both Turkish and American government officials have been expressing their frustration at a series of shared unfulfilled expectations.

494. Kirisci, Kemal and Gareth M. Winrow. *The Kurdish Question and Turkey: An Example of a Trans-State Ethnic Conflict*. London: Frank Cass, 1997. xvi, 237 p. Includes bibliographical references (p. 217-230) and index. Traces the development of the Kurdish questions in Turkey from

the end of the Ottoman Empire to the present day through a close examination of events immediately before and after the founding of the republic of Turkey. Describes possible scenarios for a political solution to the Kurdish question, including secession, federal projects, the granting of various forms of autonomy, the provision of special rights, and further democratization. International reaction to developments in Turkey are also analyzed.

495. McKiernan, Kevin. "Turkey Terrorizes Its Kurds." *The Progressive* 57 (July 1993): 28-31. Much has been made of the plight of Kurds in Iraq, but the Kurds in Turkey, virtually ignored by the world, are also in a bad way. Since 1984, when a Kurdish separatist war began in Turkey, 5,600 lives have been lost, nearly half of those within the past year. According to Amnesty International and Helsinki Watch, a widespread pattern of human-rights abuse, including the use of torture, exists in Turkey. Moreover, they say that Americas military alliance with Turkey, a member of NATO that has long received U.S. military aid, is undermining Washingtons ability to influence its client in Ankara. Meanwhile, the Kurds, whose overall population numbers some 25 million, remain the largest ethnic grouping in the world that lack a country to call their own. In Turkey, their very existence as a people was denied until recently. Even today, Kurdish television broadcasts are outlawed, and parents are prohibited from giving their children Kurdish names.

496. McKiernan, Kevin. "Turkeys War on the Kurds." *Bulletin of the Atomic Scientists* 55, no. 2 (March-April

1999): 26-37. Examines the use of U.S. arms against the Kurds, the obliteration and forced evacuation of 30,000 Kurdish villages, imprisonment and human rights abuses by the Turkish government, and abuses by the Kurdistan Workers Party.

497. Oztekin, Y. *Terrorism in Turkey*. Carlisle Barracks, PA: Army War College, April 2000. 32 p. [NTIS Accession Number: ADA378270/XAB]. Turkey has been fighting against the PKK (Kurdistan Worker Party) since 1985. The purpose of this study is to define what the PKK is, to explain origin of the Kurdish citizen, to define differences between the PKK and the Kurdish citizen and to try to find a solution to this problem within the frame of democratic rule. According to the author, Turkey has been the unique target of international terrorism since 1965. To understand fully Turkey's importance one must take into consideration her geographical location, social and economic potential. Turkey has always attracted international attention. It will be probably the same in the future. Turkey is the only Islamic nation in NATO. It is however; totally secular, democratic and based on free market principles. On the other hand, Turkey was a major obstacle for the ideological and military expansion of the Soviet Union towards the Middle East. This was the main reason why Turkey had been the main target of terrorism. The author argues that the PKK has a close relationship to international terrorism and all kinds of illegal practices. Turkey has been accumulating a very costly social experience in the last three decades. International terrorism has been threatening not only Turkey, but also all

democratic societies in the world. On account of this fact, the core of the solution depends on effective measures, which will have to be taken by all democratic societies, governments and institutions. The author concludes that the PKK is not a freedom fighter; it is a terrorist organization.

498. Thompson, Peter L. "United States-Turkey Military Relations: Treaties and Implications." *International Journal of Kurdish Studies* 9, nos. 1-2 (1996): 103-113. Reviews reasons for, provisions of, and outcomes of the 1980 Defense and Economic Cooperation Treaty, which commits the U.S., as a NATO leader, to support the Turkish military. Describes efforts to upgrade Turkish military forces, the role of international financial institutions and economic assistance programs, including the multilateral Turkish Defense Fund, and implications for the Kurds.

499. Tirman, John. *Spoils of War: The Human Cost of Americas Arms Trade*. New York: Free Press, 1997. vii, 310 p.: map. Includes bibliographical references (p. 291-300) and index. Details the human, economic, and political dimensions of several major armaments deals brokered by the U.S. government. This tale of modern warfare is told in three interwoven stories: the world of Washington policymaking; the hot spots of the Middle East, particularly Turkey; and a key venue of American Arms manufacturing, Connecticut. These three disparate places have combined to produce one of the worlds great human-rights catastrophes—the destruction of "Kurdistan," the unsovereign homeland to 20 million people. Makes a

powerful argument that the U.S. economy can break its dependency on what amounts to the sale of death. The more Blackhawks delivered to Turkey, the easier it became to kill Kurds, says Tirman, and the greater became the militarys influence in Turkish society.

500. Tirman, John. "Improving Turkey's 'Bad Neighborhood: Pressing Ankara for Rights and Democracy." *World Policy Journal* 15, no. 1 (Spring 1998): 60-67. Argues that Turkey is the worst violator of human rights among all the stalwart allies of the U.S. Its persecution of Kurdish minority has lasted for decades and its curtailment of freedom of association, speech and religion has included non-Kurdish Turks as well. The U.S. has chosen to ignore these violations due to the strategic importance of Turkey and its military partnership with Israel. Although the Kurdish situation is an internal conflict, the U.S. can influence Turkey to settle its disputes with neighboring countries and change its image in Europe and in the Middle East.

501. Xulam, Kani. "Smashing the Kurds: CIA Role in Kidnapping Abdullah Ocalan." *CovertAction Quarterly*, no. 74 (Fall 2002): 34-35. Discusses the abduction of the Kurdish rebel leader Ocalan in Nairobi, Kenya by Turkish forces in February 1999, and speculates on US Central Intelligence Agency involvement.

502. Zunes, Stephen. "Continuing Storm: The U.S. Role in the Middle East." *Foreign Policy in Focus*, no. 9 (Fall 2000): 1-12. Examines US policy since the Gulf War as the

dominant power in the region. Discusses importance of the oil-rich Persian Gulf states, US support for Turkey's repression of its Kurdish population, Islamic radicalism, threat of terrorism, relations between Israel and its neighbors, and regional democratization; prospects.

به‌لگه‌نامه له‌پۆل ئینبەندینه‌ماوه‌کانی نه‌نجوو‌مانی ناسایشی نه‌توه‌یی،
و وه‌زاره‌تی دهره‌وه‌ی نه‌مریکا به‌شیوه‌ی میکروفیلم CIA

GENERAL

502. John F. Kennedy Library. The John F. Kennedy National Security Files. The Middle East National Security Files, 1963-1969. Frederick, MD: University Publications of America, 1988. 3 microfilm reels. Microfilmed from the holdings of the John F. Kennedy Library, Boston, Massachusetts. National Security Files, 1961-1969 are the "Country Files" of the National Security Files for White House use. The strife-torn Middle East was a major focus of the National Security Files throughout the 1960s. Early in the decade, the files show U.S. concern over President Nassers strengthening of ties between Egypt and the Soviet Union. At the same time, the national security adviser and his staff were tracking the Yemeni civil war, the Cyprus crisis, and other trouble spots in the region, such as the Kurdish war in Iraq. A printed index, edited by Robert E. Lester and compiled by Blair D. Hydrick—containing a document-by-document listing (type of document, sender, receiver, brief description of subject matter, date of document, original classification, number of pages, and declassification date)—accompanies each collection. Each guide also contains an analytical subject index and an author index.

503. Lyndon Baines Johnson Library. The Lyndon B. Johnson National Security Files. The Middle East National

Security Files, 1963-1969. Frederick, MD: University Publications of America, 1987. 8 microfilm reels. Microfilmed from the holdings of the Lyndon Baines Johnson Library, Austin, Texas. For complete abstract, see previous record.

504. United States. Office of Presidential Libraries. Nixon Presidential Materials Staff. The Richard M. Nixon National Security Files. The Middle East National Security Files, 1969-1974. Bethesda, MD: University Publications of America, 2003. Microfilmed from the holdings of The Nixon Materials Project, National Archives, College Park, Maryland, project editor Robert E. Lester. New declassified material reveals administration attempts to calm the volatile Middle East. In the National Security Council, CIA, Defense Department, and State Department material collected here, researchers will find information on the CIA and U.S. government involvement in the Kurdish war in Iraq.

505. United States. Central Intelligence Agency. CIA Research Reports: The Middle East, 1946-1976. Frederick, MD: University Publications of America, 1982. 3 microfilm reels; 35 mm. This collection—covering the period from 1946 through the mid-1970s—makes thousands of pages of extraordinary documentary source material available to researchers for the first time. Topics include: Developments in the Azerbaijan situation (1947); The Kurdish minority problem (1948); Faisals attitude toward the United States (1948); The current situation in Israel (1949); The Tudeh party: Vehicle for communism in

Iran (1949); Iraq: Attitudes towards foreign powers (1951); Assassination of King Abdullah ibn-Hussein (1951); Soviet arms offer to Egypt (1955); The likelihood of a British-French resort to military action against Egypt in the Suez Crisis (1956); Storm warnings up for U.S.-Arab relations (1964); Black September (1972); Report on the Peoples Democratic Republic of Yemen (1974). Accompanied by a printed reel guide, edited by Paul Kesaris and compiled by Robert Lester, 1983.

506. United States. Department of State. Offices of Strategic Services. The Middle East. Washington, DC: University Publications of America, 1977. 3 microfilms reels; 35 mm. O.S.S./State Department Intelligence and Research Reports; pt. 7. Once-secret studies from the nations top scholars in strategic fields, parts 7 and 12 (see next record) of OSS/State Department Intelligence and Research Reports focus on the Middle East from 1941 through 1961. They cover every major political, diplomatic, economic, and military development in the region. These reports are not available in the State Departments foreign relations series, the armed forces official histories, or any subscription service of declassified documents. Among the titles focusing on the Middle East are: Zionism: Aims and Prospects (1942); The Kurdish Revolt in Iran (1942); Illicit Arming by Arabs and Jews in Palestine (1943); Political Parties and Personalities in Egypt (1943); The Problem of Jewish Immigration into Palestine (1944); The Position of Saudi Arabia within the Arab World (1944); Iranian Oil as a Potential Source of Political Conflict (1944); Prospects for Territorial

Expansion by Israel (1951); Increased Communist Threat in Iran (1951); Political Stability in Iraq (1952); Iranian Political and Economic Prospects (1953); Iran: The Shahs Anti-Corruption Campaign (1955); Saudi Arabia: A Disruptive Force in Western-Arab Relations (1956); and Iraq: The Crisis in Leadership and the Communist Advance (1959). Accompanied by a printed reel guide, edited by Paul Kesaris.

507. United States. Department of State. Offices of Strategic Services. The Middle East: 1950-1961 Supplement. Washington, DC: University Publications of America, 1979. 3 microfilms reels; 35 mm. O.S.S./State Department intelligence and research reports; pt. 12. For complete abstract, see previous record.

IRAN

508. United States. Department of State. Confidential U.S. Diplomatic Post Records: Middle East, Iran, 1925-1941. Part I. Frederick, MD: University Publications of America, 1984. 39 microfilm reels; 35 mm. This is a collection of papers from American diplomats stationed in Iran between 1925 and 1941. The papers concern the political, military, social and economic development of Iran and its relationship with other countries. The documents provide information on the evolution of United States policy in the area. The collection contains a wide range of material such as reports of political and military affairs, studies and statistics on socio-economic matters, interviews and minutes of meetings with government officials, legal documents, communications sent and received by United States diplomatic personnel, translations from the local media, translations of high level government documents, and transcripts of political meetings. Among the events documented are the founding of the Pahlevi Dynasty; Assumption of the role of hereditary Shah in 1925 by Reza Khan; Reza Shah Pahlevi's cancellation of treaties with Britain and other powers; Uprisings by Kurds; Bolshevik agitation; The Anglo-Persian oil company; Industry; Education; The occupation of Iran by British and Soviet forces in August, 1941; and The transfer of power to the Shah's son, Muhammed Reza Shah Pahlevi, in September 1941. Accompanied by a printed reel guide, edited by Paul Kesaris and compiled by Robert Lester.

509. United States. Department of State. Confidential U.S. Diplomatic Post Records: Middle East, Iran, 1942-1944. Part II. 15 microfilm reels; 35 mm. Frederick, MD: University Publications of America, 1984. For complete abstract, see previous record.

510. United States. Department of State. Confidential U.S. State Department Central Files: Iran, 1945-1949 Internal Affairs, Decimal Number 891, and Foreign Affairs, Decimal Numbers 791 and 711.91. Bethesda, MD: University Publications of America, 1985. 18 microfilm reels; 35 mm. For Iran, the years 1945 to 1954 represent a decade of tumultuous change, a period when both foreign and domestic forces battled intensely for control of the countrys future. Over 60,000 pages of previously unpublished primary material offer a rich documentary resource covering every facet of modern Iranian history. The collections comprehensive and detailed coverage of Irans internal and foreign affairs affords scholars timely and exciting research possibilities. The diplomatic reporting of these files forms a vivid record of Irans struggle for national identity and offers invaluable firsthand testimony on a wide range of topics, including negotiations of postwar oil concessions and their geopolitical implications; military and economic assistance from the United States; Iranian party politics; Soviet influence; unrest in Azerbaijan and Kurdistan; Irans political direction under Ahmad Qavam; the countrys economic condition; land reform; the Iranian labor movement; the volatile ministry of Mossadegh; and the Shah s emergence as the nations central political figure. Filmed

from original documents held at the National Archives, Washington, D.C. Accompanied by a printed reel guide, edited by Michael C. Davis and compiled by Blair Hydrick.

511. United States. Department of State. Confidential U.S. State Department Central Files: Iran, 1950-1954 Internal Affairs and Foreign Affairs, Decimal Numbers 788, 888, and 988 and Foreign Affairs, Decimal Numbers 688 and 611.88. Frederick, MD: University Publications of America, 1985. 44 microfilm reels; 35 mm. For complete abstract, see previous record.

512. United States. Department of State. Confidential U.S. State Department Central Files. Iran, 1955-1959 Internal Affairs, Decimal Numbers 788, 888, and 988: Foreign Affairs, Decimal Numbers 688 and 611.88. MD: University Publications of America, 1991. 27 microfilm reels; 35 mm. Here are the documents that tell what the U.S. State Department knew about the repressive nature of the Shahs rule and the degree of popular support he enjoyed. Martial law, imposed after Mohammad Mosaddeq's overthrow in 1953, was maintained until 1957. As the collection details, the Shah continued to exercise strict political controls even after ending martial law. In 1955, Iran entered the Baghdad Pact with Britain, Iraq, Turkey, and Pakistan. In March 1959, Iran signed a bilateral defense agreement with the United States. The Central Files offer insights into the Shahs desire for close relations with the United States—which resulted in these alliances—and into his requests for U.S. military and economic aid. At

the same time, he kept his options open with the Soviets, making a state visit to the USSR in 1956. The year 1955 saw the beginning of the seven-year Second Development Plan, and the Central Files cover the plans organization, its relation to political unrest, rapid inflation, and overall economic development in Iran. Accompanied by a printed reel guide, edited by Gregory Murphy and compiled by Blair Hydrick.

513. United States. Department of State. Confidential U.S. State Department Central Files. Iran, 1960-January 1963 Internal Affairs, Decimal Number 788, 888, and 988 and Foreign Affairs, Decimal Numbers 688 and 611.88. MD: University Publications of America, 2002. 16 microfilm reels; 35 mm. For firsthand and in-depth reports and analysis on the many challenges faced by Iran during a trying period, scholars will find this collection a very useful source. Materials included provide insight into complex U.S. relations not only with Iran but with the entire Middle East, as Washington evaluated the area strategically as both an emerging region and a cold war battleground. Among the topics covered in this supplement are: Plight of refugees strains Iranian-Iraqi relations (9/1/60); Kurdish nationalism threatens regional stability (2/6/61); Historical perspective and present situation of Iranian tribes (10/16/62); and Land reform efforts facing stiff opposition (11/24/62). Accompanied by a printed reel guide edited by Robert Lester and compiled by Blair Hydrick.

514. United States. Department of State. Records of the Department of State Relating to Internal Affairs of Iran, 1930-1939. Washington, DC: National Archives and Records Service, 1981. 24 microfilm reels; 35 mm. Accompanied by a printed reel guide.

515. United States. Department of State. Records of the Department of State Relating to Internal Affairs of Persia, 1910-1929. Washington, DC: National Archives and Records Service, 1968. 37 microfilm reels; 35 mm. Accompanied by a printed reel guide.

IRAQ

516. United States. Department of State. Confidential U.S. Diplomatic Post Records: Middle East, Iraq. Part I, 1925-1941. Frederick, MD: University Publications of America, 1984. 24 microfilm reels; 35 mm. This is a collection of papers from American diplomats stationed in Iraq between 1925 and 1941. The papers concern the political, military, social, and economic development of Iraq and its relationship with other countries. The documents provide information on the evolution of United States policy in the area. The collection contains a wide range of material. Among the many important reports are: The Kurdish Situation in Iraq (1928); The Anglo-Iraq Treaty (1930); Union of Syria and Iraq under King Faisal (1931); The General Strike in Iraq (1931); Political Aspects of Anglo-Iraqi Oil Agreements (1932); Revolt of Arab Tribes on the Euphrates in Iraq (1936); Plot of Army Officers and Civilians To Overthrow King Ghazi (1939); Survey of American Interests in Iraq (1942); Anti-British Feeling in the Iraqi Parliament (1942); Iraqs Declaration of

War against the Axis Powers (1943); Deterioration of the Iraqi Security Situation (1943); Soviet-Iraqi Relations (1944); and The Shiite Sect and the Position of the Shiites in Iraq (1944). Accompanied by a printed reel guide, edited by Paul Kesaris and compiled by Robert Lester.

517. United States. Department of State. Confidential U.S. Diplomatic Post Records: Middle East, Iraq. Part II, 1942-1944. Frederick, MD: University Publications of America, 1984. 9 microfilm reels; 35 mm. For complete abstract, see previous record.

518. United States. Department of State. Confidential U.S. State Department Central Files. Internal Affairs, Decimal Number 890G and Foreign Affairs, Decimal Number 711.90G / Iraq, 1945-1949. Frederick, MD: University Publications of America, 1987. 10 microfilm reels; 35 mm. The documents included in this collection illuminate Iraq's political situation and political affairs and race relations with the Kurds, the Iraqi press, and the Anglo-Iranian Oil Company. Also included are documents dealing with narcotics traffic, social manners and customs, judiciary and laws, military, finance, agriculture, natural resources, industry communications, and foreign relations with the U.S. and other countries. Accompanied by a printed reel guide, edited by Gregory Murphy and compiled by Blair D. Hydrick.

519. United States. Department of State. Confidential U.S. State Department Central Files. Iraq, 1950-1954 Internal Affairs, Decimal Numbers 787, 887, and 987 and

Foreign Affairs, Decimal Numbers, 687 and 611.87. Frederick, MD: University Publications of America, 1987. 18 microfilm reels; 35 mm. For complete abstract, see previous record.

520. United States. Department of State. Confidential U.S. State Department Central Files. Internal Affairs, Decimal Numbers 787, 887, and 987, and Foreign Affairs, Decimal Numbers 687 and 611.87. Iraq, 1955-1959. 18 microfilm reels; 35 mm. Bethesda, MD: University Publications of America, 1991. The documents reproduced in this publication are among the records of the U.S. Department of State in the custody of the National Archives and Records Administration. The documents included in this collection illuminate the path to the Iraqi revolution and its aftermath as perceived by the U.S. State Department. They trace both the old and new regimes relations with the Kurds, the Iraqi press, and the Anglo-Iranian Oil Company and follow the influence of pan-Arabist and communist elements in the population. Also included are documents dealing with narcotics traffic, social manners and customs, the judiciary and laws, the military, finance, agriculture, natural resources, industry, communications, and foreign relations with its neighbors, the United States, and other countries. For an understanding of how Iraq emerged as a military state in the second half of the 20th century, these records are invaluable. Accompanied by a printed reel guide, edited by Gregory Murphy and compiled by Blair D. Hydrick.

521. United States. Department of State. Confidential U.S. State Department Central Files: Iraq, 1960-January 1963 Internal Affairs Decimal Numbers 787. 887, and 997 and Foreign Affairs Decimal Numbers 687 and 611.87. Bethesda, MD: University Publications of America, 1999. 13 microfilm reels; 35 mm. Among the topics covered in this supplement are: Summary of activities of the First and Second Military Courts, including cases arising from Communist excesses following the Shawwaf revolt in Mosul and later in Kirkuk (4/4/60); An inventory of Iraqi Kurdish paramilitary capabilities (4/8/60); The farce of political parties in Iraq continues (5/12/60); Communists decry violence in Iraq's north and call for control (6/14/60); Mulla Mustafa al-Barzani defines Kurdish expectations (3/6/61); Kurds flare up in response to Al-Thawra editorial calling for "fusion" of Iraqi minorities with Arabs (3/15/61); Prime Minister Qasim accuses British and Americans of complicity in Kurdish revolt, exonerates the USSR, and dissolves the Kurdish Democratic Party (9/27/61); Echoes of the Kurdish revolt in Basra (4/9/62); French comments on the Kurdish rebellion in Iraq (8/16/62); Chronology of Iraq accusation of American backing of Kurdish revolt (8/31/62); British position should Kurdish question be brought before the UN (10/18/62); and Sheikh Ahmad Barzani calls on Kurds to accept amnesty offer (1/22/63). Accompanied by a printed reel guide, edited by Gregory Murphy and compiled by Blair D. Hydrick.

522. United States. Department of State. Records of the Department of State Relating to Internal Affairs of Iraq,

1930-1944. Washington, DC: National Archives and Records Service, 1974. 18 microfilm reels; 35 mm. Accompanied by a printed reel guide.

523. United States. Department of State. Office of International Information Programs. Iraq: From Fear to Freedom. Washington, DC: U.S. Department of State, International Information Programs, 2002. Deals with Saddam Hussein since he took power in 1979, use of chemical weapons against the Kurdish village of Halabja, weapons of mass destruction, human rights violations, terrorism, corruption, and war, 1991 defeat and defiance of international sanctions and weapons inspection, and prospects for peace. Available online: usinfo.state.gov/products/pubs/iraq/iraq.pdf.

TURKEY

524. United States. Department of State. Records of the Department of State Relating to Internal Affairs of Turkey, 1910-29. Washington, DC: National Archives and Records Service, 1961. 88 microfilm reels. The documents are arranged by subject according to the Department of States decimal classification system. Documents that relate to World War I activities in Turkey dominate this Department of State decimal file. Included are correspondence, memoranda, and other documents which discuss the United States Peace Mission of 1919, conditions in Baghdad, Smyrna, and Damascus, the Lausanne Conference, the expulsion and persecution of Armenians in Turkey, and opposition to the Zionist movement. Reproduced are Turkish High Command weekly reports of war operations as well as war diaries of United States naval commanding officers. Non-war related documents are concerned with public health, concessions to United States corporations, emigration, disasters, religion, and archaeological expeditions in Asia Minor. A complete list of the documents in the collection is on reels 1-7.

525. United States. Department of State. Records of the Department of State Relating to Internal Affairs of Turkey, 1930-1944. 36 reels. Accompanied by a printed reel guide.

526. United States. Department of State. Records of the Department of State Relating to Internal Affairs of Turkey, 1945-1949. 20 reels. Accompanied by a printed reel guide.

527. United States. Department of State. Records of the Department of State Relating to Political Relations Between the United States and Turkey, 1910-1929. Washington, DC: National Archives and Records Service, 1961. 8 microfilm reels. The documents are arranged by subject in accordance with the Department of States decimal classification system. The papers in this decimal file chronicle the negotiations for peace following World War I between consular and diplomatic representatives of the United States and Turkey. The majority of the documents concern the Lausanne Conference which led to the treaty ending the war between the United States and Turkey. The documents reflect the lengthy negotiations over the agenda, the treaty, and its aftermath. Modification of the terms of surrender figures prominently in the negotiations. Other agreements documented are the Treaty for the Renunciation of War (Kellogg-Briand Pact) and treaties on shipping, naturalization, extraterritoriality, and arbitration. Correspondence expressing the desire to regularize relations and resume commerce are balanced by protests against the Lausanne Treaty and the Treaty of Commerce. A list of all documents is on the first reel.